

**ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА УНИОН
У БЕОГРАДУ**

**ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ У
ВОЈСЦИ СРБИЈЕ
– ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА –**

КАНДИДАТ:

МР МИЛОЈКО МИЛОВАНОВИЋ

МЕНТОР:

ПРОФ. ДР МАРИО РЕЉАНОВИЋ

БЕОГРАД 2016.

САДРЖАЈ

УВОДНА РАЗМАТРАЊА.....	5
I ДЕО	
ПОЈАМ ВОЈНЕ ДИСЦИПЛИНЕ.....	15
1 Појам дисциплинске одговорности.....	16
2 Појам војне дисциплине.....	26
2.1 Подела војне дисциплине.....	19
2.1.1 Механичка дисциплина (дрил).....	30
2.1.2 Свесна војна дисциплина.....	32
2.1.3 Дисциплина као вољна навика.....	33
2.2 Карактеристике војне дисциплине.....	34
3 Дисциплинска одговорност у позитивном праву Републике Србије.....	36
3.1 Дисциплинска одговорност у општем режиму радних односа.....	36
3.2 Дисциплинска одговорност по посебним прописима.....	38
3.3 Елементи дисциплинске одговорности у Војсци Србије.....	57
II ДЕО	
ИСТОРИЈАТ ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ У ВОЈСЦИ.....	67
2.1 ОДГОВОРНОСТ У СРЕДЊОВЕКОВНОЈ СРБИЈИ.....	68
2.1.1 Душанов законик.....	68
2.2 ОДГОВОРНОСТ У ПЕРИОДУ ОД 1804.-1862. ГОДИНЕ.....	69
2.2.1 Законик Проте Матеје из 1804. године.....	69
2.2.2 Карађорђевићев „Криминални законик“ из 1807. године.....	70
2.2.3 Наредбе Карађорђа и Правитељствујушћег совјета из 1812. године.....	72
2.2.4 Закон војниј из 1839. године.....	73
2.3 ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ПРЕМА ПРОПИСИМА ДОНЕТИМ У ПЕРИОДУ ОД 1862. ДО 1941. ГОДИНЕ.....	77
2.3.1 Закон о војничкој дисциплини из 1862. године.....	77
2.3.2 Уредба о дисциплинарном казнењу у народној војсци из 1872. године, Уредба о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци из 1875. године и Уредба о војној дисциплини из 1896. године.....	82
2.3.3 Уредба о војној дисциплини из 1914. године.....	90
2.3.4 Уредба о војној дисциплини из 1923. године.....	92
2.4 КВАЛИТЕТ УРЕЂЕЊА ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ У ВОЈСЦИ У ПЕРИОДУ ОД 1862.-1941. ГОДИНЕ.....	97
2.5 ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ У II СВЕТСКОМ РАТУ.....	98
2.6 ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ПРЕМА ПРОПИСИМА ДОНЕТИМ ОД 1946.-2008. ГОДИНЕ.....	104
2.6.1 Период од 1946. – 1950. године.....	104
2.6.2 Период од 1951. до 1955. године.....	108

2.6.3	Период од 1956. до 1964. године.....	110
2.6.4	Период од 1964. до 1974. године.....	116
2.6.5	Период од 1974. до 1985. године.....	121
2.6.6	Период од 1985. до 1993. године.....	125
2.6.7	Период од 1993. до 2008. године.....	127

III ДЕО

МАТЕРИЈАЛНОПРАВНИ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛИНСКОГ ПОСТУПКА.....		131
---	--	-----

3.1	Начела поступка.....	132
3.2	Повреде војне дисциплине и њихова подела.....	150
3.2.1	Дисциплинске грешке.....	151
3.2.2	Дисциплински преступи.....	156
3.3	Извршилац дисциплинског деликта.....	168
3.3.1	Појам извршиоца.....	169
3.3.2	Извршилаштво.....	169
3.3.3	Професионална војна лица.....	171
3.3.4	Цивилна лица.....	171
3.3.5	Војници на служењу војног рока.....	172
3.3.6	Дисциплинска одговорност регрута.....	172
3.3.7	Лица у резервном саставу.....	175
3.3.8	Лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире.....	175
3.3.9	Кадети војне високошколске установе.....	176
3.3.10	Дисциплинска одговорност у ратном стању.....	177
3.4	Виност као елемент дисциплинске одговорности.....	180

IV ДЕО

ДИСЦИПЛИНСКИ ПОСТУПАК.....		184
----------------------------	--	-----

4.1	Надлежност.....	185
4.1.1	Надлежност за расправљање одговорности за дисциплинске грешке и изрицање дисциплинских мера према Правилу о војној дисциплини.....	186
4.1.2	Надлежност за расправљање одговорности за дисциплинске преступе и изрицање дисциплинских казни.....	192
4.2	Учесници дисциплинског поступка.....	196
4.2.1	Учесници дисциплинског поступка за расправљање одговорности за дисциплинске грешке.....	197
4.3	Поступак за расправљање одговорности за дисциплинске грешке.....	207
4.3.1	Покретање поступка.....	208
4.3.2	Саслушање сведока.....	209
4.3.3	Увиђај.....	209
4.4	Изрицање дисциплинске мере.....	210
4.4.1	Поступак у случају изрицања дисциплинске мере.....	211
4.5	Поступак по жалби.....	211

4.6	Поступак за расправљање одговорности за дисциплинске преступе.....	213
4.6.1	Претходни дисциплински поступак.....	214
4.6.2	Покретање извиђаја.....	214
4.6.3	Спровођење извиђаја.....	216
4.6.4	Саслушање сведока.....	217
4.6.5	Увиђај.....	219
4.6.6	Вештачење.....	220
4.6.7	Поступак по завршеном извиђају.....	220
4.6.8	Подизање оптужног предлога.....	221
4.6.9	Првостепени дисциплински поступак пред судом.....	222
4.7	Дисциплински поступак пред Вишим војним дисциплинским судом.....	224
4.8	Ванредни правни лекови.....	227
4.8.1	Захтев за понављање кривичног поступка.....	228
4.8.2	Захтев за заштиту законитости.....	230
4.8.3	Захтев за ванредно ублажавање казне.....	232
4.9	Застарелост.....	233
4.9.1	Покретање дисциплинског поступка за дисциплинске грешке.....	234
4.9.2	Вођење дисциплинског поступка за дисциплинску грешку.....	235
4.9.3	Застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка за дисциплинске преступе.....	236
4.9.4	Покретање дисциплинског поступка за дисциплински преступ.....	236
4.9.5	Вођење дисциплинског поступка због дисциплинског преступа.....	237
V ДЕО		
	ДИСЦИПЛИНСКЕ САНКЦИЈЕ.....	239
5.1	Појам дисциплинске санкције.....	240
5.1.1	Врсте санкција и начин извршења.....	241
5.1.2	Дисциплинске мере и начин извршења.....	241
5.1.3	Дисциплинске казне за дисциплинске преступе.....	246
5.1.4	Начин извршења дисциплинских казни за дисциплинске преступе.....	247
5.1.5	Примена дисциплинских мера и казни.....	253
5.1.6	Евидентирање и брисање дисциплинских мера и дисциплинских казни.....	254
5.2	Мере удаљења од функционалне дужности.....	258
5.3	Дисциплинска одговорност ученика војних школа.....	261
5.4	Застарелост извршења дисциплинске санкције.....	263
5.4.1	Застарелост извршења дисциплинске мере.....	264
5.4.2	Застарелост извршења дисциплинских казни.....	265
5.5	Емпиријска истраживања о изреченим дисциплинским санкцијама.....	266
5.5.1	Евиденција о изреченим дисциплинским мерама.....	266
5.5.2	Евиденција о изреченим дисциплинским казнама.....	267

VI ДЕО

УПОРЕДНО-ПРАВНА АНАЛИЗА ВОЈНИХ ДИСЦИПЛИНСКИХ СИСТЕМА.....	274
6.1 Дисциплинска одговорност у оружаним снагама САД	275
6.1.1 Вансудско кажњавање.....	276
6.1.2 Процедура кажњавања на војном дисциплинском суду.....	279
6.1.3 Посебни војни судови.....	281
6.1.4 Закључак.....	283
6.2 Дисциплинска одговорност у ОС Француске.....	284
6.2.1 Дисциплинске мере и начини извршења.....	285
6.2.2 Надлежност за изрицање дисциплинских мера.....	287
6.2.3 Поступак по жалби.....	288
6.2.4 Закључак.....	289
6.3 Војни дисциплински систем у ОС Немачке.....	292
6.3.1 Дисциплинске мере, начин извршења и надлежност за њихово изрицање.....	294
6.3.2 Војни дисциплински суд.....	296
6.3.3 Закључак.....	298
6.4 Војно дисциплински систем Велике Британије.....	301
6.4.1 . Закључак.....	308
6.5 Војни дисциплински системи земаља у окружењу.....	310
6.5.1 Војно-дисциплински систем у Оружаним снагама Републике Хрватске.....	310
6.5.2 Војно-дисциплински систем Оружаних снага Црне Горе.....	318
6.6 Закључак о војнодисциплинским системима.....	323
 ЗАКЉУЧАК.....	 325
 ЛИТЕРАТУРА.....	 331

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Као организована оружана сила Војска Србије брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе. Успешна реализација ових мисија и задатака намеће обавезу војној организацији да обезбеди несметано функционисање јединица и установа, као и извршавање наменских задатака. То је могуће обезбедити само у случају када се припадници војске, у вршењу службе, придржавају Устава, закона, подзаконских прописа, правила струке и других, односно, када су одговорни. Одговорност професионалног припадника војске је специфична јер „његова одговорност је војна безбедност његовог клијента друштва“¹, односно „одговорност војних професионалаца у суштини лежи у чињеници да се примењено насиље мора употребити у социјално оправдане сврхе: официров клијент је држава и он, у основи одговара држави“².

У зависности од закона или области која се уређује, одговорност се разликује, при чему је она „која је везана за обављање рада изузетно сложена и комплексна материја“³. Одговорност, као пожељан квалитет запосленог у радном односу, означава „лице које је веома савесно, марљиво ради и представља појам одговорног радника, као квалитетног, радника коме се може веровати“⁴.

Ни једна организација, не може постојати уколико њени чланови не обављају и не извршавају задатке и обавезе. То важи и за организацију каква је војска. Савесно и потпуно испуњавање дужности у организованој оружаног сили има посебан значај из разлога јер „функција војне силе је успешна оружана борба“⁵, а „друштво има директан, сталан и општи интерес у употреби ове вештине за повећање сопствене војне безбедности“⁶. Пропуштање извршавања појединих дужности, несавесно поступање, неизвршавање наређења и слично, могу и у мирнодопским условима рад и функционисање војске да доведу до веома тешке ситуације. Нарочито тешке, а у неким

¹ Huntington, Samuel P., *Војник и држава: Теорија и политика цивилно-војних односа*, Београд, 2004., стр. 17.

² Saforio, Giuseppe, *Handbook of the Sociology of the Military*, Italian Interuniversity Centre of Historical and Military Studies, Pisa, Italy, 2006., str 16.

³ Шаркић Небојша, *Неопходност реформисања одредаба из области одговорности у раду*, у: *Одговорност у раду – зборник радова*, Београд 2007., стр. 7.

⁴ *Ibid.*, стр. 5.

⁵ Huntington, Samuel P., оп. цит. (фуснога 1), стр. 17.

⁶ *Ibid.*

случајевима и кобне последице може да има несавесно или непотпуно извршавање наређења у ратним условима, када и најмања грешка може јединицу, па и војску у целини, да доведе до најтежих последица. С обзиром на то, од припадника војске се тражи да савесно, потпуно и са највећом озбиљношћу и савешћу извршавају све дужности и наређења која им се издају у вршењу службе у Војсци Србије. Поступање супротно прописима или начелима, на којима се заснива постојање друштвене заједнице, повлачи за собом одговорност оног појединца који се није придржавао својих дужности, односно који није поступио онако како се од њега тражило. Одговорност је, према томе, последица поступака који нису усклађени са нормама, правилима, друштвеним захтевима и потребама. Она „даље шири лепезу различитих врста одговорности“⁷. С обзиром на то, одговорност се може поделити на следеће облике: кривичну, дисциплинску, материјалну, прекршајну и одговорност за привредне преступе. Ови такозвани „правни“ видови одговорности постоје онда када лица чине оно што је забрањено или неправилно поступају. Одговорност министара као „лица којима је поверено да врше јавна овлашћења“⁸ подразумева политичку и колективну одговорност као чланова Владе јер „њени чланови одговарају солидарно за рад и неуспех своје политике“⁹, као и „појединачну одговорност чланова Владе која се назива министарска одговорност“¹⁰. Министарска одговорност обухвата политичку и правну одговорност, а правна одговорност се манифестује као кривична и материјална одговорност. Кривична одговорност је последица чињенице да је министар „починио кривично дело у вршењу службене дужности“¹¹. Материјална одговорност је одговорност министара за штету коју „у вршењу дужности нанесу другоме“¹².

Професионални припадници¹³ војске (у даљем тексту: припадници војске) одговарају онда када крше прописе или поступају супротно одредбама Закона о Војсци Србије (у даљем тексту: Закон о ВС), Правила службе Војске Србије и других правила и прописа којима се уређују поједини сегменти живота и рада у војсци. Они одговарају и

⁷ Шаркић, Небојша, оп. цит. (фуснота 3), стр. 5.

⁸ Ивошевић Зоран, *Правни положај јавних функционера*, у: Заштита права у области рада – зборник радова, Београд, 2012., стр. 11.

⁹ Милосављевић, Богољуб; Поповић, Драгољуб М., *Уставно право* (пето измењено и допуњено издање), Београд, 2015., стр. 287.

¹⁰ *Ibid.*, стр. 289.

¹¹ *Ibid.*

¹² Јовичић, Миодраг, *Одговорност носилаца јавних функција – упоредно правна студија*, Београд, 1968., стр. 146.

¹³ *Законом о Војсци Србије* (“Службени гласник РС”, бр. 118/07, 88/09, 101/10 - др. Закон, 10/15 и 88/15 – одлука УС) у члану 8 став 1 је прописано да су професионални припадници Војске Србије професионална војна лица и цивилна лица на служби у Војсци Србије.

у случају када прекрше извесне одредбе општих прописа, дакле оних, који важе за све грађане Републике Србије.

Одговорност припадника Војске Србије уређена је одредбама члана 143-184 (глава XIII) Закона о ВС, комплексна је и манифестује се кроз следеће појавне облике, и то: кривичну, дисциплинску, материјалну, прекршајну и одговорност за привредне преступе.

Полазећи од прописа којима су уређени, ови облици одговорности се могу поделити у две групе и то:

- облици одговорности уређени општим прописима, и
- облици одговорности уређени посебним прописима.

Одговорност припадника војске за кривична дела, привредне преступе и прекршаје уређена је општим прописима који „су императивна, имперсонална, општа правила понашања, која важе за будућност и која су санкционисана државним монополом принуде”¹⁴ и који важе за све грађане Републике Србије. Наведени облици одговорности не искључују дисциплинску одговорност уколико дело, које је предмет кривичног поступка, поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ или прекршајног поступка, представља и повреду дужности из службе. Надлежни орган ће водити дисциплински поступак без обзира на ток кривичног поступка, прекршајног поступка, или поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ.

За време ратног стања, сходно члану 144 Закона о ВС, вођење поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ и прекршај има одређену специфичност која се огледа у чињеници да се ови поступци не могу водити без одобрења председника Републике или министра одбране. Министар одбране то одобрење даје по овлашћењу председника Републике. Значај „ове одредбе лежи у чињеници да припаднике војске, који обављају најзначајније задатке у одбрани земље за време ратног стања не треба без јасног јавног интереса оптерећивати мањим облицима одговорности од кривичне какви несумњиво јесу прекршаји и привредни преступи”¹⁵. У случајевима када то јавни интерес захтева, председник Републике или министар одбране, по његовом овлашћењу ће допустити гођење припадника војске за време ратног стања за учињени привредни преступ или прекршај.

¹⁴ *Правна енциклопедија* (књига 2), Београд, 1985., стр. 1031.

¹⁵ Станковић, Марио, *Дисциплинска одговорност припадника Војске Србије за лакше повреде војне дисциплине (дисциплинске грешке)*, Правна пракса, јул-август 2009., Београд, стр. 13.

Министарство одбране на основу овлашћења из члана 12 Закона о министарствима¹⁶ обавља послове државне управе који се, између осталог, односе на статусна и друга питања професионалних припадника Војске Србије. Надлежност за доношење прописа је подељена. Председник Републике, на основу овлашћења из члана 170 Закона о ВС, на предлог министра одбране, прописао је Правило о војној дисциплини¹⁷, овластио начелника Генералштаба војске Србије да на основу члана 117 Правила о војној дисциплини, пропише Упутство о примени одредаба Правила о војној дисциплини¹⁸ и Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама¹⁹. Министар одбране је, на основу члана 178 Закона о ВС, донео Правилник о поступку утврђивања, постојања, висине и накнаде штете у Војсци Србије и условима и начину преношења овлашћења за одлучивање о накнади штете на старешине Војске Србије²⁰.

Војна дисциплина као облик групног понашања није суштински различита од дисциплине у другим на сличан начин организованим формацијама. Како војска и дисциплина представљају појмове који се суштински и садржајно прожимају кроз сва времена и на свим просторима, то се наметнула потреба разматрања еволуције њиховог уређења, почевши од првих прописа, којима је наведени облик одговорности уређиван. Карактеристично за све прописе је да нарушавање војне дисциплине претпоставља постојање одређених чињеница: утврђене војне дисциплине, противправног напада на њу који је извршио припадник војске и да између понашања припадника војске и настале повреде дужности из службе постоји узрочна веза.

У позитивном праву Републике Србије, систем дисциплинске одговорности је уређен на квалитативно различитом нивоу. Закон о раду као *lex generalis* „примењује се у свим радним срединама (интегрално ако не постоје а субсидијарно ако постоје посебни прописи), па припада категорији системских закона“²¹. Овим обликом одговорности се бави у недовољној мери, тако да су институти дисциплинског поступка уређени на елементаран начин, што „доводи до тога да

¹⁶ Закон о министарствима, („Службени гласник РС“, бр. 44/14, 14/15, 54/15 и 96/15-др. закон).

¹⁷ Правило о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр. 22/08, 14/10 и 14/11).

¹⁸ Упутство о примени одредаба Правила о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр. 34/08).

¹⁹ Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама („Службени војни лист“, бр. 34/08).

²⁰ Правилник о поступку утврђивања, постојања, висине и накнаде штете у Војсци Србије и условима и начину преношења овлашћења за одлучивање о накнади штете на старешине Војске Србије, („Службени војни лист“, бр. 25/10).

²¹ Ивошевић, Зоран, *Новелирање Закона о раду и нацрта његових новела*, у: Криза и обнова радног законодавства – зборник радова, Београд, 2014., стр. 5.

послодавац не може ефикасно да управља и реагује на повреду радне дисциплине²². Треба указати на чињеницу да је законодавац неосновано пропустио да уреди дисциплински поступак (надлежност за процену тежину повреде и доношења одлуке о примени мера, право жалбе на решење), што представља велики недостатак. Ово је, највероватније, последица законодавчевог концепцијског приступа који „свој *ratio* налази у потреби да се сфера рада и привређивања ослободи ‘судовања’ у виду компликованог, дугог и скупог дисциплинског поступка и то ‘судовање’ измести из те сфере у ону којој је ‘одмеравање правде’ једини задатак (суд, мирно решавање индивидуалног радног спора – арбитар и сл.), а да се истовремено помире, често опречни интереси запосленог за очување запослења са потребама послодавца²³.

Закон о државним службеницима²⁴ као *lex specialis* је својим решењима начинио корак унапред у односу на Закон о раду, али је систем у стању делимичне уређености из разлога што поједина питања нису уопште уређена, као што је нпр., питање застарелости извршења дисциплинске казне, „што представља груб превид законодавца који објективно отвара пут самовољи и арбитрарности дисциплинског органа²⁵, искључио је намештенике као лица на која се закон примењује јер врше послове који су опште природе, као и код других послодаваца, због разлога што је „положај службеника везан за јавноправну компоненту, за вршење власти, а положај намештеника није²⁶, па се на њих примењују одредбе Закона о раду и Посебни колективни уговор за државне органе. ЗДС-ом је „остављена могућност да се поједина права и дужности државних службеника у појединим државним органима могу уредити посебним законом и другачије, ако то произилази из природе њихових послова²⁷ (полиција, службе безбедности, царина и др.).

Дисциплинска одговорност у војсци одражава специфичност положаја припадника војске који све време вршења војне службе подлежу дисциплинској одговорности, а субординација као врховни принцип функционисања их некада ставља у положај потчињеног, а некада претпостављеног. Положај претпостављеног овлашћује га на покретање и вођење дисциплинског поступка, изрицања дисциплинске мере, те

²² Рељановић, Марио, *Повратак дисциплинске одговорности у Закон о раду*, Правни инструктор бр. 41/13, Београд, стр. 97.

²³ Ненадић, Боса; Безбрадица, Радован, *Закон о раду и дисциплинска одговорност*, у: Тенденције у развоју радног и социјалног права, Радно и социјално право, бр. 1-6/05, Београд, стр. 108-109.

²⁴ *Закон о државним службеницима*, („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 81/05-испр., 83/05-испр., 64/07, 67/07-испр., 116/08, 104/09 и 99/14).

²⁵ Безбрадица, Радован, *Дисциплинска одговорност државних службеника*, у: Радно законодавство у пракси, Радно и социјално право бр. 1/07, Београд, стр. 194.

²⁶ *Ibid.*, стр. 152.

²⁷ Урошевић, Руџа, *Поступак утврђивања дисциплинске одговорности државних службеника*, у: Заштита права у области рада – зборник радова, Београд, 2012., стр. 106.

решавања о њима у оквиру функционалне надлежности старешине који је претпостављен старешини који је дисциплинску меру изрекао. Изрицање дисциплинске мере је комплексна активност из разлога што надлежни старешина треба правилно да сагледа учињену повреду дужности из службе, последице које су за службу наступиле и сразмено томе изрекне меру којом ће остварити како репресивни утицај на учиниоца тако и васпитни утицај на друге. Често, старешине које изричу дисциплинске мере, као и они чији потчињени буду упућени због дисциплинског престапа на војни дисциплински суд буду окарактерисани од стране претпостављених као лица која не изграђују дисциплину сопственим ангажовањем и личним примером, већ репресивним мерама настоје да достигну потребни ниво војне дисциплине. Сагледавањем позитивно-правних решења може се констатовати да систем дисциплинске одговорности има одређене мањкавости које се огледају у систему дисциплинских мера, а бројни прописи указују на оправданост већег броја истих јер је то иманентно врсти послова, њиховом значају и начину на који их професионални припадници војске обављају.

Систем дисциплинске одговорности у војсци претрпео је одређене промене у појединим сегментима који се тичу дисциплинских мера које се могу изрећи професионалним војним лицима и цивилним лицима на служби у Војсци Србије. Наиме, изостало је нормирање појединих мера као што су укор, строги укор и сл. Поново је уведена дисциплинска мера опомене као правне санкције која се изриче за учињене дисциплинске грешке и којој, полазећи од прописаних лакших повреда дужности из службе, објективно има мало места за примену. Прописана решења стварају код претпостављеног старешине дилему како да правилно индивидуализује дисциплинску меру и оствари сврху специјалне и генералне превенције. За остале категорије лица војника на служењу војног рока, лица у резервном саставу, док се налазе на војној дужности, лица на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере и кадете војне високошколске установе, задржана су, углавном, ранија решења која су своју оправданост и ефикасност доказала тако што су присутна у бројним прописима којима се уређује дисциплинска одговорност у оквиру једног броја држава. Стога су сагледана решења прописана у војно-дисциплинским системима једног броја држава, како у непосредном, тако и ширем окружењу. Сагледавањем ових решења може се констатовати да путем радикалног смањења броја дисциплинских мера нико није кренуо и нико није одустао од мера које су показале своју оправданост и ефикасност у дугом временском периоду. Заштита војне дисциплине намеће потребу доградње система дисциплинских мера кроз допуну Закона о ВС прописивањем укора, строга укора, и сл.

Ради целовитог сагледавања нашег система дисциплинске одговорности у војсци са аспекта, како његових предности, тако и недостатака у односу на војне дисциплинске системе других земаља, приступило се његовом компаративном упоређивању са војно-дисциплинским системима појединих држава које су, након догађања на просторима бивше заједничке државе, изградиле сопствене системе војно-дисциплинске одговорности. Сагледавање ових система треба да да одговор да ли су и колико ови системи одраз решења која су била раније прописана у заједничкој држави, а колико су одраз аутентичног уређења наведеног система. Други угао би се односио на војно-дисциплинске системе оружаних снага земаља у ширем окружењу које имају богату војничку традицију и дугу историју нормативног уређења дисциплинске одговорности. Увидом у позитивно-правна решења војно-дисциплинских система новонасталих држава могу се констатовати мања одступања од оних која су била прописана у заједничкој држави, а која се огледају у смањеном броју дисциплинских мера јер садрже опомену, укор и смањење зараде, незнатно измењеном систему дисциплинских казни кроз прописивање нових, као што је нпр., раскид уговора о школовању, односно стручном усавршавању. Оно што се може означити заједничком одредницом ових система је чињеница да њихова позитивно-правна решења представљају, у највећој мери, одраз ранијих решења, а да су новопрописана решења последица наступања одређених објективних околности.

Војно-дисциплински системи Француске, Немачке, САД и Велике Британије су типични системи земаља са богатом војничком традицијом код којих се овај облик одговорности нормативно уобличава у дугом временском периоду. Приказ ових система одражава унеколико другачији систем нормирања дисциплинске одговорности коју карактерише вансудско кажњавање, специфичне дисциплинске казне и процедуре, посебни војни судови, као и процедуре по изрицању дисциплинских мера. Одређене разлике присутне у системима војно-дисциплинске одговорности нам указују на чињеницу да је то област у којој нормативно уобличавање представља стални изазов.

Упоредно-правна решења могу да понуде одговор на поједина питања да укажу на евентуални правац нормативне доградње садашњег система. Одступање од традиционалних решења ствара изазов који се може остварити кроз процес нормативног уобличавања и доградње позитивних прописа. Сагледавајући прописане дисциплинске мере увиђамо њихову недовољност, мањкавост са аспекта индивидуализације, те поступности у кажњавању. Систем дисциплинске одговорности би се могао унапредити прописивањем критеријума при избору врсте дисциплинске санкције, као што је то

случај у члану 130 Закона о ВС Црне Горе. Наведени критеријуми би били путоказ надлежном старешини при одабиру врсте и висине дисциплинске мере, а њихово присуство у прописима о војној дисциплини ни у ком случају не би било сувишно.

Због своје теоријске комплексности и интердисциплинарности у циљу квалитетног сагледавања, проучавања и анализирања предмет истраживања захтева мултиметодолошки приступ. За израду квалитетног и успешног рада од изузетне важности је правилан одабир метода. У овој дисертацији избор метода је брижљиво усклађен с предметом истраживања, тако да су коришћени правно-догматски, аналитички, компаративни, историјски, синтетички метод и др. Аналитички метод налази примену у поступку сагледавања позитивно-правних решења, како у нашем, тако и у упоредном законодавству. То сагледавање је значајно зато што даје одговор на питање у каквом је стању систем дисциплинске одговорности са аспекта његове уређености, предности и недостатака у односу на остале. Пошто уређење одговорности, а самим тим и дисциплинске одговорности има дугу историју у нашој држави, чији почеци сежу до XIV века, то нам историјско-правни метод помаже у сагледавању донетих прописа и њихових решења која су показала своју оправданост, а којима треба тежити. Многи институти су се, временом, мењали, доказивали или не своју оправданост и ефикасност. Историјско сагледавање, аналитички резултати, компаративно упоређење намећу потребу употребе синтетичког метода. Наведени метод треба да укаже на чињеницу која решења нису издржала проверу времена, те их треба накнадно допунити ради унапређења система. Критичне тачке функционисања система дисциплинске одговорности су уочене, а о начину њиховог превазилажења, односно побољшања система биће више речи у делу који се односи на практичну примену резултата дисертације. Комплексна метода је предуслов за потпуно и правилно сагледавање дисциплинске одговорности чији значај ни у једном историјском периоду није довођен у питање, односно чињен спорним, али су позитивно-правна решења била спорна током времена, што је резултирало њиховом изменом, о чему нам сведочи велики број прописа којима се ова материја уређује.

Садржај дисертације је систематизован у више делова, а започиње уводним разматрањима у оквиру којима је реч о одговорности као пожељном квалитету лица у свим облицима радног односа уопште, те њеном одразу на припаднике војске. Одговорност припадника војске је комплексна, дели се на ону која је уређена општим прописима и ону која је уређена посебним прописима. Тежиште је на дисциплинској одговорности као посебној врсти правне одговорности која је уређена актима за чије

доношење су надлежни различити органи. Овај институт у радном праву Србије није уређен на адекватан начин, у службеничком праву је на вишем нивоу, али је оптерећен недостацима. У војсци, у овом тренутку, имамо најкомплекснији приступ уређењу дисциплинске одговорности у којем, такође има пропуста на које ће, на одговарајућим местима у раду, бити указано. У првом делу под називом „Појам војне дисциплине“ ће бити разматран појам дисциплинске одговорности, појам извршиоца, појам дисциплинске санкције као и појам војне дисциплине, њена подела, те указано на основне карактеристике опште усвојене поделе војне дисциплине на: механичку дисциплину (дрил), свесну војну дисциплину и дисциплину као вољну навику. Потребе компаративног сагледавања овог института су наметнуле потребу за сагледавањем решења из области војне дисциплине у односу на општи и посебан режим. „Историјат дисциплинске одговорности у војсци“ је други део рада у којем је приказана богата нормативна делатност која се огледа у бројним прописима којима се уређује одговорност, односно дисциплинска одговорност у војсци. Сагледавање дисциплинске одговорности у војсци кроз историју је извршено почевши од периода средњовековне Србије, затим периода од Првог српског устанка до отпочињања II светског рата, дисциплинске одговорности у II светском рату, те завршно са периодом од 1946.-2008., односно кроз прописе који су у њима донети. Трећи део рада под називом „Материјалноправни аспекти дисциплинског поступка“ обухватају начела поступка, повреде војне дисциплине и њихову поделу и извршиоца дисциплинског деликта, комплексан је по себи и има за циљ да укаже на чињеницу да се поступак утврђивања дисциплинске одговорности темељи на начелима Закона о Војсци Србије, Закона о општем управном поступку и Законика о кривичном поступку. Закон о Војсци Србије је повреде дужности из службе поделио на лакше и теже и прописао њихове појавне облике системом позитивног набрајања. Извршилаштво у дисциплинској одговорности говори о кругу лица која могу бити одговорна за повреду дужности из службе, а виност као елемент дисциплинске одговорности говори, као у општем и посебном режиму, о односу лица према извршеној повреди дисциплине. „Дисциплински поступак“ представља четврти део рада који указује да се дисциплинска одговорност у Војсци Србије, зависно од тежине повреде дужности из службе, одвија кроз два самостална и независна поступка. У оквиру овог дела ће бити указано на стварну надлежност претпостављеног за вођење поступка и изрицање дисциплинске мере (као и старешине који је постављен на положај адекватан формацијском месту стварно надлежног старешине), уједно ће бити указано на надлежност војних службеника за изрицање

дисциплинске мере војним службеницима и војним намештеницима. Одговорност за дисциплинске преступе и изрицање дисциплинских казни се утврђује у дисциплинском поступку који се води пред војним дисциплинским судом. Исти је сагледан са аспекта стварне, месне и функционалне надлежности, учесника у истом, те предузимања процесних радњи и употребу ванредних правних лекова. Застарелост покретања и вођења дисциплинских поступака биће сагледана са аспекта протока времена прописаног у Закону о ВС. Пети део под називом „Дисциплинске санкције“ приказује санкције прописане Законом о Војсци Србије које се могу изрицати појединим категоријама лица, начин њиховог извршења, њихово евидентирање и брисање, те смањење, ублажење или опроштај, мере удаљења од функционалне дужности, дисциплинску одговорност ученика војних школа, те застарелост извршења дисциплинских мера и казни која наступа протоком времена прописаног Законом о ВС. „Упоредно-правна анализа војних дисциплинских система“, као шести део рада, одраз је настојања да се кроз анализу војних дисциплинских система САД, Велике Британије, Немачке и Француске, дакле, земаља које имају, како дугу војничку традицију, тако и бројне прописе којима је уређена дисциплинска одговорност у дугом временском периоду. Како би упоредно-правна анализа била комплекснија, сагледани су и војно-дисциплински системи земаља у непосредном окружењу. Значај сагледавања ових система се огледа у добијању одговора на питање да ли су и колико земље са двиподеценијском (Хрватска) и једнодеценијском (Црна Гора) традицијом успеле да изграде војно-дисциплински систем и у којој мери је он одраз ранијих решења из заједничке државе, а којој мери одраз унапређења истог. Компаративно сагледавање даје одговор на место нашег војног дисциплинског система, адекватност његових решења, евентуалне предности, као и недостатке. „Закључна разматрања“ представљају синтетички израз промишљања како о систему дисциплинске одговорности у целини, тако и о појединим институтима дисциплинске одговорности који су од доношења важећих прописа исказали своје недостатке.

І ДЕО

ПОЈАМ ВОЈНЕ ДИСЦИПЛИНЕ

1. Појам дисциплинске одговорности

Одговорност је најзначајнији принцип и основна вредност на којем почива организовано људско друштво. Она представља чинилац свих друштвених, економских и политичких односа. У њеној основи је усаглашавање делатности слободних људи кроз спознају потребе и сврхе личног ограничења у сваком друштвеном односу како би и други били у прилици да остваре свој интерес. Као историјска категорија јавља се у демократском грађанском друштву, односно формирањем првих савремених држава и променљива је категорија чији је садржај одређен објективно и субјективно односима у друштву на које се односи. Стога је питање одговорности у различитим друштвеним системима различито теоријски одређено. Сваки систем има свој концепт одговорности који и у систему Републике Србије подразумева обавезу појединца да изврши одређену обавезу, а сама свест о личним правима и обавезама представља први акт њеног стварања.

Одговорност државних службеника може бити ванправна и правна. Морална и политичка одговорност су „најзначајнији облици ванправне одговорности“²⁸ и заснивају се на чињеници повреде моралне, дакле, ванправне норме, а код њих је стално присутно сагледавање да ли је чињење, односно нечињење праведно, морално, односно нехумано и штетно. Без праве моралности у људском и друштвеном значењу, ни једна заједница се не може одредити као људска у правом смислу те речи.

Правна одговорност означава подложност правној норми услед повреде права и обавеза, дакле одговорност неодговорних и појављује се као дисциплинска, материјална, кривична, одговорност за привредне преступе и прекршајна.

Дисциплинска одговорност је „одговорност за скривљену повреду радне обавезе и обавезе понашања предвиђене законом, колективним уговором или другим општим правним актом – правилником о раду, као и уговором о раду за коју се може изрећи законом и другим општим актом предвиђена дисциплинска санкција у циљу осигурања успешног функционисања послодавца, односно унутрашње кохезије радне групе, њиховог колективног интереса, као и очувања одређених стандарда који имају ефекте ван послодавца“²⁹, односно „одговорност за утврђене повреде радних дужности за које се од овлашћених органа у одређеном поступку изричу прописане дисциплинске мере или као посебна одговорност запосленог за повреду прописане радне дисциплине

---

²⁸ Поповић, Александра, *Дисциплинска одговорност државних службеника у праву Републике Србије*, у: Зборник радова студената докторских студија права, Ниш, 2014., стр. 295.

²⁹ Лубарда, Бранко; Кошутић Будимир; Јовановић, Предраг, *Увод у радно право са елементима социјалног права* – треће издање, Београд, 2015., стр. 242.

(радних обавеза) за коју се према запосленом могу да предузму одрђене мере од стране послодавца³⁰ или „одговорност запосленог за повреде радних обавеза, за које се од дисциплинских органа изричу прописане дисциплинске санкције“³¹. Дисциплинска одговорност је специфичан вид правне одговорности јер се примењује само на физичка лица која су у радном односу и увек се односи на повреду обавезе из радног односа. Наиме, субјект радног односа „одговара за повреду радних обавеза које је преузео ступањем на рад“³². Повреда дужности из службе је „вољно поступање које се може огледати у чињењу или нечињењу“³³, и карактеришу је три елемента: начин извршења, место и време извршења. Наведени елементи, уз означавање лица које је извршило повреду дужности „представљају конкретизацију повреде што је од посебног значаја за њену идентификацију те, стога, обавезно морају бити наведени како у закључку о покретању дисциплинског поступка, тако нарочито и у изреци решења којим се окончава дисциплински поступак“³⁴. Начин извршења повреде одређује се према радњи повреде и није исти, у сваком појединачном случају, по свом интензитету и последицама које су наступиле. Радња извршења повреде дужности „као одређено понашање човека у спољном свету“³⁵ се манифестује као чињење или нечињење. Чињење подразумева активну радњу (комисивни деликт) којом се врши повреда радне дисциплине, а нечињење је пасивно понашање државног службеника, односно његово вољно пропуштање да изврши дужност из радног односа (омисивни деликт).

Између радње извршења и учињене повреде мора постојати „одређени однос који се манифестује у томе да се одређеном радњом производи одређена последица“³⁶. Таква радња се појављује као узрок, те се отуда овај однос и назива узрочном везом или узрочношћу. Државни службеник најчешће једном радњом изврши једну повреду дужности из службе, али су могуће и ситуације у којима државни службеник учини више повреда дужности из службе, било са једном или више радњи. У том случају наступа стицај повреда дужности која може бити идеални и реални.

Идеални стицај подразумева да државни службеник једном радњом повреди више дужности, а реални стицај постоји у случају када се, са више радњи,

³⁰ Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, *Службеничко право*, Београд, 2013., стр. 179.

³¹ Ивошевић, Зоран, *Радно право* (седмо измењено и допуњено издање), Београд, 2014., стр. 215.

³² Шундерић, Боривоје, *Радно право* (пето допуњено издање), Београд, 2015., стр. 149.

³³ Ивошевић, Зоран; Ивошевић, Милан, *Дисциплинска и материјална одговорност у радном односу*, Београд, 2000., стр. 9.

³⁴ Безбрадица, Радован, оп.цит. (фуснота 25), стр. 168.

³⁵ Срзентић, Н., Стајић, А.; Лазаревић, Љ., *Кривично право* (општи део-четрнаесто издање), Београд, 1987., стр. 134.

³⁶ Балтић, Александар, *Основи радног права Југославије*, Београд, 1965., стр. 236.

учини више повреда дужности из службе. Сам стицај може бити хомоген ако су учињене једнородне, само лакше или само теже, повреде дужности а хетероген је у случају када је државни службеник учинио разнородне како лакше тако и теже повреде дужности из службе. Од стицаја треба разликовати продужену повреду радне обавезе „која постоји кад више повреда радне обавезе због међусобне повезаности и ритма извршења чине јединствену повреду радне обавезе“³⁷. Наведене повреде повезује истоветност радњи, истоврсност или једнакост повређеног добра, континуитет у времену, искоришћавање исте прилике и сл. Ову повреду не треба поистоветити са трајном повредом радне обавезе која такође доводи до одређеног стања недисциплине које постоји док траје и повреда радне дисциплине. Ове повреде се чешће извршавају нечињењем него чињењем. Такве повреде су немарно вршење радне обавезе, неоправдано узастопно изостајање са посла и сл. За разлику од ових радњи које за последицу имају стање недисциплине, поједине повреде дужности су акти недисциплине тренутног карактера као што је нпр. крађа.

Време извршења повреде радне обавезе „је дан и час кад радник учини повреду радне дисциплине, односно кад је радник био дужан да нешто учини па то пропусти“³⁸. Утврђивање времена извршења повреде радне обавезе је битно за дисциплински поступак из више разлога као што су застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка, се одређује према свакој радњи посебно, а код продужене повреде радне обавезе примене закона који важи у време извршења повреде, урачунљивост учиниоца повреде, да ли је повреда учињена у радно време или не и сл. Време извршења повреде код реалног стицаја „време учињене повреде одређено је временом извршења свих повреда које су захваћене продуженом повредом“³⁹. Уколико се утврђује време извршења код трајне повреде тада се узима у обзир читав период у коме је радник био у стању недисциплине.

Место извршења повреде радне обавезе „одређује се по томе где је радник учинио повреду односно пропустио да учини дужну радњу“⁴⁰. Оно најчешће подразумева амбијент радног места државног службеника, али може бити и ван њега уколико је радња извршења или последица повреде у вези са радом. Код реалног стицаја место извршења се одређује према месту где је предузета свака радња у стицају, а код продужене повреде према сваком месту где је предузимана или пропуштана радња

³⁷ Ивошевић, Зоран, *Дисциплинска и материјална одговорност* (четврто издање), Шабац, 1991., стр. 13.

³⁸ Николић, Александар, *Радно право*, Београд, 1983., стр. 364.

³⁹ Ивошевић, Зоран, оп.цит. (фуснота 37), стр. 14.

⁴⁰ Николић, Александар, оп.цит. (фуснота 38), стр. 364.

која чини ту повреду. Трајна повреда подразумева место где је државни службеник био у стању недисциплине.

Уколико је државни службеник учинио повреду дужности из радног односа претпоставка је да је учињена на раду или у вези са радом, али је могуће доказивати и супротно. Уколико је повреда дужности учињена ван рада, тада надлежни орган треба да утврди, сагледа и оцени њену везу са радом.

Државни службеник је субјект дисциплинског дела и он се може појавити у својству извршиоца односно саизвршиоца повреде дужности из радног односа (ако је чини више државних службеника), односно помагача или подстрекача (саучесника).

Радња коју предузима државни службеник чињењем или нечињењем је противправна што значи да „је у супротности са позитивним прописима којима је одређен начин извршења службене дужности“⁴¹ што је општа претпоставка дисциплинске одговорности јер да нема ње, не би било ни дисциплинске одговорности.

Извршилац повреде дужности из радног односа је државни службеник који „предузима радњу која је одређена као радња извршења“⁴², односно који је у „обављању службене дужности поступао супротно правима и дужностима у вези са радом“⁴³. Дисциплинска одговорност претпоставља постојање одређених конститутивних елемената „које поредак захтева као битне за постојање дисциплинске одговорности а то су: (1) кривица; (2) урачунљивост; (3) одређеност повреде службене дужности и казне у закону и (4) противправност“⁴⁴.

За постојање дисциплинске одговорности у државном органу није довољно испуњење објективног услова дисциплинске одговорности, односно да је државни службеник извршио повреду дужности из радног односа. Осим овог услова, неопходно је и испуњење субјективних услова који се односе на виност и урачунљивост. Постојање субјективног услова на страни државног службеника је неопходна претпоставка која се утврђује, у сваком конкретном случају и која исходује како одговорношћу државног службеника за извршену повреду, тако и његовом кажњавању од стране надлежног органа.

Кривица „као скуп психичких односа учиниоца према своме делу“⁴⁵ је субјективни основ дисциплинске одговорности који говори о психичком односу према

⁴¹ Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, оп.цит. (фуснота 30), стр. 181.

⁴² *Правни лексикон*, Београд, 1964., стр. 330.

⁴³ Поповић, Александра, оп.цит. (фуснота 28), стр. 295.

⁴⁴ Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, оп.цит. (фуснота 30), стр. 180.

⁴⁵ Стојановић, Зоран, *Кривично право* (општи део), Београд, 2001., стр. 175.

учињеној повреди дужности из радног односа. Испољава се кроз два појавна облика и то кроз умишљај и нехат од којих зависи, како дисциплинска одговорност, тако и врста и висина изречене дисциплинске казне. Психички однос државног службеника према повреди дужности оцењује се према времену извршења повреде дужности. Свест и воља инкопорирани у појму кривице тичу се психичког односа државног службеника према конкретној повреди дужности. Кривица означава вољно, психичко саглашавање државног службеника са радњом којом је проузрокована повреда дужности из радног односа и представља његов психички однос према последици предузете радње.

Умишљај (*dolus*) као „редовни и тежи облик виности“⁴⁶ може се манифестовати као директни или евентуални. Директни умишљај постоји у случају када је државни службеник био свестан да чини повреду дужности из радног односа и хтео је њено извршење. Елеменат свести као интелектуални елеменат умишљаја је јасно издиференциран јер је државном службенику јасно да његов поступак представља повреду дужности, док се волонтаристички (емоционални, вољни) елеменат огледа у хтењу државног службеника да наступи повреда дужности коју је извршио. Евентуални умишљај постоји када је државни службеник био свестан да његовим чињењем или нечињењем може доћи до повреде дужности из радног односа, па је на то пристао. Свест о повреди је на нижем нивоу него код директног умишљаја јер се односи на могућност, али не и на извесност настанка повреде. Вољни елеменат је присутан, слабијег је интензитета и огледа се у пристанку државног службеника на наступање последице повреде дужности.

Нехат (*culpa*) је други могући психички однос учioniца према делу, односно „блажи облик виности од умишљаја“⁴⁷. Повреду дужности из радног односа државни службеник чини из нехата, у случају када је био свестан да услед његовог чињења или нечињења може да наступи повреда дужности, али је он олако схватао да ће моћи да спречи наступање последице или да она неће наступити. Дакле, државни службеник не жели да дође до повреде радне обавезе, али до ње долази из разлога његове недовољне опрезности. Нехат има два појавна облика и манифестује се као свесни и несвесни. Свесни нехат (самопоуздање, неопрезност, *luxuria*) постоји у случају када је државни службеник „био свестан да услед његовог поступка може доћи до повреде радне обавезе, али је олако држао да до повреде ипак неће доћи, односно да ће

---

⁴⁶ Срзентић, Н., Стајић, А.; Лазаревић, Љ., оп.цит. (фуснота 35), стр. 239.

⁴⁷ *Ibid.*, стр. 247.

моћи спречити наступање последица повреде⁴⁸. Код свесног нехата и евентуалног умишљаја нема разлике у погледу елемента свести јер је државни службеник у оба случаја свестан да његовим поступањем може доћи до повреде дужности. Разлику дефинише елеменат воље јер код свесног нехата државни службеник не жели наступање последице повреде нити на њу пристаје, док код евентуалног умишљаја државни службеник пристаје на наступање последица повреде. Изостанак вољног елемента чини свесни нехат блажим обликом виности од евентуалног умишљаја, а кривица је у неоправданом самопоуздању. Несвесни нехат (немарност) постоји када државни службеник „није био свестан да услед његовог поступка може доћи до повреде радне обавезе, иако је према околностима случаја и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности“⁴⁹. Вољни елеменат не постоји ни у облику неоправданог самопоуздања, а кривица државног службеника постоји и огледа се у немарности, небризи, понашању које одудара од стандарда просечно пажљивог човека, те стога и није свестан могућности наступања повреде дужности из службе, иако је према околностима случаја, као и према личним својствима, био дужан и могао бити свестан и те могућности.

Урачунљивост као „нормално психичко стање здравог и душевно зрелог починиоца у време извршења дисциплинског дела“⁵⁰ односно „способност радника да схвати значај дела и да управља својим поступцима“⁵¹ је други услов дисциплинске одговорности државног службеника који се цени према моменту извршења повреде дужности. Државни службеник ће, дакле, одговарати за повреду дужности под условом да је у тренутку њеног извршења био урачунљив, односно био способан да расуђује и одлучује својим поступцима. Способност за расуђивање је елеменат свести у појму урачунљивости и манифестује се у могућности државног службеника да схвати значај својих поступака у односу на радну дисциплину, а способност за одлучивање је вољни елеменат урачунљивости и огледа се у могућности државног службеника да управља својим радњама. Урачунљивост државног службеника да је извршио повреду дужности из радног односа се претпоставља, али је то оборива претпоставка јер се може доказивати и да није постојала у тренутку извршења повреде дужности. Чињеница да је државни службеник, у тренутку извршења повреде дужности, био раздражен,

---

⁴⁸ Ивошевић, Зоран, оп.цит. (фуснота 33), стр.22.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, оп.цит. (фуснота 30), стр. 180.

⁵¹ Јовановић, Предраг, *Радно право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 1998., стр. 304.

афективан не ослобађа га дисциплинске одговорности због смањене урачунљивости, али може бити основ за изрицање блаже казне.

Неурачунљивост је такво стање у којем државни службеник, нема власт над самим собом, не може да схвати значај својих радњи и не управља својим поступцима услед трајне или привремене душевне болести, привремене душевне поремећености или заосталог душевног развоја.

Државни службеник није дисциплински одговоран за учињену повреду дужности у стању привремене или трајне душевне болести или привремене душевне поремећености „јер у тренутку извршења дела радник није могао да схвати значај дела нити да управља својим поступцима“⁵². Привремено душевно обољење се може манифестовати као манија, меланхолија или лакши облици шизофреније. Ова обољења карактерише постојање могућности и вероватноћа да се могу излечити или залечити. Државном службенику је, у овим случајевима, знатно сужена свест услед чега не може схватити значај свога дела нити управљати својим поступцима.

За привремену душевну поремећеност карактеристично је да се јавља као последица тровања, сунчанице, потреса мозга и сл. Ова стања карактеришу се поремећајем свести који достиже такав степен да онемогућава схватање значаја предузетог дела и управљања поступцима.

Уколико код државног службеника, после повреде дужности, наступи трајно душевно обољење, неће дисциплински одговарати зато што се изреченом дисциплинском казном не може остварити циљ и васпитно дејство. Уједно, државни службеник се не би могао бранити, што је супротно начелима дисциплинског поступка. Трајно душевно обољење има за последицу престанак службеничког односа, што имплицира и престанак одговорности према државном органу.

Употребом алкохола, дрога, или на други начин, државни службеник може сам себе ставити у стање скривљене неурачунљивости, односно привремене душевне поремећености, па уколико у таквом стању учини повреду дужности из службе, подлеже дисциплинској одговорности јер је иста „последица једне претходне радње учиниоца и да је при том учинилац поступао с умишљајем или из нехата. Таква дела позната су у литератури под именом *actiones liberae in causa* (радње које су слободне у одлуци, не и у извођењу)“⁵³. Ово из разлога што је сам себе довео у ово стање и што је у моменту када се почео доводити у ово стање био урачунљив. Његово

⁵² Миљковић, Мирослав, *Дисциплинска и материјална одговорност радника у удруженом раду*, Нови Београд, 1982., стр. 80.

⁵³ Срзентић, Н., Стајић, А.; Лазаревић, Љ., оп.цит. (фуснота 35), стр. 225.

понашање у тренутку повреде не рефлектује слику правог односа према учињеној повреди радне дисциплине. Прави однос се показује у његовом понашању које претходи нападу на одређену радну дисциплину, а при том треба имати у виду да и могућност да је државни службеник можда, у урачунљивом стању, стварао план о повреди дисциплине у оквиру кога је и себе довео у стање привремене душевне поремећености. Државни службеник ће бити одговоран за повреду дужности из радног односа „ако је душевно здрав и ако нема трајне или привремене психичке поремећености и заосталости у душевном развоју“⁵⁴.

Одређеност повреде службене дужности и казне у закону је основни објективни услов постојања дисциплинске одговорности и значи правну сигурност државног службеника јер су дужности државног службеника као „правни елеменат преко кога се изражава однос радника према обавези“⁵⁵ уређене члановима 18-24 ЗДС. Треба имати у виду да овде има места и супсидијерној примени члана 15 Закона о раду којим су прописане дужности савесног и одговорног обављања послова, поштовања организације рада и пословања, услова и правила у вези са испуњавањем обавеза и радног односа, обавештавања послодавца о битним околностима које утичу или би то могле, на обављање послова на радном месту на које је лице распоређено, као и да обавести послодавца о потенцијалној опасности по живот и здравље и настанак материјалне штете. У погледу овог услова дисциплинске одговорности, важи начело законитости, што значи да „нико не може бити кажњен за неко понашање ако пре него што га је предузео оно није било законом предвиђено као повреда дужности и ако за исту није била законом прописана казна“⁵⁶.

Противправност као општа претпоставка дисциплинске одговорности „подразумева да радња чињења или нечињења државног службеника мора бити противправна, јер у супротном не постоји ни дисциплинска одговорност“⁵⁷. Не треба је поистоветити са прописаношћу дела у закону јер постоје понашања која одговарају дисциплинском делу, али нису и не морају бити противправна.

Што се тиче државних службеника за повреду дужности из службе им се изричу дисциплинске казне које представљају „санкције које се примењују према јавним службеницима који повреде службену дужност“⁵⁸ које се „изричу запосленом у

⁵⁴ Јовановић, Предраг, оп.цит. (фуснота 51), стр. 304.

⁵⁵ Шундерић, Боривоје, оп.цит. (фуснота 32), стр. 152.

⁵⁶ Безбрадица, Радован, оп.цит. (фуснота 25), стр. 160.

⁵⁷ Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, оп.цит. (фуснота 30), стр. 181.

⁵⁸ *Правни лексикон*, оп.цит. (фуснота 42), стр. 156.

државном органу, као учиниоцу дисциплинског дела, а чије се последице огледају у ограничавању или одузимању одређених права⁵⁹, а одраз су дисциплинске власти послодавца која се састоји „у прописивању и изрицању дисциплинских санкција“⁶⁰. Та власт није неограничена јер је послодавац „у вршењу својих овлашћења ограничен одредбама закона, уговора и других извора радног права“⁶¹. Оне се изричу државним службеницима, након спроведеног дисциплинског поступка и утврђене дисциплинске одговорности, а њихов циљ је, не само кажњавање државног службеника, већ и учвршћивање и јачање дисциплине у државном органу под којом се „разуме нарочито држање појединаца, чланова једне уже заједнице, које се састоји у уљудности, углађености, верности господару, узајамној солидарности, осећању дужности, преданом вршењу свога позива итд.“⁶². Суштина вршења дисциплинске власти је задржавање државног службеника у радном односу, а њен примарни циљ „треба да буде корекција понашања, побољшање резултата рада а не кажњавање“⁶³. При одлучивању о врсти и висини казне, дисциплински орган полази од одређених критеријума, као што су: степен одговорности државног службеника, тежина последица повреде дужности као и субјективне и објективне околности под којима је извршена повреда дужности. Наведени критеријуми могу имати олакшавајући или отежавајући значај, те њихово разматрање и оцена, у сваком конкретном случају, имају за циљ да допринесу индивидуализацији у изрицању дисциплинских казни, те отклањању неодређености и произвољности у примени истих. При избору казне, дисциплински орган треба да се определи за ону која ће најбоље остварити циљ дисциплинског гоњења, како по врсти, тако и по висини. Стога је дисциплински орган у обавези да размотри све околности и образложи разлоге због којих их је третирао као отежавајуће, односно олакшавајуће.

Неоспорна је чињеница да у радном односу постоје различите врсте одговорности, при чему државни службеник „може одговорати само за дело које је учинио (повреду радне обавезе, прекршај или кривично дело)“⁶⁴, односно ако је „поступао супротно од оног што је одређено као његова обавеза“⁶⁵. Дисциплинска одговорност је самостална и независна, што значи да одговорност државног

⁵⁹ Шундерић, Боривоје, оп.цит. (фуснота 32), стр. 155.

⁶⁰ Лубарда, Бранко, *Лексикон индустријских односа*, Београд, 1997., стр. 41.

⁶¹ Ковачевић, Љубинка, *Дисциплинска власт послодавца и њене границе*, у: *Право и привреда* бр. 5-8/08, Београд, стр. 1062.

⁶² Костић, Лазо М., *Административно право Краљевине Југославије* (књига трећа-Надзирање управе), Београд, 1939., стр. 280.

⁶³ Лубарда, Бранко; Кошутић Будимир; Јовановић, Предраг, оп.цит. (фуснота 29), стр. 242.

⁶⁴ Брајић, Влајко, *Радно право*, пето измењено издање, Београд, 1991., стр. 341.

⁶⁵ *Ibid.*

службеника за повреду радне обавезе „не искључује ни остале облике одговорности: одговорност за причињену штету (имовинску и неимовинску), кривичну одговорност, одговорност за привредни преступ, или прекршајну одговорност уколико радња повреде радне обавезе има обележје штете, кривичног дела, привредног преступа или прекршаја“⁶⁶. То значи могућност паралелног вођења дисциплинског поступка са кривичним, прекршајним, за привредни преступ, као и поступак за надокнаду штете, при чему државни службеник одговара кумулативно „у случају да радња повреде радне обавезе представља и обележје неког кажњивог дела“⁶⁷. Кривична одговорност и дисциплинска одговорност се у многоструку разликују по предмету, циљу и домену примене јер „дисциплинска репресија има за циљ заштиту интереса одређене установе, послодавца или предузећа, а кривична репресија има знатно шире моралне и друштвене интересе“⁶⁸. Ове две врсте правне одговорности су независне, па одустанак тужиоца нема утицаја на вођење поступка дисциплинске одговорности и изрицање дисциплинске казне. Дисциплинска одговорност се разликује у односу на грађанску одговорност код које је тежиште на накнади штете. Ови облици одговорности разликују се у степену виности. За дисциплинску одговорност се захтева урачунљивост и кривица, а за одговорност за штету је довољна намера или крајња непажња. Прекршајна одговорност се односи на противправне повреду јавног поретка и за њих су прописане прекршајне казне и заштитне мере чија сврха је да грађани у будуће поштују правни систем и не чине прекршаје, а од дисциплинске одговорности се разликује јер се ова „своди на репресију због грешке учињене на раду или у вези са радом, па изречена дисциплинска санкција (казна и мера) производи дејство само у домену установе, предузећа, службе“⁶⁹. Одговорност за привредне преступе се односи на друштвено штетну повреду прописа који се односе на привредно и финансијско пословање и за које се учиниоцу могу изрећи новчана казна, условна осуда и заштитне мере. Паралелно са овим поступком се може водити и дисциплински поступак, уколико наведена повреда прописа који се односе на привредно и финансијско пословање има обележја дисциплинског дела.

---

⁶⁶ Ковачевић-Перић, Слободанка, *Начело аутономности у поступку утврђивања дисциплинске одговорности*, у: Правни живот бр. 11/15, Београд, стр. 331.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Ibid.*, стр. 332.

⁶⁹ *Ibid.*, стр. 333.

Како се рад бави одговорношћу професионалних припадника Војске Србије, тачније дисциплинском одговорношћу ове категорије лица, у наредном делу рада ће бити детаљно изложен овај облик правне одговорности.

2 Појам војне дисциплине

У општем режиму радних односа под радном дисциплином у објективном смислу се подразумева „скуп правила унутрашњег реда, којима се утврђују радне обавезе и дисциплина понашања уређује одговорност за неизвршавање обавеза и прописују дисциплинске мере“⁷⁰, а у „субјективном смислу – подређивање запослених наложима послодавца и радном реду“⁷¹, односно „испуњавање обавеза које проистичу из радног односа. То је она дисциплина која се односи на рад и понашање радника на раду и у вези са радом“⁷². Радна дисциплина као институт у општем режиму радних односа је „толико битна за његово постојање и функционисање (прожима целину његовог правног садржаја – до престанка) да свој интерес у регулисању те дисциплине, или неких других питања у вези са дисциплином, имају поред послодавца и радника и други субјекти који су непосредно или посредно повезани са радним односом. Ту мислимо на државу и колективитете радника и послодавца (синдикати и удружења послодавца)“⁷³. Како радна дисциплина има посебан значај за функционисање свих појавних облика радних односа, тако и војна дисциплина има посебан значај за вршење професионалне војне службе.

Војном дисциплином су се, од најстаријих времена до данас, бавили како бројни теоретичари⁷⁴, тако и многе војсковође⁷⁵ јер „историја ратова и ратне вештине не познаје војску која би негирала значај војне дисциплине и њену улогу у изграђивању вредности армије“⁷⁶. Њихова схватања војне дисциплине су одраз, како времена у коме су живели, тако и значаја које је друштво, у коме су живели, придавало војној

⁷⁰ Балтић, Александар; Деспотовић, Милан, *Основи радног права Југославије*, Београд, 1978., стр. 271.

⁷¹ *Ibid.*, стр. 271.

⁷² Николић, Александар, оп.цит. (фуснота 38), стр. 354.

⁷³ Јовановић, Предраг, *Легитимност и легалитет кршења радне дисциплине као основа за престанак радног односа*, Право и привреда, бр. 5–8/03, Београд, стр. 837.

⁷⁴ Више о томе: Janowitz, Morris, *The professional soldier: a social and political portrait*, Gencoe, III; The free press, 1960; Huntington, Samuel P., *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations*, Cambridge: The Belknap press, 2003 (reprint), 1956; Пајевић, Десимир; Касагић, Љубомир, *Војна психологија*, Београд, 2001.; Костић, Петар, *Психологија борбених јединица*, Београд, 2000.; Касагић, Љубомир; Костић, Петар, *Психологија за војног старешину*, Београд, 1992.

⁷⁵ Више о томе: Мишић, Живојин, *Стратегија вештина ратовања*, Београд, 1907.; Бојовић, Петар, *Васпитавање војника*, Београд, 1907.; Клаузевец, Карл фон, *О рату*, Београд, 1951.

⁷⁶ Хамовић, Раде, *Дисциплина и међусобни односи*, у: *О војној дисциплини – збирка чланака*, Београд, 1964., стр. 25.

дисциплини. Пошто су „друштвена уређења, ратови, војске и ратна вештина, па према томе и фактор војне дисциплине – историјске категорије, то се у разним историјским периодима различито решавало и питање војне дисциплине“⁷⁷.

Војна дисциплина у позитивно-правном систему се одређује као „тачно, потпуно и правовремено извршавање војних дужности и других дужности у Војсци Србије, сагласно закону, правилима службе и другим прописима и наређењима надлежних старешина, поштовање у војној служби и ван службе, реда и правила понашања утврђених законом и другим прописима и поштовање моралних норми друштва“⁷⁸ у вези са којом је и појам *disciple* – ученик.⁷⁹

Војна дисциплина је „стање реда и послушности у оквиру команде. То укључује спремност потчињавања воље појединца за добробит групе“⁸⁰ односно може се „дефинисати као "стање обуке које доводи до уредног понашања." Ово ‘стање обуке’ мора се постићи и одржавати и у мирнодопским условима, тако да наше снаге буду припремљене за непредвиђене ратне ситуације. Прекасно је да се припремимо за рат кад је он већ почео”⁸¹. Војсковође и теоретичари су се почетком XX века спорадично бавили појмом војне дисциплине у теорији војног права Србије. Војна дисциплина је дефинисана као „душевна и физичка оспособљеност за корисну и истрајну радљивост, у извесном, тачно и јасно одређеном правцу и за известан, тачно и јасно одређени циљ”⁸² или „умна, душевна и физичка оспособљеност официра и осталих војника нижих степена, за њихово опредељење”⁸³, односно „психофизичко стање, где је све и свако на своме месту, увек исправни, и где сваки без поговора врши тачно, у одређено време, свој посао, функцију, дужност”⁸⁴ или „војна дисциплина је врлина која се састоји у усрдном и тачном вршењу свих војничких дужности и извршењу свих заповести и наређења претпостављених старешина. Она се огледа у поштовању постављеног реда у војсци, у поштовању старешина и безусловној послушности”⁸⁵.

---

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Видети чл. 1, оп. цит. (фуснота 19).

⁷⁹ Ученик – *disciple* је онај који “предату му науку апсорбује тако и у толикој мери да је следује, да је заступа и да је врши кроз цео живот свој, једном речи да јој је одан и веран следбеник. Овој категорији лица припадају и ученици свих затворених целина основаних у циљу да се у њима припреме појединци за извесне нарочите послове и потребе друштвене” (Магдаленић, М. М., *Дисциплина, субординација, поштовање чина*, Ратник, 1895., стр. 676.).

⁸⁰ <http://www.123helpme.com/view.asp?id=77294>

⁸¹ McBride, Loyd W., *Discipline*, Air University Review, May-Jun 1981, <http://www.au.af.mil/au/afri/aspj/airchronicles/aureview/1981/may-jun/mcbride.htm>

⁸² Павловић, Тодор Љ., *О војној дисциплини*, Београд, 1903, стр. 5.

⁸³ Магдаленић М. М., *Дисциплина, субординација, поштовање чина*, Ратник, Београд, 1895, стр. 677.

⁸⁴ Ђукић, Свет. С., *Дисциплина, морал, част*, Сарајево, 1934., стр. 4.

⁸⁵ Видети тач. 66 *Правила службе* (први део), Београд, 1937. године.

Војска је „једна од многих организација које постоје у друштвеном животу. Одликују је бројне особине на које наилазимо и код других организација мада су оне често много јаче изражене“⁸⁶. Једна од тих особина се односи и на дисциплину. Наведене дефиниције војне дисциплине указују на нужност прихватања норми понашања у организацији каква је војска. Војна дисциплина од припадника „захтева јак осећај одговорности у обављању послова на најбољи могући начин“⁸⁷. Изградња војне дисциплине подразумева континуиран и поступан процес који треба да прихвате припадници војске и који има за циљ да „различите појединце и јединице повеже у високоорганизовану групу, која је из једног центра усмерена према основном циљу“⁸⁸. Да би то остварио, претпостављени старешина треба да упозна потчињене са значајем и сврхом војне дисциплине за функционисање војне организације на начелима субординације и једностарешинства. Осим поступка упознавања са прописима којима се уређује наведена област, реализује се и поступак којим претпостављени треба да обезбеди да „потчињени схвате да треба да нешто раде на одређени начин и како да се понашају“⁸⁹ како би дисциплиновано понашање постало саставни део ставова и уверења како појединаца, тако и колектива као целине. Дисциплина се не може свести само на командовање јер је она више од тога, а „професионални војник, као и менаџер корпорације, мора да научи да односи међу људима играју кључну улогу у унутрашњој ефикасности његове организације“⁹⁰.

2.1 Подела војне дисциплине

Дисциплина као „животни и хармонични принцип војсака; чувар цивилизованих народа, против инвазије“⁹¹ се, у зависности од критеријума, може поделити на више начина.

⁸⁶ Wiatr, Jerzy J., *Socjologia Wojska*, Wydawnictwo Ministerstwa obrony, Warszawa, 1982, str. 34.

⁸⁷ McBride, Loyd W., оп. цит. (фуснота 39)

⁸⁸ Пајевић, Десимир; Касагић, Љубомир, *Војна психологија*, Београд, 2001., стр 315.

⁸⁹ *Ibid.*, стр 314.

⁹⁰ Janowitz, Morris, *The professional soldier: a social and political portrait*, Gencoe, III; The free press, 1960., стр. 65.

⁹¹ Ђукић, Свет. С., оп. цит. (фуснота 84), стр. 5.

Уколико се као критеријум узме број лица чија се дисциплина посматра, иста се може поделити на: индивидуалну и колективну.

Индивидуална дисциплина, односно дисциплина појединца је „вољан и инстинктиван осећај одговорности који нас води да урадимо све што је потребно да се уради“⁹² и одражава „нашу личну посвећеност и осећај дужности“⁹³, односно „драгоцена особина и способност цивилизованог човека да потчини своје радње, поступке и своју вољу –правилима, прописима, законима и старешинама“⁹⁴, или „наређењима која издаје претпостављени или која закон налаже“⁹⁵. Овај облик дисциплине је основ за овладавање вештина и резултат увежбавања које има за циљ да се извесне радње врше лако, брзо и тачно, односно аутоматски. То омогућава појединцу да, употребом својих физичких и интелектуалних потенцијала, достигне тачно одређени циљ. У војсци се овај облик дисциплине огледа, у односу на појединца, као навика на послушност и ред, а моралну основу чине „осећање дужности, узајамно поверење, самоодрицање, поштовање правила и старешина“⁹⁶.

Колективна (укупна) дисциплина је „веома важна значи тимски рад“⁹⁷ јер „као што морамо имати осећај према нашем послу, требало би да имамо и осећај групне одговорности и ефикасног чланства у тиму“⁹⁸. Састоји се „у томе: да се све воље и снаге појединаца управе једном заједничком циљу, да се потчине једној јединој вољи како би се постигао извесан заједнички рад у хармонији“⁹⁹. Енергичним активностима претпостављених старешина, без обзира на ниво руковођења и командовања, изграђује се овај облик дисциплине у потчињеним јединицама – установама јер „само благодаревши дисциплини, тај огромни живи организам који се војском зове, може функционисати хармонично, кретати се правилно, и имати сву моћ једног надприродног бића, које, имајући само једну главу, ради са хиљадама руку“¹⁰⁰.

Војна дисциплина, као облик колективне дисциплине, је од изузетног значаја за одржање државе, односно друштва. Наиме, историја обилује примерима „да су велики антички народи очували своју моћ благодаревши само енергичном одржавању

---

⁹² McBride, Loyd W., оп. цит. (фуснота 81)

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*, стр. 4.

⁹⁵ Павловић, Тодор Љ., оп. цит. (фуснота 82), стр. 6.

⁹⁶ *Ibid.*, стр. 10.

⁹⁷ McBride, Loyd W., оп. цит. (фуснота 81)

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ Ђукић, Свет. С., оп. цит. (фуснота 84), стр. 5.

¹⁰⁰ Павловић, Тодор Љ., оп. цит. (фуснота 82), стр. 4.

дисциплине у њиховим војскама¹⁰¹. Занемаривањем овог животног принципа долазило је до слабљења државе, њеног урушавања и исте су постојале лак плен непријатеља. Сагледавајући развој друштва и војске у светлу историјских промена, може се констатовати да постоје битне међузависности између карактеристика државе и војске и дисциплине у њој.

Током историјског развоја издиференцирала су се три појавна облика војне дисциплине¹⁰², и то: 1) пасивна, 2) активна и 3) висока војна дисциплина, односно 1) механичка дисциплина (дрил), 2) свесна војна дисциплина и 3) дисциплина као вољна навика¹⁰³.

2.1.1 Механичка дисциплина (дрил)

Механичка дисциплина је „принудна послушност везана за правни поредак и прописе. Она је апсолутно неопходна у борби или у хитним случајевима када нема времена за објашњење или расправљање о наредби“¹⁰⁴ и „формира војнике као слепо оружје, јер не мисле и не осећају, што понижава њихову личност“¹⁰⁵, па је ова дисциплина карактеристична по томе да „војник несвесно, добровољно или без размишљања, или принудно, извршава добивене заповести, не мислећи ништа, или бојећи се казне и других принудних средстава“¹⁰⁶, односно „кад сваки било добровољно или принудно слуша све што му се заповеди“¹⁰⁷. Војник се формира као слепо оруђе за извршавање задатака, што је резултирало „губитком индивидуалности, уз потребу за бољом организацијом, добрим тренингом – посебно при дриловању - и строгој дисциплини. Тренинг је постао институција“¹⁰⁸. Овај облик дисциплине се изграђује бескрајним понављањем стројевих радњи и почива на страху од казне, за њено кршење јер у одређеним условима „добра воља не може да покреће обичног војника; то може да

¹⁰¹ Ђукић, Свет. С., оп. цит. (фуснота 84), стр. 5.

¹⁰² Више о томе: Павловић, Тодор Љ., *О војној дисциплини*, Београд, 1903., Васић, Милош М., *Висока војничка дисциплина*, Београд, 1909., Магдалелић, М. М., *Дисциплина, субординација, поштовање чина*, Ратник, 1895., стр. 573 - 683. Јаковљевић, Малеш Ј., *Практичан коментар Уредбе о војној дисциплини*, Београд, 1934., стр. 19 - 22.

¹⁰³ Више о томе: Касагић, Љубомир; Костић, Петар, *Психологија за војног старешину*, Београд, 1992.; Пајевић, Десимир; Касагић, Љубомир, *Војна психологија*, Београд, 2001.; Костић, Петар, *Психологија борбених јединица*, Београд, 2000.; Касагић, Љубомир, *Међуљудски односи, дисциплина и морална снага војске*, Војно дело 4-5/97., Београд.

¹⁰⁴ McBride, Loyd W., оп. цит. (фуснота 81)

¹⁰⁵ Пајевић, Десимир; Касагић, Љубомир, оп. цит. (фуснота 88), стр. 310.

¹⁰⁶ Видети тач. 119 *Привремених правила службе*.

¹⁰⁷ Васић, Милош М., *Висока војничка дисциплина*, Београд, 1909., стр. 121.

¹⁰⁸ Crabtree, Vexen, *Military Drill: Its Theory and Purpose*, <http://www.vexen.co.uk/military/drill.html>

учини само страх¹⁰⁹. Најчешће се среће на нижим нивоима командовања (одељење, вод, чета), а упражњавају је старешине које: имају недовољно опште и војно стручно образовање, негативне моралне особине, не поштују личност потчињеног, немарно се односе према обавезама, недисциплиновани су, неправедни и најчешће незреле личности. Овим обликом дисциплине се постижу брзе промене понашања, али јој је наглашено негативно својство, пошто захтева сталну претњу казном и постојање страха од ње. Осим наведеног, карактерише је и то што је привременог карактера, нема мотивациону снагу, те не подстиче на већа психофизичка напрезања, лишавања и жртвовања јер не развија моралну снагу појединца и колектива.

Једна од основних карактеристика најамничких војски је овај облик дисциплине која је у њима „изванредно строга и сурова. Да би се могао учинити употребљивим веома рђав војнички материјал који се, већином, састојао од друштвених отпадака принудно или на превару трпаних у војску”¹¹⁰. Типични представник ових војски је пруска војска под командом Фридриха Великог. Васпитање војника је вршено у смеру да се од војника начини аутомат кога покреће само батина. Војници су били свакодневно ангажовани на служби, учењу, смотрема, чишћењу оружја, одећа и сл. Дезертерство је било веома изражено о чему најбоље сведочи писмо Фридриха Великог које је упутио генералима у којем им је написао да су у пуковима пола војника домороци, а половина странци, који, невезани за заставу само траже и очекују случај да умакну, те треба свим мерама пресећи могућност дезертирања. Овакво стање имало је за последицу сурову дисциплину у којој „војник треба да се боји више капларског штапа у миру, неголи непријатеља у рату”¹¹¹. Казне су биле страшне, углавном сведене на смртну, а најстроже и најтеже телесне казне примењиване су према свима, укључујући и генерале. Старији је увек у праву и сваки официр и подофицир је могао да стреља и да осуди на смрт сваког дезертера. Официр на чијем сектору би дошло до дезертерства је, такође, кажњаван. Сваки старешина је имао право да туче војника колико год је хтео. Бројни историјски примери нам потврђују чињеницу да су војске које су своју дисциплину темељиле на пасивној дисциплини оствариле мање домете у војничком погледу од оних војски које су дисциплину изграђивале на темељима активне, односно високе војне дисциплине.

---

¹⁰⁹ Касагић, Љубомир; Костић, Петар, *Психологија за војног старешину*, Београд, 1992., стр. 265.

¹¹⁰ *Војна енциклопедија* (књига 2), Београд, 1972., стр. 451

¹¹¹ Павловић, Тодор Љ., оп. цит. (фуснота 82), стр.10.

2.1.2 Свесна војна дисциплина

Свесна војна дисциплина „подразумева развијање уверења и ставова о нужности субординације и једностарешинства као саставних делова свести из којих ће, логично, проистећи и убеђење да је апсолутно нужно да свако тачно, правовремено и безусловно извршава све постављене задатке и издата наређења“¹¹². Као посебан облик дисциплинованог понашања, карактеристична је по томе што „војник свесно, с разумевањем, размишљањем, из убеђења и осећања дужности врши своје дужности и заповести својих старешина па и онда, када је без надзора када га старешина и не види“¹¹³. Дакле, у овом случају, реч је о дисциплини као вољној навици која постоји када појединац (и колектив) у одређеној ситуацији поступају на одређени начин зато што су тако претходно научили (понављањем и увежбавањем). Тежиште је на вољном, свесном и контролисаном, аутоматизованом предузимању радњи и поступака, јер су изграђени као навика. Проблем код овог облика дисциплине наступа када ослаби воља као последица борбеног стреса. Овај облик дисциплине изграђује се упорном и сталном вежбом и ефикасније од механичке дисциплине, односно „кад сви свесно и добровољно вршимо своје дужности, и она је плод доброга метода војнога васпитања“¹¹⁴.

Француска револуција је, између осталог, донела промене у војној организацији и њеним унутрашњим односима. Створена је нова армија састављена „од добровољаца из редова сељака и градске буржоазије, сједињена у заједничкој борби за обарање старог режима, за економско и политичко ослобођење“¹¹⁵. Овом војском командовале су старешине које је створила револуција. Војна дисциплина је била неупоредиво боља. Ентузијазам и љубав према Републици дају нови садржај војничким врлинама, оданости, храбрости и дисциплини. Прописи о дисциплини су хуманизовани а од старешина се тражи хуман однос према војницима. Декретом 1792. године забрањено је мучење војника, изрицање тежих казни капларима а смртна казна се изрицала изузетно и то за најтеже преступе као што су издаја, бекство и отказивање послушности. Општи закључак је био да „никад армија није била послушнија, ни одушевљенија, са више жара. То је епоха ратова где је било највише врлина у трупама“¹¹⁶.

¹¹² Костић, Петар, *Психологија борбених јединица*, Београд, 2000., стр. 40.

¹¹³ Видети тач.119 *Привременог правила службе*.

¹¹⁴ Васић, Милош М., оп. цит. (фуснота 107), стр.121.

¹¹⁵ *Војна енциклопедија* (књига 2), оп. цит. (фуснота 110), стр. 451.

¹¹⁶ *Војна енциклопедија* (књига 2), оп. цит. (фуснота 110), стр. 452.

2.1.3 Дисциплина као вољна навика

Дисциплина као вољна навика је „вољна послушност потчињених који верују свом вођи, разумеју и верују у циљ мисије, вредности тима и њихово место у њему и имају вољу да заврше мисију. Овај облик дисциплине производи појединце и тимове који - у заиста тешким тренуцима - долазе самостално до решења¹¹⁷“ и “сусреће се код појединаца или група који су дуже времена живели и радили према спољним захтевима и усвојили одређене стилове понашања¹¹⁸, а манифестује се „не само простом послушношћу, извршавањем заповести са размишљањем, разумевањем и из убеђења, што је последица активне дисциплине, него још и широком иницијативом и способношћу свакога војника, да свој рад изрази као самосталну радњу, основану у духу заповести старијега као и одредаба закона, уредаба, правила и прописа, према томе је ово дисциплина ума¹¹⁹“ а последица је „не само ваљаног метода војног васпитања, него и човечије способности да свој посао преради у самосталну радњу на своју одговорност, а у духу општега задатака, коме је основа нека недовољна заповест или погрешна, или са свим опасна за циљ коме се тежи, и да ту своју одлуку енергично изведемо заложивши за то и своје животе¹²⁰“. Овај облик дисциплине изграђује се у процесу обуке убеђивањем, уверавањем, подстицањем, личним примером старешине уз стварање услова за развијање иницијативе, самосталности, критике и самокритике уз минимално коришћење репресивних мера. Свесна војна дисциплина је највиши идеал дисциплинованости војске коме треба тежити. Историја бележи низ таквих примера као што су мисирска, спартанска, римска војска и др. Дисциплина је у Риму произилазила из љубави према отаџбини јер је Римљанин величину отаџбине гледао у успешном рату и исту је волео „фанатично страшно, а ратовао са невероватним патриотским огњем, који га је доводио до баснословног херојизма и пожртвовања себе¹²¹“. Тај однос према војсци задржао се до ступања Цезара на власт јер су римску војску чинили римски грађани по рођењу или прирођењу. Војна обавеза је била општа и није допуштана никаква замена. Ступањем Цезара на власт почиње епоха у којој су људи привлачени у

¹¹⁷ <http://www.123helpme.com/view.asp?id=77294>

¹¹⁸ Касагић, Љубомир, *Међуљудски односи, дисциплина и морална снага војске*, Војно дело 4-5/97, стр. 94.

¹¹⁹ Видети тач. 119, оп. цит. (фуснота 113).

¹²⁰ Васић, Милош М., оп. цит. (фуснота 107), стр.156

¹²¹ Васић, Милош М., оп. цит. (фуснота 107), стр.157.

војску више „звекот новаци, но духом дисциплине, па се те масе научише дволичности и подмићивању”¹²².

2.2 Карактеристике војне дисциплине

Дисциплинска одговорност лица у војсци као „безусловно, тачно и правовремено извршавање свих војних прописа и обавеза”¹²³ је саставни део система дисциплинске одговорности у свакој држави уопште. Војну дисциплину одређују два основна фактора и то: „захтев борбене ефикасности војске и захтев послушности војске”¹²⁴ поретку у земљи који је успостављен законима. За борбену ефикасност сваке војне јединице и војске у целини битно је да се поштује ауторитет поретка војне службе изражене у безусловном вршењу војних дужности по правилима службе. Ово правило је опште и непромењиво током укупне историје војске и независно је од типа друштва и његове војне организације. Ради тога се посебним мерама штити војни поредак и војска као институција на једној страни, а држава и политички систем од самовоље војске, на другој страни. У свом општем правном значењу, војна дисциплина обухвата скуп обавезних правила понашања војних лица, установљених ради обезбеђења, извршавања задатака оружане силе за време мира и у рату. Шири смисао тако одређене дисциплине означава свеукупност правних дужности војних лица у служби и у вези са службом, а у ужем смислу – дужности потчињених и претпостављених са становишта војне субординације и односа у служби. Вековно искуство потврђује једну истину да је недисциплинована војска у рату неупотребљива, а у миру је непоуздан ослонац власти, шта више она је опасност по власт и друштвени поредак. Полазећи од напред наведеног, недвосмислено се може закључити „да је појам о доброј војсци у врло тесној вези с појмом о доброј дисциплини, јер је познато из Историје, да су биле најхрабрије оне војске, у којој је дисциплина била тако рећи усељена у душу војничку”¹²⁵. Полазећи од тога може се неспорно закључити да војна организација има посебно изражену потребу за поштовањем дисциплине. Војне јединице без дисциплине тешко извршавају

---

¹²² *Ibid.*

¹²³ *Војна енциклопедија* (књига 2), оп. цит. (фуснота 110), стр. 450.

¹²⁴ Јовановић, Бранко; Шушњар, Војислав; Бутуровић, Јован; Иванковић, Живорад; Миловановић, Милољуб; Деспот, Миливој; Новаковић, Стојан; Стојковић, Маринко; Радовановић, Томислав; Бачић, Стеван; Арамбашић, Драгољуб; Пећанић, Павао, *Основи права* (учбеник за војне школе ЈНА), Београд, 1979., стр. 386

¹²⁵ Мишић, Живојин, *Стратегија*, Београд, 1997., стр. 122.

наменске задатке и њихова ефикасност је битно смањена, па се због тога неопходно намеће потреба да сви субјекти у јединици познају суштину војне дисциплине, облике њеног испољавања и чиниоце који утичу на њену изградњу и стање, и да схвате да се дисциплина достиже и одржава кроз свакодневни живот и рад јединице – остваривањем задатака борбене обуке и васпитања.

Време у коме живимо намеће потребу модернизације војске кроз увођење модерних система борбене опреме и оружја, што је неопходно због новог начина извођења борбених дејстава као и потребе да се код припадника војске развијају особине које ће им омогућити да издрже разноврсне психичке и физичке последице употребе оружја велике разорне снаге а да при том остану психички способни за успешно и активно учешће у борби. Психичке последице и страх за властити живот „могу бити савладани само ако је војник уверен у исправност и праведност идеје за коју се бори и ако схвата нужност и неопходност настављања борбе и под најтежим условима“¹²⁶. Једино чврста, врхунска дисциплина може да обузда страх, спречи панику и омогући да се јединица држи под командом у најкритичнијим тренуцима борбе. Захтев времена је да се војска уздигне на ниво савремене високодисциплиноване, патриотске и, по начину извршења задатака, професионалне војске. То пак значи одређени однос државе према оружаном сили који се огледа у стварању услова за нормалан живот и рад како сваког појединца понаособ тако и војске у целини. Неповољан материјални положај утиче у многоме на војничку дисциплину из разлога што се тешко задовољавају егзистенцијалне потребе, како индивидуалне тако и колективне. Велики уплив политике на избор руководећих старешина је погодно тле за развијање каријеризма који намеће схватање субординације као личног права, а не дужности. То често доводи до формализма у раду са потчињенима кроз занемаривање њихове личности, а често и негирања њихових људских вредности. Професионализам треба разумети као тежњу ка ефикасној оспособљености за борбу у свим условима као и афирмацију одговорности за обављање формацијске дужности на коју је лице постављено.

3 Дисциплинска одговорност у позитивном праву Републике Србије

---

¹²⁶ Барлов, Живота, *Битне одреднице дисциплине у војсци Југославије*, Нови гласник март-април '94., Београд, стр. 3.

У позитивном праву Републике Србије радно-правни институт дисциплинске одговорности је, са аспекта уређености, на различитом нивоу. У општем режиму радних односа који је уређен Законом о раду присутан је, у траговима, и то у делу закона којим се уређује престанак радног односа. Када је у питању посебан режим радног односа државних службеника, ситуација је унеколико боља јер је Законом о државним службеницима покушано стварање заокруженог система дисциплинске одговорности који је, ипак, у поступку примене, исказао извесне недостатке. Пошто овим системом дисциплинске одговорности нису обухваћени сва лица којима је послодавац Република Србија, то је посебним законима који имају статус *lex specialis* уређен систем дисциплинске одговорности за припаднике појединих министарстава.

3.1 Дисциплинска одговорност у општем режиму радних односа

Систем дисциплинске одговорности у општем режиму радних односа прописан Законом о раду који представља *lex generalis* прошао је пут од детаљне регулације до потпуне дерегулације, да би се изменама и допунама из 2014. године, у текст закона опет вратила регулатива везана за одређене елементе дисциплинске одговорности. У ранијим законима о радним односима „прописи о дисциплинској одговорности су били обилато заступљени“¹²⁷, а сада готово да их нема. Закон о раду садржи, у траговима, одредбе о дисциплинској одговорности, дефинишући повреду радне обавезе и нарушавање радне дисциплине, као основ дисциплинске одговорности, односно, основ за отказ од стране послодавца. Повреда радне обавезе као основ за отказ од стране послодавца „мора бити предвиђена и скривљена“¹²⁸, а означава укупност обавеза радника „које он има у радном односу, а због чије повреде може да одговара и да се према њему примене одређене мере“¹²⁹. Прописана је у члану 179 став 1 тачка 2 Закона о раду и обухвата: несавесно или немарно извршавање радне обавезе, злоупотребу положаја или прекорачење овлашћења, нецелисходно и неодговорно коришћење средстава рада, некоришћење или ненаменско коришћење обезбеђених средстава или опреме за личну заштиту на раду, чињење друге повреде радне обавезе утврђене општим актом, односно уговором о раду. Нарушавање радне дисциплине је прописано одредбама члана 179 став 1 тачка 3 Закона о раду и подразумева „понашање

¹²⁷ Ивошевић, Зоран, оп.цит. (фуснота 31), стр. 193.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Миљковић, Мирослав, *Општи режим радних односа и дисциплинска одговорност*, Правна пракса бр. 6/06, Београд, стр. 6.

запосленог у супротности са налозима из било ког послодавчевог акта (одлуке, упутства, кодекси понашања)¹³⁰, а запослени је чини тако што неоправдано одбије да обавља послове и извршава налоге послодавца у складу са законом, не достави потврду о привременој спречености за рад у смислу члану 103 овог Закона, злоупотреби право на одсуство због привремене спречености за рад, због доласка на рад под дејством алкохола или других опојних средстава, односно употребе алкохола или других опојних средстава у току радног времена које има или може да има утицај на обављање посла, ако његово понашање представља радњу извршења кривичног дела учињеног на раду и у вези са радом, независно од тога да ли је против запосленог покренут кривични поступак за кривично дело, давањем нетачних података који су били одлучујући за заснивање радног односа, ако радећи на пословима са повећаним ризиком на којима је као посебан услов утврђена посебна здравствена способност одбије да буде подвргнут оцени здравствене способности и ако не поштује радну дисциплину прописану актом послодавца, односно ако је његово понашање такво да не може да настави рад код послодавца. Међу наведеним изменама посебну пажњу привлаче оне из 2014. године које овлашћују послодавца да због непоштовања радне дисциплине, односно повреду радних обавеза може изрећи једну од следећих дисциплинских мера: „1) привремено удаљење са рада без накнаде зараде, у трајању од једног до 15 радних дана; 2) новчану казну у висини до 20% основне зараде запосленог за месец у коме је новчана казна изречена у трајању до три месеца, која се извршава обуставом од зараде на основу решења послодавца о изреченој мери; 3) опомену са најавом отказа у којој се наводи да ће послодавац запосленом отказати у говор о раду без поновног упозорења, ако у наредном периоду од шест месеци учини исту повреду радне обавезе или непоштовање радне дисциплине¹³¹. Обавеза послодавца је да „пре отказа уговора о раду у случају из члана 179 став 2 и 3 овог Закона, запосленог писаним путем упозори на постојање разлога за отказ уговора о раду и да му остави рок од најмање осам дана од дана достављања упозорења да се изјасни на наводе из упозорења¹³². Кроз измене и допуне Закона о раду из 2014. године, дисциплинске санкције су враћене у општи режим радних односа, али је недостатак наведених измена огроман јер „нема ни помена одредбама које би уредиле дисциплинску одговорност, дисциплински поступак и дисциплинске органе. Дисциплински преступи су, заправо, изједначени са отказним

¹³⁰ Лубарда, А. Бранко; Кошутећ, Будимир; Јовановић, Предраг, оп.цит. (фуснота 25), стр. 246

¹³¹ Видети чл. 179 ст. 1 тач. 1-3 *Закона о раду* („Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 и 75/14).

¹³² Видети чл. 180 ст. 1 *Закона о раду* оп. цит. (фуснота 132).

разлозима¹³³. За изрицање дисциплинских мера покреће се отказни поступак у којем је учешће запосленог ограничено и нема могућности двостепености. Дисциплински поступак се, дакле, своди на отказни поступак у којем послодавац одлучује да задржи запосленог и да му изрекне (само) дисциплинску меру. Наведеним решењем се одступило од раније праксе да се дисциплинска одговорност уређује у посебном делу закона, што није прихватљиво. Дакле, Закон о раду као темељни закон је пропустио прилику да потпуно уреди дисциплинску одговорност у општем режиму радних односа, те у наредном периоду, кроз измене и допуне, тај поступак треба реализовати. У позитивно-правном систему, са аспекта дисциплинске одговорности, овај закон представља одраз неадекватног схватања значаја дисциплинске одговорности.

3.2 Дисциплинска одговорност по посебним прописима

По посебним прописима уређена је дисциплинска одговорност државних службеника. Држава као најорганизованији облик друштва подразумева суверену власт на одређеној територији која је „једна и јединствена, јер је и држава један субјект односно једна организација“¹³⁴. Вршење државне власти претпоставља постојање одређених организационих облика – државних органа који представљају „организациони део државе који обавља њене послове“¹³⁵. Обављање послова из делокруга државног органа намеће потребу ангажовања одређеног броја лица која имају статус државног службеника. Позитивно-правни појам државног службеника уређен је у члану 2 став 1 ЗДС и означава „множину лица која раде у државним органима управе (и другим, са њима уподобљеним органима и организацијама) укључујући и старешине тих органа“¹³⁶. Чињеница да рад државних службеника садржи јавно-правну компоненту, као и да се радни однос ове категорије лица заснива ради вршења власти, има посебан значај за друштво у целини. Стога је то разлог да „права, дужности и одговорности као и све друге димензије статуса државног службеника треба да буду специфично, посебно и различито уређене у односу на остале запослене“¹³⁷. Ступањем

¹³³ Рељановић, Марио, *Преглед појединих новина у Закону о изменама и допунама Закона о раду*, Правни инструктор бр. 73-74/14., Београд, стр. 55.

¹³⁴ Милосављевић, Богољуб; Поповић, Драгољуб М., оп.цит. (фуснота 9), стр. 196.

¹³⁵ Шундерић, Боривоје, *Држава као послодавац*, у: *Радни однос државних службеника*, Бања Врујци, 2006., стр.11.

¹³⁶ Томић, Зоран, *Опште управно право (организационо, материјално, процесно)*, осмо издање, Београд, 2015., стр. 168.

¹³⁷ Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, *Нови службенички систем Србије*, у: *Радни однос државних службеника – зборник радова*, Бања Врујци, 2006., стр.22.

на снагу ЗДС и Закона о државној управи¹³⁸ који представљају комплементарне законе створен је правни основ за унапређење службеничког система у Републици Србији. Послодавац ове категорије лица је, сходно члану 3 ЗДС, Република Србија, а права и дужности послодавца у име Републике Србије врши руководилац државног органа, уколико ЗДС, посебни закон или други пропис другачије не одређују. Државни службеник има у радном односу одређена права и дужности. Дужности су прописане члановима 18-24 у ЗДС и односе се на извршење налога, премештај, привремени рад на пословима који нису у опису радног места, привремени рад на nižем радном месту, рад у радној групи, чување службене и друге тајне и поштовања радног времена.

При вршењу послова из надлежности државних органа, државни службеници се морају придржавати одређених начела која представљају законску категорију прописану члановима 5-11 ЗДС. Она су одраз деликатне и високо захтевне струке „која утврђују правце, усмеравају рад и опредељују начелно односе и делатност јавног службеника у и према вршењу јавне службе, у овом случају управне делатности“¹³⁹. Она су: законитост, непристрасност и политичка неутралност, одговорност за рад, забрана повлашћивања и ускраћивања, доступност информација о раду државних службеника, једнака доступност радних места, напредовање и стручно усавршавање и једнаке могућности, а заснивају се „на европским стандардима правног уређења ове области“¹⁴⁰.

Дисциплинску одговорност и одговорност за штету државних службеника ЗДС је уредио у глави IX. Дисциплинска одговорност државних службеника, као специфичан вид правне одговорности је „последича повреде дужности из радног односа“¹⁴¹ која „има значајну улогу у обезбеђивању одговорног понашања службеника“¹⁴². Нарушавање радне дисциплине у државном органу претпоставља постојање утврђене дисциплине, противправног напада на њу који је извршио државни службеник и постојање узрочно-последичне везе између понашања државног службеника и настале повреде дужности. Осим наведеног, овај облик одговорности подразумева постојање одређених конститутивних елемената, и то кривице, урачунљивости, одређености повреде дужности из радног односа и казне у закону и

¹³⁸ Закон о државној управи, („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 101/07, 05/10 и 99/14).

¹³⁹ Влатковић, Милан, *Начела деловања државних службеника*, у: Радно законодавство у пракси, Радно и социјално право 1/07, Београд, стр. 133.

¹⁴⁰ Андрејевић, Снежана, *Извори, остваривање и заштита прва државних службеника, намештеника и јавних функционера*, у: Извори, остваривање и заштита прва из радног односа, Београд, 2009., стр. 38.

¹⁴¹ Томић, Зоран, оп.цит. (фуснота 136), стр. 177.

¹⁴² Милосављевић, Богољуб, *Управно право*, пето издање, Београд, 2012., стр. 87.

противправности. Државни службеник одговара само „за оне повреде радне обавезе односно радне дисциплине које су прије него што их је учинио биле прописане“¹⁴³. Сходно томе, ЗДС је прописао повреде дужности из радног односа и поделио их на лакше и теже. Та подела је извршена у односу на последице које је повреда произвела. Лакше повреде дужности из службе су прописане у члану 108 став 1 тачке 1-5 ЗДС и по својој природи представљају блажи „облик одступања од правних прописа и од начела на којима се заснива обављање службене дужности“¹⁴⁴, а теже повреде дужности из радног односа су прописане у члану 109 став 1 тачке 1-17 ЗДС и оне су посебно „тешки облици кршења начела законитости, односно правила и начела струке, а могу бити утврђени искључиво законом“¹⁴⁵.

Дисциплинска одговорност државних службеника се утврђује у дисциплинском поступку који представља „скуп правила којима се регулишу радње које предузимају дисциплински органи у вези са дисциплинском кривицом јавних службеника“¹⁴⁶. Вођење дисциплинског поступка против државног службеника за којег се основано верује да је учинио повреду дужности из радног односа, ради утврђивања његове одговорности и изрицања одговарајуће дисциплинске казне, у случају да је доказана одговорност за повреду дужности из радног односа је у надлежности дисциплинског органа. Против државног службеника који ради на извршилачком радном месту, дисциплински поступак покреће руководицац, по сопственој иницијативи или иницијативи лица које је претпостављено државном службенику. Руководилац покреће дисциплински поступак, уколико има „довољно сазнања и доказа да је одређени државни службеник учинио повреду дужности из радног односа“¹⁴⁷. Поступак се покреће закључком који се доставља државном службенику и на који, сходно члану 112 став 2 ЗДС, жалба није дозвољена. Закључак се сачињава у писаној форми, што подразумева да исти мора бити и заведен у деловодству државног органа, под одређеним бројем и датумом. Полазећи од чињенице да се доноси у материји дисциплинске одговорности, треба да садржи податке који индивидуализују државног службеника (име и презиме, назив извршилачког радног места на које је распоређен, звање и сл.), опис повреде дужности из радног односа који би требало да садржи и начин, време и место извршења, као и њен законски назив. Дисциплински поступак се

¹⁴³ Гатарих, Ђуро, *Одговорност јавне управе*, Загреб, 1989., стр. 57.

¹⁴⁴ Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, оп.цит. (фуснота 30), стр. 182.

¹⁴⁵ *Ibid.*, стр. 183.

¹⁴⁶ *Правни лексикон*, оп.цит. (фуснота 42), стр. 157.

¹⁴⁷ Безбрадица, Радован, оп.цит. (фуснота 25), стр. 178.

сматра покренутим даном увођења у службени деловодник државног органа. Хијерархијски однос у државној управи намеће обавезу лицу на положају руководиоца групе, шефа одсека, односно начелника које је претпостављено државном службенику на извршилачком радном месту, да предложи покретање дисциплинског поступка. Круг лица овим није заокружен, обзиром да постоји могућност да сваки државни службеник који сазна за учињену повреду дужности из радног односа, може покренути иницијативу за покретање дисциплинског поступка. Иницијатива „представља једно обавештавање или, боље речено, упозорење дисциплинском органу да је учињена повреда радне обавезе“¹⁴⁸, односно неформални предлог државног службеника који може, али и не мора бити прихваћен од надлежног органа и који, углавном, садржи индиције које се тичу евентуалне дисциплинске одговорности државног службеника. ЗДС није предвидео могућност подношења иницијативе од стране намештеника чиме је, чини се, неоправдано искључио ова лица из круга оних који могу поднети иницијативу. Руководилац државног органа може основати дисциплинску комисију као стални или привремени орган која, уместо њега, може покренути, водити дисциплински поступак и одлучивати о дисциплинској одговорности. Чланови дисциплинске комисије, сходно члану 113 став 3 ЗДС, морају испуњавати услове који се односе на стручну спрему (стечено високо образовање на студијама другог степена – дипломске академске студије у звању мастера, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године), године радног искуства у струци, при чему један члан комисије мора бити дипломирани правник – мастер, односно дипломирани правник. Полазећи од чињенице да државну управу, сходно члану 1 став 2 Закона о државној управи, чине министарства, органи управе у саставу министарства и посебне организације, као и да министарством руководи министар, а органима управе у саставу министарства и посебним организацијама директор, то су они овлашћени да покрећу дисциплински поступак против државног службеника на извршилачком радном месту. Када су у питању други државни органи (јавна тужилаштва, Републичко јавно правобранилаштво, служба Народне скупштине, председник Републике, влада, Уставни суд, као службе органа чије чланове бира Народна скупштина), надлежност покретања дисциплинског поступка је на руководиоцу органа или службе¹⁴⁹. Против државног службеника којег је на положај

¹⁴⁸ Шундерић, Боривоје, *Радни однос теорија, норма, пракса*, Београд, 1990., стр. 231.

¹⁴⁹ Дисциплински поступак против државног службеника на извршилачком радном месту покрећу: у јавном тужилаштву – јавни тужилац, у Генералном секретаријату владе – генерални секретар, у служби Народне скупштине – секретар Народне скупштине, у служби Уставног суда – секретар Уставног суда, а у

поставила влада, дисциплински поступак се покреће на предлог руководиоца, а води га Високи службенички савет. Кад државни службеник руководи државним органом, на предлог владе, изузев против руководиоца органа у саставу министарства и руководиоца посебне организације, над чијим радом надзор врши министарство – против којих се дисциплински поступак покреће на предлог министра. Против решења којим је државном службенику на положају изречена дисциплинска казна није допуштена жалба као „редовно правно средство против решења којим се одлучује о правима, дужностима и одговорности државних службеника“¹⁵⁰. То значи да решење постаје коначно уручењем и да против њега државни службеник на положају може водити управни спор.

Дисциплински поступак има неколико фаза, и то: фазу расправе, фазу доношења и објављивања одлуке о дисциплинској одговорности и фазу приговора. Фаза расправе представља „средишњу, кључну фазу дисциплинског поступка у којој треба да се утврди чињенично стање од значаја за доношење одлуке о постојању повреде дужности и одговорности државног службеника за ту повреду као и за доношење одлуке о дисциплинској казни“¹⁵¹. Ова фаза подразумева темељну припрему која укључује низ активности првостепеног дисциплинског органа усмерених на долазак лица која треба да присуствују расправи. Расправа је усмерена, непосредна и контрадикторна. По предузетим радњама се сачињава записник. Фаза доношења одлуке представља епилог рада дисциплинског органа. Доношење одлуке и њено објављивање по завршетку расправе је најпогоднији тренутак јер је дисциплински орган под утиском изведених доказа, непосредних опажања и завршне речи. Одлука мора бити сачињена у писаном облику. У случају побијања одлуке дисциплинског органа, државни службеник има право на жалбу коју, сходно члану 16 ЗДС, може изјавити у року од осам дана од дана пријема решења. Ово је могућа, али не и обавезна фаза дисциплинског поступка јер, у појединим случајевима, може изостати. О жалби државног службеника на извршилачком радном месту одлучује жалбена комисија, као функционално надлежан другостепени орган који ради самостално у већу од три члана. Жалбена комисија, сходно члану 142 став 2 ЗДС, примењује у раду закон којим се уређује општи управни поступак, што је случај и са вођењем дисциплинског поступка. Одлуку о жалби жалбена комисија мора донети у року од 30 дана од дана њеног пријема. Другостепена

јавном правобранилаштву – јавни правобранилац.

¹⁵⁰ Урошевић, Ружа, *Заштита права државних службеника*, у: Извори, остваривање и заштита права из радног односа – зборник радова, Београд, 2009., стр. 169.

¹⁵¹ Безбрадица, Радован, оп.цит. (фуснота 25), стр. 183.

одлука се доноси у форми решења и обавезно доставља државном службенику који, уколико је истом незадовољан, може покренути управни спор.

ЗДС је у члану 115 став 1 прописао критеријуме за избор и одмеравање дисциплинске казне и они су: степен одговорности државног службеника, тежина последица повреде дужности, као и објективне и субјективне околности под којима је повреда дужности извршена. Домашај ове норме је различит и огледа се у могућности избора врсте и висине казни које се могу изрећи за теже повреде дужности, односно висине казне која се може изрећи за лакше повреде дужности. За лакше повреде дужности, државном службенику се може изрећи новчана казна до 20% плате за пуно радно време, исплаћене за месец у којем је новчана казна изречена. Појавни облици лакших повреда дужности чине потребним измене ЗДС кроз прописивање већег броја дисциплинских казни ради правилне индивидуализације и остварења посебне и генералне превенције у државном органу. За теже повреде дужности из радног односа могу се изрећи дисциплинске казне из члана 110 став 2 тачке 1-5 ЗДС, и то: новчана казна од 20-30% од плате за пуно радно време, исплаћене за месец у којем је новчана казна изречена, у трајању до шест месеци; одређивање непосредно нижег платног разреда; забрана напредовања од четири године; премештај на радно место у непосредно ниже звање, уз задржавање платног разреда чији је редни број истоветан редном броју платног разреда у којем се налази радно место с кога је премештен и престанак радног односа. Дисциплинска казна „изречена коначним решењем уписује се у кадровску евиденцију, а брише се из ње ако државном службенику не буде изречена нова дисциплинска казна“¹⁵², и то у року од две године од изречене дисциплинске казне за лакшу повреду дужности, односно у року од четири године за теже повреде дужности. ЗДС познаје и институт удаљења са рада који се може применити „због теже повреде дужности против државног службеника и уколико би његово присуство на раду штетило интересу државног органа или ометало вођење дисциплинског поступка“¹⁵³. Решење о удаљењу са рада доноси првостепени дисциплински орган и оно се може, услед престанка дејства разлога због којих је донето, опозвати или – на предлог државног службеника или по службеној дужности. Рок за подношење жалбе је скраћен и износи пет дана, колико износи и рок у којем жалбена комисија треба да одлучи о

---

¹⁵² Дамјановић, Јасмина, *Приказ закона о државним службеницима*, у: Систем државних службеника у Републици Србији (збирка прописа са коментарима), Београд, 2006., стр. 31.

¹⁵³ Рашић, Мирјана, *Одговорност државних службеника*, у: Новине у прописима о раду – зборник радова, Београд, 2006., стр. 407.

њему. Уколико у наведеном року, жалбена комисија не донесе одлуку, жалба се сматра одбијеном.

У члану 118 ЗДС прописује застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка, како за лакше, тако и за теже повреде дужности из службе. Покретање дисциплинског поступка за лакше повреде дужности застарева протоком једне године, а за теже повреде протоком две године. Рок је објективног карактера и рачуна се од дана извршења повреде. Сазнање у вези учињене повреди и државног службеника који ју је учинио је релевантно само у оквиру овог рока и његов истек означава немогућност утврђивања дисциплинске одговорности. За лакше повреде дужности застарелост вођења дисциплинског поступка наступа протоком једне године, а за теже повреде дужности протоком две године. Рок је објективног карактера и рачуна се од дана покретања дисциплинског поступка, што је лако установити увидом у деловодник државног органа који садржи податке о дану уписа закључка о покретању дисциплинског поступка. Застарелост не тече док дисциплински поступак није могуће покренути и водити због одсуства државног службеника или из других разлога. ЗДС није уредио застарелост извршења дисциплинске казне, што представља пропуст.

Као *lex specialis* ЗДС је, у највећој мери, уредио дисциплинску одговорност државних службеника која „има за сврху кажњавање лошег рада државних службеника док, с друге стране, ствара опасност да буде политички злоупотребљена“¹⁵⁴. Уређење дисциплинске одговорности државних службеника има одређене недостатке. Сагледавајући одредбе којима је уређена дисциплинска одговорност можемо констатовати да ЗДС, који представља *lex specialis*, то није учинио у потпуности и на начин како се то очекивало. Наиме, прописивање дисциплинске одговорности пратили су одређени пропусти који иницирају субсидијерну примену општих прописа о раду. Проблем представља питање које није ни Законом о раду уређено као што је, нпр. и питање застарелости извршења дисциплинских казни. Недостаци се огледају у битном редуковању казни кроз брисање неких које су биле присутне у ранијим прописима, што отежава рад дисциплинског органа при индивидуализацији казне, односно при одлучивању о врсти и висини исте коју треба изрећи дисциплински одговорном државном службенику. Осим наведеног, није прописана застарелост извршења изречене дисциплинске казне, што с једне стране угрожава правну сигурност државног службеника, а с друге стране ствара евентуалну могућност злоупотребе овог института од стране руководиоца државног органа који мериторно одлучује о њеном извршењу.

¹⁵⁴ Дамјановић, Јасмина, оп.цит. (фуснота 152), стр. 30.

Државни службеник на положају је лишен могућности остваривања интерне заштите права из радног односа у државном органу, мада ЗДС прописује начело интерне заштите, односно право на жалбу на решење, али „предвиђа низ случајева искључења права на жалбу у погледу државних службеника на положају којима остаје могућност да покрену управни спор“¹⁵⁵. Намештеници су искључени као круг лица од примене одредби о дисциплинској одговорности, односно могућности подношења иницијативе за покретање дисциплинског поступка, што као и остале спорне ствари, треба отклонити кроз измене и допуне позитивно-правних одредби ЗДС-а.

Полазећи од чињенице да се у државним органима обављају различити послови, што за последицу може имати специфичност радног односа у њима, ЗДС је оставио „могућност да се у таквим органима права и дужности државних службеника уреде другачије у посебним законима“¹⁵⁶. Војска Србије је један од тих органа у којем су радни односи уређени посебним законом – Законом о ВС. Сходно члану 139 Устава, Војска Србије је намењена да брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе. Одбрана земље, као једно од основних права државе претпоставља постојање одређеног оружаног органа, тј. војске коју, као државни орган, карактеришу хијерархијско устројство, професионализам старешина, деполитизација и подређеност цивилним властима¹⁵⁷. Својство оружаног органа војска има из разлога прописаног у члану 47 Закона о ВС који се односи на посебна овлашћења војних лица која имају право да носе и употребљавају ватрено оружје у складу са правилима службе. Ово овлашћење се подразумева и у вршењу борбених задатака када војна лица употребљавају ватрено и друго оружје према правилима о употреби силе. По својој природи, она је „специфична организација, изграђена на посебним принципима: на принципима старешинства одозго до доле, на основи безпоговорне подређености потчињених претпостављенима и обавезног извршења, на строгој дисциплини“¹⁵⁸. Своју надлежност, сходно члану 12 Закона о ВС, војска врши, на основу Устава, закона, других прописа и општих аката, закључених међународних уговора, као и споразума које је закључила, односно којима је приступила Република Србија у складу са

---

¹⁵⁵ Лубарда, Бранко, *Правни положај државних службеника на положају*, у: Промене у радном и социјалном законодавству, Радно и социјално право, бр. 1-6/06, Београд, стр. 55.

¹⁵⁶ Милосављевић, Богољуб, оп.цит. (фуснота 142), стр. 133.

¹⁵⁷ Марковић, Ратко, *Уставно право*, деветнаесто прегледано и поправљено издање, Београд, 2014., стр. 352, 353.

¹⁵⁸ Гошњак, Иван, *У учвршћењу дисциплине лични пример комунисте има изузетан значај*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964., стр. 19.

Стратегијом одбране, Доктрином Војске Србије и принципима међународног права. Унутрашњи односи у војсци се заснивају на начелима субординације и једностарешинства које старешину чини „одговорним за целокупно стање у јединици којом командује, односно установе којом руководи“¹⁵⁹.

Вршење службе у војсци подразумева одређене дужности професионалних припадника војске које су прописане одредбама чланова 48-52 Закона о ВС и односе се на: обавезу ношења униформе у складу са правилима службе, обавезу пријављивања путовања у иностранство претпостављеном, подношење председнику Републике захтева за одобрење пријема и ношења одликовања стране државе, односно тражења сагласности од министра одбране или лица које он овласти за чланство у страном стручном удружењу или међународној организацији, поседовање војне легитимације којом се доказује идентитет и својство војног лица.

Природа послова коју војска обавља, као и чињеница да је, сходно члану 12 став 2 Закона о ВС, Војска Србије идеолошки, интересно и страначки неутрална, намеће обавезу припаднику Војске Србије да се у вршењу службе придржава начела која су прописана у члану 13 став 1 тачке 1-9 Закона о ВС и односе се на: поступање у складу са Уставом, законом, другим прописима и актима командовања, према правилима струке, непристрасно и страначки неутрално; неистицање страначких или других политичких обележја и неизражавање својих политичких уверења; извршавање наређења и обавеза у вези са припремом и учествовањем у мултинационалним операцијама у складу са прописима о употреби Војске Србије ван граница Републике Србије; извршавање наређења, односно налога претпостављеног у вези са службом, као и наређења, односно налога који у одсуству претпостављеног изда старији, када је неопходно да се хитно предузму мере за извршавање неодложних и значајних службених задатака, изузев наређења чијим би се извршењем учинило кривично дело; пријем наређења чије извршење би представљало повреду закона, те захтевање од старешине који је издао такво наређење да га понови у писаној форми; одбијање извршења поновљеног наређења, односно налога претпостављеног или старијег чијим би се извршењем извршило кривично дело; обавештавање претпостављеног лицу које издало противправно наређење, односно другог службеног лица о издавању поновљеног противправног наређења; поступање у складу са Правилном службе Војске Србије и Кодексом части припадника Војске Србије; чување тајности података за време

¹⁵⁹ Костић, Илија, Ф., *Дисциплина и бојна готовост*, у: *О војној дисциплини – збирка чланака*, Београд, 1964., стр. 68.

службе, као и по њеном престанку, у периоду одређеном законом којим се уређује заштита тајности података, осим ако лице није ослобођено обавезе чувања тајне на законом одређени начин, односно ако је овлашћено да саопшти тајни податак одређеном органу или лицу; достављање у писаном облику претпостављеном старешини сазнања која су значајна за одбрану, до којих је лице дошло обављањем војних дужности или на други начин.

Сагледавање радно-правног положаја државних службеника и професионалних припадника војске указује на одређене додирне тачке које се односе на чињеницу да им је држава послодавац, да врше послове у државном органу, ради остваривања њених задатака, као и да она плаћа њихов рад из јавних прихода буџета. Врста послова коју врше, као и врста органа у којем га врше чини битну разлику између ових категорија лица.

Државни службеници раде у државној управи која представља део извршне власти који је намењен вршењу управних послова у оквиру права и дужности државе. Специфичност послова коју државни службеници врше у државном органу, наметнула је потребу посебног уређења радно-правног положаја ове категорије лица. Посебност се огледа у чињеници да се „поглавито састоји у вршењу власти и да као такав има много шири утицај на друштво и његове чланове“¹⁶⁰.

Професионални припадници војске врше службу у Војсци Србије која је оружани државни орган који обавља послове у области одбране земље. Својство оружаног државног органа има из разлога што војна лица, при обављању послова из њене надлежности, имају право ношења и употребе ватреног оружја. Специфичност послова који су у надлежности војске наметнула је потребу да се служба у војсци уреди посебним законом, кроз доношење Закона о ВС који у односу на ЗДС има карактер *lex specialisimusa*.

Врста послова коју обављају ове категорије лица намеће потребу посебног уређења система дисциплинске одговорности у којој ће бити уважене специфичности уређења њиховог радно-правног статуса. И државни органи и војска имају потребу за дисциплином, „при чему је у војсци дисциплина јаче изражена, а слобода човекова у много чему ограничена“¹⁶¹. Системи уређења дисциплинске одговорности показују одређене специфичности које се огледају у следећем:

---

¹⁶⁰ Томић, Зоран, оп.цит. (фуснота 136), стр. 105.

¹⁶¹ Сунајко, Стево, *Дисциплина и улога старешина*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964., стр. 99.

- Круг лица на која се примењују одредбе о дисциплинској одговорности указује на различит приступ уређењу овог радно-правног института. У ЗДС је уређена само дисциплинска одговорност државних службеника, дакле само оних чији рад садржи јавно-правну компоненту и чијим се радом остварује улога државних органа. Пошто рад намештеника нема ова обележја, ЗДС није уредио њихову дисциплинску одговорност. Закон о ВС је, за разлику од ЗДС, укључио војне намештенике у круг професионалних припадника војске и уредио њихову дисциплинску одговорност ограничавајући, сходно члану 8 став 6 Закона о ВС, примену општих прописа о раду и посебног колективног уговора за државне органе, само на права и дужности која нису уређена Законом о ВС. Чињеница да су послови војних намештеника слични пословима намештеника у државним органима чини оправданим став да се дисциплинска одговорност ове категорије лица јединствено уреди кроз примену општих прописа о раду;
- Покретање дисциплинског поступка против државног службеника и професионалног припадника војске се у многоме разликује. Против државног службеника дисциплински поступак се покреће писним закључком који му се обавезно мора уручити. Претпостављени старешина у војсци нема ову обавезу, већ поступак покреће позивањем учиниоца дисциплинске грешке ради давања изјаве, односно саслушања. Предузимање ових радњи намеће обавезу сачињавања записника, односно службене забелешке о садржају одбране. Критичко сагледавање наведеног решења чини оправданим измену постојећег кроз прописивање обавезе претпостављеног старешине да донесе писмени закључак о покретању поступка. Донети закључак би био заведен у деловодству војне јединице, односно установе, достављен потчињеном и олакшао би утврђивање рокова за реализацију појединих процесних радњи;
- Поступком за утврђивање дисциплинске одговорности професионалних припадника за лакше повреде дужности се не прописује усмена расправа као фаза поступка у којој се разјашњавају спорне чињенице и околности. Полазећи од значаја који усмена расправа има у поступку утврђивања дисциплинске одговорности требало би је уградити у Правило о војној дисциплини, чиме би се унапредио квалитет дисциплинског поступка у односу на постојећи;
- Стварна надлежност за покретање и вођење дисциплинског поступка и одлучивање о дисциплинској одговорности је у ЗДС конституисана у корист

руководиоца државног органа, односно дисциплинске комисије, без обзира на чињеницу да ли је државни службеник починио лакшу или тежу повреду дужности из радног односа. За разлику од ЗДС, стварна надлежност за покретање и вођење дисциплинског поступка и одлучивање о дисциплинској одговорности је Правилном о војној дисциплини уређена на специфичан начин. Специфичност се огледа у чињеници да је претпостављени старешина искључиво надлежан за вршење свих процесних радњи, почев од покретања поступка, па до изрицања дисциплинске мере;

- Стварна надлежност за изрицање дисциплинских казни државним службеницима је на руководиоцу државног органа, односно дисциплинској комисији на коју он то право може, а и не мора пренети. Првостепени дисциплински орган је надлежан за изрицање свих дисциплинских казни, по врсти и висини, без обзира да ли се изричу за лакше или теже повреде дужности. Стварна надлежност за изрицање дисциплинских мера је подељена на различите нивое, што одражава организацијско-формацијску структуру војске. Конституисање подељене надлежности представља специфичност војне организације коју треба задржати и у наредном периоду;
- Закон о ВС је, за разлику од ЗДС, у члану 160, уредио застарелост извршења дисциплинске мере, односно дисциплинске казне, чиме је, за разлику од ЗДС, допринео правној сигурности професионалних припадника војске. Пропуштајући да уреди то питање, ЗДС је отворио могућност злоупотребе овог института дисциплинске одговорности од стране дисциплинског органа;
- Најбитнију разлику између ЗДС и Закона о ВС чини поступак који се примењује приликом утврђивања дисциплинске одговорности. ЗДС у члану 140 став 4 прописује обавезу надлежног органа да при одлучивању о правима и дужностима државних службеника примењује закон којим се уређује општи управни поступак. Овај поступак се примењује, без обзира на чињеницу да ли се утврђује одговорност за лакше или теже повреде дужности из радног односа. Насупрот томе, поступак за утврђивање дисциплинске одговорности у Војсци Србије је специфичан. То се огледа у чињеници да се дисциплинска одговорност за дисциплинске грешке професионалних припадника војске утврђује, сходно члану 3 став 1 Правила о војној дисциплини, према Закону о ВС, Закону о општем управном поступку и одредбама Правила о војној дисциплини. У

поступку утврђивања дисциплинске одговорности може се говорити о сходној примени Закона о општем управном поступку јер је изостало нормирање писаног захтева, одржавање усмене расправе, те доношења решења којим се одлучује о одговорности професионалног припадника. Природа послова коју војска обавља оправдава примену Закона о општем управном поступку у пуном обиму, при утврђивању дисциплинске одговорности за дисциплинске грешке. За теже повреде дужности из службе одговорност се утврђује у поступку који подразумева примену одредби Закона о ВС, Законика о кривичном поступку и Правила о војној дисциплини. Овај поступак представља реликт прошлости какав се не може срести у неком другом државном органу. Поступак покреће војни дисциплински тужилац, а води га и о дисциплинској одговорности професионалног припадника војске одлучује војни дисциплински суд. Одлука првостепеног војног дисциплинског суда се доноси у форми пресуде на коју професионални припадник војске може поднети жалбу Вишем војном дисциплинском суду. Против пресуде Вишег војног дисциплинског суда, у случају изрицања дела прописаних казни, професионалном припаднику војске на располагању стоји могућност покретања и вођења управног спора. У суштини, овај поступак је анахрон и стога га треба мењати. Могући правац промена би био да се поступак утврђивања дисциплинске одговорности за грешке и преступе темељи на једном закону, односно Закону о општем управном поступку. Примена овог закона би довела професионалне припаднике војске у једнак правни положај јер би имали могућност вођења управног спора против свих дисциплинских мера и казни које су им изречене.

Држава као послодавац, по природи ствари, има изражену потребу да запослени у њеним органима буду одговорни у пуном и правом смислу те речи. Дисциплинска одговорност ове категорије лица је уређена посебним системима дисциплинске одговорности. Ни општи режим који је прописан у ЗДС, ни посебни систем прописан у Закону о ВС се не могу одредити као потпуно заокружени системи, у делу који се односи на дисциплину као радно-правни институт. Сваки од ових система је исказао одређене недостатке који имају за последицу појаву проблема у поступку утврђивања дисциплинске одговорности. Проблем, без дилеме, постоји, као што постоји и пут за његово превазилажење, а то су измене и допуне прописаних решења у ЗДС и Закону о ВС.

Полазећи од специфичности послова које врше поједини државни органи, ЗДС је одустао од идеје јединственог уређења дисциплинске одговорности, те је ово питање препустио другим законима као што су Закон о ВС, Закон о полицији и др. Уколико је неко од питања овим законима уређено на другачији начин од ЗДС тада се примењују њихове одредбе, а у случају да не садрже одредбе, тада има места супсидијерној примени ЗДС који тада, у односу на ове законе има статус генералног прописа. Дакле, систем дисциплинске одговорности за лица којима је послодавац Република Србија није јединствено уређен за све, наиме, природа послова које припадници појединих министарстава обављају, намеће потребу аутономног уређења система дисциплинске одговорности. Законом о полицији¹⁶² и Уредбом о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова¹⁶³ уређена је дисциплинска одговорност полицијских службеника и осталих запослених у министарству који „могу бити одговорни само за учињене повреде службене дужности прописане Законом о полицији, а не и за повреде дужности из радног односа прописане Законом о државним службеницима“¹⁶⁴. Законом о судијама¹⁶⁵ уређена је дисциплинска одговорност судија која представља последицу несавесног вршења судијске функције или понашања судије недостојно судијске функције. Осим наведеног, Високи савет судства је усвојио Правилник о дисциплинском поступку и дисциплинској одговорности судија и председника судова¹⁶⁶.

Одредбе о дисциплинској одговорности ЗДС се примењују и на државне службенике у Министарству одбране. Наиме, министар одбране је на основу овлашћења из члана 4 Уредбе о начелима за унутрашње уређење и систематизацију радних места у министарствима, посебним организацијама и службама¹⁶⁷ донео Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству одбране (у даљем тексту: Правилник). Правилником је, сходно члану 6 став 3 тачке 1-3 Уредбе, у делу који се односи на систематизацију радних места прописан: 1) број државних секретара и државних службеника који раде на положају и опис њихових послова; 2)

¹⁶² Закон о полицији, („Службени гласник РС“, бр. 6/16).

¹⁶³ Уредба о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова, („Службени гласник РС“, бр. 8/16).

¹⁶⁴ Урошевић, Ружа, оп. цит. (фуснота 150), стр. 115.

¹⁶⁵ Закон о судијама, („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 58/09 - одлука УС, 104/09, 101/10, 8/12 - одлука УС, 121/12, 124/12 - одлука УС, 101/13, 11/14 - одлука УС, 117/14, 40/15, 63/15 - одлука УС и 116/15).

¹⁶⁶ Правилник о дисциплинском поступку и дисциплинској одговорности судија, („Службени гласник РС“, бр. 41/15).

¹⁶⁷ Уредба о начелима за унутрашње уређење и систематизацију радних места у министарствима, посебним организацијама и службама („Службени гласник РС“ бр. 81/2007-пречишћени текст, 69/2008, 98/2012 и 87/2013).

број радних места по сваком звању (за државне службенике) и свакој врсти радних места (за намештенике); 3) називи радних места, описи послова радних места и звања (за државне службенике), односно врсте (за намештенике) у које су радна места разврстана; као и 4) потребан број државних службеника и намештеника за свако радно место. Дисциплинска одговорност државних службеника на систематизованим радним местима у Министарству одбране није уређена посебним правним прописом, мада „потреба за таквим уређењем произилази из природе послова“¹⁶⁸ који се односе на област одбране. Чињеница је да се у саставу Министарства одбране као органи управе појављују Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција чија делатност је уређена посебним законом¹⁶⁹, које обављају безбедносно-обавештајне послове од значаја за одбрану, део су јединственог обавештајног система Републике Србије у којем, осим професионалних припадника војске, раде државни службеници и намештеници, намеће да се „у потребној мери уреде другачије“¹⁷⁰ одредбе о дисциплинској одговорности ових лица, у односу на оне које су прописане у ЗДС.

Вршећи службу у систему одбране државни службеници се морају придржавати Кодекса понашања државних службеника¹⁷¹ који обухвата „начела и правила које службеник треба да усвоји и поштује као личне критеријуме за процену сопствених поступака и то са становишта мерила друштва о добру и злу, поштењу и непоштењу, хуманом и нехуманом, моралном и неморалном“¹⁷², односно утврђује „стандарде интегритета и правила доброг понашања државних службеника у вршењу послова државног органа и да обавести јавност о понашању које има право да очекује од државних службеника“¹⁷³. Уколико државни службеник не обавља дужност у складу са Кодексом понашања државних службеника чини лакшу повреду дужности из радног односа која је прописана у члану 108 став 1 тачка 5 ЗДС.

За расправљање лакших повреда војне дисциплине и изрицање дисциплинских мера професионалним припадницима Војске Србије који су упућени на рад у Министарство одбране овлашћена су, сходно члану 5 став 2 Правила о војној дисциплини, лица на дужностима начелника управа, помоћника министра одбране, секретара Министарства одбране, државних секретара и министра одбране. У случају

¹⁶⁸ Безбрадица Радован, оп. цит. (фуснота 25), стр. 154.

¹⁶⁹ Закон о војнобезбедносној агенцији и војнообавештајној агенцији („Службени гласник РС“ бр. 88/2009, 55/2012- одлука УС и 17/2013).

¹⁷⁰ Милосављевић Богољуб, оп.цит. (фуснота 142), стр. 133.

¹⁷¹ Кодекс понашања државних службеника („Службени гласник РС“ бр. 29/2008).

¹⁷² Милосављевић Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 136.

¹⁷³ Лубарда Бранко, оп. цит. (фуснота 155), стр. 60.

упућивања у војне јединице и војне установе које су организационо и функционално везане за Министарство одбране, стварна надлежност за расправљање лакших повреда војне дисциплине и изрицање дисциплинских мера је на старешинама које су на формацијским дужностима у војним јединицама и војним установама равним формацијским дужностима у Војсци Србије. За расправљање одговорности за дисциплинске преступе професионалних војних лица на раду у Министарству одбране, другим државним органима и правним лицима у које су привремено упућени актом надлежног старешине, као и одговорности за дисциплинске преступе војних службеника и војних намештеника на раду у Министарству одбране, надлежни су војни дисциплински судови.

Између осталог, ЗДС садржи одредбу о прописима који се примењују у органима аутономне покрајине и локалне самоуправе. Наиме, у члану 189 ЗДС прописана је упућујућа правна норма о сходној примени одредби Закона о радним односима у државним органима на радне односе у органима аутономне покрајине и локалне самоуправе, до доношења посебног закона. Децентрализација „почива на колективитету који се организује на територијалном принципу (покрајина, регија, општина, град, село и слично)¹⁷⁴. У Републици Србији постоје две аутономне покрајине, као облик територијалне аутономије и јединице локалне самоуправе општине, градови и град Београд. Њихов статус уређен је одредбама чланова 176-193 Устава Републике Србије, у делу који се односи на територијалну организацију Републике Србије и законима, као што су: Закон о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине¹⁷⁵, Закон о територијалној организацији Републике Србије¹⁷⁶, Закон о локалној самоуправи¹⁷⁷ и Закон о главном граду¹⁷⁸.

Одговорност запослених и постављених лица прописана је одредбама чланова 53-63 Закона о радним односима у државним органима¹⁷⁹ (у даљем тексту: ЗОРОДО). ЗОРОДО „престаје да се примењује 1.7. 2006. године на режим радних односа у државним органима које је изворно уређивао, као *lex specialis* у односу на матични Закон о раду који уређује општи режим радних односа – **али не престаје да**

---

¹⁷⁴ Милосављевић, Богољуб; Поповић, Драгољуб М., оп.цит. (фуснота 9), стр. 320.

¹⁷⁵ Закон о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине, („Службени гласник РС“, бр. 6/02).

¹⁷⁶ Закон о територијалној организацији Републике Србије, („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 18/16).

¹⁷⁷ Закон о локалној самоуправи, („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 83/14-др. закон).

¹⁷⁸ Закон о главном граду, („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 83/14-др. закон).

¹⁷⁹ Закон о радним односима у државним органима, („Службени гласник РС“, бр. 48/91; 66/91; 44/98-др. закон; 44/99-др. Закон; 34/01-др. закон и 39/02).

важи. То значи да ће се тај закон примењивати и даље, али не на оне запослене чија права и дужности је до сада уређивао већ ће се убудуће примењивати¹⁸⁰, између осталог на радне односе лица у органима аутононе покрајине и локалне самоуправе. За свој рад запослени и постављена лица одговарају материјално и дисциплински. Ступањем на снагу ЗДС, дисциплинска одговорност државних службеника уређена је у нормативном погледу на различит начин у односу на запослена и постављена лица у органима аутономне покрајине и локалне самоуправе. Те разлике се огледају у следећем: за разлику од ЗОРОДО који је уредио дисциплинску одговорност свих запослених и изабраних, односно постављених лица у државном органу, ЗДС је питању круга лица на која се примењују одредбе о дисциплинској одговорности приступио рестриктивно, прописујући само дисциплинску одговорност државних службеника, дакле оних чији „рад има јавноправну компоненту, јер се састоји из послова вршења власти“¹⁸¹. Дихотомну поделу повреда радних обавеза и дужности, сходно члану 57 ЗОРОДО, односно повреду дужности из радног односа из члана 107 став 3 ЗДС прописују оба закона, али се њихови појавни облици унеколико разликују. Тако ЗДС, у члану 108 став 1 тачке 4 и 5, као лакше повреде дужности из радног односа прописује и неоправдано необавештавање непосредно претпостављеног о разлозима спречености за долазак на рад у року од 24 сата од настанка разлога, као и повреду кодекса понашања државних службеника која није обухваћена неком од повреда дужности из радног односа, предвиђених ЗДС или посебним законом. Теже повреде радних обавеза и дужности из ЗОРОДО и дужности из радног односа прописане ЗДС се разликују, како у погледу појавних облика, што је разумљиво, ако се у обзир узме како време доношења сваког закона понаособ, тако и стања у друшву у време доношења. Разлика у погледу прописаних дисциплинских казни је битно различита јер ЗДС, осим новчане казне (чију је максималну висину смањено са 35 на 30% и брисао одредбу о минималном изрицању у трајању од три месеца) и престанка радног односа из ЗОРОДО, познаје и друге, као што су: забрана напредовања од четири године, одређивање непосредно нижег платног разреда и премештај на радно место у непосредно ниже звање уз задржавање платног разреда чији је редни број истоветан редном броју платног разреда у коме се налази радно место с кога је премештен. Већи број казни пружа могућност послодавцу правилне индивидуализације казне, што представља предност ЗДС. Надлежност за

¹⁸⁰ Андрејевић, Снежана, *Значај Закона о државним службеницима и судбина Закона о радним односима у државним органима*, Новине у прописима о раду – зборник радова, Београд, 2006., стр. 383.

¹⁸¹ Милосављевић, Богољуб, оп.цит. (фуснота 142), стр. 131.

покретање дисциплинског поступка, сходно члану 112 ЗДС је на руководиоцу, по његовој иницијативи или по предлогу лица које је претпостављено државном службенику за кога се сматра да је учинио повреду дужности из службе. Поступак води руководиоц органа сам, али сходно члану 113 став 2, може формирати и трочлану дисциплинску комисију која ће, уместо њега, покренути и водити дисциплински поступак и одлучивати о дисциплинској одговорности. Према члану 60 ЗОРОДО, дисциплински поступак води и дисциплинску меру изриче функционер који руководи државним органом и који ту надлежност може пренети на другог функционера из државног органа. Дисциплински поступак покреће руководиоц запосленог, секретар министарства, односно заменик функционера који руководи државним органом. Оба закона указују да се на питања вођења дисциплинског поступка примењују одредбе закона којим се уређује општи управни поступак, али у члану 62а став 4 ЗОРОДО, говори се о сходној примени управног поступка у усменој расправи, доказивању, записнику и достављању. ЗДС је, за разлику од ЗОРОДО, потпуније уредио дисциплинску одговорност државних службеника, прописујући у члану 115 мерила за избор и одмеравање дисциплинске казне, прописао наступање објективних рокова застарелости за покретање и вођење дисциплинског поступка који за лакше повреде дужности из радног односа износи једну годину дана од дана извршења повреде, а за теже повреде дужности из радног односа две године од дана извршења повреде (ЗОРОДО је у члану 62б прописао јединствен рок застаре од шест месеци), упис дисциплинске казне у кадровску евиденцију и њено брисање, уредио дисциплински поступак који се води против државних службеника на положају и немогућност подношења жалбе против решења којим му је, сходно члану 120 став 2 ЗДС, изречена дисциплинска казна, али уз могућност покретања управног спора. Државни службеници који раде на извршилачким радним местима против решења о изрицању дисциплинске казне имају право жалбе коју изјављују жалбеној комисији која у свом раду примењује закон којим се уређује општи управни поступак. Уколико жалбена комисија, сходно члану 143 ЗДС, у року од 30 дана од дана пријема не одлучи о поднетој жалби, жалба се сматра одбијеном, а државни службеник може покренути управни спор. Поступак остваривања и заштите права ЗОРОДО је уредио кроз подношење приговора функционеру који о њему треба да одлучи у року од 15 дана од дана подношења. Уколико у наведеном року функционер не одлучи о поднетом приговору или лице није задовољно одлуком, тада се може обратити надлежном суду ради остваривања екстерне заштите.

ЗОРОДО ће се примењивати до 01.12.2016. год., када на снагу ступа Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе (у даљем тексту: Закон). Дисциплинска одговорност ове категорије службеника је Законом уређена на начин који би се могао означити сличним ЗДС. То не значи да је овај закон апсолутно усвојио сва решења ЗДС, већ треба указати да поједина од њих представљају специфичност овог закона. Наиме, Законом је у члану 137 став 1 прецизирана лакша повреда дужности из радног односа из члана 108 став 1 тачка 1 ЗДС, тако што се под учесталим закашњавањем, неоправданим одсуствовањем у току радног времена или ранијим одласком са посла подразумева кашњење на посао три или више пута у периоду од два узастопна месеца или шест дана у периоду од 12 узастопних месеци. Неоправдано одсуствовање у току радног времена или ранији одлазак са посла подразумева исту учесталост понављања ових радњи у истим временским оквирима. Појавни облици тежих повреда дужности из радног односа прописани су у члану 138 став 1 тачке 1-20 Закона, што говори о већем броју инкриминација у односу на ЗДС, при чему је вођење дисциплинског поступка за теже повреде дужности специфично јер је послодавац обавезан, сходно члану 141 став 3 да образује дисциплинску комисију која у његово име води дисциплински поступак. Специфичност састава комисије се огледа у чињеници, између осталог, да је један члан комисије овлашћени представник репрезентативног синдиката. Застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка, сходно члану 142, не тече за време поступка контроле законитости управног акта којим је одлучено о дисциплинској мери. Специфичност Закона огледа се и у чињеници да се одредбе о дисциплинској одговорности, сходно члану 151, примењују и на намештенике. Акт којим се одлучује о правима, обавезама и одговорностима, сагласно закону којим се уређује општи управни поступак, доноси се у форми решења и има карактер управног акта. О жалбама службеника у јединицама локалне самоуправе и у аутономној покрајини одлучују жалбене комисије које у свом раду примењује закон којим се уређује општи управни поступак. Жалбена комисија одлучује о жалби у року од 15 дана од дана њеног пријема, а против одлуке жалбене комисије се може покренути управни спор. Неоспорна је чињеница да је овим законом квалитет уређења дисциплинске одговорности подигнут на виши ниво, али не до степена потпуно заокруженог система. Он, као и ЗДС, има недостатке, а један од њих се односи на чињеницу да није прописана застарелост извршења дисциплинских мера, што може бити основ за злоупотребу од стране надлежног дисциплинског органа, а доприноси и правној несигурност службеника коме је изречена дисциплинска мера.

3.3 Елементи дисциплинске одговорности у Војсци Србије

Војска Србије је организована оружана снага која „брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе“.¹⁸² Држава организује војску „да би се бранила од оружаног угрожавања споља“¹⁸³, односно „очување суверенитета државе над њеном територијом и територијалне целовитости уз очување независности и безбедности, долази у ред најважнијих задатака сваке државе“.¹⁸⁴ По одлуци председника Републике или министра одбране, по претходно добијеном овлашћењу од председника Републике, а по захтеву надлежног државног органа, односно организације, органа аутономних покрајина и органа јединица локалне самоуправе Војска Србије се ангажује на пружању помоћи у заштити живота и безбедности људи и имовине, заштите животне средине или из других разлога утврђених законом. По одлуци Народне скупштине Републике Србије Војска Србије се може употребити ван граница Републике Србије што је уређено законом.¹⁸⁵

Војском Србије, у складу са законом, командује председник Републике и „поставља, унапређује и разрешава официре Војске Србије“¹⁸⁶ а „има и нарочите надлежности у вези са ванредним и ратним стањем“.¹⁸⁷ Осим Устава РС, надлежност председника Републике у односу на војску уређена је чланом 17 став 1 тачка 1-14 Закона о ВС и чланом 11 став 2 тачке 1-13 Закона о одбрани¹⁸⁸. Ради обављања наведених послова, председник Републике, сходно члану 11 став 3 Закона о одбрани, доноси указе, директиве, наређења, наредбе, смернице, одлуке, правила и друга акта. Своја овлашћења у области одбране може пренети на министра одбране, изузев „одлучивања о употреби Војске Србије, одлучивања о постављењима, унапређењима и разрешењима официра који су у надлежности председника Републике на основу закона и овлашћења за доношење стратегијско-доктринарних и планских докумената чије је доношење у надлежности председника Републике“¹⁸⁹. Посебно место у надлежностима

¹⁸² Видети чл 139 *Устава РС* („Службени гласник РС“ бр. 98/2006) и чл. 2, оп. цит. (фуснота 15).

¹⁸³ Милосављевић Богољуб, Поповић Драгољуб М, (фуснота 9), стр. 107.

¹⁸⁴ Милосављевић Богољуб, Поповић Драгољуб М, оп.цит. (фуснота 9), стр. 107.

¹⁸⁵ *Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије* („Службени гласник РС“ бр. 88/09).

¹⁸⁶ Видети чл 112, оп. цит. (фуснота 109).

¹⁸⁷ Милосављевић Богољуб, Поповић Драгољуб М, оп. цит. (фуснота 9), стр. 278.

¹⁸⁸ *Закон о одбрани* („Службени гласник РС“ бр. 116/07, 88/09, 88/09-др закон, 104/09-др закон и 10/15).

¹⁸⁹ Видети чл. 11 ст. 5, оп. цит. (фуснота 188)..

председника Републике има одредба прописана у члану 11 став 2 тачка 12 Закона о одбрани, односно у члану 17 став 1 тачка 13 Закона о ВС која се односи на доношење правила којима се уређују унутрашњи ред и односи у вршењу војне службе.

Народна скупштина „је носилац законодавне и уставотворне власти и највише представничко тело“¹⁹⁰ које, сходно члану 9 став 1 Закона о одбрани, доноси законе и друга општа акта у области одбране и остварује демократску и цивилну контролу Војске Србије. Надлежност Народне скупштине, сходно члану 9 став 2 тачке 1-13 Закона о одбрани се односи, између осталог, и на: одлучивање о рату и миру и проглашавање ратног и ванредног стања; доношење закона о потврђивању међународних уговора у области одбране и војне сарадње; усвајање годишњег извештаја Владе о стању припрема за одбрану; одлучивању о употреби Војске Србије ван граница Републике Србије; одлучивање о висини средстава за финансирање потреба одбране и надзирање рада службе безбедности. Када се Народна скупштина не може састати, тада одлуку о проглашењу ратног стања, сходно члану 10 став 1 тачка 1 Закона о одбрани, доносе заједно председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе.

Влада Републике Србије „утврђује и води унутрашњу и спољну политику земље, извршава законе и предводи управу“¹⁹¹, сходно члану 12 став 1 Закона о одбрани, утврђује и води политику одбране, предлаже и извршава законе и опште акте Народне скупштине која се односе на одбрану. На основу члана 12 став 2 тачке 1-26 Закона о одбрани, Влада је надлежна за бројне послове у области одбране, међу којима су: подношење Народној скупштини заједно са председником Републике предлога за проглашење ратног и ванредног стања; предлагање Народној скупштини доношења закона из области одбране, безбедности и Војске Србије; предлагања Народној скупштини доношења закона о потврђивању међународних уговора из области одбране и војне сарадње те прописивање начела и критеријума за унутрашње уређење и систематизацију радних места у Министарству одбране, на основу предлога министра одбране и др.

Министарство одбране, сходно члану 14 став 1 Закона о одбрани, у оквиру свога делокруга, предлаже и спроводи политику одбране, извршава законе и међународне уговоре, општа акта Народне скупштине, Владе и акта председника Републике из области одбране. У вршењу ових послова, министар одбране доноси:

¹⁹⁰ Милосављевић Богољуб, Поповић Драгољуб М, оп. цит. (фуснота 9), стр. 260.

¹⁹¹ Милосављевић Богољуб, Поповић Драгољуб М, оп. цит. (фуснота 9), стр. 281.

наређења, наредбе, налоге, одлуке, правила, смернице, упутства и прописе и друга акта за које је овлашћен Законом о одбрани и другим законима. За извршење аката које доноси председник Републике и доношење аката по овлашћењу председника Републике министар одбране доноси наређења, наредбе, смернице, одлуке, правила и друга акта и одговоран је за њихово извршавање.

Генералштаб Војске Србије је у саставу Министарства одбране и врши послове прописане у члану 15 став 2 тачке 1-7 Закона о одбрани. Он је највиши стручни и штабни организациони део за припрему и употребу Војске Србије у миру и рату, а са мирнодопским и ратним командама, јединицама и установама чини функционалну организацију Војске Србије. Унутрашње уређење и систематизација формацијских места се заснива на начелима која, на предлог министра одбране, одређује Влада. Унутрашње уређење и систематизација формацијских места у Војсци Србије уређује се мирнодопским и ратним формацијама Војске Србије које, на предлог начелника Генералштаба ВС, доноси министар одбране у складу са основама организације коју утврђује председник Републике Србије. Као посебна формацијска места, у мирнодопској и ратној формацији Војске Србије, приказују се и радна места у министарству одбране и другим државним органима и правним лицима на која се упучују на службу, односно на рад, професионална војна лица.

Војска Србије је, сходно члану 29 Закона о ВС, под демократском и цивилном контролом. Демократска и цивилна контрола Војске Србије обухватају контролу употребе и развоја Војске Србије, интерну и екстерну контролу трошкова за војне потребе, праћење стања и обавештавање јавности о стању припрема Војске Србије, обезбеђење слободног приступа информацијама од јавног значаја и утврђивање одговорности за вршење војних дужности у складу са законом. Народна скупштина, заштитник грађана и други државни органи, у складу са својим надлежностима, грађани и јавност, врше демократску и цивилну контролу Војске Србије. Прописи о Заштитнику грађана који се односе на заштиту и остваривање права грађана примењују се и на професионалне припаднике војске.

Дисциплинска одговорност као самостални правни облик одговорности уређена је Законом о ВС, Правилном о војној дисциплини (у даљем тексту: Правило), Упутством о примени одредаба Правила о војној дисциплини (у даљем тексту: Упутство) и Упутством о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама.

Дисциплинској одговорности Закон о ВС као *lex specialis* је посветио одредбе чланова 145 – 170. Како ће систем дисциплинске одговорности припадника војске бити приказана кроз решења прописана у наведеним прописима, то ће овом приликом бити указано на специфичности одређених решења која се разликују у односу на ранија.

Законом се повреде дужности из службе, као противправни напади на дисциплину које врше припадници војске и између којих и насталих повреда дужности постоји узрочно – последични однос, деле се, сходно члану 145 став 2 Закона о ВС, на: лакше – дисциплинске грешке и теже – дисциплинске преступе, али је приступ наведеној подели квалитативно измењен, у односу на раније донете прописе, у смеру реафирмације начела легалитета. Реафирмација¹⁹² за последицу има формално прављење разлика између дисциплинских грешака и дисциплинских преступа што се огледа у систему позитивне енумерације при набрајању истих. Домашај начела легалитета није умањен чињеницом да је при набрајању наведених облика повреде дужности из службе прописана, у члану 148 став 1 тачка 9, једна општа правна норма која ствара могућност кажњавања припадника војске за свако поступање супротно правилима вршења службе који није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђеним Законом о ВС или посебним законом, односно другим законом (дисциплинска грешка), односно свако поступање припадника Војске Србије које је противно прописима и кодексу части припадника Војске Србије, а којим се наноси штета угледу припадника Војске Србије (дисциплински преступ). Ово решење има изузетан значај из разлога што надлежни старешина нема више обавезу да примењује мерила за разграничење дисциплинских грешака од дисциплинских преступа. Наведена мерила су била прописивана у периоду од доношења Закона о ЈНА из 1964. године до Закона о служби у оружаним снагама из 1985. год.¹⁹³ Осим наведеног, законом је, делом, измењен систем дисциплинских мера које се могу изрећи професионалним припадницима војске, садржи одредбе о покретању дисциплинског поступка за дисциплинску грешку и дисциплински преступ, уз рокове застарелости који наступају услед пропуштања појединих радњи, односно извршењу дисциплинских мера односно

¹⁹² Реафирмација начела легалитета огледа се у афирмацији приступа овом питању коју су имали, нпр. *Правилник о војној дисциплини* (“Службени војни лист”, бр. 12/55) којим је у чл. 9 прописано 24 лакше повреде војне дисциплине или Правила службе која се сматрају дисциплинском грешком, као и *Правилник о војним дисциплинским судовима* (“Службени војни лист”, бр. 10/55) којим су прописане 24 теже повреде војне дисциплине или Правила службе које се сматрају преступом.

¹⁹³ Видети чл. 215 *Закона о Југословенској народној армији*, „Службени лист СФРЈ“, бр. 52/64; чл. 169 ст. 4 *Закона о служби у Југословенској народној армији*, „Службени лист СФРЈ“, бр. 5/78 и чл. 163 ст. 4 *Закона о служби у оружаним снагама*, „Службени лист СФРЈ“, бр. 7/85 и 20/89.

казни, надлежности и саставу војнодисциплинских судова, права окривљених у поступку, надлежности за ублажавање или опрост дисциплинске санкције као правних последица које тада наступају, те овлашћењу председника Републике да правилном ближе уреди питање дисциплинске одговорности о чему ће бити више речи у наредном делу.

Како се Закон о ВС¹⁹⁴ није у већој мери бавио поступком за расправљање одговорности за дисциплинске грешке, то је на основу овлашћења, из Закона о ВС, председник Републике, на предлог министра одбране, донео Правило о војној дисциплини којим се „ближе уређује дисциплинска одговорност, дисциплински поступак, извршење дисциплинских санкција и месна надлежност, организација, састав и рад војних дисциплинских судова и војних дисциплинских тужилаца”¹⁹⁵. Одредбе овог правила не могу бити у супротности са одредбама Законика о кривичном поступку.

Правило о војној дисциплини је, у номотехничком смислу, подељено на неколико целина, тако да обухвата: опште одредбе, (део I) надлежност и поступак за расправљање одговорности за дисциплинске грешке (део II): надлежност за расправљање одговорности и изрицање дисциплинских мера; првостепени поступак; поступак по жалби и поништавање дисциплинске мере; извршење дисциплинских мера; смањење, ублажење или опроштај дисциплинских мера као и брисање дисциплинских мера; надлежност и поступак за расправљање одговорности за дисциплинске преступе који обухвата: организацију и надлежност војних дисциплинских судова, војне дисциплинске тужиоце; надлежност и поступак за покретање извиђаја; рад војних дисциплинских судова; трошкове дисциплинског поступка; извршење одлука изречених у поступку пред војним дисциплинским судовима; евидентирање и брисање дисциплинских казни и дисциплинских мера изречених за дисциплинске преступе; и поступак за смањење, ублажење или опроштај дисциплинских казни и дисциплинских мера изречених у надлежности војних дисциплинских судова; управа и надзор (део III), те прелазне и завршене одредбе (део V)¹⁹⁶.

---

¹⁹⁴ Законом о Војсци Србије је у чл. 166 установљено начело права на одбрану; чл. 167 право на жалбу, као и право на судску заштиту лица које је оглашено кривим у поступку који се остварује кроз управни спор пред редовним судовима; чл. 159 прописани су рокови за покретање дисциплинског поступка за дисциплинску грешку, те покретање дисциплинског поступка за дисциплински преступ; чл. 166 прописује застарелост извршења дисциплинске мере односно дисциплинске казне; чл. 168 прописује овлашћење председника Републике да може смањити, ублажити или опростити сваку дисциплинску санкцију на предлог начелника Генералштаба и чл. 169 којим су прописане правне последице опроштаја, односно ублажења казне професионалном војном лицу коме је престала служба због изречене дисциплинске казне губитка чина.

¹⁹⁵ Видети чл. 170, оп. цит. (фуснота 17).

Председник Републике је, на основу члана 117 Правила о војној дисциплини, овластио начелника Генералштаба да пропише Упутство о примени одредаба Правила о војној дисциплини, као и Упутство о контроли о вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама.

Упутством о примени одредаба Правила о војној дисциплини „прописује се начин примене одредаба Правила о војној дисциплини приликом расправљања дисциплинске одговорности за дисциплинске грешке и дисциплинске преступе које почине војна лица, војни службеници и војни намештеници на служби у Војсци Србије односно професионални припадници Војске Србије упућени на службу односно на рад у Министарство одбране, други државни орган или правно лице”¹⁹⁷. Наиме, ово Упутство је донето како би надлежне старешине правилно примениле одредбе Правила о војној дисциплини, како кроз покретање поступка, тако и кроз правилну реализацију процесних радњи (аслушање учиниоца дисциплинске грешке, аслушање сведока, увиђај) те изрицања дисциплинске мере као и спровођења поступка по жалби на наредбу о изрицању дисциплинске мере.

Примена правила која се односи на поступак расправљања одговорности за дисциплинске преступе прописана је у делу који реализује надлежни старешина који није дипломирани правник. Стога су Упутством уређена питања која се односе на извиђај, аслушање окривљеног, аслушање сведока, начин сачињавања записника, увиђај, вештачење те поступак по завршеном извиђају. Како се наведеним радњама завршава улога надлежног старешине у дисциплинском поступку то је престала потреба за уређењем поступка који се води пред војним дисциплинским судом. Стога је овим Упутством прописана, у начелним ставовима организација и рад војних дисциплинских судова, као и извршење дисциплинске мере забране изласка из посебних просторија у касарни или другом војном објекту.

Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама „прописује се контрола и вођење евиденције и статистике о изреченим дисциплинским мерама и дисциплинским казнама”¹⁹⁸.

---

¹⁹⁶ *Правилном о изменама и допунама правила о војној дисциплини* („Службени војни лист”, бр. 14/10) је у чл. 24 брисана Глава IV. (Надлежност и поступак за расправљање дисциплинских преступа војника на служењу војног рока, лица у резервном саставу и лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире док се налазе на војној дужности у Војсци Србије).

¹⁹⁷ Видети чл. 1, оп. цит. (фуснота 18).

¹⁹⁸ Видети тач. 1, оп. цит. (фуснота 19).

Начелник Генералштаба је, сходно овлашћењима прописаним у члану 19 став 2 тачка 8а, донео Кодекс части припадника Војске Србије¹⁹⁹ којим су уређена општа морална начела војне професије, њене основне вредности и норме понашања којима се чувају, негују и развијају највредније српске војне традиције. Вршење службе у Војсци Србије, сходно члану 3 Кодекса, заснива се на начелима: служења отаџбини Србији, савесном и стручном вршењу дужности и човечном поступању. Припадник Војске Србије у свом раду треба да поштује Устав, законе и војне прописе, свесно и савесно да испуњава своје обавезе и извршава наређења претпостављеног. Повреда Кодекса части припадника Војске Србије повлачи моралну одговорност, а ако припадник војске повреди одредбе закона и Кодекса истовремено, тада се санкционише у складу са законским прописима који се односе на наведену област. Саставни део Кодекса части припадника Војске Србије су: официрски, подофицирски и војнички кодекс и Кодекс војних службеника и намештеника.

У јединицама, односно установама ранга батаљона и вишег чувају се и евидентирају наредбе о изреченим дисциплинским мерама у књизи евиденције дисциплинских мера. На крају сваке календарске године, на основу података из рапортне књиге и књиге евиденције дисциплинских мера сачињава се статистички извештај који се, редовним путем, доставља одсеку за правне послове Генералштаба Војске Србије до 15. фебруара текуће године за претходну годину.

Првостепени војни дисциплински судови, на основу података из уписника, на крају сваке календарске године, најкасније до 31. јануара текуће године, за претходну годину сачињавају статистички извештај о повредама војне дисциплине које су расправљане пред тим судом и наведени извештај достављају Вишем војном дисциплинском суду. Виши војни дисциплински суд на крају сваке календарске године доставља секретару Министарства одбране писмени извештај са статистичким извештајем. Наведени извештаји су од значаја за утврђивање стања војне дисциплине, што помаже надлежним старешинама да предузму адекватне мере из своје надлежности „ради учвршћивања“ војне дисциплине и развијања свести о њеној неопходности у војним јединицама и војним установама и предузимања и спровођења васпитних и других мера за спречавање повреда војне дисциплине и редовног разматрања стања војне дисциплине, њених повреда и начина расправљања дисциплинске одговорности²⁰⁰.

¹⁹⁹ Кодекс части припадника Војске Србије (Службени војни лист бр. 29/10).

²⁰⁰ Видети чл. 1, оп. цит. (фуснота 19).

Дисциплина припадника Војске Србије се заснива на свести сваког припадника о неопходности извршења војних и других дужности ради јачања оперативне и функционалне способности војске. Полазећи од напред наведеног може се закључити да је војна дисциплина комплексан појам који у себи обједињује следеће компоненте:

а) дисциплину рада – обавезу тачног, потпуног и благовременог извршавања војне дужности и у вези са тим, обавезу строгог придржавања закона, подзаконских прописа и правила службе оружаних снага којима се уређују одређена питања формацијске, односно радне дужности одређеног формацијског, односно радног места.

б) дисциплину понашања у вези рада (вршења војне дужности) – обавезу придржавања општег реда установљеног законима и другим прописима који се не тичу непосредне дужности коју врши професионално војно лице.

в) дисциплину понашања ван службе – под којом се подразумева обавеза придржавања посебних правила понашања професионалних војних лица и поштовања општег реда и поретка који је обавезан за све грађане.

Може се закључити да је дисциплина животни и хармонични принцип војске који има за циљ да „тај огромни живи организам који се војском зове, може функционисати хармонично, кретати се правилно, и имати сву моћ једног натприродног бића, које, имајући само једну главу, ради са хиљадама руку“²⁰¹.

Међутим, две одлике војне дисциплине чине је значајно различитим обликом групног понашања и то су свеобухватност и строгост војно – дисциплинских норми понашања. Свеобухватност подразумева „прецизну нормираност („прописаност“) скоро целокупног живота и рада војника како у простору (на сваком месту) тако и у времену (скоро сва 24 часа, скоро свих дана)²⁰².

Строгост војне дисциплине одређена је са три њене особености и то: „безусловношћу дисциплинованог понашања (наређење старијег је закон за млађег а пропис нема изузетка), контролисаност понашања и степеном оштрине санкција за откривено кршење норми војничког понашања“²⁰³. Степен оштрине подразумева велика лична овлашћења војног старешине у односу на прекршиоца дисциплинске норме. Потпуно је јасно да војна дисциплина одређена на овај начин није сама себи циљ и није

²⁰¹ Павловић, Љ. Тодор, оп. цит. (фуснота 82), стр. 4

²⁰² Костић, Петар, *Психолошке основе војне дисциплине*, Нови гласник, март-април '94., Београд, стр. 24.

²⁰³ *Ibid.*

пука формална одлика војне организације већ да проистиче из друштвеног карактера, задатака и логике постојања оружане силе. Грубо речено, војна дисциплина на војну организацију утиче двоструко, и то посредно и непосредно.

Посредан утицај војне дисциплине на војну организацију огледа се у томе што војна дисциплина обезбеђује ефикасност борбене обуке и одржавања борбене готовости, како у миру тако и при свим осталим условима, гарантујући извршавање борбених задатака у рату. Зато је дисциплина појединца и јединице нужан услов борбеног морала. Ефикасна борбена обука, за евентуалне противнике респективна борбена готовост и успешност извршавања борбених задатака повратно утичу на борбени морал тако што га повећавају. Дакле, успешност војника и јединице и њихов борбени морал су међусобно повезани тако да пораст једног изазива пораст другог.

Непосредан утицај дисциплине на свеукупну делатност војске у смислу извршавања задатака због којих постоји огледа се кроз њена кохезивна и мотивишућа својства. Кохезивност дисциплине значи обезбеђивање акционог јединства свих делова војне јединице у миру, односно свих делова борбеног поретка у рату. Мотивишућа својства дисциплине обезбеђују одређено понашање свих појединаца и јединица као и њихову оптималну усредсређеност (менталну, емоционалну и физичку) на извршавање мирнодопских и ратних задатака.

Изражена потреба за војном дисциплином је последица реалне процене карактера евентуалног будућег рата за који се може претпоставити да ће „уништавајући ефекат ватре у борби бити много већи; да ће порастити сила удара, брзина дејстава и учинак изненађења; да ће се у многоме појачати психичка, морална и физичка напрезања људи у борби итд. Укратко услови вођења борбе биће веома сложени“²⁰⁴.

За такав рат треба бити спреман, односно изградити чврсту дисциплину, и појединца и јединице. Нови концепт рата захтева остваривање хармоничног склада дисциплине и обуке, при чему је обука „надградња снаге и борбене способности јединице, а дисциплина – основа и неопходно потребни услов њеног успеха“²⁰⁵.

---

²⁰⁴ Станишић, Милија, *Иницијатива и дисциплина*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964., стр. 75.

²⁰⁵ Мраовић, Љубо, *Дисциплина на ратном броду*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964., стр. 107.

II ДЕО

**ИСТОРИЈАТ ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ
У ВОЈСЦИ**

Стварање српске државе обележено је вековним борбама са завојевачима. Централну улогу у борби за стварање држава имала је Војска. Чињеница је да је Војска могла успешно да функционише само ако је њена дисциплина била гвоздена, а

несумљиве потребе њеног непрекидног одржавања „нарочито за време рата морале су увек давати повода постанку војно-казнених прописа, испрва обичајно – правних, а касније писаних“.²⁰⁶ Стога је на овим просторима током историје створен већи број писаних извора који су се бавили одговорношћу војника.

2.1 ОДГОВОРНОСТ У СРЕДЊОВЕКОВНОЈ СРБИЈИ

2.1.1 Душанов законик

Најстарији пропис у старој српској држави који се бави одговорношћу војника је Душанов законик донет 1349. године, а допуњен 1354. године. Оригинал законика није сачуван, а до сада је познато преко 20 преписа у различитим редакцијама. О одговорности војника говоре одредбе чланова 129. и 131.

Одредбама чл. 129.²⁰⁷ прописано је кривично дело непослушности и установљена надлежност војводе за суђење по свим војним кривичним делима. Наиме, тада је војни суд био специјална врста државног суда и војводе су имале исту власт као цар. Владар је „војни заповедник и главни судија у војсци. Сада у вези са повећањем државе и војске, он своју власт преноси на војводе. Под њихову надлежност спадају властела и њихови људи“.²⁰⁸

Закоником је, у чл. 131²⁰⁹, прописан двобој у војсци и овим чланом се допушта двобој у војсци јер се, у доба феудалног уређења, сматрало да војник–вitez треба да буде увек спреман за мегдан који је у европским војскама био допуштен до XIX века. За помагаче, који би се у двобој умешали, прописана је смртна казна из разлога што „свађа двојице војника из два различита одреда могла је лако повући за собом братственике или земљаке ове двојице, те је свађа могла лако да изазове велики неред у војсци. Стога су прописане строге казне за те помагаче“.²¹⁰

Душанов законик је први писани извор који, између осталог, садржи одредбе о одговорности војника, те представља камен темљац који је указао на значај

---

²⁰⁶Живановић, Тома, Основи војног кривичног права (општи део), Графички Институт „ Народна Мисао“, Београд, 1924, стр.8.

²⁰⁷ „На војсци, на свакој, да обладају војводе колико и цар. Што реку да се чује. Ако ли их кто пречује у чем, да јест този осуђеније које и онемзи који би цара преслушали. И судови мали и големи који су на војсци, да им суде војводе, а ин нико“, цитат према: Стојан Новаковић, „Стара српска војска“, Краљевско – српска државна штампарија, Београд, 1898, стр. 61.

²⁰⁸Соловјев, Александар В., Законик Цара Стефана Душана 1349. и 1354. године, САНУ, Београд, 1980, стр. 281.

²⁰⁹ „На војсци свађе да није, аколи се два сваде, да се бију, а други нико од војника да им не помогне; ако ли ко потече и помогне изазивачу, они да се убију“, цитат према: Радојичић, Никола, Законик Цара Стефана Душана 1349. и 1354, Научно дело, Београд, 1960., стр.125.

²¹⁰Соловјев, Александар В., оп.цит. (фуснота 208), стр. 283.

наведеног питања и послужио у каснијем периоду као узор за доношење бројних прописа.

2.2 ОДГОВОРНОСТ У ПЕРИОДУ ОД 1804.-1862. ГОДИНЕ

2.2.1 Законик Проте Матеје из 1804. године

Након дугог временског периода, у првом српском устанку, када у побуњеним кнежинама београдског пашалука „није било никакве друге власти осим војничке“²¹¹, јавила се потреба, одласком устаничке војске под зидине београдске тврђаве, „народу суд оставити,“²¹². Формирање суда неоспорно је наметнуло потребу доношења закона на основу кога би се кривцу судило и казна изрицала.

Прота Матеја Ненадовић је сачинио први законик који је усвојен на мајској скупштине Ваљевске нахије 1804. године која је одржана на Рељином пољу, недалеко од Бранковине. Законик је писан по узору на Кормчију (зборник црквених закона), Јустинијанове законе и Мојсијеву строгост над Јеврејима и њиме се показује тежња да се установи кривичко-правна забрана одређених понашања. Имао је „14, 15 ли пунктова“²¹³, од којих је Прота Матеја у Мемоарима, по сећању, набројао 7. За нас су интересантни пункт 4 и пункт 5²¹⁴.

Закоником Проте Матеје се први пут у Србији помиње телесна казна шибања. Телесне казне су, у то време, практиковане у многим европским земљама (Аустрија, Русија и др). Претпоставља се да је ова казна највероватније уведена по угледу на право аустријске војне крајине пре “него из турског или средњовековног права које је предвиђало друге врсте батинања”²¹⁵. Донели су је Срби који су, на крају 18 века, служили у српско-аустријским фрајкорима, а њих је највише било у ваљевској нахији. Да се ради о новој кривично-правној санкцији видљиво је и по томе што су судови у својим одлукама до детаља описивали начин извршења изречене телесне казне шибања. У почетку је ова казна предвиђена за војнике и војна кривична дела што се, између осталог, види “и по томе што је за њено извршење било потребно много људи

²¹¹Новаковић, Стојан, *Уставно питање и закони Карађорђевог времена*, 1907. стр.5.

²¹²Ненадовић, Прота Матеја, *Мемоари*, Београд, 1967, стр. 79.

²¹³*Ibid.*

²¹⁴Пункт 4 гласи: „Ко утече из војске без допуштења, да трчи шибу“, а пункт 5 гласи: „Са страже који побегне, да се стрела“, цитат према: Прота Матеја Ненадовић, *Мемоари*, Београд, 1967, стр. 79.

²¹⁵Грубач, Момчило, *Телесна казна у Србији (1804.-1873.)*, Београд, 2004., стр.27.

(момака), који су се на једном месту у толиком броју најлакше наћи у војсци”²¹⁶. Ову казну је извршавао велики број људи чиме је на неки начин деперсонализован извршилац како би биле избегнуте велике неугодности које је, у војничком колективу, могао имати појединац (војник или подофицир) који је извршавао телесну казну.

Јавно батињање је, за осуђеног, представљало неку врсту грађанске смрти, обзиром да је лице, након њеног извршења, било дисквалификовано како као правни тако и друштвени субјекат. Средина у којој је лице живело га је презирала или сажаљевала а брука је пратила и његово потомство. Телесна казна шибања је имала за циљ одмазду (испаштање) за извршено кривично дело као и застрашивање како осуђеног, тако и осталих, како се убудуће повреде јавног поретка не би вршиле. Средства за извршење телесне казне зависила су од пола и узраста лица коме је казна изречена. За извршење казне према пунолетним мушкарцима коришћени су штап, прутеви (или шибе), према женама канџије а бој трском или рогозом за малолетнике. Телесна казна шибања укинута је у Србији 1859. године а “иницијативу за њено укидање дало је Попечитељство унутрашњих дела”²¹⁷.

У сачуваним пунктовима Законика садржане су одредбе о одговорности војника, чијим сагледавањем се може констатовати да су казне ригорозне, одређене по врсти, али не и по висини, када је у питању телесна казна шибања. Законик представља израз настојања да се уреди одговорност војника у смислу децидног прописивања противзаконитог понашања и ригорозних казни за њихово чињење. Овај Законик је био узор за доношење каснијих прописа.

2.2.2 Карађорђевићев „Криминални законик“ из 1807. године

Након Законика Проте Матеје из 1804. године, у Србији је 1807. године донет Карађорђевићев „Криминални законик“, који се означава као драконски кривични закон „који предвиђа за то време актуелна кривична дела и за та дела одређује изузетно строге казне“²¹⁸. У правној теорији не постоји јединствен став о времену настанка овог законика. Стојан Новаковић сматра, да је настао касније, и да исти треба „ставити у радњу совјета после 1810, где се већ у Србији било развило неко уредније стање“.²¹⁹ Насупрот претходном мишљењу, Тома Живановић као годину издања означава 1807.

²¹⁶ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 215), стр. 31.

²¹⁷ *Ibid.*, стр.33.

²¹⁸ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 215), стр. 33.

²¹⁹ Новаковић, Стојан, оп. цит. (фуснота 211), стр. 117.

годину. До наведеног податка највероватније је дошао прикупљајући грађу за историју српског кривичног права, којом приликом је, у листу „Подунавка“, читао текст под називом „Карађорђеви криминални закони“. Лист „Подунавка“ је излазио као прилог „Српских новина“, а наведени текст законика је објављен у бројевима 3, 4 и 5, који су штампани 1844. године.

Од Карађорђевог криминалног законика, који је имао 38 параграфа, сачувано је 25 од којих су са аспекта војно-казнених одредби интересантни пар. 14, 15, 21, 22 и 25.²²⁰

На основу цитираних параграфа може се констатовати да је овај Законик карактеристичан по следећем:

- а) садржи већи број дела војне природе, јер се, од сачуваних параграфа, њих десетак односе на војна кривична дела и казне предвиђене за војнике што је разумљиво када се има у виду да је законик донет у периоду непрекидних борби;
- б) из пар. 22. је видљиво да постоји „војнички суд“, који је био надлежан да расправља кривицу војних лица, а све казне су биле апсолутно одређене по врсти и по мери;
- в) пар. 21. предвиђа колективну одговорност свих момака који су одређени за стражу, уколико се „ма и један од њих, ухвати да на стражи спава“²²¹ што одудара од става кривично-правних прописа 19. века да је одговорност индивидуална тј да казна непосредно погађа само учиниоца кривичног дела. Осим овога треба истаћи да се овим параграфом уводи командна одговорност

---

²²⁰Међу сачуваним параграфима, са аспекта војно-казнених одредби, интересантни су следећи: пар. 14 (који би се војник усудио при изгубљењу баталије за живота оружје из руке даги или бацити, без изговора да трчи шибу мртву 6 пута кроз 600 момака), пар. 15 (који би се војник усудио у војсци пушку буди нашто избацити без питања старешине и допуштења, 25 штапа да трпи), пар. 21 (момци који се на стражу одреде, и ако би патрола затекла шилбока да је заспао, шилбок(у) шибје кроз 300 момака 3 пута да трчи, а каплар њин, који је међу њима, по 50 штапа у два јутра, а прочима по 25. Ако би патрола затајила и прочуло се и осведочило, то исто патрола да трпи и они), пар. 22 (који би се старешина усудио или капетан или каплар, војнике за мито из војске кући пустити, или за какав дар сваком оном који био, прописује се издајничество, подлеже суду војничком који да плати сваком свом војнику колико под командом његовом стоји, по онолико колико је од онога једног узео, и у напред да се искључи из власти) и пар. 25 (сваки старешина својој војсци да изда заповест, у србску стоку или какву рушадину за живот не дирати, но гди је баш нужда, да је војска гладна, то капетану војске да се пријави, капетан војводи, и по том војвода да заште од оближњи села, нека покупе и за новце донесу и у војсци продају. А што би села на војводино искање дала, то војвода да попише, колико је примио да се рачун може дати после. Кој би се војник усудио сам собом учинити и туђе марвинче убити, тај да плати двоструко и 25 штапа прими. А у кога би се рушадина нашла туђа, тај шибу кроз 300 момака (да трчи) 3 пута зато што је свога брата харао), цитати према: Др Тома Живановић, Основи кривичног права (општи део), Издавачка књижарница, Геце Кона, Београд, 1922, стр. 39, 40 и 41.

²²¹Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 215), стр.57.

јер је био кажњаван и каплар „иако на стражи није спавао, дакле по основу одговорности коју има као претпостављени“.²²²

г) нема јединственог става, у правној теорији, по питању примене овог законика. Наиме, део историчара је сматрао да се “радило о пројекту који никада није стекао снагу закона”²²³ те стога уопште није био у примени. Друга група аутора сматра да је наведени законик примењиван до пораза 1813. године када је, по природи ствари, престао да важи.

2.2.3 Наредбе Карађорђа и Правитељствујушчег совјета из 1812. године

Осим законика, наредбама Георгија Петровића Карађорђа и Правитељствујушчег совјета кнежевима су давана упутства за управљање војском и народом. Тако је у наредби, која је 1812. године упућена Живку Шљивићу војводи у кнежини Рамској, Пожаревачке нахије у тач. 6. прописано „за војна преступљења дозвољавамо вам каштиговати кривца сразмерно преступленију и штаповима, а бегунца из војске и онога који на позив у војску не дође, можете каштиговати шибом најдаље 300 момака 3 пута. Прости капетан пак може, са сагласијем вашим војног кривца каштиговати са 25 штапа, више не“²²⁴, а у тач. 7. је прописано „од капетана ваших којег непослушна или неспособна у служби нађете, дужни сте га јавити нама и у совет, с описом кривице његове. На место таква представљаћете другога кога ћемо ми и совет народни, ако благорасудимо, потврдити“.²²⁵

Такве наредбе, које су упућиване и другим војводама и командантима, одражавале су дух времена, стање устаничког права и уређења судства у српској држави. Командант и његов капетан су, у оквиру својих овлашћења, судили сразмерно преступленију, али је њихова надлежност у погледу изрицања висине телесне казне била ограничена. Када је у питању кривица капетана, командант је био обавезан да доказе о његовој кривици достави у Правитељствујушчи совјет који је, потом, о истој одлучивао. Наведеним наредбама проширен је круг инкриминисаног понашања тако што су у њега укључена и она која се односе на неодазивање позиву за војску, што је, почев од тада, инкриминација присутна у свим касније донетим прописима.

---

²²²*Ibid.*

²²³*Ibid.*, стр.58.

²²⁴Милићевић, Милан Ђ., *Казне у Војсци 1812*, Српска краљевска штампарија, Београд, 1888, стр.851.

²²⁵*Ibid.*

2.2.4 Закон војниј из 1839. године

Након формирања српске стајаће војске 31. октобра 1839. године донет је, Закон војниј.²²⁶ У овом Закону налазе се прве одредбе о дисциплинским казнама, надлежности старешина за изрицање истих „па стога за овај Закон можемо казати да је основица за даље развијање и стварање специјалног закона о војничкој дисциплини и свих донетих уредаба о војној дисциплини у нашој војсци“²²⁷.

Овим законом је по први пут прописано начело кога се војници морају придржавати при вршењу службе а које гласи “законе војне дужни су сви војници без разлике док су у служби, држати како су заклетву војничку положили”.²²⁸ Начин вршења војне службе, у складу са законом, официра, унтерофицира, простих војника био је уређен садржином војничке заклетве²²⁹.

Из садржаја овог закона, може се издвојити неколико карактеристичних повреда дисциплине, као што су оне прописане у параграфу 69²³⁰, 70²³¹ и 71²³² Закона војног.

---

²²⁶ Закон војниј је имао 120 чланова и био подељен према следећем: глава I (о заклетви, пар. 1-4), глава II (о страху божијем, пар. 5-14), глава III (о чинопочитанију и покорности војној, пар. 14-40), глава IV (о разним војничким дужностима, пар. 40-49), глава V (о раани и плати, пар. 49-54), глава VI (о одпустима из службе, пар. 54-57), глава VII (о походу, строју и кордону, пар. 57-65), глава VIII (о гарнизону и логору, пар. 65-72), глава IX (о бегунцима, пар. 72-79), глава X (о издаји и бунту, пар. 79-97), глава XI (о убиству, пар. 97-102), глава XII (о блуду и насиљу, пар. 102-106), глава XIII (о палежу, грабежу и крађи, пар. 106-113) и глава XIV. (о одређенију казне, пар. 113-120).

²²⁷ Јаковљевић, Малеш Ј., *Практичан коменетар Уредбе о војној дисциплини*, Београд, 1934, стр. 8.

²²⁸ Видети чл. 1., оп. цит. (фуснога 226).

²²⁹ Видети чл. 4. Закона војног из 1839. године којим је прописано “Ја (име рекавши) заклинам се Богом свемогућим, да ћу служити Отчеству нашем Србији честно и верно; да ћу њему и његовој ползи истинно душом и срцем предан бити; да ћу га чувати и бранити од свакога непријатеља до последње капи крви; да ћу Устав земљски у сваком случају бранити и Књазу Српском веран и послушан бити; и заповести претпостављени Начелника и старешина слушати и точно испуњавати, и да се њима никада противити нећу; да ћу и даљу и ноћу, у боју, и на стражама као војник храбро се држати, и од сратмоте војску нашу и барјак оставити никада нећу; и да ћу свагда законне војне тачно набљудавати и добровољно њима покоравати се, и да се с непријатељем Отчества никада слагати нећу, и да ћу се свагда овако владати, како правом, верном и храбром Српском војнику пристои, како да с честју и похвалом живим и славно умрем – тако ми Господ бог помогао”.

²³⁰ Видети пар. 69 Закона војног којим је прописано „после вечерње молитве из свог квартира кое куда тумарати и скитати се, да се ни један војник не усуди. Кои би се у то време изван квартира свог, осим случаја службене дужности, или особите нужде, без допуштења Начелника свога, нашао, таковиј ће строго казњен бити“.

²³¹ Видети пар. 70 Закона војног којим је прописано „свакиј војник дужан е своје оружје и амуничне ствари, било у касарни, било у квартиру у време службе, било код своје куће изван службе, у чистом месту држати и свагда чисте содржавати. Нађе ли се који у томе немарљив, да буде казњен.“.

²³² Видети пар. 71 Закона војног којим је прописано „у гарнизону, у логору и на кордону, дужни су сви војници чистоту набљудавати, свагда и на сваком месту. Кои би се нашао да нужду своју телесну на месту неприличном чини, воду пијаћу погани и квари, тај ће строго казњен бити“.

Код већине кажњивих радњи врста санкције зависила је од чињенице ко је извршилац.²³³ Када се као извршилац јављао официр, прописане казне су биле: лишење чина, арест (затвор), а у најтежим случајевима смртна казна, док су код војника врло честе „телесна казна“ и „шиба“. Код многих дела, казна није одређена, јер се за њихово извршење прописује „обично“ и „строго кажњавање“ или да ће се учинилац „најстрожије казнити“.

Одредбом пар. 114 овог Закона прописане су казне које се могу изрећи учиниоцу као и надлежност за њихово изрицање.

За мање кривице војника изричу се обичне, лакше и нестроге казне под којима се подразумева телесна казна до 25 удараца штапом по дебелом месу. Ступањем на снагу Устроениа судова окружни 26. јануара 1840. године прописан је, у чл. 22. начин извршења казне бој штаповима. За изрицање ове казне надлежни су ротни²³⁴ командири и они, при изрицању, треба да се руководе чистом савешћу, здравим разумом и природном правдом. Ротни командир није имао право да изрекне тежу казну јер би, у случају да то учини, то за последицу могло имати његово кажњавање, односно био би лишен звања. Право да лице стави 24 сата у затвор, или да га притвори ради ислеђивања и неопходног испитивања, након извршења кажњиве радње, да га веже и стави под стражу, имао је не само ротни командир, већ сваки старешина, без обзира на чин.

Када су у питању веће кривице, које превазилазе његову надлежност, ротни командир је случај предавао команданту батаљона који је могао казну да удвоји до 50 штапова и да официра стави у затвор на 24 сата.

За већа злочинства²³⁵ прописане су строже казне под којима се подразумева телесна од 25 до 50 удараца или затвор, робија до 1 године дана са лакшим или тежим гвожђима и мања шибана.

---

²³³У чл. 16 *Закона военног* (глава III – о чинопочитанију и покорности военној) било је прописано “који би се усудио свог Начелника или старешину безчестним речима ружити и његовој чсти вред наносити, тај, ако е официр, лишиће се свога чина, ако ли е простиј војник, биће шибом казњен”. Дакле за омаловажавање претпостављеног официр је био кажњаван губитком чина а обичном војнику је изрицана телесна казна.

²³⁴*Устроением гарнизонне војске*, које је донето 29. маја 1839. године, Србија је била подељена на 17 округа, а у сваком округу је била распоређена рота пешадије која је била намењена за чување поретка и мира у земљи. Рота је имала: једног капетана, једног поручника, једног фелдвеле, једног каптенармуса (унтерофицира који у ротној канцеларији дужност писара врши), 16 унтерофицира, 4 добошара, 2 сигнариста и 216 редова, свега 243 човека, четири роте сачињавале се један батаљон. Гарнизона војска састоји се из 4 батаљона и једне роте, ова рота назива се првом и била је припојена првом батаљону који је стациониран у оном округу где је Централна управа.

²³⁵Видети пар. 115, оп. цит. (фуснота 226).

За велика злочинства²³⁶ одређене су казне које су се састојале у телесној казни од 50 до 100 удараца штапом, (казна се извршавала из два пута), тешкој тамници и робији са гвожђем од 1 до 5 година и великом шибом.

За највећа злочинства²³⁷ одређена је смртна казна која се, у нарочитим случајевима, могла заменити смртном шибом.

Казне за официре, прописане су одредбама пар. 118. Закона, као и надлежност команданта батаљона за њихово изрицање. При изрицању истих, командант треба да поступа праведно, савесно и постепено. Постепеност се огледа у томе што је учиниоцу изрицана казна у зависности од тежине учињене грешке, па у случају да учинилац учини грешку теже природе, и изречена казна је била строжија.

Официру су, за учињене погрешке, могле бити изречене следеће казне:

- за погрешке првог нивоа официру је одузимања сабља, а он је остајао на слободи,
- за погрешке другог нивоа, официру је одузимања сабља, стављан је у затвор или подофицирску стражу 24 сата,
- у случају да је начинио погрешку трећег нивоа, поред наведених мера из другог нивоа, додаван је и стражар на вратима затвора где је официр казну издржавао.

Ротни командири и команданти батаљона су били обавезни, да достављају и предају војном суду сваки случај који превазилази њихову надлежност. Војни суд је, након ислеђења и испитивања окривљеног, доносио пресуду и изрицао казну у складу са законом. У случају да је почињено велико злочинство војни суд је био дужан “да поднесе пресуде своје пуковском војном суду, који је код главног штаба гарнизоне војске као највише војне власти и, овај ће суд као апелациони војни суд речене пресуде прегледати и решавати коначно и такве пресуде подносиће се по чл. 3. “Националног устава” на “усмотреније књазу”²³⁸ Организација и надлежност војних судова била је прописана Устројенијем Гарнизоног војинства које је донето 10. јануара 1845. године према коме се:

- а) суд првог степена при батаљоним канцеларијама који се састојао “од једног председника, три члана и једног писменоводитеља”²³⁹. Функцију председника суда вршио је батаљони командир, чланова лица из оберофицирског реда а батаљони ађутант дужност писменоводитеља. Уколико суд првог степена

²³⁶ Видети пар. 116, оп. цит. (фуснота 226).

²³⁷ Видети пар. 117, оп. цит. (фуснота 226)..

²³⁸ Живановић, Тома, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865*, Научно дело, Београд, 1967, стр. 135.

²³⁹ Видети чл. 50 *Устројенија гарнизоног војинства*.

изрекне пресуду која није већа од 50 штапова, или затвор и робију од једне године, или мању шибу (три пута горе и три пута доле кроз 300 момака) иста се могла “одмах у извршењу дати”²⁴⁰ што значи да је жалба кажњеног била искључена. Остале казне које превазилазе ове које изриче суд првог степена “мораће свагда пре извршења суду другог степена на “развидјеније” подносити”²⁴¹.

б) суд другог степена је био при главном војном штабу, такође је судио у колегијалном саставу при чему су веће чинили председник, четири члана и један аудитор. Функцију председника вршио је начелник штаба, а чанови су били оберофицири из свих војних одељења и то пешачког, топцијског и коњаничког. Овај суд је, по службеној дужности, вршио контролу првостепених пресуда, изрицао коначну пресуду и давао је на извршење “осим у случају да је њоме била изречена смртна казна, мртва шиба или лишење официрског чина, када је пре извршења преко Попечитељства унутрашњих послова достављана књазу”²⁴². Наведене пресуде су достављене Књазу на “усмотреније” и помиловање.

Одредбе Закона военог, у делу који се односио на дисциплинско кажњавање, примењивали су се до 3. новембра 1862. године када је донет Закон о војничкој дисциплини.

Закон воениј је унапредио систем одговорности у војсци прописујући општу обавезу поштовања Закона за време службе, прописао појавне облике кршења Закона, и то као мање кривице, већа злочинства, велика злочинства и највећа злочинства, као и надлежност за изрицање санкције које се за њих изричу, а које зависе од статуса лица, односно, да ли је официр, подофицир или војник. Недостатак овог Закона се огледа у чињеници да за поједина противправна дела није прописана казна, већ се употребљавају термини „биће кажњен“ или „биће најстроже кажњен“, што је, највероватније, стварало проблем у примени и иницирало измене прописа у наредном периоду.

2.3 ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ПРЕМА ПРОПИСИМА ДОНЕТИМ У ПЕРИОДУ ОД 1862. ДО 1941. ГОДИНЕ

²⁴⁰ Видети чл. 52, оп. цит. (фуснота 226).

²⁴¹ Видети чл. 52, оп. цит. (фуснота 226).

²⁴² Грубач Момчило, оп. цит. (фуснота 215), стр.86.

2.3.1 Закон о војничкој дисциплини из 1862. године

Закон о војничкој дисциплини донет је 1862. године и представљао је изузетан квалитативни искорак у односу на дотадашње прописе којима је била уређивана одговорност војника. Наиме њиме се, по први пут, комплексно уређује материја дисциплинске одговорности кроз прописивање радњи које представљају дисциплинске иступе, начине њиховог извршења, казне које се могу изрећи извршиоцима, надлежност за њихово изрицање жалбе на изречене казне, и сл.

Надлежни старешина, при кажњавању потчињених има „свагда пазити на важност кривице, па према томе блажију или строжију казн изрицати“²⁴³ и при њеном изрицању, старешина треба да се „сваке страсти, као што су: злоба, завист, освета, мрзост, ит.п. па и саме личне наклоности најбрижљивие клони“.²⁴⁴

Појавни облици дисциплинских иступа прописани су у пар. 6 и они се, унеколико разликују када су у питању старешине, односно војници.²⁴⁵

- **Дисциплинске казне за официре и начин њиховог извршења**

Официрима се, сходно пар. 15, за погрешке у дисциплини, могу изрећи следеће казне и то: укор, домаћи прости и строги притвор, затвор и удаљење од звања до 6 месеци.

Претпостављени старешина, казну укора је изрицао на начин прописан у пар. 16 Закона²⁴⁶

Домаћи прости притвор официру је могао изрећи официр вишег чина од његовог, као и официр истог чина уколико је од њега старији и ако му је командир.

---

²⁴³ Видети пар. 7 ст. 1 Закона о војничкој дисциплини.

²⁴⁴ Видети пар. 9, оп. цит. (фуснота 243).

²⁴⁵ Видети пар. 6 Закона о војничкој дисциплини којим је прописано да старешина чини дисциплинарна иступљења када говори: непристојне псовке и ружења, безчестне речи, нечовечно поступа с млађим и неправедно казнењ, а војник чини дисциплинарна иступљења када: гунђа, непристојне и срамотне речи говори, када је непослушан, немарљив и неуредан у дужностима, када се не повинује правилима и наредбама, када изјављује и проповеда таква начела која су противна реду и која се не слажу са службеним дужностима, када се неморално влада (опија се, нарушава војнички или грађански ред, скита се, јавно се карта, свађа било са војницима или грађанима, задужује се, када не одлази на прозивке или иначе на службу, када поступа супротно заповестима и грађанско – полицајним наредбама и чини све оно што је противно војничким дужностима и што је недостојно једног војника).

²⁴⁶ Законом о војничкој дисциплини у пар. 16 било је прописано да се казна укора официру изриче у присуству једног или више официра који имају виши чин од његовог или пред официрима истог чина којима је старешина који је изрекао казну наредио да присуствују њеном изрицању.

Право изрицања и начин извршења ове казне били су уређени пар. 17 Закона²⁴⁷. Висина казне простог домаћег притвора, која се могла изрећи официру, прописана је пар. 18²⁴⁸. Овај притвор је престајао “у време кое е назначено, без икакве формалности”²⁴⁹.

Строги домаћи притвор официру је могао изрећи министар војни, начелник артиљеријске управе, начелник штаба, гарнизонер (командант гарнизона) и частни командир. Начин извршења ове казне унеколико се разликовао од претходне и био је прописан у пар. 19 ст. 2 Закона²⁵⁰. Висина казне строгог домаћег притвора, зависила је од чина и положаја лица²⁵¹ које је казну изрицало. Казна притвора могла се изрећи усмено или писмено. Када се изрицала писмено официру, акт о изрицању казне достављан му је, у запечаћеном писму.

Казну затвора²⁵² официру је могао изрећи начелник штаба и начелник артиљеријске управе у трајању до осам, а министар у трајању до 15 дана.

Удаљење од звања до шест месеци, официру је, на предлог министра војног, изрицао књаз. Разлози за удаљење били су прописани у пар. 31 Закона²⁵³. Официр за време, док је удаљен од звања, није вршио никакву службу и примао је 2/3 своје плате. За време удаљења од дужности морао се понашати на начин као да се налази у активној служби, а “учинили противно, подлежаће онако исто одговору као кад би на дужности био”²⁵⁴.

---

²⁴⁷Законом о војничкој дисциплини, у пар. 17 је било прописано да сваком официру може одредити прости домаћи притвор официр вишег чина од његовог, па и истог чина, уколико је од њега старији и командир му је. За време издржавања казне официр није разрешен од дужности и мора, за време када није на служби, бити код своје куће и могао је примати само лице које долази у службену посету. Ако би официр учинио какву погрешку у притвору исти му се продужавао.

²⁴⁸Законом о војничкој дисциплини, у пар. 18 је прописано: „поручник може одредити простог домаћег притвора највише 2 дана, капетан 8 дана, часниј командир 12 дана, начелник главног штаба и артиљеријске Управе 20, а министар 30 дана“.

²⁴⁹Видети пар. 24 ст. 1, оп. цит. (фуснота 243).

²⁵⁰При издржавању наведене казне официр није вршио дужност, морао је све време боравити у кући и није имао право на посету. Сабљу своју, по дежурном нареднику, слао је оном ко му је казну изрекао. За време издржавања казне, примао је половину плате.

²⁵¹Законом о војничкој дисциплини, у пар. 19, прописано је „частниј командир може одредити строгог домаћег притвора до 4 дана, гарнизонер 7, началник штаба и началник Артиљеријске управе 10, а министар 20 дана“.

²⁵²Законом о војничкој дисциплини, у пар. 20 ст. 2 било је прописано да је казну затвора официр издржавао у за то одређеној соби у касарни, а пре одласка на издржавање казне предавало је сабљу лицу које му је казну изрекло. Издржавање казне је било уређено посебним прописима о чијем извршењу се старао главни дежурни, а у пар. 21 да му за време издржавања казне затвора или строгог домаћег притвора припада половина плате.

²⁵³Законом о војничкој дисциплини, у пар. 31 је прописано да се казна удаљења од звања на неко време изриче официру ако се неморално владао, задуживао због раскошног живота, давао изјаве и пропагирао таква начела којима се ред квари и која су супротна службеним дужностима, а нарочито позиву једног војника и уопште при свим иступима који се односе на понижавање војничког реда, као и у случају када је официр већ два или више пута био дисциплински кажњаван.

²⁵⁴Видети пар. 34, оп. цит. (фуснота 243).

Офицер који би у току године више пута био кажњен блажим административним казнама (укор, прост или строги домаћи притвор) или два пута строжим дисциплинарним казнама (затвор или удаљење од звања), а учинио би, у наведеном времену још неко дисциплинарно иступљење, могао је, ради лишења звања, бити предат суду.

- **Дисциплинске казне за ниже чиновне и начин њиховог извршења**

Нижим чиновима (наредницима и поднаредницима), су се, сходно пар. 36. могле изрећи следеће казне: притвор, прости затвор, строги затвор и лишење чина. Наредницима и поднаредницима се казна притвора изрицала за неуредно држање униформе, како њихове тако и војника који су им потчињени.

Прости затвор се изрицао за погрешке у дисциплини које су учињене у касарни. За време издржавања казне простог затвора подофицир не иде на дужност „осим што заједно са осталима мора бити на часовима учења“²⁵⁵. Строгим затвором кажњавају се подофицири за важније погрешке, између којих и за оне “које се учине за време службе под оружјем”²⁵⁶. За време издржавања казне строгог затвора подофицир није вршио никакву дужност а примао је половину плате.

Притвор и прости затвор не могу се изрећи у трајању дужем од 15 дана, а строги затвор у трајању дужем од 8 дана. Надлежност за изрицање казне притвора, простог затвора и строгог затвора као и максимално трајање истих прописана је одредбама пар. 38. Закона.²⁵⁷

- **Дисциплинске казне за обичне војнике и начин њиховог извршења**

Простим војницима могу се изрећи следеће казне: притвор, прости и строги затвор и бој.

---

²⁵⁵ Видети пар. 39, оп. цит. (фуснота 243).

²⁵⁶ Видети пар. 37, оп. цит. (фуснота 243).

²⁵⁷ *Законом о војничкој дисциплини*, у пар 38, прописано је: „Наредник може одредити уопште 2 дана притвора или 1 дан простог затвора. Наредник пак у својој роти (батерији, ескадрону) може одредити 4 дана притвора, или 2 дана простог затвора. Потпоручник и поручник могу одредити 6 дана притвора или 3 дана простог затвора, или 1 дан строгог затвора. Капетан има власт одредити 8 дана притвора, или 4 дана простог затвора, или 2 дана строгог затвора. Капетан пак у својој роти (батерији, ескадрону) може одредити 15 дана притвора, или 8 дана простог затвора., или 4 дана строгог затвора. Частни командир може одредити 15 дана простог затвора, или 8 дана строгог затвора“.

Казна притвора се може изрећи у трајању до 30 дана и њом „се војнику забрани за неко време излазити из касарске оgrade“²⁵⁸. За време издржавања казне је вршио своју војничку дужност.

Војницима, који су кажњени простим затвором, ова казна се могла изрећи у трајању до 20 дана и за време издржавања исте војници су обављали свакодневну службу, а могли су бити ангажовани и на радовима који су се изводили у касарни.

Казна строгог затвора се изрицала у трајању до 15 дана, а војник за време издржавања исте није вршио службу и није примао плату.

Надлежност за изрицање казне притвора, простог и строгог затвора, простим војницима као и трајање истих зависила је од чина и положаја лица које казну изриче и била је уређена пар. 43 Закона.²⁵⁹

Надлежност за изрицање казне боја припадала је искључиво официрима, и то почев од капетана у роти (батерији, ескадрону) који је могао изрећи казну боја до 20 удараца, часни командир до 25 а највише старешине до 30 удараца.²⁶⁰

Осим напред наведених казни, законом је, у пар. 49-55, била предвиђена могућост да војници нижег чина, наредници, писари и поднаредници могу бити лишени свог чина за неко време које не може трајати дуже од два месеца. Када је у питању казна лишења чина, иста је имала два појавна облика, и то у случају када војник буде осуђен на одузимање једног чина или одузимање чина уопште и враћање у редове војника.

Војник кажњен одузимањем једног чина “дужан е вршити службу онога чина, кои е одма испод тога”²⁶¹, односно обавља дужност оног чина који је, по војној хијерархији, непосредно испод оног који му је одузет. Када се нареднику или поднареднику одузима чин уопште тада се он статусно враћа у редове војника, премешта у другу роту (батерију, ескадрон) и, самим тим, убудуће обавља војничке дужности.

²⁵⁸ Видети пар. 40 ст. 2, оп. цит. (фуснота 243).

²⁵⁹ *Законом о војничкој дисциплини* у пар. 43, прописано је: „Млађи поднаредник може одредити 6 дана притвора или 2 дана простог затвора. Старији поднаредник, писар и наредник 8 дана притвора или 4 дана простог затвора. Наредник у својој роти (батерији, ескадрону) 10 дана притвора или 5 дана простог затвора. Потпоручник и поручник 15 дана притвора или 8 дана простог затвора, или 2 дана строгог затвора. Капетан 20 дана притвора, или 10 дана простог затвора, или 4 дана строгог затвора. Капетан у својој роти (батерији, ескадрону) 30 дана притвора, или 20 дана простог затвора, или 10 дана строгог затвора или бој до 20 удараца. Частни командир 15 дана строгог затвора, или бој до 25 удараца, већи старешина, може наредити до 30 удараца“.

²⁶⁰ *Законом о војничкој дисциплини*, у пар. 42 ст. 2, прописано је да се овом казном кажњавао онај прост војник „кои е више пута грешно и због разни, или подобног рода кривица на све друге као блажиег рода казни осуђиван био, па су исте без икаквог успеха остале и тако се као непоправим показуе, или кои е какво веће дисциплинарно иступљењ учинио, да се према величини иступлења свака друга дисциплинарна казн као блага показуе“

²⁶¹ Видети пар. 49, оп. цит. (фуснота 243).

Ова казна се „има употребити за врло знатне погрешке или кад се већ докаже да се окривљениј никако поправити неможе²⁶²“, а са изреченом казном се упознају сва лица кроз саопштавање дневне наредбе.

Против изречене казне лице се могло жалити. Жалба се могла уложити уколико је, “на основу неистинити и неточни известиа неправедна, или врло строга казн изречена, или су таква побуђења за основ изрицања казни узета, која се на службу никако неодносе²⁶³”. Иста се могла изјавити искључиво лично, након издржане казне, а уколико је лице, при њеном изјављивању било у стању пијанства жалба лица се није саслушавала. Војници и пододфицири су жалбу могли поднети официру, односно свом капетану, а официри свом частном командиру. Официри су били обавезни „жалбе ладнокрвно саслушавати, брижљиво им истину истраживати, и ако су праведне удовлетворавати им²⁶⁴“, а уколико је жалба неоснована и неистинита жалилац је у том случају био кажњаван. Обичан војник се могао жалити начелнику штаба ако је био код часног командира који му није жалбу уважио или се жалио на самог частног комадира. Закон о војничкој дисциплини је поставио темеље за доношење будућих прописа којима ће се уређивати дисциплинска одговорност. Предвидео је, у пар. 11²⁶⁵ одговорност за повреде јавног реда које учине војници, прописао опште основе почињености, иступљења и казне које се изричу појединим категоријама лица, предвидео жалбу као правни лек коју кажњени може користити. Донет је годину дана после Закона о чиновницима грађанског реда који је прописао одржавање реда и достојанства у служби и међу чиновницима, а за нарушавање истих прописао казне писмени укор и одузимање плате за три месеца. Србија је настојала да путем закона уреди одговорност оних којима је послодавац, и у овом случају, Закон о војничкој дисциплини је то свеобухватније учинио. Закон је допуњен Уредбом о дисциплинарном казнењу у народној војски од 22. септембра 1872. године.

2.3.2 Уредба о дисциплинарном казнењу у народној војсци из 1872. године, Уредба о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци из 1875. године и Уредба о војној дисциплини из 1896. године

²⁶² Видети пар. 53, оп. цит. (фуснота 243).

²⁶³ Видети пар. 57, оп. цит. (фуснота 243).

²⁶⁴ Видети пар. 60, оп. цит. (фуснота 243).

²⁶⁵ *Законом о војничкој дисциплини*, у пар. 11 прописана је одговорност за повреде јавног реда, тако што се тиче службе и јавног реда, свакиј војник може бити кажњен војником, који е ма и едан чин стари од њега, па био он ког му драго оделења или рода оружја.

а) Уредба о дисциплинарном казнењу у народној војсци

Уредба о дисциплинарном казнењу у народној војсци ступила је на снагу 1872. године и у номотехничком смислу представља допуну Закона о војничкој дисциплини. Њом се, углавном, прописују надлежност за кажњавање, кривице и казне које ће се, за њихово извршење, изрицати учиниоцима у народној војсци. Сваки старешина народне војске одговоран је да поучава потчињене војнике о дужностима и врлинама војничким под којима се подразумевају: „Љубав к отечеству, верност владоцу, поштовање својих старешина, реда и закона, покорност, поштено владање и оданост к служби и ревностном вршењу исте“²⁶⁶.

Уредбом за редове војнике народне војске су биле прописане казне укора, затвора и боја. Редове војнике су могли “казнити, само старешине оних части, којима војници припадају”²⁶⁷. Десетарима, двајестницима и већим старешинама свих родова оружја и свих војних струка у народној војсци могле су се изрећи казне укора и затвора.

Старешине народне војске су могле бити кажњене казном лишења звања и старешинског положаја која им се изрицала када виша власт процени да је кривац недостојан да буде старешина.

Против изречене осуде лице се, у своје име, могло жалити „ако је казна изречена на основу неистинити и неточних известија или обавешћења, која је старешина прикоупљао о војнику ког је казнио, или ако је врло строга казна изречена, или су узете такве побуде за изрицање казне, да се ове побуде на службу никако и неодоносе заједно”²⁶⁸. Жалба се подносила након издржане казне. Уколико је жалба била неоснована, а разлози изнети у њој неистинити, тада је жалитељ и за то био поново кажњен. Старешине којима су жалбе подношене биле су обавезне да исте пажљиво саслушају, савесно утврде истину и ако су биле основане да их уваже.

Ова Уредба је прописала дисциплинарно казнење у народној војсци са аспекта казни и надлежности за њихово изрицање, али је одступила од начела „једнака казна за све“ прописујући изузетке када су у питању добростојеће особе, настојећи да их поштеди од јавне срамоте.

б) Уредба о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци

²⁶⁶ Видети тач. 3 *Поступка за вршење власти по Уредби о дисциплинарном казнењу у народној војсци*.

²⁶⁷ Видети пар. 87 *Уредбе о дисциплинарном казнењу у народној војсци*.

²⁶⁸ Видети пар. 95 ст. 2, оп. цит. (фуснота 267).

Књаз српски Милан М. Обреновић је, на предлог министра војног, одобрио доношење Уредбе о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци, којом су, ван снаге, стављене све одредбе Закона о војној дисциплини, изузев одредби о дуговима и одсуствима. Дисциплина се, овом Уредбом одређује као „озбиљна навика свакога војника, без разлике чина и звања: на безусловну покорност, ред, правилно и достојно понашање, и на живот, који приличи војничком сталежу“²⁶⁹, а омогућава код претпостављених: неодољиву моћ у одржању реда и извршења сваке заповести, код потчињених, безусловну покорност и тачност вршења сваке заповести: а у опште код свих: поштовање и уважавање закона, реда и дужности до самопрегоревања.

Све повреде војне дисциплине делиле су се у три групе: дисциплинарне иступе, преступе и злочинства.

- **Дисциплинске казне за официре и начин њиховог извршења**

Уредбом су за официре, у чл. 94, биле прописане следеће дисциплинске казне, и то: прекор, укор, притвор, затвор и удаљење од звања. Систем санкција за официре је проширен, у односу на ранији период, тако што је уведена казна прекора²⁷⁰ коју официру може изрећи сваки старији официр „када га затекне на делу нереди или омањег дисциплинарног иступа“²⁷¹.

Казна укора, притвора, затвора и удаљења од звања изрицала се и извршавала на начин прописан у Закону о војничкој дисциплини. Надлежност за изрицање казне затвора је промењена и исту може изрећи командант батаљона у трајању до три дана, пуковни командант до 8 дана, бригадни командант и све више старешине до 15 дана.

Удаљење од звања, као дисциплинска казна, подразумева да се официр „разреши од сваке војничке службе и сваке редовне официрске дужности, па се за извесно време, у име дисциплинске казне, стави у стање недејства“²⁷². Ову казну је изрицао дисциплински суд, а стање је могло трајати до шест месеци.

---

²⁶⁹ Видети чл. 21 *Уредбе о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци*.

²⁷⁰ Видети чл. 95 *Уредбе о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци* којим је прописано да је прекор опомена на ред, т.ј. кад се официр због неправилне радње и омањег дисциплинарног иступа покуди, и на ред и на правилну радњу опомене и упути.

²⁷¹ Видети чл. 97, оп. цит. (фуснота 269).

²⁷² Видети чл. 107, оп. цит. (фуснота 269).

- **Дисциплинске казне за подофицире и начин њиховог извршења**

Казне за подофицире су биле прописане чл. 117, и то: укор, притвор, затвор и лишење чина. У оквиру казни које су се могле изрећи подофицирима, круг санкција је проширен, тако што је за подофицире уведена нова казна укора. Казна укора изриче се подофициру „кад се подофицир покуди због какве рђаве или зле, но омање радње“²⁷³. Казне укора, притвора, затвора и лишења чина изрицане су из разлога и извршавале се на начин прописан Законом о војничкој дисциплини.

- **Дисциплинске казне за војнике и начин њиховог извршења**

За просте војнике биле су прописане казне: опомена, притвор и затвор. Опомена се изриче, када се „војник застане на омањој дисциплинарној погрешци, па се напомене, да од ње одустане, или кад се и после за њу сазна, па се поучи како да у напредак ради, те да у подобну погрешку не пада“²⁷⁴. Војнику је опомену могао изрећи свако ко је био старији од њега. Надлежност за изрицање казне притвора је измењена тако да је исту могао одредити четни командир до десет, баталиони командант до 15, пуковни, бригадни и све више претпостављене старешине до 20 дана.

Осим дисциплинских казни, четни, батеријски и ескадрони командири, као и остали командири који су у овом рангу могли бити, војницима су могли „за мање погрешке одређивати прекоредне службе, као: продужење времена на екзерциру или вежбању, радња у шталама, чишћење круга касарне, радња у цајхаузима, радилиштима, на стрелиштима, итд., излажење на рапорт у извесно време и с одређеном спремом, забрана излажења у варош и јавне локале и смењивање од дужности разводника или помоћника дежурног, итд“²⁷⁵. Ове мере су изрицане војницима ради „претходне предохране и напомене, да војници не би чинили веће дисциплинске погрешке, те се излагали већим дисциплинарним казнама“²⁷⁶. Ово решење је било изузетно значајно из разлога што се у материју дисциплинске одговорности уводе, по први пут, васпитно – поправне мере, чији циљ није кажњавање лица, већ напротив указивање лицу да његов начин вршења службене дужности одступа, у мањем степену, од захтеваног, али не толико да би лице због тога било дисциплински кажњено.

²⁷³ Видети чл. 118, оп. цит. (фуснота 269).

²⁷⁴ Видети чл. 132, оп. цит. (фуснота 269).

²⁷⁵ Видети чл. 139, оп. цит. (фуснота 269).

²⁷⁶ Видети чл. 139, оп. цит. (фуснота 260).

- **Дисциплинске казне за старешине народне војске и начин њиховог извршења**

За старешине, у народној војсци овом Уредбом су прописане, следеће казне: укор, затвор и лишење звања. Право изрицање казне укора имао је сваки старији старешина. Казном затвора, старешина народне војске лишаван је слободе, а исту му је могао изрећи четовођа или ескадронски командир, као и командир занатлијског, радничког и провијантског вода до два дана, баталијони командир до пет, сваки официр стајаће војске који врши дужност наставника у народној војсци до осам, бригадни командант и све веће старешине до петнаест дана. Казном лишења звања старешини народне војске се „одузме старешински положај који он у народној војсци има“²⁷⁷. Ова казна се изрицала за учињене велике и тешке дисциплинарне иступе. Казну лишења звања над потчињенима у својој бригади извршавао је бригадни командант.

- **Дисциплинске казне за редове народне војске и начин њиховог извршења**

За редове народне војске биле су прописане две дисциплинске казне и то: укор и затвор. Редову народне војске казну укора је могао изрећи свако старији од њега. Казна затвора подразумевала је лишење слободе редова народне војске, а надлежност за изрицање казне затвора старешине народне војске су имале према следећем: четовођа, ескадронски командир и командир провијантског, радничког и занатлијског вода до два, баталијони командир до пет, сваки официр стајаће војске који врши дужност наставника у народној војсци до осам, бригадни командант и све више старешине до петнаест дана. Осим наведених мера, као и у стајаћој војсци, према редовима су примењиване васпитно – поправне мере за мање погрешке, које су се огледале у вршењу радњи, као што су: накнадно вежбање и екзерцирање, радови на стрелиштима и логорима, који су се вршили „не у име дисциплинарне казне, но поради успособљења, у овим пословима, и предохране да не би у веће дисциплинарне погрешке падали“²⁷⁸.

Због дисциплинарног кажњења, лице је могло изјавити жалбу само у своје име. Жалба се није подносила пре него што је казна издржана, нити се извршење досуђене казне сме обуставити због поднете тужбе против дисциплинарне казне. Уколико је лицу одређена казна која је, по своме начину и трајању противна

²⁷⁷ Видети чл. 148, оп. цит. (фуснота 269).

²⁷⁸ Видети чл. 161, оп. цит. (фуснота 269).

опредељењима Уредбе и изречена од ненадлежног старешине тада ће се старешина, који је казну изрекао, бити позван на одговорност.

Уредбом о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци уведена је трихотомна подела повреда војне дисциплине (иступи, преступи и злочинства), делимично измењен систем санкција, чиме је прилагођен захтевима одржања дисциплине и уведене су васпитно-поправне мере којима се настојало превентивно деловати на лица чији стандард понашања одступа од уобичајеног, како им не би биле изречене дисциплинске казне.

в) Уредба о војној дисциплини из 1896. године

Крајем осамдесетих година XIX века почело се радити на новом пројекту дисциплинске одговорности у војсци, тако што је министар војни 1889. године, упутио предлог Уредбе дисциплинске из разлога: „што су се дисциплинске казне утврђене садањом дисциплинском уредбом, показале у опште недовољне, нарочито у погледу казнења редових војника, а други је разлог тај, што власт дисциплинског казнења није равномерно и постепено свима претпостављеним старешинама призната, те су ниже старешине за одржавање ауторитета и за грешења, неимајући власт казнења, на своју руку кажњавали војнике недозвољеним мерама и начинима“.²⁷⁹ Уједно је пројектом било предвиђено формирање казних одељења у гарнизонима Београд и Ниш, у која би се, по одлуци пуковског команданта, упућивали „рђави војници, спровођу којих дисциплинска казнења нису имала дејство“²⁸⁰. Треба истаћи да се казнена одељења, чије је увођење предлагао министар војни, не појављују први пута у Србији већ да ове казнене (дисциплинске) јединице имају дугу историју.²⁸¹ Формирањем казних

²⁷⁹ Видети Службени војни лист бр.36 и 37/1889, стр. 1153.

²⁸⁰ Видети Службени војни лист бр.36 и 37/1889, стр. 1155.

²⁸¹ Дисциплинске јединице су посебна врста војних јединица у којима влада далеко строжији режим живота и рада него у редовним јединицама оружаних снага. У њих су упућивани војници, подофицири и ифицири који су били недостојни службе у редовним јединицама како би се кроз теже услове преваспитали. Ове јединице су се могле користити као борбене или радне. Када су употребљаване као борбене, по правилу су извршавале најтеже борбене задатке. Људство је у њих упућивано из разлога што је извршило неко војно кривично дело или дисциплински преступ за који је као казна предвиђено и упућивање у дисциплинске јединице. После издржане казне, у целини или делимично, људство је упућивано на даљу службу у редовне јединице. Једна од првих држава која је имала ове јединице је Пијемонт која их је основала 1741. године а сачињавали су их помиловани војници (бегунци) као и лица која су била против постојећег политичког режима. У Француској војсци су основане 1818. године као стрељачке и пионирске дисциплинске чете и чинили су их војници, који су због природе своје кривице требали да буду под строжим надзором као и они који су осакатили себе пре или после мобилизације. Почев од доношење декрета 1894. године упућивани су и војници који су учествовали у колективним делима дисциплине као и сви који су починили тежи дисциплински преступ. Одлуку о упућивању у дисциплинску јединицу доносио је дисциплински савет јединице. Уколико су за време боравка у

одељења желело се да се с једне стране олакша “положај трупних старешина који ће рђаве и недисциплиноване војнике упућивати у ово одељење и с друге стране, биће од доста јаког уплива на морал војника, који ће се уздржавати од грешења, да у ово одељење не дођу”²⁸². Рад на пројекту резултирао је доношењем Уредбе о војној дисциплини 1896. године којом се дисциплина одређује као „врлина коју војник постиже познавањем и усрдним вршењем свију војничких прописа и наређења”²⁸³.

- **Дисциплинске казне за официре, војне чиновнике, званичнике и свештенике, начин њиховог извршења и надлежност за изрицање**

Претпостављене старешине су, на основу наведене Уредбе за официре и војне чиновнике и званичнике могле изрећи следеће дисциплинске казне, и то: укор (усмен или писмен), притвор, затвор и одузимање плате. Усмени укор је блажа, а писмени строжија мера која се изриче официру. Казне притвора и затвора су се официру могле изрећи у трајању од једног до тридесет дана, а надлежност за изрицање казне притвора и затвора односно ко, према коме и колику власт изрицања дисциплинских казни има прописана је у образцу „А“ Прилога уредбе.²⁸⁴

Осим напред наведених казни које је официру изрицао претпостављени старешина, официру су могле бити изречене и казне удаљења од службе и губитка чина. Ове казне је изрицао дисциплински суд јер је „сасвим природније закључити да ће одлуке једног неутралног суда, састављеног од пет виших официра, бити правичније и оправданије, како у погледу самог окривљеног, тако и по интерес службе, но по оцени

јединици лоше вршили службу казна им је могла бити удвостручена. Оружје су имали само у време егзерцира или маневра и било им је забрањено поседовање новца. У француској војсци су се задржале до 1962. године. У Алжиру је било пет дисциплинских чета а њихов састав су чинили они војници који су симулирали како би избегли војну обавезу. У Русији су 1823. године формиране хапсеничке чете, формиране од преступника и војних бегунаца. Инжењерске хапсеничке чете основане су 1854. године када их је било 43, а већ 1835. године их је било 55. Поморске хапсеничке чете формиране су 1826. године, а тврђавска 1868. године. Војне поправне чете су формиране 1863. године а од 1878. године преименоване су у дисциплинске батаљоне. На службу дисциплинске батаљоне лица је упућивао суд на време од једне до три године. Време проведено у овим батаљонима рачунало се као редовна служба.

²⁸² Видети Службени војни лист бр. 36 и 37/1889, стр. 1155.

²⁸³ Видети чл. 1 Уредбе о војној дисциплини.

²⁸⁴ За официре Образцом „А“ Уредбе о војној дисциплини је прописано да казну притвора у трајању до четири дана може изрећи командир чете, батерије, ескадрона у редовној војсци, четовођа у народној војсци, до десет дана, командант батаљона, дивизиона у редовној војсци, командир у народној војсци до петнаест дана, пуковски командант, до двадест пет дана, дивизијски командант и до тридесет дана, министар војни и казну затвора у трајању од пет дана командант батаљона, дивизиона у редовној војсци, командир у народној војсци, до петнаест дана, пуковски командант, до двадесет и пет дана, дивизијски командант и до тридесет дана, министар војни, а за официре Образцом „А“ Уредбе о војној дисциплини је прописано да казну затвора у трајању до пет дана може изрећи командант батаљона, дивизиона у редов. војсци, командир у народ. Војсци, до петнаест дана пуковски командант, до двадест пет дана дивизијски командант и до тридесет дана министар војни.

једног старешине за тако осетну казну, као што је удаљење од звања²⁸⁵. Казна удаљења од службе изрицала се у распону од месец дана до годину дана војно административним чиновницима и официрима. Официр „осуђен на губитак чина губи, како чин, тако и сва права, која су са чином била скопчана“²⁸⁶. Казна је изрицана за дела прљаве природе као што су крађа, утаја и сл. која су га чинила недостојним за чин који има односно чије вршење је наносило штету угледу војске, позиву старешине или интересу службе.

- **Дисциплинске казне за подофицире и начин њиховог извршења**

За подофицире су, овом уредбом, биле прописане следеће казне: укор, притвор, затвор и лишење чина. Подофицир је, за разлику од официра могао „бити кажњен само усменим укором, који се врши на рапорту у присуству подофицира, равног или/и старијег чина“²⁸⁷. Казну притвора, која се могла изрећи у трајању од једног до тридесет дана, подофицир је, ван службе, издржавао боравећи у свом стану. За време издржавања ове казне вршио је све службене дужности. За време издржавања казне затвора,²⁸⁸ подофицир није примао плату, већ је иста уплаћивана у корист касе инвалидског фонда. Лишењем чина, као најтежом казном, подофицир се кажњавао за дисциплинске кривице већег значаја²⁸⁹. Лишење чина “у кадру бива за свагда”²⁹⁰.

- **Дисциплинске казне за редове и начин њиховог извршења**

---

²⁸⁵Видети “Службени војни лист” бр. 36 и 37/1889. стр. 1155.

²⁸⁶Видети чл. 12, оп. цит. (фуснота 283).

²⁸⁷Видети чл. 35, оп. цит. (фуснота 283).

²⁸⁸Обрасцем „А“, *Уредбе о војној дисциплини* прописује се надлежност изрицања казне затвора подофицирима према следећем: казну затвора у трајању до пет дана командир чете, батерије, ескадрона у редовној војсци, четовођа у народној војсци, до десет дана командант батаљона, дивизиона у редовној војсци и командир у народној војсци и до двадесет пет дана пуковски командант и до тридесет дана, дивизијски командант и министар војни.

²⁸⁹Видети чл. 39 *Уредбе о војној дисциплини* којим је прописано да су дисциплинске кривице већег значаја као што су: злоупотреба службене власти према млађима, обмана и неистина у службеним односима, слаб надзор над потчињеном командом, неморално владање или кад се подофицир казни затвором услед каквог срамног и ниског дела, као и у случају када га војни суд осуди на казну затвора у трајању дужем од три месеца у ком случају се лишење чина сматра природном последицом изречене казне затвора.

²⁹⁰Видети чл. 38, оп. цит. (фуснота 283).

Редовима су претпостављене старешине могле изрећи следеће дисциплинске казне и то: притвор²⁹¹ и затвор²⁹². Опомена је брисана из дисциплинских казни које се могу изрећи редову. Казну притвора која се могла изрећи у трајању од једног до тридесет дана редов издржава тако што се „стави у засебну собу или у ограничен простор, у коме може бити више кажњених војника“²⁹³, а за време издржавања војник иде на вежбање и врши сву службу. Редов коме је изречена казна затвора, исту издржава у ћелији и за то време „добија наизменце једног дана цео хлеб и воду, а другог храну као и остали војници“²⁹⁴. Могла се изрећи у трајању од једног до тридесет дана и за то време је могао бити ангажован за теже радове у кругу касарне, или у гарнизону.

Осим напред наведених казни, у чл. 43 Уредбе, била је прописана могућност да само претпостављене старешине, могу употребити поправне мере²⁹⁵ према редовима и то: прекоредна служба, излажење на рапорт у одређеној спреми, недозвољавање изласка у варош, разни радови: чишћење круга, нужника, водовода, сечење дрва, радња у шталама и другим местима.

У оквиру припрема за доношење ове Уредбе, покренута је идеја о формирању казних одељења која су била присутна у низу земаља, а одраз су неадекватно прописане надлежности подофицирског кадра за изрицање дисциплинских санкција. Измена у санкцијама готово и нема, осим у случају удаљења из службе официра које је трајало до годину дана.

2.3.3 Уредба о војној дисциплини из 1914. године

Уредбом о војној дисциплини из 1896. године, дисциплина се одређује као „врлина познавања и усредног вршења свих војничких прописа и наређења“²⁹⁶. За

²⁹¹Обрасцом „А“, Уредбе о војној дисциплини прописано је да редовима казну притвора у трајању од два дана може изрећи наредник, у трајању од четири дана, водни официр у редовној војсци, водник и ађутант у народној војсци, десет дана командир чете, батерије, ескадрона у редовној војсци, четовођа у народној војсци, петнаест дана, командант батаљона, дивизиона у редовној војсци и командир у народној војсци, двадесет и пет дана, пуковски командант, а тридесет дана, дивизијски командант и министар војни.

²⁹²Обрасцом „А“, Уредбе о војној дисциплини прописано је да редовима командир чете, батерије, ескадрона у редовној војсци, четовође у народној војсци могу изрећи у трајању до пет дана, командант батаљона, дивизијона у редов. Војсци, командир у народ. војсци, десет дана, пуковски командант у трајању од двадесет и пет дана, а тридесет дана, дивизијски командант и министар војни.

²⁹³Видети чл. 41, оп. цит. (фуснота 283).

²⁹⁴Видети чл. 42, оп. цит. (фуснота 283).

²⁹⁵Уредбом о војној дисциплини из 1896. год. У чл. 43 став 2, прописана је надлежност за изрицање поправних мера које је каплар могао изрећи редову у трајању до једног дана, поднаредник до два, наредник до три и официр до седам дана.

²⁹⁶Видети чл. 1, оп. цит. (фуснота 283).

официре, војне чиновнике и званичнике, овом Уредбом су биле прописане казне усменог или писменог укора, притвора, затвора и одузимања плате које су им претпостављене старешине изрицале на начин, у поступку и висини како је то било прописано Уредбом из 1896. године. Током 1916. године, наведена Уредба је на Крфу допуњена у два наврата и то 8. априла увођењем казне строгог затвора за редове и 1. маја увођењем казне губитак ранга за официре.²⁹⁷

Казна губитка ранга остала „је мртво слово на хартији јер није примењена ни у рату ни за време мира“²⁹⁸. Увођење ове казне је довело до опречних мишљења, о чему се писало и у месечном војном листу “Ратник”²⁹⁹. Улога ранга у војсци је изузетно значајна јер је војска „једина људска организација у којој нема и не може бити два равна, већ увек, од врха до дна њеног, само има старијих и млађих”³⁰⁰. Ранг се јавља као регулатор односа између старијих и млађих „који одређује сваком члану војске његово место у тој општој хијерархији велике војничке организоване заједнице и његова права и власт, и по коме се свакоме од њих одређује улога и функција у животу и раду војске и зна ко коме има право да заповеда и ко кога има да слуша”³⁰¹. Врховни командант, односно начелник штаба Врховне команде и министар војни, као надлежне старешине нису никада изrekli наведену казну од дана доношења Уредбе па до ступања на снагу Уредбе о војној дисциплини из 1923. године. Наведена казна је стављена ван снаге, а та чињеница је директан доказ да је њено увођење у систем дисциплинских санкција било непотребно из разлога што учињене дисциплинске кривице никада нису тако тешке да би официр, у име казне, губио старешински ранг. Осим тога, ранг је законска категорија, те се Законом прописују и разлози за његов губитак. Стога је непотребно

---

²⁹⁷ Видети чл. 5 *Уредбе о војној дисциплини* из 1916. год. којим је прописана дисциплинска казна губитак ранга за официре, војне чиновнике и званичнике. Губитком ранга је могао бити кажњен само онај официр, који је за последње две године, било одједном или укупно, већ био кажњен са најмање 30 дана затвора. Ову казну је, у миру и рату, изрицао министар војни, а за време рата или мобилизације и Врховни командант или онај који је, у његово име, издавао заповести.

²⁹⁸ Јаковљевић, Малеш Ј., оп. цит. (фуснота 227), стр. 17.

²⁹⁹ Дабић, Љубомир, судски пуковник је у чланку “Потребне реформе у области дисциплинског кажњавања” који је објављен у листу Ратник бр. 11/1922 изнео негативан став према новоуведеним казнама сматрајући да су исте, сурове, противне људској природи, да се разилазе са интересима и принципима војске те да их не може оправдати чак ни ратно време у коме су уведене. Душан Лукић, пешадијски пуковник је у чланку „Потребне реформе у области дисциплинског кажњавања (поглед на чланак судског пуковника Љ. Дабића) који је објављен у Ратнику бр. 6/1923 сматрао да постоји апсолутно оправдање за новоуведене казне јер код дела војника са рђавим домаћим и друштвеним васпитањем, као и код оних који су више пута били у апсанама постоји потреба за изрицањем једне овако грубе казне којом се старешинама даје једно ефикасно средство у руке за учвршћивање дисциплине. Што се тиче официра и казне губитка ранга сматра је оправданом јер је командант примењује према официрима према којима је, због рђавог поступања, исцрпио све мере дисциплинског кажњавања.

³⁰⁰ Дабић, Љубомир, *Потребне реформе у области дисциплинског кажњавања*, Ратник св. 11/1922, Београд, стр. 41.

³⁰¹ Дабић, Љубомир, оп. цит. (фуснота 300), стр. 41.

оцени једног човека препустити изрицање ове казне јер евентуалне грешке при изрицању није могуће отклонити. Осим тога, министар војни је могао упутити официра, за теже кривице, на суд где је губио ранг за онолико времена колико је био удаљен од службе.

Подофицирима, подофицирима музикантима и капларима претпостављени старешина је могао изрећи следеће дисциплинске казне: укор, притвор, затвор и лишење чина чије изрицање и начин извршења су били уређени готово на истоветан начин као и у раније важећем пропису. Надлежност за изрицање казни притвора и затвора је измењена прописивањем надлежности бригадног команданта да наведене казне изриче у трајању до 25 дана. Наиме, увођењем јединице ранга бригаде у организацијски састав војске наметнула се потреба за прописивањем надлежности команданта јединице тог ранга за изрицање казне.

Претпостављени старешина је редовима могао изрећи дисциплинске казне притвора и затвора у трајању од једног до 30 дана за које време је кажњени војник је ишао на вежбање и вршио је сву службу у касарни. Војник је дању могао бити ангажован за теже радове у кругу касарне и гарнизона. Отежано извршавање казне затвора, као и чињеница да би њено извршење смањивало „број бораца који се могу извести на фронт”³⁰² навела је француског генерала Сарела, главног команданта Источне војске да затражи њено укидање. Казна строгог³⁰³ затвора уведена је 1916. године и састојала се у томе што је кажњени за време ове казне био везиван дневно, по два сата. Ова казна је укинута 1923. године јер се показала као престрога, а сем тога није одговарала ни духу времена ни менталитету нашег народа.

Ова Уредба није оставила дубљи траг у историји уређења дисциплинске одговорности, а накнадно прописане мере одраз су неадекватног промишљања и прописивања санкција које су биле анахроне времену у којем су доношене.

2.3.4 Уредба о војној дисциплини из 1923. године

---

³⁰²Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 215), стр. 149.

³⁰³Видети чл. 18.а *Уредбе о војној дисциплини* којим је прописано да строги затвор може трајати од једног до 30 дана. Кажњени редов је био у стојећем положају, леђима окренут ка зиду или дрвету, за које му се везују руке на начин да не штете његовом здрављу. За време док је везан није могао сести нити лећи. Код строгог затвора дужег од пет дана везивање се није вршило четвртог, осмог и потом сваког трећег дана до дана издржане казне. Казна се извршавала на склоњеном месту код страже и под надзором командира или нарочито за то одређеног лица. У миру су овом казном могли бити кажњени само редови који су већ били кажњени судском или дисциплинском казном затвора. Време проведено у строгом затвору није се рачунало у рок службе.

Уредба од 20. 11. 1914. године замењена је Уредбом о војној дисциплини која је донета 09. 07. 1923. године, којом су изостављене казне донете на Крфу – губитак ранга за официре и строги затвор за редове. Овом Уредбом, војна дисциплина се одређује као: „врлина која се састоји у добром познавању и усрдном вршењу свих војничких дужности и свих заповести, наређења и прописа у војсци. Она је одлика сваког ваљаног војника и треба да се огледа у сваком војничком поступку и раду“³⁰⁴. Пошто до ослобођења 1918. године, у војсци није било морнарице, већ само сувоземна војска, то је ова Уредба донела и специјалне одредбе, које су се односиле на казне у морнарици³⁰⁵ и њихово извршење.

- **Дисциплинске казне за официре, начин њиховог извршења и надлежност за изрицање**

Овом Уредбом су за официре прописане следеће казне, и то: укор, притвор, строги притвор, затвор и одузимање плате. За официре је уведена казна строгог притвора, којом је замењена казна затвора, ради заштите ауторитета официра у очима млађих и потчињених. Затвор је, као дисциплинска казна, остао само за официре удаљене од службе у пензији и у оставци. Казна укора се изрицала официру било усмено на рапорту, било писменим наређењем, што зависи од нахођења претпостављеног старешине и уносила у оцену кажњеног официра у рубрику „казне“. Казну укора официру је могао изрећи сваки претпостављени. Притвор³⁰⁶ се официру могао изрећи у трајању од једног до 30 дана. Кажњени врши све службене дужности, а ван тога времена мора бити у свом стану, односно на свом броду. Суштина је у томе да је официр „попустио у погледу вршења службе или да ван службе не води рачуна о свом

³⁰⁴ Видети чл. 1, *Уредбе о војној дисциплини* из 1923.

³⁰⁵ Идеја о јединственој *Уредби о војној дисциплини* за поморске и копнене снаге није једнодушно прихваћена у јавности. Наиме, део стручне јавности је сматрао да живот и служба на бродовима на мору, а често далеко и од државне територије паи од копна уопште “потребује нарочиту дисциплину, нарочите дисциплинске односе и нарочита средства и методе за одржавање реда и дисциплине у команди и људства у послушности и руци”. Та средства и методе треба да буду знатно строжија и јача него у сувоземој војсци “јер свако нарушавање дисциплине у морнарици може да одведе много тежим и штетнијим последицама”. У сувоземој војсци државни апарат је, по природи ствари ближи, те је и старшеински ауторитет “непосредно наслоњен на ауторитет и силу целе државе, самим тим моћније и јаче заштићен”. Присталице јединствене *Уредбе* су сматрале оправдани јединствено регулисање дисциплине у поморској и сувоземној војсци јер су сматрале да је идеја о посебном уређењу “погрешна и неоправдана и не може да опстане са подагошкетачке гледишта. Дакле једна *Уредба* је једна дисциплина за целу војску па ма где тај војник и старешина вршили ту дужност на копну или на мору”.

³⁰⁶ Таблицом 1 *Уредбе о војној дисциплини* прописана је надлежност за изрицање притвора, према следећем: казну притвора официру може изрећи командир чете, батерије и ескадрона до три дана, командант батаљона, дивизиона до осам дана, командант пука до дванаест дана, командант бригаде до шеснаест дана, командант дивизије до двадесет дана, командант армије до двадесет пет дана и министар војске и морнарице до тридесет дана.

угледу и начину жавота³⁰⁷. Строги притвор се официру, такође, могао изрећи у трајању од једног до тридесет дана. Кажњени официр „за време трајања казне врши службу и све службене дужности и у времену од устајања па до повечерја, мора бити у касарни или канцеларији надлештва на својој редовној дужности, с тим да се све то време не сме из исте удаљавати”³⁰⁸. Уколико би официр у току године био кажњен строгим притвором у трајању дужем од тридесет дана, те године му се у оцену ставља мишљење да не заслужује препоруку за унапређење виши – наредни чин. Уколико је кажњени вршио дужност на броду, за време издржавања казне строгог притвора, вршио је службену дужност, а ван ње је боравио у одаји у којој је становао или у оној коју му је одредио командант брода. Резервни официри, за време службе у сувоземој војсци и у морнарици, на копну, за војне иступе кажњавани су одузимањем плате уместо строгог притвора, а када нису на војној дужности кажњавани су затвором. За невојне иступе учињене на војној дужности у сувоземној војсци и морнарици (како на копну, тако и на бродовима), кажњавани су затвором који су издржавали по отпусту са дужности.

Претпостављени старешина је морао, официру, који у једној години буде кажњен строгим притвором у трајању дужем од 30 дана, односно притвором у трајању дужем од 60 дана, дати негативну препоруку за унапређење у виши чин у тој години. Казна затвора³⁰⁹ се изрицала резервним официрима и резервним војним чиновницима уместо казне строгог притвора у трајању од једног до тридесет дана. Одузимање плате³¹⁰ је казна која се може изрећи официру у трајању од једног до десет дана. Кажњени је губио само део плате. А казна се извршавала обуставом од плате код надлежне благајне коју је надлежни старешина извештавао о изреченој казни а обустављени износ уплаћиван је у корист чиновничког пензионог фонда.

- **Дисциплинске казне за подофицире, капларе, морнаре I класе и начин извршења**

---

³⁰⁷Јаковљевић, Малеш Ј., оп. цит. (фуснота 227), стр. 88.

³⁰⁸Видети чл. 10, оп. цит. (фуснота 304).

³⁰⁹Таблицом 1 *Уредбе о војној дисциплини* прописана је надлежност за изрицање затвора, према следећем: командант батаљона, дивизиона је могао изрећи казну затвора у трајању до четири дана, командант пука до шест дана, командант бригаде до осам дана, командант дивизије до петнаест дана, командант армије до двадесет и министар војске и морнарице до тридесет дана.

³¹⁰Таблицом 1 *Уредбе о војној дисциплини* прописана је надлежност за одузимање плате, према следећем: командант батаљона, дивизиона могао је изрећи казну одузимања плате за један дан, командант пука за три дана, командант бригаде до пет дана, командант дивизије до осам дана, командант армије до десет дана и министар војске и морнарице до десет дана.

Претпостављени старешина може подофицирима, капларима и морнарима I класе изрећи следеће дисциплинске казне и то: притвор, затвор, одузимање плате и лишење чина. Овом Уредбом је укинута казна укора, а уведене су казне строгог притвора и одузимања плате. Чињеница да међу прописаним казнама нема казне укора, не треба да спречи надлежног старешину да потчињеног упуту како да врши своју службу, уколико је његова неумешност у вршењу службе последица немарности или лабавости. Казна притвора³¹¹ се могла изрећи подофициру у трајању од једног до тридесет дана а када се изрицала у трајању до 60 дана у току године, имала је за последицу напомену претпостављеног старешине да именовани не заслужује препоруку за следећи чин. Казна затвора³¹² се могла изрећи у различитом трајању и зависила је од вида војске ком подофицир припада.³¹³ Уочава се разлика у висини изречене казне подофицирима у сувоземној војсци и на бродовима и она „долази отуда, што кажњени не издржавају затвор на копну и на броду под истим околностима, из чега произилази да би одређивање казне затвора у истом трајању имало негативне последице по здравље лица које казну издржава на броду. Изречена казна затвора имала је за последицу губитак плате и личног додатка на скупоћу у износу од 50%. Изречена казна затвора је од утицаја на оцењивање кажњеног уколико је лицу у току године изречена казна затвора у трајању дужем од тридесет дана. Резервни подофицири, каплари и морнари прве класе у редовном стању издржавају казну затвора по отпусту. Одузимање плате³¹⁴ може се подофицирима изрећи као казна у трајању од једног до тридесет дана. Ова казна се, уместо казне затвора подофициру и каплару и морнару прве класе, могла изрећи само за невојне иступе. Кажњени губи основну и положајну плату, а остале принадлежности задржава. Ова казна примењује се према активним подофицирима јер резервни не добијају плату. Уколико би подофицир у току године био кажњен са одузимањем плате у трајању преко тридесет дана, то би за последицу имало добијање

³¹¹Таблицом 1 *Уредбе о војној дисциплини* прописана је надлежност за изрицање казне притвора подофициру, према следећем: командир чете, батерије, ескадрона, је могао изрећи казну у трајању до седам дана, командант батаљона – дивизиона, у трајању до десет дана, командант пука у трајању до петнаест дана, командант бригаде у трајању до двадесет дана а командант дивизије, армије и министар војске и морнарице у трајању до тридесет дана.

³¹²Таблицом 1 *Уредбе о војној дисциплини* је прописано да казну затвора у трајању до пет дана подофициру може изрећи командир чете, батерије и ескадрона, до седам дана, командант батаљона – дивизиона, до петнаест дана командант пука, до двадесет дана командант бригаде и до тридесет дана, командант дивизије, командант армије и министар војске и морнарице.

³¹³*Уредбом о војној дисциплини* у чл. 16 је прописано да затвор може трајати од једног до тридесет дана, у сувоземној војсци и морнарици на копну, а на бродовима од јеног до пет дана.

³¹⁴Таблицом 1 *Уредбе о војној дисциплини* прописано је да је казну одузимања плате подофициру у трајању до пет дана могао изрећи командир чете, батерије, ескадрона, у трајању до седам дана, командант батаљона – дивизиона, до петнаест дана, командант пука, до двадесет дана командант бригаде и до тридесет дана, командант дивизије, армије и министар војске и морнарице.

оцене којом се не би препоручивало његово унапређење у виши чин. Лишење чина је најтежа дисциплинска казна којом се, у сувоземној војсци, могу казнити само каплари, а у морнарици, морнари I класе на бродовима и на копну, а подофицири само на опремљеним бродовима у страним водама.³¹⁵ Ова казна је „трајна, јер се изгубљени чин и сва права са чином скопчана не могу поново добити за време мира, па ни у мобилном и приправном стању, већ само за време рата и то за нарочите заслуге“³¹⁶. Право да лиши чина каплара и морнара I класе на копну има сваки претпостављени старешина који је надлежан за произвођење у тај чин.

- **Дисциплинске казне за редове и морнаре II класе и начин њиховог извршења**

Редовима и морнарима II класе од стране претпостављених старешина могу бити изречене дисциплинске казне притвора и затвора. Казна притвора се изрицала у трајању од једног до тридесет дана и за време издржавања казна, лице је вршило све војничке дужности у касарни, логору или установи где је на служби. Редови и морнари из резерве, казну притвора, изречену за време док су на војној дужности, издржавају као и они из кадра, а када наведену казну не издрже, онда им се неиздржани број дана замењује затвором (у одређеној сразмери) и исту издржавају код војног округа. Надлежност за кажњавање и висина казне су прописани у табlici 1 која је

---

³¹⁵Разлог за овакво кажњавање подофицира на опремљеним бродовима, у страним водама, огледа се у потреби одржавања реда и дисциплине, као и спречавања сваког ширења незадовољства, заштите угледа морнарице, који може бити нарушен из разних разлога. Полазећи од чињенице да казна лишења чина за морнаричког подофицира има убитачно дејство јер га лишавачина, плате или пензије ако ју је већ стекао то се, како би се избегле могуће последице раздражљивости претпостављеног, при изрицању казне формира комисија која треба кратким извиђањем прикупи што више података о кажњеном и изнесе свој став да ли је за кривицу лица потребно изрећи наведену казну или не.

Када су у питању припадници морнарице, подофицири којима се чин одузима, на опремљеном броду у страним водама, треба имати у виду да се под опремљеним бродом треба подразумевати такво стање брода када је у пуном саставу предвиђене своје јачине према формацији војске, када је способан за извршење сваког задатка, а у страним водама је када је добио задатак да отплови било у које пристаниште стране државе, било да се отисне од нашег прибрежног мора у циљу дужег бављења ван наше Отаџбине, па и напусти наше море.

³¹⁶Јаковљевић, Малеш Ј., оп. цит. (фуснота 227), стр. 110.

саставни део Уредбе.³¹⁷ Затвор³¹⁸ се, као строжа дисциплинска мера, изрицао у сувоземној војсци и у морнарици на копну у трајању од једног до тридесет дана, а на бродовима у трајању од једног до пет дана.

- **Поправне мере**

Овом уредбом прописане су и поправне мере, које „за омање грешке у служби и на вежбању могу према подофицирима, капларима и морнарима прве класе претпостављени употребљавати“³¹⁹, а под њима се сматрају: прекоредна служба, смотра оружја и спреме, итд. Поправне мере овој категорији лица има право да примени наредник до једног, водни официр до три и командир до пет дана.

Редовима и морнарима II класе се изричу следеће поправне мере: прекоредна служба, смотра над телом, оружјем и спремом, разни прекоредни радови, као: “чишћење круга, рибање и прање одаја, ходника, степеница, нужника, послове у коњушницима, шупама, магацинима и другим местима и уопште послове који се у трупи обављају”³²⁰. Такве поправне мере могу да се примене на потчињеног каплара, односно морнара II класе до једног дана, подофицира до пет дана, а водника, односно старешину до седам дана. Старешина који је применио поправну меру према потчињеном, обавезан је да одмах о томе извести надлежним путем старешину основне јединице (чете, батерије, ескадрона).

Уредба о војној дисциплини, по први пут, уређује исту за копнену војску и ратну морнарицу, уважавајући ту чињеницу кроз прописивање дисциплинских санкција у различитом временском трајању за ове видове војске.

2.4 КВАЛИТЕТ УРЕЂЕЊА ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ У ВОЈСЦИ У ПЕРИОДУ ОД 1862.-1941. ГОДИНЕ

---

³¹⁷Таблицом 1 као саставним делом *Уредбе* прописано је да је казну притвора за редове и морнаре II класе могао изрећи командир чете, батерије, ескадрона у трајању до десет дана, командант батаљона, дивизиона до 15 дана, командант пука до 20 дана, командант бригаде до 25 дана, командант дивизије, армије и министар војске и морнарице до 30 дана.

³¹⁸Таблицом 1 као саставним делом *Уредбе* прописано је да је казну затвора за редове и морнаре II класе могао изрећи командир чете батерије, ескадриле, у трајању од седам дана, командант батаљона, дивизиона до 10 дана, командант пука до 15 дана, командант бригаде до 20 дана а командант дивизије, армије и министар војске и морнарице до 30 дана.

³¹⁹Видети чл. 27, оп. цит. (фуснота 304).

³²⁰Видети чл. 28, *Ibid.*

Сагледавајући прописе којима је уређивана дисциплинска одговорност у периоду од 1862. до 1941. године, може се констатовати да је била квалитетно уређена, адекватно времену на које се односила. Почетак овог периода обележен је доношењем Закона о војничкој дисциплини којим је постављен темељ за уређење војничке дисциплине и одређени узуси и границе у којима ће се касније донети прописи кретати. Темељни значај овог Закона огледа се у квалитативно другачијем приступу уређења дисциплинске одговорности, у односу на раније донете прописе и карактерише се комплексношћу, што се огледа у следећем: обавези надлежног старешине да води рачуна о значају кривице и у зависности од тога изриче дисциплинску казну, поштовања начела легалитета у прописивању дисциплинских иступа, чиме се већ тада, поставила брана самовољи у њиховом одређивању, дисциплинске казне су заокружене са аспекта категорије лица којима се изричу по врсти, висини и надлежности за изрицање, кажњеном је дозвољена могућност улагања жалбе уколико су нарушени његови правни интереси. Овај Закон је уредио материју дисциплинске одговорности свеобухватније него што је то било учињено Законом о чиновницима грађанског реда којим је, између осталог, била уређена дисциплинска одговорност чиновника у Србији. Полазећи од напред наведеног, може се констатовати да су наредним прописима, у највећем делу, испоштована темељна опредељења Закона, изузев Уредбе о дисциплинарном казнењу у народној војсци којом је дозвољена неједнакост војника при изрицању казне боја јер су од друштвене осуде били изузети они који су имали угледан положај у друштву. Донети прописи су били јасни, прецизни и старешине су могле да их примењују на адекватан начин. Одређене промене у систему дисциплинских казни су одраз друштвених и државних промена, некритичког прихватања страних искустава, али им је домашај анулиран чињеницом да их старешине нису примењивале у пракси. Сагледавање прописа нам је указало да су доносиоци прописа настојали да изнађу праву меру за надлежност у кажњавању између официра и подофицира. Време је, крајем XIX века, наметнуло потребу формирања казних одељења, што је било присутно и у армијама које су имале дужу војничку традицију од наше.

Уредбом о војној дисциплини из 1923. године завршава се период у којем су на прописима радили правни стручњаци, већ наступа период дисконтинуитета у којем су наведени прописи стављени ван снаге, а изради прописа којима се уређује дисциплинска одговорност се приступа у складу са турбулентним историјским догађајима који су уследили и потоњим променама у друштвеном уређењу и концепту организације одбране и војске.

2.5 ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ У II СВЕТСКОМ РАТУ

Прекид правног континуитета са правним поретком старе Југославије, нарочито је изражен у области војног права. Развојем револуције за национално ослобођење, јавила се потреба да се новонастали односи нормирају, а између осталих, и дисциплина припадника народноослободилачке војске. Обавезна правила понашања припадника оружаних снага стварају људи који су, добровољно, на себе, преузели одговорност за судбину народа и земље. Јединице доносе прописе које примењују ради јачања дисциплине код својих припадника и прописују санкције за оне који не извршавају своје обавезе. При томе се „водило рачуна о достојанству и части људи, и настојало, првенствено, васпитним утицајем, критиком и примером отклањати поједине грешке“³²¹. У народноослободилачком рату није издат ниједан општи дисциплински пропис, али је било локалних, као што је Уредба о казнама, коју је октобра месеца 1941. године, донела команда Посавског одреда НОП-а³²². Кривице, кажњиве по тој Уредби, представљале су најшири регистар деликата и биле су прописане у чл. 2 Уредбе.³²³

Полазећи од напред наведених кривица, учиниоцу су се, за њихово извршење, могле изрећи следеће казне, и то: прва опомена, последња опомена, укор, строги укор, пребацивање из јединице у јединицу и смртна казна, која се извршавала стрељањем.

Вођство водова и вођства чета су могли расправљати само мање кривице и изрицати само блаже казне, и то: прву опомену, последњу опомену, укор и строги

³²¹Војна енциклопедија (књига 2), оп. цит. (фуснота 110), стр. 452.

³²² Видети *Зборник докумената НОР-а*, I том, стр. 161, Докуменат бр. 40.

³²³Уредбом о казнама у гл. 2 је прописано да су кажњиве кривице следеће: 1. употреба непристојних речи; 2. груба задиркивања другова; 3. крађе самовољно удаљавање од јединица без одобрења; 4. самовољно узимање народне имовине (брање воћа, узимање робе без плаћања итд.); 5. одлазак кући без одобрења из јединице; 6. грешке на стражи (спавање, бекство таоца итд); 7. непажљиво руковање оружјем на било коме месту (у борби, кретању или становању); 8. крађа из користољубља; 9. нетачно извештавање претпостављених о ма чему било; 10. лажно извештавање претпостављених о ма чему било; 11. ширење страха-панике међу друговима на који било начин и на коме било месту; 12. намерно или ненамерно издавање партизанских тајни (о јачини јединице, месту становања, какве се акције припремају, када се и где јединица премешта итд.), било коме ван партизана (ђацима, симпатизерима или ма коме другом лицу); 13. употреба алкохола и пијанство; 14. неуредност у спреми и чувању поверених ствари и неспремност за брзи покрет; 15. изостајање од строја при кретањима дневним и ноћним; 16. свако неизвршење примљеног наређења од претпостављених старешина; 17. намерно или ненамерно убиство партизана или кога било другог лица неосуђеног на смрт; 18. разбојништво из користољубља или освете и силовање женскиња; 19. бацање оружја, муниције и друге партизанске спреме у бекству из акције; 20. ивлачење - напуштање борбе без наређења вође одељења, који одговара за извршење задатака, и 21. примање паникерских вести од познатих или непознатих лица и њихово ширење међу друговима.

укор, а вођство чете опомену, укор, строги укор и пребацивање из вода у вод. Вођство батаљона и вођство одреда су расправљали теже кривице и самим тим, изрицали и строже казне као што су: опомена, укор, строги укор, премештање из чете у чету и смртну казну – стрељањем које је изрицало вођство батаљона, а вођство одреда је изрицало опомену, укор, строги укор, премештање из батаљона у батаљон и смртну казну – стрељањем. Надлежност за расправљање кривица била је уређена одредбама чл. 7, 8 и 9 Уредбе³²⁴. Вођство партизанске јединице је сносило пуну одговорност за ред и дисциплину и морало је сваку кривицу узети у поступак.

У наведеном периоду, у Словенији је донет Партизански закон који је представљао правила о устројству, раду и задацима партизанских одреда. Овај закон „није био службено објављен нигде, али је достављен водећим организаторима и активистима на терену“³²⁵. Наведеним законом у чл. 15. је предвиђен партизански суд као посебан орган, а у чл. 16 су прописане казне које је суд могао изрећи.

Партизански суд су сачињавали председник суда, четири поротника и партизански тужилац. Председника суда је именовао командант батаљона и то, од случаја до случаја. Поротници су бирани из јединице којој је припадао оптужени, а бирали су их припадници јединице. Суд је могао изрећи учиниоцу следеће санкције, и то: опомену, укор, извршавање тежих и непријатних послова (очигледно предвиђених као васпитне мере) и казну смрти. Осим ових казни у архиви, која је закопана 1942. године а сачувана, нађен је и други примерак оригинала са примедбом на њему, да је то пројекат, где је, између осталог, унета и исправка „у члану 16., где је међу санкције унета и казна одузимања оружја“³²⁶. Суд је судио за веће грешке, а за мање грешке казну је изрицао командант.

Осим наведеног, и статуту пролетерских народноослободилачких ударних бригада, обавезивали су старешине на развијање и учвршћење дисциплине. Тако у чл. 6 Статута пролетерских народноослободилачких бригада, који је донет након формирања Прве пролетерске бригаде, стоји: „за кршење дисциплине, за свесно саботирање наређења, кажњаваће се најстроже. Између бораца, као и између командног састава и бораца, треба да владају прави другарски односи, а у строју и служби, треба да влада

³²⁴Уредбом о казнама је у чл. 7 било прописано да вођство вода расправља кривице из чл. 2 под 1, 2, 3, 9, 11, 13, 14, 15, 16 и 21. У чл. 8. је било прописано да вођство чете расправља све кривице које расправља и вођство вода из чл. 7. као и кривице из чл. 2. под 4, 5, 10 и 12. а у чл. 9. је прописано да вођство батаљона расправља све кривице које расправља вођство вода и чете са додатком да ће расправљати још и кривице из чл. 2 Уредбе под 6, 7, 8 и 19.

³²⁵Албин Шибеник, Правосуђе НОВ и ПО Словеније, Билтен правне службе, Војна штампарија, Београд, бр. 3/1977, стр. 56.

³²⁶Зборник докумената и података о НОР-у југословенских народа, том VI, књига 1, докуменат бр. 5.

прави војнички дух³²⁷. Наређења старешина су се морала безусловно извршавати, а старешина је био дужан да свако саботирање наређења, одмах узме у поступак и казни.

Први период, који карактерише парцијално и самоиницијативно устројавање система одговорности војних лица, завршен је крајем 1942. године, доношењем Наредбе врховног команданта о образовању позадинских војних власти, када су установљени стални војни судови, који су омогућавали ефикаснију борбу против извршилаца кривичних дела.

Током 1943. године, Уредбом врховног команданта НОВ и ПОЈ, установљени су судови части за официре НОВ и ПОЈ, који су имали дужност „да бдију над понашањем, држањем и поступањем свих официра, оцењујући да ли су њихова дела и поступци у складу са чашћу и циљевима НОВ и ПОЈ“³²⁸. Судови части су били овлашћени да изричу следеће казне: уклањање са положаја, лишење чина и смртну казну али су ове казне постајале извршне тек пошто их одобри Суд части при Врховном штабу НОВ и ПОЈ.

Осим напред наведених прописа, донет је „Упут за поступање у дисциплинским кривицама“. Након доношења, није неспорно утврђена чињеница о томе да ли је прослеђен потчињеним јединицама, да ли се примењивао и на којем делу територије. Упутство се односило на поступак у случају дисциплинских кривица, тј. оних прекршаја војничких дужности које не долазе под удар Наредбе Врховног штаба НОВ и ПОЈ о судском поступку (29.XI.1942. године). Дисциплинске кривице су подељене у две групе на лаке и теже. Лаке су биле: недругарски односи, невојничко понашање, лењост и сл. и кажњавале би се од стране непосредних старешина, укором, усменим укором пред стројем, обављањем прекоредне дужности и притвором до 10 дана. У случају тежих кривица, као што су: ситне крађе, неизвршење наређења, кршење дужности, слабо држање у борби, уколико немају карактер кривичних дела која спадају под војне судове, судили би дисциплински судови при оперативним јединицама и позадинским војним властима. Они су могли изрећи следеће казне: писмени укор, упућивање по казни у другу јединицу, одузимање коња, револвера, двогледа и присилни рад у трајању од једног до два месеца. Овим Упутством, напред наведени прописи, настали као последица развоја унутрашњег живота, наглог повећања бројног стања јединице, показују да се дисциплинска и кривична одговорност схватају различито

³²⁷Зборник докумената НОР-а, том II, стр. 133.

³²⁸Гучетић, Вуко Гозде, Од Уредбе о војним судовима до садашњих уставних решења о војном правосуђу, Билтен правне службе бр. 3, Београд, 1977., стр. 26.

као и поступци за изрицање казни. Иако су се у појединим сегментима још увек мешали елементи једног и другог казног система, створена је потреба нормирања сваког од њих понаособ.

Завршна етапа почиње 24. маја 1944. године, када је Врховни штаб НОВ и ПОЈ донео Уредбу о војним судовима и Наредбу о дисциплинској одговорности војних лица.

Уредбом о војним судовима били су укинута сви до тада постојећи војни судови, и то: судови команди подручја, народноослободилачких бригада и одреда, а формиран су војни суд корпуса, војни суд корпусне војне области и Виши војни суд. Истога дана, Врховни штаб је донео Наредбу о дисциплинској одговорности војних лица. Наведеном наредбом укинута су судови части за официре НОВ и ПОЈ, а иста се примењивала према војницима, подофицирима и официрима НОВ и ПОЈ, грађанским лицима која стоје у било каквом службеном односу с војском, затвореницима војних затвора, ратним заробљеницима и сл.

Под дисциплинским преступима подразумевају се „такве повреде војничких дужности те службених и другарских односа које услед своје лакше природе не повлаче одговорност по Уредби о војним судовима“³²⁹. Те повреде службених и другарских односа огледале су се у следећем: невршење, немарно или нетачно вршење дужности, крђење угледа претпостављеног војног старешине и његових наређења и одлука, недругарско поступање – нарочито свађа, тучњава, изазивање на свађу, недругарски изрази, увредљиве шале на рачун другог, лош поступак са народом, противправне повреде туђих имовинских права, неодржавање хигијенских мера, недовољан надзор или небрига за подређене и поверене другове.

Наредбом су прописане следеће дисциплинске санкције за официре и подофицире: опомена, укор, строги укор, притвор, затвор и деградација (лишење чина). Док су се за војнике и остала лица из чл. 1. Наредбе, изрицале казне: опомена, укор, строги укор, притвор, затвор и присилни рад. Осим напред наведеног, Наредбом су се за мање дисциплинске преступе, могле изрицати и мере за поправљање, као што су: прекоредна служба, вршење тежих дужности и томе сл.

Дисциплински поступак се покретао по службеној дужности или по пријави. Поступак је био брз и кратак, што је био захтев времена у коме се водио. Након завршетка дисциплинског поступка, доносила се одлука која се лицу саопштавала на рапорту или пред стројем. Одлука се обавезно сачињавала у писаном облику када је

³²⁹ Видети чл. 2 *Наредбе о дисциплинској одговорности војних лица*.

лицу била изречена казна лишења чина или присилног рада у трајању изнад месец дана. Против изречене мере кажњени је имао право да изјави жалбу о којој је одлучивао непосредно виши старешина од оног који је казну изрекао.

Овим документима је завршена нормативна делатност у току народноослободилачке борбе по питању изградње система кривичне и дисциплинске одговорности војних лица. У том периоду, се са прилично детаља може пратити еволуција прописа и праксе, па преовладава начело да кривице војних лица теже природе расправљају војни судови, а лакше кривице штабови и претпостављене старешине, с тим што је поступак за расправљање лакших кривица све више добијао и формална обележја дисциплинског поступка. Иако је кривица као лакша, блажа или мања, расправљана је, већ у другом периоду револуције, у вансудском поступку, који је у неким документима називан и дисциплинским поступком, али можемо рећи да јединственост одговорности за повреде војног права још није била доведена у питање све до доношења централних прописа 1944. године. У овој фази не можемо раздвојити повреде војног права, ни по садржини ни по правној природи јер су – по данашњем схватању и типичне кривице дисциплинског карактера, у условима револуције, прерастале у конкретној ситуацији, у повреде војног права, са таквим интензитетом друштвене опасности, да су за иста изрицане и најтеже казне.

Свестрано сагледавање дисциплинске одговорности у овом приоду намеће потребу указивања и на дисциплинску одговорност у другим борбеним јединицама. Командант горских штабова Југословенске војске, ђенералштабни пуковник Драгољуб М. Михаиловић је у Упуту за извршење задатака четничких одреда Југословенске војске одмах указао на значај поштовања реда и дисциплине, прописујући да у четничким јединицама „ред и војна дисциплина морају бити на најдостојнијој висини, а преступи у овоме ће бити подвргнути Преком војном суду“³³⁰. Четнички одреди (касније Војно-четнички одреди, односно Југословенска војска у отаџбини) су настали од делова војске Краљевине Југославије која није прихватила окупацију своје земље и хтела да се бори против окупатора. Ова чињеница је од значаја са аспекта дисциплинске одговорности из разлога што су они, као правни следбеник, примењивали Уредбу о војној дисциплини из 1923. године која се примењивала у краљевини.

Чињеница да део војног кадра Југословенске војске у отаџбини није имао војно образовање, стварала је проблеме у примени прописа и одржавању дисциплине у

³³⁰ Видети *Упут за извршење задатака четничких одреда Југословенске војске*

јединицама. Стога је, ђенерал Драгољуб М. Михаиловић, у више наврата, наређењима настојао да учврсти дисциплину, апострофира нежељена понашања и одреди начин поступања према извршиоцима. Тако је у Наређењу бр. 770 од 17. новембра 1943. године осудио понашање старешина и војника, у појединачним случајевима, због опијања, коцкања и неморалног живота. Препоручио је немилосрдан прогон свих оних који у том правцу греше, те да им се за наведена дела не изричу казне без суда, у састав којих ће, осим припадника одреда, бити укључени и представници народа, односно, угледни поштени домаћини. Преки суд има састав „који мора бити такав да народ верује у његову правичност и непристрасност. У састав преког суда мора ући, неизоставно, једно лице које је свршило Правни факултет“³³¹. Овај суд је доносио смртне пресуде за она лица која служе непријатељу и исте је морао послати штабу Врховне Команде у року од три дана од дана доношења. Стрељање без пресуде се сматрало злочином, како оног који наређује, тако и оног који извршава наређење. Уједно је, наведеним наређењем, забрањено батинање као казна јер је противно достојанству човека. Право на образовање преких судова имали су команданти групе корпуса, команданти корпуса и команданти срезова. Команданти бригада су имали ово право ако им одобрење да командант корпуса који мора водити рачуна о томе да ли је потчињени командант бригаде довољно зрео и способан да правилно користи овлашћења за преке судове. Извршење смртне казне се вршило ватреним оружјем. Народни равногорски одбори требало је да дају мишљење о кривици за свако лице које се ставља под преки суд. Треба указати и на Наређење бр. 634-635 од 18. јуна 1944. године којим се указује на појаву страховитих случајева недисциплине и самовоље код појединих команданата, а поготово нижих. Ради сузбијања ове појаве, команданти корпуса су били овлашћени да ове старешине, самовољне и недисциплиноване, ставе под преки суд. Наведено нам показује да је дисциплина у четничким одредима, осим Уредбе, уређивана и Наређењима Врховне Команде која су имала за циљ да елиминишу неприхватљиве облике понашања старешина и војника.

2.6 ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ПРЕМА ПРОПИСИМА ДОНЕТИМ ОД 1946.-2008. ГОДИНЕ

2.6.1 Период од 1946. – 1950. године

---

³³¹ Видети Наређење бр 730-733 од 21. децембра 1943. године.

Након завршетка II светског рата, приступило се интензивном доношењу прописа којим су нормирани новонастали односи. Када је у питању војна дисциплина, битно је указати на доношење више прописа, која су од значаја за њено уређење и то: Закон о служби у Југословенској армији, Уредба о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици, Закон о војним дисциплинским судовима и Правилник о извршењу закона о војним дисциплинским судовима.

Закон о служби у Југословенској армији, донет 20.07.1946. године, питању одговорности посвећује мали број чланова (чл. 9. и 10.), којима се прописује обавеза војних лица, да службу „врше тачно према одредбама закона, уредаба, наредаба и осталих војних прописа“³³². Надаље се прописује обавеза извршавања наређења претпостављених старешина, као и указивања дужног поштовања, у смислу војничког реда и војних прописа претпостављенима и старијима. Претпостављене старешине су дужне да се старају о потчињенима, да захтевају „безусловно извршавање свих наређења у духу војних прописа и да се у вршењу дужности односе према њима са потребном војничком строгошћу и праведношћу“³³³. Војна лица, сходно чл. 10. Закона, подлежу дисциплинској, кривичној и материјалној одговорности за правилно и законито вршење службе, при чему кривична одговорност не искључује дисциплинску.

Уредбом о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици, која је донета 15. 12.1946. године, „није прављена формално правна разлика између лакших и тежих повреда војне дисциплине“³³⁴, већ је сваки прекршај или неиспуњавање војничке дужности представљало повреду војне дисциплине, односно дисциплински иступ, чије чињење повлачи за собом одговорност учиниоца. Дисциплина се у Југословенској армији и морнарици, дефинише као „потпуно и тачно испуњавање службеног реда и прописа одређених законима, као и правилима, уредбама и наредабама, Врховног команданта и Министра народне одбране Федеративне Народне Републике Југославије“³³⁵ а њен задатак се огледа у стварању унутрашње чврстине, реда и заједничког духа и живота у армији и морнарици, што је услов одржавања њихове борбене моћи.

Надлежност за изрицање дисциплинских казни је била уређена тако да су старешине у морнарици, у погледу изрицања дисциплинских казни имале иста права

---

³³² Видети чл. 9 Закона о служби у Југословенској армији.

³³³ Видети чл. 9 ст. 4, *Ibid.*

³³⁴ Стојковић, Маринко, *Развој одговорности за дисциплинске преступе и дисциплинског судовања у оружаним снагама СФРЈ*, Билтен правне службе, Војна штампарија Београд, бр. 1/78, стр. 27.

³³⁵ Видети чл. 1 Уредбе о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици.

као и, њима по положају равне старешине, у армији, уз уважавање специфичности овог вида оружаних снага, што се огледа у чињеници да је официрима на броду дисциплинске казне могао изрећи само командант брода и виши претпостављени старешина. На броду је постојала за морнаре и подофицире само једна врста казне затвора – бродски затвор.

Поступак кажњавања је хитан и надлежни старешина је био дужан да, по сазнању за дисциплински преступ, исти узме у поступак и расправи га у року од пет дана. Претпостављени старешина може дисциплинску казну изрећи на лицу места када непосредно утврди кривицу, или је утврдио након саслушања на рапорту или писменим путем. Дисциплинску казну треба изрицати “поступно, према тежини учињеног иступа и степену кривице учиниоца, водећи при том рачуна о његовом владању и вршењу службе и околностима под којима је иступ учинио”³³⁶. При изрицању казне треба водити рачуна о личном достојанству и части потчињеног, свестраном и објективном сагледавању учињене кривице као и да изречена казна поред заштите интереса службе и одржавања реда и дисциплине, треба да има и васпитни карактер. Дакле, прописано решење је одраз како унутрашњег стања у држави које се не може одредити као потпуно стабилно, тако и нестабилног спољно-политичког окружења које је наметало потребу одржавања високог нивоа дисциплине у јединицама и установама. Висок ниво дисциплине је имао значај одвраћајућег фактора од евентуалног угрожавања земље споља.

Војно лице је имало право жалбе против незаконитог поступка или наређења, а она је морала бити потписана, а у супротном случају, није узимана у разматрање. Изјављивала се непосредно претпостављеном старешини, без обзира да ли се подноси против њега или против других лица. Он је био у обавези да је одмах достави непосредно претпостављеном старешини. Уколико у року од петнаест дана од дана предаје не добије решење, лице је имало право да жалбу поново поднесе следећем вишем претпостављеном старешини. Иста се предаје најкасније за петнаест дана од дана када је учињен незаконити поступак према жалиоцу. Након истека тог рока, жалба се не може поднети, осим у случају ако се ради о радњи која представља кривично дело. У дисциплинском поступку, жалба против изечене казне није дозвољена, осим у случају када старешина прекорачи своје право кажњавања. Ако жалилац жалбу не преда непосредно претпостављеном старешини или у истој има непристојних израза, неистинитих навода, подлеже дисциплинској одговорности или је бива предат суду.

---

³³⁶ Видети чл. 26, *Ibid.*

Претпостављени старешина није имао право да поништи или смањи дисциплинску казну коју је изрекао потчињени старешина, изузев у случају када је изреченом казном потчињени старешина прекорачио право кажњавања или је изречене казна очигледно неоснована. Право да поштри казну претпостављени старешина је имао у случају ако нађе да изречена казна не одговара тежини учињеног дела.

Начин извршења дисциплинских казни је прописан Уредбом и оне се извршавају на следећи начин: укор борцима и подофицирима се изрицао лично. Казна укора пред стројем изриче се борцима пред стројем њихове јединице, а казна укора наредбом подофицирима пред стројем подофицира. Казна укора и строгог укора наредбом официрима, као и казна укора и строгог укора генералима изричу се лично, преко писма, наредбом или на службеним скуповима официра, односно генерала истог и вишег чина. Казна опомене генералима могла се изрећи лично или преко писма. Све ове казне извршавају се наређењем старешине који је казну изрекао или наређењем првог претпостављеног старешине лица које је кажњено. Од уобичајеног начина извршења дисциплинске казне строгог затвора и затвора се могло одступити у случају када су кажњени борци, подофицири и официри учествовали у борбама које су водиле јединице у чијем су саставу били.

Казну смењивања са положаја могао је изрећи само онај старешина чијом је одлуком кажњено лице постављено на дотични положај и био је дужан најкасније у року од 24 часа, да о томе обавести свог претпостављеног старешину “излажући исцрпне разлоге и услове због којих је смењивање извршено”³³⁷. Уколико је смена извршена без оправданих разлога или није поднет извештај, у прописаном року, старешина подлеже дисциплинској одговорности а може бити предан суду.

Казна упућивања у дисциплинску јединицу је била прописана за борце и подофицире. Наведена лица су упућивана у дисциплинске јединице где су услови живота и рада далеко тежи, како би се остварио васпитни утицај на њих. Дисциплински батаљони у ЈА су основани марта 1945. године и „они су служили као место за преваспитање појединаца окривљених за теже дисциплинске преступе или нечасна дела”³³⁸.

Законом о војним дисциплинским судовима су: “уређена сва битна материјално правна питања одговорности за преступе и сва битна процесна питања

³³⁷ Видети чл. 23 ст. 1, оп. цит. (фуснота 335).

³³⁸ *Војна енциклопедија* (књига 2), оп. цит. (фуснота 110).

расправљања те одговорности³³⁹. Првостепени војни дисциплински судови су по својој надлежности били територијални судови, мада је постојала могућност да буду установљени и за поједине јединице. Виши војни дисциплински суд, као дисциплински суд другог и последњег степена, постојао је при Министарству народне одбране. Законом је уведена дихотомна подела повреда војне дисциплине, јер “војна лица која при вршењу службе или ван ње, повреде своју службену дужност, углед службе или унутрашњу дисциплину војне службе одговарају за дисциплинске неуредности или дисциплинске преступе³⁴⁰. По одредбама овог закона, одговарали су само официри и војни чиновници. За извршење дисциплинског преступа војни дисциплински судови су могли изрећи следеће казне: смањење новчаних припадљности, заустављање напредовања, снижење чина, губитак чина и губитак службе.

Покретање дисциплинског поступка за дисциплински преступ који “почиње извиђајем наређује претпостављени старешина положаја команданта пука и вишег”³⁴¹. Предмет се, по завршеном извиђају доставља министру народне одбране. Министар је доносио решење о стављању под војни дисциплински суд за генерале и адмирале као и за официре на положају команданта дивизије и вишем, а за остале официре и војне чиновнике помоћник министра кога је за то, посебним наређењем, овластио министар. Министар народне одбране може одлучити да се дисциплински преступ расправи по прописима Уредбе о војној дисциплини, уколико сматра да је то у интересу службе и дисциплине.

2.6.2 Период од 1951. до 1955. године

Уредба о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици била је на снази до 31.12.1950. године када је донето Правило о војној дисциплини (у даљем тексту: Правило) које се примењивало почев од 01.01.1951. године. Почев од тада, војна дисциплина се уређује прописима за чије доношење је надлежан министар одбране.

Правилу се војна дисциплина одређује као “потпуно и тачно испуњавање свих војничких дужности од стране војних лица као и строго придржавање реда установљено законима и другим прописима”³⁴² и има за “циљ да оствари безусловно извршавање свих војних прописа и да јача унутрашњу чврстину, ред и

³³⁹Стојковић, Маринко, оп. цит. (фуснота 334), стр. 73.

³⁴⁰Видети чл. 5 Закона о војним дисциплинским судовима (“Службени лист ФНРЈ”, бр. 38/48.).

³⁴¹*Ibid.*

³⁴²Видети чл. 1, Правила о војној дисциплини.

морало политичко јединство у Оружаним снагама ФНРЈ³⁴³. Наведена дефиниција дисциплине, несумњиво одражава настојање друштва да врши утицај на војску у којој је видело снажан ослонац вршења своје власти, што је карактеристика и свих других држава.

Полазећи од чињенице да је Законом о војним дисциплинским судовима из 1948. године уведена подела повреда војне дисциплине на дисциплинске неуредности и дисциплинске преступе, следствено наведеном, Правилу је уређена материја одговорности за дисциплинске неуредности, односно дисциплинске грешке. Настojeћи да што прецизније одреди дисциплинске грешке, доносилац прописа их је, системом позитивне нумерације побројао кроз 23 појавна облика у чл. 11 Правила, што је одраз настојања да се начело легалитета примени као помоћ надлежном старешини да изврши правилну процену да ли повреда дисциплине представља дисциплинску неуредност или дисциплински преступ. Уједно је, у односу на Уредбу из 1946. године, у чл. 13 проширен круг одговорних лица³⁴⁴. Проширење круга одговорних лица, природна је последица протока времена од пет година од завршетка рата, изградње државе као и дефинисања, устројавања и изградње система одбране.

Грађанска лица на служби у ЈА, односно у Оружаним снагама ФНРЈ, су подлежала дисциплинској одговорности која је била уређена Главом XIII Правила.

Извршењу дисциплинске казне приступало се одмах “а најкасније тридесет дана по саопштењу уколико дисциплинска казна није извршена самим саопштењем”³⁴⁵ и оно ће бити приказано у светлу новоуведених казни. Како је круг одговорних лица проширен војним питомцима и стипендистима, казна опомене се наведеној категорији лица извршавала саопштавањем кажњеном. Казна скраћења изласка се извршавала над војним питомцима, односно војним стипендистима скраћењем изласка за одређени број часова у дане када војни питомци, односно војни стипендисти имају право на излазак, а казна празнички притвор извршавала се

---

³⁴³ Видети чл. 3, *Ibid*.

³⁴⁴ *Правилу о војној дисциплини* у чл. 13 круг одговорних лица чине: 1) сва војна лица која су у активној служби или на служењу војног рока у Оружаним снагама ФНРЈ за време службе и по њеном престанку до јављања надлежном органу у месту становања а највише 48 часова по престанку војне службе; 2) регрути од места доласка у војни отсек односно на одређено збориште ради упућивања на отслужење војног рока; 3) војни питомци и војни стипендисти; 4) војни обвезници (војници – обвезници, резервни подофицири, војни службеници, официри, генерали и адмирални) и то: а) кад су на војној вежби, маневру, или на каквој другој војној дужности или служби; б) кад су у униформи, па иако нису на војној вежби, маневру или на каквој другој војној дужности односно служби; ц) када по отпусту из Оружаних снага ФНРЈ износи тајне које су сазнали на војној дужности односно служби; 5) лица обухваћена ван армијским војним васпитањем за време учешћа на маневрима и другим вежбама са војним јединицама или установама; 6) ратни заробљеници.

³⁴⁵ Видети чл. 54, оп. цит. (фуснота 342).

забраном изласка у данима када питомци, односно, војни стипендисти имају право на одмор и излазак. Ове казне се нису извршавале у дане војних и државних празника. За време издржавања казне затвора војници и подофицири су се могли употребљавати за физичке радове у трајању до осам часова дневно, а официри и војни чиновници за канцеларијске послове до седам часова дневно. Лица бродске посаде казну затвора извршавају на копну. Изузететно, уколико су бродови на крстарењу, које ће трајати дуже од петнаест дана рачунајући од дана изрицања казне, може се казна затвора, по наређењу команданта брода, издржавати на броду у нарочито одређеној просторији. У осталим случајевима, казна затвора се извршава по упловљењу. Извршење казне притвора и затвора може се, у нарочито оправданим случајевима као што су: болест у породици, смрт, болест кажњеног, одложити или отпочето издржавање прекинути. Одлуку о томе доноси старешина који се стара о извршењу казне затвора.

Правилном о војној дисциплини, поступак и начин кажњавања прописани су одредбама чл. 30 до 38, а наведена решења су углавном преузета из раније важеће Уредбе³⁴⁶. Лица која подлежу дисциплинској одговорности могу изјавити жалбу, против изречене дисциплинске казне, у року од три дана од дана саопштења исте и она има суспензивно дејство, уколико су изречене неке од следећих дисциплинских казни, и то: лишење чина, постављење на нижи положај, отпуштање активног подофицира из службе са превођењем у резерву и отпуштањем војника на поновном року из војне службе. Против дисциплинске казне коју је лицу изрекао министар народне одбране нема места жалби. У односу на остале казне, жалба није задржавала извршење. Подносила се редовним путем, усмено или писмено, вишем претпостављеном старешини. Виши претпостављени старешина је могао казну повећати или поопштрити уколико сматра да је блага, смањити је и ублажити ако сматра да је строго одмерена. Одлуку по казни, виши претпостављени старешина је дужан да доноси у року од пет дана, по пријему жалбе, односно, по прибављању података потребних за правилно доношење одлуке. Изречену казну виши претпостављени је поништавао ако је неоснована због непостојања дисциплинске грешке или ако је потчињени прекорачио

³⁴⁶Правилном о војној дисциплини су прописана решења чија специфичност се огледа у следећем: уколико се за дисциплинску грешку сазна тек по одласку у другу јединицу или установу, за расправу је надлежан старешина нове јединице, односно установе. Дисциплинска казна се изрицала после саслушања учиниоца дисциплинске грешке, о чему је сачињавана наредба о казни. Наредба о казни, осим за активне подофицире, војне службенике, официре, генерале и адмирале, израђивала се и за војнике у случају изрицања казне лишења чина десетара, војноку на поновном року у случају изрицања казне отпуштања из војне службе и лишења чина, као и рочног и резервном подофициру, уколико му је изречена казна лишрња чина. За лакше војно кривично дело могло се применити дисциплинско кажњавање, уколико је дело мањег значаја и незнатних последица, а лице то заслужује на основу ранијег владања и вршења службе.

овлашћења, односно, ако кривица због које је изречена казна представља дисциплински преступ или кривично дело, а не дисциплинску грешку.

2.6.3 Период од 1956. до 1964. године

За овај период је значајно да „јача улога и значај подзаконске регулативе у области дисциплинске одговорности за преступе, и то како по обиму, тако и с обзиром на значај питања која се уређују подзаконским прописима“³⁴⁷. Област дисциплинске одговорности, у овом периоду је била уређена Законом о Југословенској народној армији (у даљем тексту: Закон о ЈНА), Правилником о војној дисциплини, Правилником о војним дисциплинским судовима, Наредбом о оснивању и надлежности војних дисциплинских судова и Наредбом о надлежности старешина за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд.

Закон о ЈНА³⁴⁸ је садржавао мали број одредби о дисциплинској одговорности (чл.131 до 143). Овим одредбама дефинисан је општи појам дисциплинских повреда, прописано да се те повреде, према тежини, деле на грешке и преступе, утврђени основи и услови виности, прописане казне за грешке и преступе, застарелост гоњења и застарелост извршења санкција, утврђена надлежност војних дисциплинских судова за расправљање одговорности за преступе.

За учињене дисциплинске грешке, као лакше повреде војне дисциплине, надлежни старешина је изрицао следеће дисциплинске казне прописане у чл. 132 Закона о ЈНА: опомена, укор, строги укор, прекоредна служба до пет дана, забрана изласка ван круга касарне до четири дана, притвор до тридесет дана, затвор до тридесет дана, губитак чина разводника и десетара, што значи да је, по први пут, прописан јединствен систем казни који има одређена ограничења у погледу изрицања појединим категоријама лица³⁴⁹.

Војни дисциплински суд је надлежан да суди за дисциплинске преступе извршене за време службе у ЈНА: активним подофицирима, официрима и војним

³⁴⁷ Стојковић, Маринко, оп. цит. (фуснота 334), стр.75.

³⁴⁸ Закон о Југословенској народној армији, (“Службени лист ФНРЈ”, број 29/55).

³⁴⁹ Законом о ЈНА, у чл. 132 ст. 2, 3, 4 било је прописано да казна прекоредне службе не обухвата стражарску службу, а казна прекоредне службе и казна забране изласка ван круга касарне може се изрећи само војницима и питомцима војних школа. Казна затвора не може се изрећи официрима и војним службеницима VII до I класе, а генералима ни казна притвора. Старешина ранга команданта пука и вишег изрицао је казне губитка чина разводника и десетара. По жалби против казне изречене за дисциплинску грешку решава старешина непосредно виши од онога који је казну изрекао.

службеницима, резервни официри и резервни војни службеници VII до I класе за учињене поступке, ван војне службе у Југословенској народној армији, којима се штети угледу резервног официра, односно војног службеника одговарају пред судом части за резервне официре и војне службенике који им може изрећи неку од казни које су прописане у чл. 136 Закона о ЈНА³⁵⁰. Законом о ЈНА, за учињене дисциплинске преступе прописане су следеће казне: смањење месечне плате за 10% до 20%, у трајању од једног до дванаесет месеци, заустављање у напредовању у трајању од шест месеци до три године, затвор до шездесет дана, враћање на формацијско место за један чин односно класу ниже од чина, односно класе кажњеног у трајању од једне до две године, губитак службе, губитак чина, односно класе. Сагледавајући прописане дисциплинске казне, може се констатовати да врста дисциплинске казне, која се изриче учиниоцу, зависи од категорије лица којој учинилац припада, односно да нема места примени свим категоријама лица свих дисциплинских казни из чл. 132 Закона о ЈНА³⁵¹.

Дисциплински преступи војника, питомца војних школа, војника-обвезника, резервних подофицира и резервних војних службеника XII до VIII класе, кад су на војној служби у Југословенској народној армији, расправљају се и кажњавају по дисциплинским прописима који важе за дисциплинске грешке.

Грађанска лица у ЈНА су дисциплински одговарала по прописима којима је била уређена дисциплинска одговорност војних лица али су им изрицане “дисциплинске казне предвиђене прописима о дисциплинској одговорности радника и службеника запослених код државних органа а по поступку који прописује Врховни командант”³⁵².

Подзаконска регулатива је у овом периоду особена из разлога што се одговорност за дисциплинске грешке и дисциплинске преступе уређује посебним

---

³⁵⁰Законом о ЈНА, (“Службени лист ФНРЈ”, бр. 29/55) прописано је, у чл. 136, да судови части могу резервним официрима и војним службеницима изрећи: укор, строги укор и губитак чина односно класе.

³⁵¹Правилном о војној дисциплини је прописано да се: а) војницима и питомцима војних школа могу изрећи: прекоредна служба, забрана изласка ван круга касарне, затвор и губитак чина разводника и десетара; б) подофицирима и војним службеницима XII до VIII класе опомена, укор, строги укор, притвор и затвор; в) официрима, изузев генерала и адмирала, и војним службеницима VIII до I класе: опомена, укор, строги укор и притвор; г) за генерале и адмирале опомена, укор и строги укор; д) за ратне заробљенике: новчана казна, укидање повластица, принудан рад и затвор - ратним заробљеницима може се изрећи новчана казна и у износу од 50% од износа који ратни заробљеници примају на име плате и накнаде зараде које су предвиђене у чл. 60 и 62 Женевске конвенције о поступању са ратним заробљеницима од 12.08.1949. године, и то за време које не може прећи од тридесет дана. Под казном укидања повластица подразумева се укидање повластица које се, поред плате, дају по одредбама Женевске конвенције. Казна принудног рада се може изрећи у трајању до тридесет дана, али да дневно ангажовање не може прећи два сата. Ова казна се не може изрећи официрима.

³⁵²Видети чл. 154, Законом о Југословенској Народној Армији, (“Службени лист ФНРЈ”, бр. 29/55).

прописима, и то: Правилником о војној дисциплини и Правилником о војним дисциплинским судовима.

Правилником о војној дисциплини³⁵³ иста се одређује као „потпуно и тачно испуњавање свих војничких дужности од стране војних лица, као и строго придржавање реда установљеног законима и другим прописима“³⁵⁴. Иста се заснива на свести сваког војника о узвишености војничке дужности и на личној одговорности пред народом и народном влашћу, за заштиту своје домовине – Федеративне Народне Републике Југославије, а за циљ има “да оствари безусловно извршавање свих војних прописа и да јача унутрашњу чврстину, ред и морално-политичко јединство у Југословенској народној армији. Одржавање такве дисциплине један је од неопходних услова борбене моћи Југословенске народне армије”³⁵⁵. Овим прописом је уређена одговорност за дисциплинске грешке које су по својој природи „лакша повреда војне дисциплине или правила службе“³⁵⁶, међу чијим појавним облицима се као карактеристични појављују: немаран однос према војно-стручном и политичком усавршавању; омаловажавање народних власти, односно органа државних власти и државне управе, непристојно понашање према њиховим претставницима или службеницима, као и према грађанима; невојничко понашање на улици и другим јавним местима, опијање, неморалан живот, као и други поступци који нарушавају углед Армије; и недозвољени разговори, изрази, преписка у служби или ван ње, као и други поступци противни војничком реду или интересима армије.

Надлежност за дисциплинско кажњавање се темељи на организацијско-формацијском критеријуму, односно положају који претпостављени старешина заузима у војној хијерархији.

Грађанским лицима, писмену опомену, писмени укор и писмени строги јавни укор изриче старешина ранга командира чете и вишег, новчану казну - старешина ранга команданта пука и вишег, премештај на посао ниже групе радника – старешина ранга команданта пука у трајању од једног месеца, а више старешине у трајању од једног до три месеца и отпуштање са посла радника - старешина надлежан за пријем односног радника на посао. Службеницима се новчана казна изриче у износу од 10% од једномесечних припадности. Укупан збир ових казни изречених за поједине

---

³⁵³ *Правилник о војној дисциплини* (“Службени војни лист”, бр.12/55, 19/57, 24/58, 12/59 (пречишћени текст) и 17/62).

³⁵⁴ Видети чл. 1, *Ibid.*

³⁵⁵ Видети чл. 3, оп. цит. (фуснота 353).

³⁵⁶ Видети чл.9, *Ibid.*

случајеве не може прећи у једном месецу износ од 20% од једномесечних припадности кажњеног службеника. Радницима се новчана казна изриче у износу до једнодневне чисте плате радника, с тим да укупан збир ових казни у једном месецу не може прећи износ од 10% једномесечне чисте плате радника. Казна отпуштања са посла изриче се у случају да се дисциплинске грешке радника стално понављају, а примена осталих дисциплинских казни није позитивно утицала на радника, те је услед тога задржавање радника на послу у супротности са интересима службе у ЈНА, као и у случају ако је дисциплинска грешка нарочито тешка.

Поступак и начин кажњавања су прописани Правилником³⁵⁷ који је преузео, већим делом, решења из раније важећих прописа, те ће бити указано само на новописана.

Правилником о изменама и допунама Правилника о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр.24/58), у чл. 1, уведен је јединствен систем казни за службенике и раднике, у којима су прописане: опомена, укор и новчана казна. Круг лица на које се примењује Правилник о војној дисциплини проширен је Правилником о измени и допуни Правилника о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр.17/62), и чл. 1 тако што се примењивао и на раднике у служби у ремонтним заводима и радионицама који послују по Правилнику о ремонтним заводима и радионицама Југословенске народне армије. За њих су биле прописане следеће казне: опомена; укор;

---

³⁵⁷Правилником о војној дисциплини чл. 31-40, новописана решења су: саслушање учиниоца дисциплинске грешке; саслушање подфицира, официра, војних службеника и грађанских лица; у дисциплинском поступку због дисциплинске грешке млађи по чину (класи) не може саслушавати старијег; старешине на положају који је нижи од положаја командира чете и њему равном, као и командир одељка и главни бродарски на бродовима, помоћник команданта брода четвртог ранга и командант брода четвртог ранга не могу изрећи казну на лицу места, него тек следећег дана од дана када су за њу сазнали; више старешине могу војницима и питомцима војних школа изрећи казну на лицу места, пошто их и на лицу места саслушају; старешине на положају командира чете, команданта батаљона и њима равном, као и командант брода III ранга и брода II ранга, дужни су да о изреченој казни на лицу места поднесу одмах, редовним путем, извештај команданту пука односно њему равном старешини; прописана је могућност дисциплинске грешке у ванслужбеним односима коју, када је почињени учини према претпостављеном старешини као приватном лицу, расправља непосредно претпостављени оног старешине према коме је дисциплинска грешка учињена. Надлежност вишег претпостављеног прописана је и у случају када потчињени лично у рапорту, молби или жалби учини дисциплинску грешку, о чему одлучује онај старешина који је надлежан да донесе одлуку по рапорту, молби односно жалби: дисциплинске грешке учињене према државном секретару за послове народне одбарне расправља државни секретар лично; уколико кривични поступак буде обустављен због малог значаја или због незнатности или одсутности штетних последица па, на предлог војног тужиоца, буде расправљен према одредбама *Правилника*. Дисциплинске казне изриче командант дивизије, њему равне и више старешине, војницима, питомцима војних школа, подофицирима и војним службеницима, командант армијске области њему равне и више старешине; вишим и нижим официрима и војним службеницима VII до I класе, а државни секретар за послове народне одбране генералима и адмиралима; право на жалбу, рокови за подношење исте, као и рок за одлучивање, те повећање, поштрење, смањење, ублажење и укидање изречених казни, уређени су на истоветан начин као и у раније важећем Правилу о војној дисциплини из 1950. године.

строги јавни укор и новчана казна. На основу напред наведеног, може се констатовати да ово Правило карактерише увођење јединственог система казни за службенике и раднике на служби у ЈНА, проширењем круга лица на која се односе одредбе Правилника, прописивањем казни за ратне заробљенике, као последице доношења Женевске конвенције о поступању са ратним заробљеницима од 12.08.1949. године.

За изрицање казне ратним заробљеницима надлежан је официр који врши дисциплинску власт у својству команданта логора, односно, официр који га замењује. Наиме, ратни заробљеници су подвргнути законима, уредбама и општим наређењима који важе у оружаним снагама Силе која држи ратне заробљенике. Женевском конвенцијом су прописане дисциплинске санкције које се могу применити на ратне заробљенике, и то: новчана казна од 50 до 100 онога што примају на име плате и накнаде за рад, како је предвиђено у члановима 60 и 62, и то за време које не може прећи 30 дана; укидање повластица датих поврх онога што им је гарантовано овом Конвенцијом; принудан рад који не може прећи 2 сата дневно; и затвор. Казна принудног рада не може се применити на официре. При одређивању казне, треба узети у обзир чињеницу да ратни заробљеник „пошто није држављанин силе која држи ратне заробљенике, није према њој ни у колико обавезан на верност и да се он у њеној власти налази услед околности независних од његове сопствене воље“.³⁵⁸

Правилником о војним дисциплинским судовима³⁵⁹ су уређена сва битна питања која се тичу одговорности за дисциплинске преступе и њим су војни дисциплински судови постављени као судови јединица – установа (уз могућност оснивања и за одређену територију), задржано је начело независности судова и њихове везаности законом (чл. 5 ст. 1 Правилника), забрањено је гоњење судија за кривичана дела и дисциплинске преступе почињене у вршењу судске функције без одобрења државног секретара за послове народне одбране (чл. 5 ст. 2 Правилника) допуштена је одбрана, али нема институције обавезне одбране (чл. 4 Правилника), а изменама из 1958. године, предвиђена је примена одредби кривичног поступка на сва питања која нису уређена правилником, установљена је обавезна одбрана у случају суђења лицу које је у бекству, као и могућност одлучивања, у адхезионом поступку, о штети нанетој извршеним дисциплинским преступом (чл. 52 ст. 1 Правилника).

Надлежност војног дисциплинског суда, у погледу круга лица која подлежу дисциплинској одговорности је проширена тако што га чине: активни

³⁵⁸ Видети члан 87 став 2 Женевске конвенције.

³⁵⁹ *Правилник о војним дисциплинским судовима* (“Службени војни лист”, бр.10/55, 24/58 и 17/62).

подофицири, официри, војни службеници и службеници – грађанска лица на служби у ЈНА као и за дисциплинске преступе резервних официра и резервних војних службеника VII до I класе које изврше за време војне службе у ЈНА. Треба указати на чињеницу да наведени круг лица није обухватао резервне подофицире и резервне војне службенике XII до VIII класе.

Правилником је прописано шта се сматра дисциплинским преступом као тежом повредом војне дисциплине и исти су набројани у чл. 9 ст. 1 тач. 1 до 24. За извршење дисциплинског преступа војним лицима се могу изрећи следеће казне: смањење месечне плате; заустављање у напредовању; затвор до 60 дана; враћање на ниже формацијско место; губитак службе; и губитак чина, односно класе.

Војни дисциплински судови су изрицали казне прописане у чл. 135 Закона о ЈНА, а начин њиховог извршења био је уређен Правилником. Систем дисциплинских казни је, унеколико, измењен у смислу да су уведене казне: затвор до 60 дана, враћање на формацијско место за један чин ниже, односно класу ниже од чина, односно класе кажњеног у трајању од једне до две године и губитак класе, а казна снижења чина је брисана из круга дисциплинских казни.

Грађанским лицима на служби у ЈНА, за учињене дисциплинске преступе, изричу се дисциплинске казне предвиђене прописима о дисциплинској одговорности радника и службеника запослених код државних органа, односно, Законом о јавним службеницима, по поступку који прописује Врховни командант. За раднике на служби у ремонтним заводима и радионицама, који послују по Правилнику о ремонтним заводима и радионицама Југословенске народне армије, за учињене дисциплинске преступе, изричу се казне одређене Законом о радним односима.

Осим наведених прописа, треба истаћи да је у овом раздобљу донета Наредба о оснивању и надлежности војних дисциплинских судова³⁶⁰ и Наредба о надлежности старешина за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд³⁶¹.

Наредбом о оснивању и надлежности војних дисциплинских судова, државни секретар за послове народне одбране је прописао оснивање војних дисциплинских судова на територијалном принципу.

---

³⁶⁰ *Наредба о оснивању и надлежности војних дисциплинских судова* (“Службени војни лист”, бр.11/55 и 17/62)

³⁶¹ *Наредба о надлежности старешина за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд* (“Службени војни лист”, бр.11/55 и 17/62).

Током 1962. године извршене су измене овог Наређења, у смислу укидања појединих судова и њихових преименовања. Првостепени војни дисциплински судови се од 1955. године, организују и оснивају по начелу припадности суда одређеној јединици, односно установи. Они су у организационом смислу део органског састава команде при којој су установљени, а у функционалном смислу су административно – казнени орган старешина тих јединица.

Наредбом о надлежности старешина за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд, државни секретар за послове народне одбране је уредио надлежност за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд.

2.6.4 Период од 1964. до 1974. године

Ово раздобље карактерише „реафирмација значаја и улоге и места закона као правног акта којим се уређује дисциплинска одговорност, организација судова и дисциплинског судовања у оружаним снагама СФРЈ. Тај процес је отворен Законом о ЈНА из 1964. године, а даље развијан и дограђен Законом о служби у оружаним снагама³⁶². Законом о Југословенској народној армији (у даљем тексту: Закон о ЈНА) законодавац је настојао да се уреди што шири круг питања, како са аспекта материјално правних, тако и процедуралних питања. Питању одговорности, Закон о ЈНА је посветио више пажње него што је то био случај у ранијим законима.

Дисциплинској одговорности је посвећена највећа пажња јер је законом утврђен генерални материјално-правни појам повреде војне дисциплине, прописани су конкретни појавни облици дисциплинских повреда, казне за дисциплинске грешке и преступе, круг лица која подлежу дисциплинској одговорности, а подзаконским прописима је препуштено утврђивање критеријума и мерила за индивидуализацију одговорности и кривице, прописани су рокови застарелости гоњења због дисциплинских грешака и преступа, као и рокови застарелости извршења дисциплинских казни, предвиђена је могућност одбране пред војним дисциплинским судом, надлежност за смањење, ублажење и опрост сваке дисциплинске казне итд.

Законом је учињен корак уназад у погледу институције обавезне одбране јер „на претресу пред војним дисциплинским судом, окривљени може имати браниоца³⁶³, као и због јединственог начина одређивања повреда војне дисциплине или

³⁶²Стојковић, Маринко, оп. цит. (фуснота 334), стр. 76, 77.

³⁶³Видети чл. 230 Закона о Југословенској Народној Армији, („Службени лист СФРЈ“, бр. 52/64).

правила службе, које су наведене у чл. 210. Закона, али је потребно истаћи да је овим Законом захтев за заштиту законитости подигнут на ниво института који се уређује Законом о ЈНА.

Систем дисциплинских казни које се изричу за извршење дисциплинске грешке је у највећем делу идентичан раније важећим прописом, а допуњен је казном губитка чина подофицира који стиче питомцац војне школе.

Уколико у току службе изврши дисциплински преступ, лицу су изрицане казне из чл. 214 Закона о ЈНА које су по врсти, висини и начину извршења прописане као и у ранијем пропису.

Резервни подофицири, официри и војни службеници могу бити кажњени за преступе учињене ван службе којима се штети угледу резервног подофицира, официра или војног службеника, пред судовима части казном укора, строгог укора и губитком чина, односно, класе. Наведени преступи су прописани у чл. 237 Закона о ЈНА³⁶⁴.

Правилу о војној дисциплини иста је дефинисана као „безусловно, тачно, потпуно и благовремено извршавање војних дужности од стране војних лица, као и потпуно придржавање реда установљеног законима и другим прописима“³⁶⁵ и њен задатак је да обезбеди „безусловно извршавање свих војних прописа и да јача унутрашњу чврстину, ред и морално- политичко јединство у Југословенској народној армији“³⁶⁶ и заснива се на свести сваког војног лица о неопходности вршења војничке дужности ради јачања борбене моћи ЈНА, обавези и личној одговорности за заштиту домовине.

Како Законом о ЈНА нису прописани посебни критеријуми и мерила за разграничавање лакших и тежих повреда војне дисциплине, то се Правилу о војној дисциплини покушало разграничење дисциплинске грешке од дисциплинског преступа. Критеријум разграничења је квантитативног карактера, при чему грешке „престављају незнатну повреду Правила службе или незнатно угрожавање интереса или угледа

---

³⁶⁴ Законом о ЈНА у чл. 237 су прописани преступи учињени ван службе којима се штети углед резервног подофицира, официра или војног службеника и они су: 1. извршење кривичног дела из нечасних побуда за које је резервни подофицир, официр или војни службеник, осуђен на казну која не повлачи губитак чина односно класе; 2. извршење преступа за које је резервни подофицир, официр или војни службеник осуђен у дисциплинском поступку као радник или службеник на отпуштање из радне организације, односно на престанак службе, звања или вршења одређеног позива; 3. иступање против војних, политичких и привредних мера државних органа које може неповољно утицати на јачање народне одбране; 4. тежа повреда јавног морала; 5. бекство из земље или останак у иностранству без дозволе надлежног органа.

³⁶⁵ Видети чл. 1, Правила о војној дисциплини, („Службени војни лист“, бр. 17/65 и 15/70).

³⁶⁶ Видети чл. 2, *Ibid.*

службе због малог значаја или због незнатости или одсутности штетних последица³⁶⁷, док дисциплински преступи „представљају грубо кршење прописа и наређења или грубо занемаривање важнијих обавеза и дужности или друге неправилности и пропусте већег значаја, који су имали или могли имати знатније штетне последице по интересе службе³⁶⁸. Утврђујући критеријуме и мерила за разграничењем дисциплинских грешака и престапа, прописом се ствара снажна брана субјективистичком прилазу наведеној процени понашања учиниоца. Истина је да овим процес није завршен, али се подразумева да треба истрајати у правцу пуније објективизације суштинских разлика између ових дела, када се већ доносилац прописа одлучио за ретроградан процес елиминисања начела легалитета при прописивању појавних облика повреде војне дисциплине.

Правилном о војној дисциплини, материја надлежности у изрицању казни прописана је у чл. 7 до 18, на сличан начин као у ранијем пропису. Наведеним правилном су, у највећем делу, преузета решења која се односе на поступак кажњавања и начин извршења дисциплинских мера, те ће се стога само указати на специфичност уведене овим Правилном а која се односи на укидање казне притвора као и прописивање обавезе претпостављеног старешине да примерак наредбе о казни доставља редовним путем, одмах по истеку рока за жалбу “претпостављеном старешини на положају команданта дивизије њему равном или вишем положају, ради оцене правилности одлуке о казни”³⁶⁹.

Надлежност и поступак за расправљање одговорности за дисциплинске преступе, по први пут је прописана у јединственом Правилу о војној дисциплини којим је била уређена и организација и надлежност војних дисциплинских судова.

Треба указати на чињеницу да је, овим Правилном, прописано неколико решења која су од значаја за унапређење система одговорности за дисциплинске преступе:

- Војни дисциплински судови су обавезни „да прикупљају и сређују податке и запажања о негативним појавама на које наилазе у свом раду и то достављају органима своје команде или установе у чију надлежност спада разматрање таквих појава и предузимање мера за њихово сузбијање и отклањање и за учвршћивање законитости“³⁷⁰.

---

³⁶⁷ Видети чл. 4, *Ibid.*

³⁶⁸ *Ibid.*

³⁶⁹ Видети чл. 27, Правила о војној дисциплини, оп. цит. (фуснота 236).

³⁷⁰ Видети чл. 55, *Ibid.*

- Скраћен је рок у којем треба завршити извиђај на петнаест дана, рачунајући од дана када је покренут;
- Решење о стављању по Војни дисциплински суд, зависно од категорије лица којој припада лице против кога се води поступак, доносе државни секретар за народну одбрану, начелник Генералштаба Југословенске народне армије, помоћници државног секретара за народну одбрану и команданти армијских области, ратног ваздухопловства и противваздушне одбране и граничних јединица;
- Скраћен је рок за допуну извиђаја по захтеву војног дисциплинског тужиоца на петнаест дана рачунајући од дана када је војни дисциплински тужилац примио решење о стављању под војни дисциплински суд;
- Прописани су услови када је одбрана обавезна. Суд ће по службеној дужности одредити оптуженом браниоца ако је предмет чињенично и правно сложен, ако друге околности упућују на то да је бранилац неопходан и ако оптужени не може да се сам брани;
- Оптуженом се именује бранилац по службеној дужности и ово се чини у случају када се, на предлог војног дисциплинског тужиоца, одржава главни претрес у одсуству оптуженог који пре тога није саслушан а налази се у бекству;
- Утврђен је рок од три дана у којем мора бити писмено израђена пресуда од дана објављивања, а у сложеним правним стварима тај рок је, изузетно, износио осам дана;
- Оптужени се није могао одрећи права на жалбу пре него што му је достављен писмени отправак пресуде;
- Право на жалбу против одлуке првостепеног војног суда може се користити у року од осам дана од дана када је одлука достављена.

Осим наведених, треба истаћи и чињеницу да у Правилу није задржана одредба по којој су војни дисциплински судови независни у вршењу функције. Поред наведеног, одступило се и у делу који се тиче имунитета и дисциплинске одговорности судија. У погледу прва два питања, у пропису није ништа одређено, док је за дисциплинску одговорност прописано да:“ председник првостепеног војног дисциплинског суда у погледу свога рада у суду, дисциплински одговара старешини јединице, односно установе при којој је суд основан“³⁷¹. Председник Вишег војног

³⁷¹ Видети чл. 98, Правила о војној дисциплини, оп. цит. (фуснота 236).

дисциплинског суда и председници првостепених војних дисциплинских судова при Државном секретаријату за народну одбрану, у погледу свога рада у суду, одговарају дисциплински државном секретару за народну одбрану. Судије војних дисциплинских судова, секретари и помоћно особље у војним дисциплинским судовима у погледу свога рада у суду, одговарају дисциплински председнику војног дисциплинског суда³⁷². Полазећи од чињенице да су прописане одредбе о дисциплинској одговорности председника судова, судија, војних дисциплинских тужилаца, секретара и помоћног особља, евидентно се сусрећемо са чињеницом да је на индиректан начин створен основ за евентуални утицај којим би се могла угрозити независност суда у раду, као и могући негативни утицај на имунитет судија који треба да имају у вршењу судијске функције.

Државни секретар је, у наведеном периоду, донео Наредбу о овлашћењима војних старешина за смањење, ублажење или опроштај дисциплинске казне, („Службени војни лист“, бр. 8/66) којом је за то прописана надлежност старешине који је казну изрекао, као и сваког вишег претпостављеног старешине. Помоћник државног секретара за политичко-правни сектор доноси одлуку по молби, односно, по предлогу за смањење, ублажење или опроштај казни које су изречене за дисциплинске преступе активном и резервном подофициру и војном службенику од XII до VIII, као и грађанском лицу на служби у ЈНА за учињене дисциплинске преступе.

2.6.5 Период од 1974. до 1985. године

Закон о служби у оружаним снагама (у даљем тексту: Закон о служби ОС³⁷³), посветио је одговорности војних лица одредбе чл. 160 до 252. Наиме, овим законом одређен је материјално-правни појам повреде војне дисциплине под којом се подразумева „поступање војног лица које је противно обавези вршења војне дужности установљеној законом, правилима службе и другим прописима, наређењима и другим актима надлежних старешина која се тичу службе“³⁷⁴. Законом су у чл. 163 ст. 1 прописане и повреде војне дисциплине које, ван службе, војно лице може учинити својим поступањем, а „које је неспојиво са дужношћу војног лица“³⁷⁵.

³⁷²*Ibid.*

³⁷³Закон о служби у оружаним снагама („Службени лист СФРЈ“, бр.22/74 и 5/78).

³⁷⁴Видети чл. 162. ст. 1, *Ibid.*

³⁷⁵Законом о служби у оружаним снагама у чл. 163 ст. 1 тач. 1-5 прописане су повреде војне дисциплине ван службе: 1. извршење кривичног дела из нечасних побуда; 2. испољавање националне, расне или верске нетрпељивости и иступање против самоуправног социјалистичког система или против мера

У правну терминологију уведен је појам „дисциплинска мера“ којим су означене санкције које се могу изрећи лицу за учињене лакше повреде војне дисциплине и оне су минимално измењене у односу на чл. 213 Закона о ЈНА тако што је казна затвора до 30 дана брисана, а новоуведена је казна војничког притвора до 30 дана. казна губитка чина који је стекао војник или питомец представља пример нормативне рационализације из разлога што је Законом о ЈНА из 1964. год. била посебно уређена за војнике и за питомце.

Напред наведене дисциплинске мере не изричу се питомцима средњих војних школа, већ се према њима примењују васпитно-поправне мере, прописане савезним законом којим се уређује војно школство. Уколико се питомцу средње војне школе изрекне васпитно – поправна мера искључења из војне школе, то повлачи губитак чина који је питомец стекао.

Уколико војно лице изврши дисциплински преступ, могле су му се изрећи дисциплинске казне које су незнатно измењене у односу на ранији пропис, што се огледа у висини до које се може изрећи, па се тако казна затвора може изрећи у максималном трајању до 30 дана (уместо ранијих 60 дана), а смањење месечне плате у минималном износу од 5 до максималних 10% (уместо ранијих 10 и 20%), а новоуведена казна је смењивање са дужности војног старешине, са забраном поновног именовања, односно постављења на ту дужност, у трајању од једне до три године.

Одговорност резервних подофицира, официра и војних службеника уређена је одредбама чл. 203 до 215 Закона о служби у ОС, а преступи због чијег извршења наведена категорија лица одговара пред судовима части, унеколико се разликују од решења из 1964. године, што је последица одређених промена у држави, односно изградњи социјалистичког самоуправног друштва, те прилагођавања ових преступа наведеном концепту³⁷⁶.

народне одбране, политичких или привредних мера државних и других органа, које може слабити морално – политичко јединство оружаних снага; 3. тежа повреда јавног морала; 4. извршење прекршаја о којем по овом закону решава надлежни војни орган; 5. свако друго поступање противно прописима којим се штети угледу оружаних снага.

³⁷⁶Законом о служби у оружаним снагама у чл. 204, ст. 1, тач. 1 до 6 за преступе наведена категорија лица за: 1. извршење кривичног дела из нечасних побуда за које је резервни млађи официр, официр или војни службеник правноснажно осуђен на казну која не повлачи губитак чина односно класе; 2. иступање против нашег социјалистичког и самоуправног система, против братства и равноправности народа и народности и јединства земље, као и против политичких, привредних и војних мера државних и других органа, које може негативно да утиче на општеномску одбрану; 3. тежа повреда радних обавеза, односно друга повреда радне дисциплине због које је изречена дисциплинска мера престанак радног односа; 4. тежа повреда јавног морала; 5. бекство из земље или останак у иностранству без дозволе надлежних органа; 6. грубо занемаривање дужности и обавеза резервних млађих официра, официра и војних службеника, које су прописане Законом.

За учињене преступе “којима се штети углед или грубо занемарује дужност резервног млађег официра, официра или војног службеника”³⁷⁷ овој категорији лицу се могу изрећи следеће дисциплинске мере, укор и строги укор и дисциплинске казне, заустављање у напредовању од једне до пет година и губитак чина, односно класе.

Специфичност овог закона огледа се у увођењу заштитних мера које су се могле изрећи лицу које ради на пословима опасним по живот и имовину, односно, штетним по здравље.

Грађанским лицима за дисциплинске грешке могле су се изрећи следеће дисциплинске мере: опомена, јавна опомена, последња јавна опомена, а за дисциплински преступ и казна отпуштања са посла. Наведене мере су биле прописане у Закону о служби у ОС из 1974. године, а ступањем на снагу Закона о изменама и допунама Закона о служби у ОС из 1978. године круг дисциплинских мера се није мењао а круг дисциплинских казни је проширен следећим казнама: укор, строги укор, распоред на друго радно место које одговара стручној спреми грађанског лица, смањење месечне плате за 5 до 10% у трајању од једног до дванаест месеци.

Овим законом је, по први пут, прописана могућност да бранилац окривљеног лица пред војним дисциплинским судом може бити и грађанско лице, ка о и да се не може водити управни спор против пресуде вишег војног дисциплинског суда ако су изречене дисциплинске казне у кор, строги укор, распоред на друго радно место које одговара стручној спреми грађанског лица или смањења месечне плате.

Сагледавајући одредбе Закона о служби у ОС, можемо истаћи да је надлежност за расправљање одговорности за дисциплинске грешке и изрицање дисциплинских мера, у послератном периоду по први пут уређена законом.

Надлежност и поступак за расправљање одговорности за дисциплинске грешке се разликује у односу на ранија решења. Основна разлика се огледа у томе што је најнижи ниво старешине који изриче дисциплинску меру командир вода уместо четног старешине.

Правилником о војној дисциплини³⁷⁸, дисциплина се одређује „као тачно, потпуно и правовремено извршавање војних дужности и других дужности у оружаним снагама, сагласно закону и правилима службе и другим прописима и наређењима надлежних старешина; поштовање реда и правила понашања утврђених законом и

³⁷⁷ Видети чл. 203, оп. цит. (фуснота 373).

³⁷⁸ *Правилник о војној дисциплини* (“Службени војни лист”, бр. 5/75).

другим прописима о војној служби и ван службе и моралних норми социјалистичког друштва³⁷⁹. Задатак дисциплине је да јача унутрашњу чврстину, ред и морално-политичко јединство у оружаним снагама, ради јачања њихове борбене моћи и одбране Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, и заснива се “на свести сваког припадника оружаних снага о неопходности извршења војних и других дужности”³⁸⁰.

Наведеним Правилником углавном су задржана решења која су била прописана у Правилу о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр.17/65 и 15/70), осим оних која се односе на организацију и надлежност војних дисциплинских судова, као и круга лица која су овлашћена за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд и подношења оптужног предлога. Круг лица је проширен начелником Више војне академије и командантом републичког, односно, покрајинског штаба територијалне одбране. Овим су уведени дисциплински судови при републичком, односно покрајинском штабу територијалне одбране³⁸¹, који су били надлежни да суде млађим официрима, официрима изузев оних који су у надлежности Војног дисциплиног суда у Београду, војним службеницима на дужности у штабовима, јединицама и установама територијалне одбране у републици, односно покрајини. Ови судови су надлежни и за суђење због дисциплинских престапа резервним млађим официрима, официрима и војним службеницима, за време док се ова лица налазе на служби у оружаним снагама, на коју су упућени, односно позвани по основу војне обавезе.

Ступањем на снагу Закона о изменама и допунама Закона о служби у оружаним снагама, наметнула се потреба за доношењем новог Правилника о војној дисциплини³⁸².

Наведеним Правилником прописана је обавеза старешине војне јединице, односно установе да „ради учвршћења војне дисциплине и развијања свести о њеној неопходности у војним јединицама и војним установама, предузимају се и спроводе васпитне, идејно-политичке и друге мере и редовно се разматрају стање војне дисциплине, дисциплинске повреде и политика у расправљању дисциплинске одговорности и предузимању одговарајуће мере за спречавање и расправљање повреда војне дисциплине“³⁸³.

---

³⁷⁹ Видети чл. 1, *Ibid.*

³⁸⁰ *Ibid.*

³⁸¹ Видети чл. 45 ст. 1 тач. ф), оп. цит. (фуснота 378).

³⁸² Правилник о војној дисциплини (“Службени војни лист”, бр.10/80).

³⁸³ Видети чл. 1 ст. 4, *Ibid.*

Прописано је неколико квалитативно нових решења која утичу на унапређење система дисциплинске одговорности и огледају се у следећем: а) ради развијања свести о неопходности војне дисциплине и њеног учвршћивања предузимају се и спроводе васпитне, идејно – политичке и друге мере (чл. 1 ст. 3 Правилника); б) одговорност активних војних лица на раду у органу државне управе, организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама за лакше повреде војне дисциплине расправља се по прописима који важе за раднике тих органа односно организација и заједница, ако приликом упућивања на рад договором ССНО-а и другог органа односно организације и заједнице није другачије одређено; в) надлежност старешина за расправљање одговорности и изрицање мера у ратној морнарици је промењена и зависи од формацијског чина команданта брода а не као до тада од ранга брода; г) рок у коме је претпостављени старешина дужан да покрене поступак и расправи дисциплинску грешку је смањен са пет на три дана; д) скраћен је рок у коме старешина надлежан за решавање мора одлучити о жалби на три дана; њ) рок за извршење дисциплинске мере скраћен је са 20 на 10 дана од дана саопштења; е) надлежност за суђење активним војним лицима која су упућена у друге државне органе, организације удруженог рада или друге организације, изузев оних који су упућени у савезне органе и организације, одређена је по територијалном принципу на чијој се територији налази државни орган, односно организација; ж) надлежност за доношење решења о стављању под војни дисциплински суд и подношење предлога пренета је са начелника Више војне академије на начелника Центра војних школа; з) расправљање одговорности за дисциплинске преступе је специфично због следећег: за суђење лицима премештеним у другу јединицу, после учињеног дисциплинског преступа, надлежан је војни дисциплински суд који је надлежан за припаднике те јединице, дисциплински извиђај може трајати најдуже седам дана од дана покретања а може се скратити на 24 часа, суд може одржати главни претрес у одсутности окривљеног ако то ратне прилике или неодложне важне службене дужности окривљеног захтевају, с тим да му се одређује бранилац по службеној дужности, окривљени се може одрећи права на жалбу одмах по саопштењу одлуке суда.

Сагледавајући наведене промене које су настале у овом периоду може се закључити да су исте одраз реализације концепта социјалистичког самоуправног друштва са којим се отпочело након доношења Устава из 1974. године.

2.6.6 Период од 1985. до 1993. године

Закон о служби у оружаним снагама³⁸⁴ (у даљем тексту: Закон о служби у ОС), који је ступио на снагу 1985. године, материју дисциплинске одговорности је уредио одредбама чл. 155 до 210.

Законом о служби у ОС су за дисциплинске грешке и дисциплинске преступе преузете у потпуности дисциплинске мере и дисциплинске казне, по врсти и висини, како је то било прописано Законом о служби у ОС из 1974. год.

Законом о служби у ОС и Правилем о војној дисциплини су, у највећем делу, задржана решења из ранијих прописа о надлежности и поступку за расправљање одговорности за дисциплинске грешке и дисциплинске преступе, судовима части и т. сл. Стога ће бити указано само на нова решења из ових прописа: Председништво СФРЈ може, по молби или предлогу, смањити, ублажити или опростити сваку дисциплинску меру или казну. Ово решење је последица реалних догађања и преношења надлежности Врховног команданта на новоустановљени орган - председништво СФРЈ. Председништво СФРЈ може по молби или предлогу, опростити или ублажити дисциплинску казну или меру изречену резервном млађем официру, официру или војном службенику. Ради тога се у ССНО-у образује комисија коју чине представници Савеза резервних војних старешина Југославије, ССНО-а, републичких односно покрајинских секретаријата за народну одбрану и републичких односно штабова територијалне одбране. Ова комисија разматра и пресуде судова части којима је изречена казна губитка чина, односно губитка класе резервном млађем официру, официру или војном службенику и може Председништву СФРЈ подносити предлоге за опроштај или ублажавање тих казни. Председништво СФРЈ је овлашћено да доноси прописе о дисциплинској одговорности. Прописана је надлежност савезног секретара или старешине којег он овлашћује за подношење захтева за покретање поступка пред судом части, ако постоји основана сумња да је резервни млађи официр, официр или војни службеник учинио преступ којим се штети углед или грубо занемарује дужност резервног војног старешине. Ако надлежни орган не покрене поступак у року од 30 дана од дана достављања захтева, савезни секретар, односно старешина којег он овласти може сам донети решење о покретању поступка пред надлежним судом части. У том случају, поступак спроводи лице које одреди савезни секретар, односно,

³⁸⁴Закон о служби у оружаним снагама („Службени лист СФРЈ“, бр.7/85, 20/89, 40/89 и 26/90) и („Службени лист СРЈ“, бр.31/93 и 50/93).

старешина којег он овласти, по прописима који важе у месту седишта надлежног суда части. Законом је, начелно, уређена и одговорност у ратном стању³⁸⁵.

Грађанским лицима се за дисциплинске преступе, сходно чл. 486 ст. 1 тач. 9 Закона о служби у ОС могу изрицати следеће дисциплинске казне: укор, строги укор, распоред на друго радно место које одговара стручној спреми грађанског лица, смањење месечног личног дохотка за 5 до 10%, у трајању од једног до дванаест месеци или отпуштање из службе у ЈНА.

Председништво СФРЈ је, на основу члана 210 став 1 Закона о служби у оружаним снагама донело Правилник о војној дисциплини³⁸⁶.

Правилник о војној дисциплини, углавном је преузео решења која је садржао и ранији Правилник из 1980. године, изузев што је проширио круг лица на која се примењују одредбе Правилника, и то, на војнике по уговору на одређено време. Ради обављања одређених дужности за чије вршење се оспособљавају током служења војног рока, војници по уговору се, у активну војну службу, примају на три године у одговарајућем чину који је законом прописан за војнике. За време трајања уговора војник има својство војног лица.

2.6.7 Период од 1993. до 2008. године

Период од 1993. до 2008. године, отпочео је доношењем Закона о Војсци Југославије³⁸⁷ (у даљем тексту: Закон о ВЈ). Овим законом материја дисциплинске одговорности уређена је, чл.159 до 190 Закона.

Ступањем наведеног Закона на снагу, дошло је до одређених промена у делу који се односи на прописане повреде војне дисциплине које се тичу службе тако што су брисани појавни облици повреде војне дисциплине: узимање позајмица од војника, захтевање или примање поклона или какве друге користи од потчињеног или млађег или ма од кога у вези са службом као и понашање у служби којим се теже вређа другарство зато што су радње извршења ових повреда војне дисциплине обухваћене

---

³⁸⁵ Законом о служби у Оружаним Снагама, у чл. 241, дисциплинска одговорност у ратном стању се уређује тако што се налаже: хитност у расправљању повреда војне дисциплине, не треба изрицати дисциплинске мере и казне чије извршење није целисходно или могуће, с обзиром на услове и околности, као и надлежност Председништва СФРЈ да може прописати друге дисциплинске мере и казне које ће се изрицати у ратном стању, прописати другачији поступак и надлежност за расправљање дисциплинске одговорности, као и другачију организацију и рад војних дисциплинских судова.

³⁸⁶ Правилник о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр.10/90).

³⁸⁷ Закон о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр.43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02, 37/02 и „Службени лист СЦГ“ бр.7/05 и 44/05).

другим појавним облицима. Уједно је у делу повреде војне дисциплине ван службе појавни облик извршења кривичног дела из нечасних побуда преименован у „извршење кривичног дела за које је прописана безусловна казна затвора од најмање шест месеци“³⁸⁸

За дисциплинске грешке могу се, на основу, чл. 163. ст. 1 тач. 1-7 Закона о ВЈ изрећи следеће дисциплинске мере и то: укор, строги укор, војнички притвор до 20 дана, губитак чина који је стекао војник, студент војне академије и слушалац школе за резервне официре, смањење плате од 5% до 10% у трајању до два месеца. Систем дисциплинских мера је битно измењен у односу на ранији пропис јер су из дисциплинских мера брисани: опомена, прекоредни рад до три смене, забрана изласка ван круга касарне до четири дана, а новоуведена казна је смањење плате од 5% до 10%, у трајању до два месеца.

За дисциплинске преступе се могу изрећи следеће дисциплинске казне³⁸⁹: заустављање у напредовању, у трајању од шест месеци до три године; смањење плате за 10% до 20%, у трајању од једног месеца до 12 месеци; затвор до 20 дана; смењивање са дужности војног старешине са забраном поновног именовања на ту дужност, у трајању од једне до три године; губитак службе професионалног војника; губитак чина. Систем дисциплинских казни је измењен брисањем казне која се односи на враћање на формацијско место непосредно нижег чина, односно, непосредно нижег степена стручне спреме, у трајању од једне до две године. Законом се уређују организација, састав и рад војних дисциплинских судова, организација и начин рада судова части који расправљају о преступима ван војне службе резервних официра и резервних подофицира. Објективни разлози су условили нову организацију судова части: суд части при Генералштабу Војске – за суђење у првом степену резервним генералима и адмиралима – и првостепени судови части при командама војних округа и Виши суд части при Генералштабу Војске. Надлежност за стављање учиниоца под суд части је измењена тако што је начелник Генералштаба Војске надлежан за резервне генерале и адмирале, а команданти војних округа за остале резервне официре и резервне подофицире.

Дисциплинска одговорност цивилних лица прописана је тако што се на њих примењује део одредби којима је уређена дисциплинска одговорност војних лица, с тим да им за дисциплинске преступе, претпостављене старешине на положају

³⁸⁸ Видети чл. 161 ст. 1 тач. 1, оп. цит. (фуснота 387).

³⁸⁹ Видети чл. 164, оп. цит. (фуснота 387).

командира чете или вишег, као и претпостављене старешине чина капетана I класе или вишег, могу изрећи следеће дисциплинске казне: укор, строги укор, распоред на друго радно место које одговара стручној спреми цивилног лица, смањење месечне плате за 10% до 20%, у трајању од једног месеца до 12 месеци или отпуштања из службе у војсци. Такође, цивилна лица могу изрицати дисциплинске казне цивилним лицима која су им у служби потчињена, ако се налазе на положају старешине и војним лицима.

На основу члана 173 Закона о ВЈ, донето је Правило о војној дисциплини³⁹⁰ којим се војна дисциплина, у чл. 1, одређује као: “тачно, потпуно и правовремено извршавање војних дужности и других дужности у Војсци Југославије, сагласно закону, правилима службе и другим прописима и наређењима надлежних старешина, поштовање у војној служби и ван службе реда и правила понашања утврђених законом и другим прописима и поштовање моралних норми друштва”³⁹¹.

Овим Правилком су, углавном, задржана сва решења прописана раније важећим Правилником о војној дисциплини из 1990. године, изузев у делу који се односи на организацију и надлежност првостепених војних дисциплинских судова и то, тако што је: 1. уместо Војног дисциплинског суда у Београду који је био надлежан за суђење генералима, адмиралима и другим официрима који се налазе на дужностима за које је формацијом предвиђен чин генерала и адмирала и Војног дисциплинског суда при ССНО – који је био надлежан за суђење млађим официрима, официрима, војним службеницима и грађанским лицима на служби у ССНО и војним јединицама и војним установама непосредно потчињенима ССНО-у који су на територији Београдског гарнизона, формиран је Војни дисциплински суд при Генералштабу Војске, који је надлежан за суђење: генералима, адмиралима и другим официрима који се налазе на дужностима за које је формацијом предвиђен чин генерала или адмирала, официрима, подофицирима и цивилним лицима у Војсци на служби у Генералштабу или у војним јединицама, односно војним установама, непосредно потчињеним Генералштабу, који су на територији београдског гарнизона; 2. укинута су војни дисциплински судови при републичким односно покрајинским штабовима територијалне одбране јер распадом државе нису више постојале објективне претпоставке за њихово функционисање.

Уређење дисциплинске одговорности у периоду од 1946.-2008. год. је карактеристично по бројним актима законског и подзаконског карактера. Систем је тежио целовитом уређењу кроз прописивање и доградњу, током времена, свих

³⁹⁰ *Правило о војној дисциплини* („Службени војни лист“ бр.40/93, 20/94, 4/96 и 32/99).

³⁹¹ Видети чл.1, *Правила о војној дисциплини*, оп. цит. (фуснота 390).

института који карактеришу овај облик одговорности припадника војске. Наведени период је поставио стабилне темеље дисциплинске одговорности, али Закон о ВС који је ступио на снагу 01.01.2008. год. их није на адекватан начин преузео у сегменту дисциплинских мера са аспекта разноврсности, што је нужна потреба, уколико се има у виду формулација лакших повреда дужности из службе. Закон о ВС је пример закона који је могао, на темељу ранијих прописа, достићи много виши квалитативни ниво у сегменту дисциплинске одговорности, од онога који је достигао. Узор за то су му могли бити и закони о војсци држава из окружења који се темеље на заједничкој војној традицији, између осталог, и у периоду од 1946., па до распада државне заједнице. Наведени закони су уважили дугу војничку традицију и у њих су уграђена решења чији је квалитет неоспоран јер су издржали проверу времена.

III ДЕО

МАТЕРИЈАЛНОПРАВНИ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛИНСКОГ ПОСТУПКА

3.1 Начела поступка

Поступак расправљања одговорности припадника војске темељи се на одређеним начелима која „доприносе објективизацији тог поступка, у складу са демократским традицијама друштвено-политичких и правних система у свету и код нас”³⁹². Значај ових начела је изузетан јер производе правна дејства у области основних гаранција учесника у дисциплинском поступку, а нарочито припадника војске против кога се поступак води. Она представљају „полазне, најопштије и најважније норме”³⁹³ на којима почива овај поступак. Како се овај поступак темељи на одредбама бројних законских и подзаконских прописа, као што су: Закон о ВС, Закон о општем управном поступку³⁹⁴, Законик о кривичном поступку, Правилу о војној дисциплини, то начела поступка треба сагледати у светлу ових прописа. Закон о ВС се питањем поступка бави на најначелнији начин, установљавајући право на одбрану, у члану 166 став 1, а у члану 167 право на жалбу као и право судске заштите лица пред редовним судом кроз управни спор.

Поступак утврђивања дисциплинске одговорности припадника војске за повреде дужности из службе обухвата два самостална и независна поступка који се разликују, по органима који их покрећу, воде, изричу дисциплинске санкције и др. Дисциплинске грешке, као лакше повреде дужности из службе, као и дисциплински преступи лица из члана 154 став 2 Закона о ВС (војници на служењу војног рока, лица у резервном саставу и лица на другом стручном оспособљавању за офицере и

³⁹² Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 51), стр. 309.

³⁹³ Томић, Зоран Р., *Управно право*, Службени гласник, Београд, 2008., стр. 89.

³⁹⁴ *Закон о општем управном поступку*, („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и „Службени гласник РС“, бр. 30/10).

подофицире док се налазе на војној дужности у ВС) расправљају се у поступку који се, сходно члану 3 став 1 Правила о војној дисциплини, темеље на Закону о ВС, Закону о општем управном поступку и Правилу о војној дисциплини. Дисциплинска одговорност професионалних припадника Војске Србије, за теже повреде дужности из службе, расправља се у поступку који се, сходно члану 3 став 2 Правила о војној дисциплини темељи на начелима Закона о ВС, Законика о кривичном поступку и Правилу о војној дисциплини. Како се поступци утврђивања дисциплинске одговорности припадника војске, између осталог, темеље на Закону о општем управном поступку и Законика о кривичном поступку, то ће начела бити приказана, како са аспекта примене у поступцима који су прописани овим законима, тако и њихове специфичне примене у поступку утврђивања дисциплинске одговорности припадника војске.

Начело о сходној примени ЗУП-а

Начело о сходној примени ЗУП-а утврђује обавезу да се општи управни поступак примењује када се решава „о правима, обавезама и правним интересима физичких и правних лица и других странака“³⁹⁵.

Поступак за утврђивање дисциплинске одговорности за лакше повреде дужности из службе намеће обавезу коришћења начела ЗУП-а јер Правило о војној дисциплини у члану 3 прописује расправљање одговорности лица из члана 154 став 2 Закона о ВС по одредбама Закона о ВС, Закона о општем управном поступку и одредбама Правила о војној дисциплини.

Начело примене начела и правила кривичног права

При утврђивању дисциплинске одговорности припадника Војске Србије за теже повреде дужности из службе, сходно члану 147 Закона о ВС се примењују начела, односно правила кривичног права. Наведену одредбу садржи и Правило о војној дисциплини у члану 3 став 2 којом се прописује да се теже повреде дужности из службе расправљају сходно начелима Закона о ВС, Законика о кривичном поступку и Правила о војној дисциплини. Одредбе о адекватној примени одредби кривичног поступка пред војним дисциплинским судовима, уколико посебним прописима није другачије

---

³⁹⁵ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 240.

одређено, садрже сви закони о војсци који су донети у периоду од 1955. до 2008. године³⁹⁶.

Начело двостепености у решавању (право на жалбу)

Начело двостепености у решавању (право на жалбу) „подразумева постојање првостепеног поступка и, потом, жалбеног или другостепеног поступка као основног правила”³⁹⁷, односно „ово начело значи да против решења донетог у првом степену странка има право жалбе само једном, непосредно вишем органу”³⁹⁸. Има значај уставне норме јер је у Уставу Републике Србије прописано да „свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу”³⁹⁹.

Могућност подношења жалбе против првостепене одлуке донете у дисциплинском поступку прописана је у члану 167 став 1 Закона о ВС, а њено суспензивно дејство у ставу 2 наведеног члана јер задржава извршење дисциплинске мере изречене у првостепеном поступку.

Суштина овог начела је да омогући правилно и законито решење дисциплинске ствари. Правилност и законитост наредбе о изреченој дисциплинској мери цени непосредно претпостављени старешина онеме који је донео одлуку у првом степену. Наредба о изреченој дисциплинској мери, против које је поднета жалба, не може се извршити. Извршење се одлаже до момента одбијања жалбе као неосноване.

Начело законитости

Начело законитости означава „обавезу управе да решава управне ствари на основу закона и других прописа, као и да дискреционе управне акте доноси у

---

³⁹⁶ Видети: чл. 137 Закона о Југословенској народној армији („Службени лист ФНРЈ“, бр. 29/55); чл. 234 Закона о Југословенској народној армији („Службени лист СФРЈ, бр. 52/64); чл. 216 Закона о служби у оружаним снагама („Службени лист СФРЈ“, бр. 22/74 и 5/78); чл. 195 Закона о служби у оружаним снагама („Службени лист СФРЈ, бр. 7/85, 20/89) и чл. 184 ст. 2 Закона о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр. 67/93, 43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02). и „Службени лист СЦГ“ бр.7/05 и 44/05).

³⁹⁷ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142)., стр. 241.

³⁹⁸ Поповић, Славољуб, Коментар закона о општем управном поступку, Савремена администрација, Београд, 1983., стр. 6.

³⁹⁹ Видети чл. 36 ст. 2, оп. цит. (фуснота 182).

границама овлашћења и у складу са циљем у ком је овлашћење дато⁴⁰⁰, те тиме намеће обавезу свим органима, који поступају у правним стварима, да их решавају на основу закона и подзаконских прописа. Ово начело се „сматра основним начелом целокупног нашег правног система и основним начелом функционисања свих државних органа и организација, рада и понашања грађана у свим приликама, поводом ма које делатности регулисане законом и другим прописима“⁴⁰¹.

Ово начело намеће обавезу да се приликом расправљања одговорности за дисциплинске грешке примењују закони и подзаконски прописи којима је уређена област дисциплинске одговорности у Војсци Србије. Надлежни старешина је обавезан да, у поступку утврђивања дисциплинске одговорности, примени одредбе Закона о ВС, Закона о општем управном поступку, Законика о кривичном поступку, Правила о војној дисциплини, те Упутства о примени правила о војној дисциплини. Примена прописа подразумева примену како материјалних прописа, (оних којим се одређује појам војне дисциплине, које повреде дужности из службе имају карактер дисциплинских грешки, које се дисциплинске мере могу изрећи учиниоцу и сл.), тако и процесних правила којима се прописује вођење поступка, надлежност, облик предузимања процесних радњи и сл.

Заштита права грађана и заштита јавног интереса

Примена овога начела се огледа у обавези органа, који води поступак, да се „истовремено руководи интересима заштите права грађана и заштите јавног интереса“⁴⁰², при чему орган који води поступак „не може олакшавати позицију једних на рачун других – нити положај странке и других учесника у поступку на штету јавног интереса, нити комодитет и субјективна оцена јавног интереса надлежног органа смеју отежавати могућност заштите и остваривања права странака“⁴⁰³.

У поступку утврђивања дисциплинске одговорности ово начело се огледа у обавези органа који води поступак да, при избору мера које ће изрећи учиниоцу, води рачуна да та мера буде повољнија, али да се тиме оствари циљ закона. Осим избора повољније мере, надлежни старешина мора водити рачуна и о начину извршења исте,

⁴⁰⁰ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 240.

⁴⁰¹ Стјепановић, Никола; Лилић, Стеван, *Управно право* (општи део), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1991., стр. 243.

⁴⁰² Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 240.

⁴⁰³ Стјепановић, Никола; Лилић, Стеван, оп. цит. (фуснота 401), стр. 244.

па уколико је то могуће да се спроведе на више начина и применом разних средстава, у том случају ће то учинити на начин и применом оног средства које је, с једне стране најблаже по извршеника, а с друге стране ће најбоље заштитити интерес војне дисциплине јединице, односно установе у којој се извршилац налази на служби.

Начело ефикасности

Ефикасност се одређује као „оптимални однос између постављених циљева и постигнутих резултата”⁴⁰⁴, а означава обавезу органа да обезбеди успешно и квалитетно остваривање и заштиту права и правних интереса физичких лица, правних лица или других странака. При том се успешност „односи на делотворност поступка, а квалитет на потпуност остваривања права и правних интереса странака, као и на целовито и законито остваривање њихових обавеза”⁴⁰⁵ и означава добро и квалитетно остваривање задатака надлежног органа уз најмањи могући утрошак времена.

Ефикасно поступање органа у поступку утврђивања дисциплинске одговорности је инспирисано „тежњом да се дисциплински поступак оконча са што мање трошкова и губитака у времену”⁴⁰⁶ и указује на потребу предузимања радњи у прописаним роковима, свестраном разматрању свих околности конкретног случаја, те правилном и потпуном решењу дисциплинске ствари.

Начело истине

Орган који води поступак је, ради доношења законитог и правилног решења, обавезан да правилно и потпуно утврди све чињенице које су од значаја за његово доношење. Утврђују се не било које „већ само оне чињенице које имају значај за решавање управне ствари и које се називају одлучне чињенице”⁴⁰⁷, односно „чињенично стање на које се има ослонити решење донесено у управном поступку мора бити потпуно разјашњено и рашчишћено, мора одговарати објективној стварности и у конкретном случају”⁴⁰⁸.

⁴⁰⁴ Поповић, Славољуб, *Управно право* (Општи део), Београд, 1989., стр. 496.

⁴⁰⁵ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 241.

⁴⁰⁶ Ивошевић, Зоран, оп. цит. (фуснота 33), стр. 46.

⁴⁰⁷ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 241.

⁴⁰⁸ Стјепановић, Никола, *Управно право у СФРЈ* (општи део), Привредни преглед, Београд, 1973., стр.79.

У поступку расправљања дисциплинске одговорности надлежни орган је у обавези да, пре доношења наредбе о изрицању дисциплинске мере, утврди све чињенице које су од значаја за доношење законите и правилне наредбе о дисциплинској мери.

Начело саслушања странке

Орган који води поступак је дужан да „омогући странци да се изјасни о чињеницама и околностима које су од значаја за доношење решења”⁴⁰⁹, односно право је странке да се изјасни о чињеницама, а у циљу потпунијег остварења или заштите својих права и правних интереса. Странка је субјект поступка који „има право да учествује у испитном поступку и да ради остварења циља поступка даје потребне податке и брани своја права и законом заштићене интересе”⁴¹⁰.

Ово намеће обавезу надлежном старешини да, лицу против кога се води поступак, за лакшу повреду дужности из службе, мора омогућити да се изјасни о свим чињеницама и околностима у поступку утврђивања дисциплинске одговорности. Повреда овог начела означава директно кршење члана 21 став 1 Правила о војној дисциплини и као таква, утиче на законитост наредбе о изрицању дисциплинске мере.

Начело оцене доказа

Начело оцене доказа означава овлашћење органа који спроводи поступак да, по слободном уверењу, оцењује с обзиром на резултат доказног поступка, да ли ће навођење неке чињенице примити као истинито или не јер он то „чини на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа посебно и свих доказа заједно, као и на основу резултата целокупног поступка”⁴¹¹. Нормално, ово начело не подразумева самовољу органа јер „је он дужан да своје закључке и уверења базира на извесним објективним моментима, а не само на личним осећањима”⁴¹².

У материји дисциплинске одговорности ово начело се манифестује уверењем надлежног претпостављеног старешине о постојању или непостојању какве

⁴⁰⁹ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 241.

⁴¹⁰ Стјепановић, Никола, оп. цит. (фуснота 408), стр. 80 и 81.

⁴¹¹ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 241.

⁴¹² Поповић, Славољуб, оп. цит. (фуснота 404), стр. 499.

релевантне чињенице што мора бити чврсто образложено, као и да, при давању преваге једном доказном средствву, на рачун другог, наведе разлоге због којих је то учинио.

Начело самосталности у решавању

Начело самосталности у решавању обавезује надлежни орган, односно службено лице овлашћено за вођење поступка и за решавање да, самостално води поступак и доноси одлуку само на основу закона и других прописа јер „основа, оквир и граница рада органа управе, као и организација којима је поверено јавно овлашћење, нарочито решавање у управном поступку, јесте закон“⁴¹³. Ово начело се логично надовезује на начело истине и на начело оцене доказа, који се без њега не би могли реализовати.

У поступку утврђивања дисциплинске одговорности ово начело искључује могућност утицаја на службено лице у погледу вођења поступка и доношења одлуке. То не искључује, по природи ствари, стручна упутства општег карактера а ни она која се односе на појединачне случајеве. Надлежни дисциплински орган овлашћен је да самостално реши случај лакше повреде дужности из службе на основу Закона о ВС и подзаконских прописа, без утицаја хијерархијски претпостављеног старешине.

Начело правноснажности

Начело правноснажности је произашло из друштвене потребе за правном сигурношћу и „значи релативну непроменљивост управног акта и правног односа који је њиме створен“⁴¹⁴, односно означава „решење против кога се не може изјавити жалба, ни покренути управни спор, односно решење против кога је без успеха била изјављена жалба односно тужба суду“⁴¹⁵. Законом о општем управном поступку је зато и предвиђено да управни акти донесени у управном поступку, под одређеним условима постају непромењиви. Управо то својство акта назива се правноснажношћу. Наведеним законом је изричито нормирано да је правноснажно оно решење против кога се не може

⁴¹³ Стјепановић, Никола; Лилић, Стеван, оп. цит. (фуснота 401), стр. 247.

⁴¹⁴ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 242.

⁴¹⁵ Поповић, Славољуб, оп. цит. (фуснота 404), стр. 7.

изјавити жалба нити покренути управни спор. Ако је странка таквим правноснажним решењем стекла одређена права или су јој одређене обавезе то решење се може поништити, укинути или изменити само у случајевима који су законом предвиђени, чиме су задовољене потребе правне сигурности.

Начело правноснажности има свој одраз у дисциплинској одговорности када је у питању наредба о изрицању дисциплинске мере која то својство стиче када се против ње не може изјавити жалба.

Начело економичности поступка

Поступак треба водити брзо и са што мање трошкова и губитака у времену за странку и друге учеснике у поступку, а „ово начело има, према томе, временску и материјалну компоненту: прва је у захтеву да поступак траје што краће (да се води без одуговлачења), а друга у захтеву да он што мање кошта”⁴¹⁶. Иако се начело економичности везује за поступак који „треба водити тако да се поједине радње у поступку предузимају без одлагања”⁴¹⁷, треба га применити и у поступку по правним средствима, као и у поступку извршења. Наведено начело треба посматрати и са аспекта неправне стране управне делатности, а то значи свести трошкове поступка на разумну меру, учинити да поступак буде брз и једноставан да би странке могле да остваре и заштите своја права и правне интересе. Примена овог начела не сме ићи на штету квалитета поступка, начела законитости и начела истине.

Импликације се, у односу на поступак за расправљање дисциплинске одговорности, огледају у захтеву да поступак треба окончати без одуговлачења и са што мање трошкова. Ово се, између осталог, обезбеђује кратким роковима за предузимање радњи које се односе на покретање и вођење поступка, као и доношења одлуке о дисциплинској санкцији.

Начело пружања помоћи странци

Ово начело „обавезује орган који води поступак да се стара у току поступка да незнање и неукост странке и других лица који учествују у поступку не буде

⁴¹⁶ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 242.

⁴¹⁷ Миљковић, Мирослав, оп. цит. (фуснота 52), стр. 161.

на штету права која им по закону припадају⁴¹⁸. Под незнањем се подразумева „непознавање одређених чињеница (на пропусте у сазнању), а неукост на неупућеност у правила поступка и последице појединих радњи у поступку”⁴¹⁹. Ову помоћ странци пружа службено лице надлежно за вођење поступка. Начело је у тесној вези са начелом заштите права грађана и заштите јавног интереса јер орган који води поступак пружајући помоћ неукој странки у смислу заштите и остваривања својих права мора истовремено да води рачуна и о томе да то не буде на штету права других лица или у супротности са јавним интересом. У поступку расправљања дисциплинске одговорности ово начело је обухваћено начелом права на одбрану.

Начело употребе језика и писма у поступку

Ово начело има изузетан значај са аспекта потпунијег остваривања уставних права човека и грађанина у вишенационалној заједници. Наиме, сходно члану 199 Устава РС, свако има право да у поступку пред судом, другим државним органом или организацијом која врши јавна овлашћења, користи свој језик и писмо када се решава о његовом праву или обавези. Непознавање језика на којем се води поступак не сме бити сметња за остваривање и заштиту људских и мањинских права, па су, сходно Закону о службеној употреби језика и писама „органи, односно организације које воде поступак дужни су припадницима националних мањина који код њих остварују права и обавезе да обезбеде: 1) да у поступку код ових органа и организација употребљавају свој језик и писмо; 2) да на свом језику подносе молбе, жалбе, тужбе, предлоге, представке и друге поднеске; 3) да им се на њихов захтев достављају на њиховом језику отправци, решења, пресуде и друга акта којима се решава о њиховим правима и обавезама као и сведочанства, уверења, потврде и друга писмена”⁴²⁰. Ово начело „обавезује управу да води поступак на језику који је прописан као службени језик поступка”⁴²¹, што значи, на српском језику екавског или ијекавског изговора, уз употребу ћириличног писма, а латиничног у складу са законом. Осим напред наведеног, „ово начело уређује право странке и других учесника поступка, на чијем језику се не води поступак, да им се преко тумача обезбеди превођење тока поступка на њихов

⁴¹⁸ Поповић, Славољуб, оп. цит. (фуснота 404), стр. 7.

⁴¹⁹ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 242.

⁴²⁰ Видети чл. 16 Закона о службеној употреби језика и писама („Службени гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05-др. закон и 30/10).

⁴²¹ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 242.

језик, као и да им се достављају позиви и друга писмена на њиховом језику и писму⁴²². У поступку утврђивања дисциплинске одговорности припадника војске ово начело се примењује у пуном капацитету.

Начело одбране

Право на одбрану лица, против кога се води дисциплински поступак, прописано је у члан 166 Закона о ВС. Ово право треба схватити на начин како се то чини у Законнику о кривичном поступку. Одбрана је право лица, која се састоји у изношењу чињеница и околности које су од користи за лице при расветљавању и решавању правне ствари и она „је основно право окривљеног у савременом кривичном поступку“⁴²³. Одбрана може бити лична и стручна.

Личну одбрану реализује лице против кога се води поступак и она је факултативног карактера јер од одлуке лица зависи да ли ће је користити или не. Остварује се живом или писаном речи. Стручна одбрана „се састоји у изношењу чињеница и околности од стране браниоца које иду у корист окривљеног“⁴²⁴ и врше се „од стране браниоца усменим излагањима или писменима“⁴²⁵.

Право на одбрану као процесну делатност усмерену на побијање оптужног предлога, у целини или делимично, припадник војске може реализовати лично, кроз њено усмено или писмено изношење. Стручну одбрану може остварити кроз ангажовање адвоката или дипломираног правника са положеним правосудним испитом који је на служби у Војсци Србије или Министарству одбране.

Начело заштите права окривљеног пред редовним судом

Припадник Војске Србије може против пресуде Вишег војног дисциплинског суда којом су му изречене дисциплинске казне прописане у члану 152 став 2 тачка 2а), 5), 6) и 7) (забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана; враћање у претходни чин; губитак службе и губитак чина), члану 153 став 2 тачка 5 (губитак службе), члану 154 став 1 тачка 5 (забрана удаљења из посебних

---

⁴²² *Ibid.*

⁴²³ Шкулић, Милан, *Кривично процесно право*, Београд, 2013., стр. 137.

⁴²⁴ Димитријевић, Драгољуб В., *Кривично процесно право* (осмо допуњено издање), Београд, 1982., стр. 151.

⁴²⁵ *Ibid.*

просторија у војном објекту до 15 дана коју војнику на служењу војног рока могу да изричу претпостављене старешине на положају командира чете или вишем положају), члану 154 став 2 тачка 4 (забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана) и члану 155а овог Закона (изрицање дисциплинске казне забране удаљења из посебних просторија у војном објекту до 60 дана) ако ни једна казна прописана у члановима 154 и 155 овог Закона не би одговарала тежини повреде или степену одговорности војника, војника у резерви, кадета војне високошколске установе, ученика војних школа и слушалаца школе за резервне официре због дела које се, према одредбама кривичног законика може расправити, у дисциплинском поступку, као и при одлучивању о њиховој одговорности за прекршај када се у прекршајном поступку предмет уступи надлежном војном дисциплинском суду, уз услов да је лице навршило 18 година у време извршења дела, односно прекршаја, покренути управни спор. Надлежни орган, у том управном спору, одлучује да ли је пресуда о изрицању раније наведених дисциплинских казни заснована на закону или не, а иста се може побијати из следећих разлога:

- ако у пресуди није уопште или није правилно примењен закон, други пропис или општи акт;
- ако у доношењу пресуде није поступљено по правилима поступка, а нарочито што чињенично стање није правилно утврђено или што је из утврђених чињеница изведен неправилан закључак у погледу чињеничног стања.

Ово начело је, поред начела права на жалбу, додатна гаранција припаднику Војске Србије да ће тежа повреда дужности из службе коју је учинио бити законито и правилно решена.

Начело претпоставке невиности

Начело претпоставке невиности је уграђено у појам лица против кога се води поступак и оно је веома важна гаранција права окривљеног у кривичном поступку „према којој се оптужени има сматрати невиним све док се његова кривица не утврди правноснажном судском одлуком, дакле током читавог кривичног поступка”⁴²⁶.

---

⁴²⁶ Грубач, Момчило, *Кривично-процесно право*, Београд, 2011., стр. 176.

То значи да у поступку утврђивања одговорности за теже повреде дужности из службе ни један припадник Војске Србије не може бити сматран одговорним док то не буде утврђено правноснажном пресудом о изрицању дисциплинске казне.

Начело in dubio pro reo

Ово начело је повезано са начелом слободне оцене доказа, односно, практично функционално произилази из њега, а значи да „уколико расположиви докази указују само на сумњу у погледу чињеница да је оптужени учинио дело које је предмет оптужбе, он на темељу тога мора бити ослобођен јер суд не може, односно не сме донети осуђујућу пресуду уколико није чврсто убеђен у постојање кривице оптуженог”⁴²⁷, односно „кад се не могу утврдити са обележјем извесности, чињенице важне за доношење одлике тумаче се у корист окривљеног”⁴²⁸. Почев од септембра 2009. године, начело је инкорпорирано у Законик о кривичном поступку и важи само за одредбе материјалног кривичног права.

Надлежни војни орган који утврђује дисциплинску одговорност учиниоца за повреде дужности из службе може доћи у ситуацију да није у стању да докаже постојање неке чињенице која је од значаја за установљавање постојања повреде дужности из службе. У таквим случајевима, претпостављени старшина је у обавези да постојање или непостојање чињенице цени, у зависности од тога да ли је то повољно или не за лице против кога се поступак води.

Начело усмености

Ово начело доминира у савременим националним кривичним процедурама у свим фазама поступка. Оно „постоји кад странке и други учесници поступка своје изјаве и доказну грађу дају суду усмено и кад се пресуда може засновати само на оном материјалу који је пред судом усмено изнет”⁴²⁹ и повезано је са начелом расправности „које се примарно реализује кроз усмену комуникацију”⁴³⁰. Начело није

⁴²⁷ Шкулић, Милан, оп. цит. (фуснота 423), стр. 26.

⁴²⁸ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 256.

⁴²⁹ *Ibid.*, стр. 201.

⁴³⁰ Шкулић, Милан, оп. цит. (фуснота 423), стр. 26.

стриктно утврђено законским одредбама, али његова примена произилази из низа одредби Законика о кривичном поступку.

Начело усмености има пуну примену и у поступку утврђивања дисциплинске одговорности. Тако је, у члану 21 став 1 Правила о војној дисциплини, прописано да се дисциплинска мера може изрећи тек након саслушања учиниоца и прибављања других доказа за утврђивање дисциплинске повреде и одговорности учиниоца.

Начело заштите права окривљеног

Закоником о кривичном поступку је, у члану 4 установљена обавеза органа који води поступак према којој окривљени, односно осумњичени, мора већ на првом саслушању, бити обавештен о делу за које се терети, као и о доказима који постоје против њега. Мора му се омогућити како да се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терете, тако и да изнесе све чињенице и доказе који му иду у прилог.

Примена овог начела обавезује лице које је одређено за вођење дисциплинског извиђаја „да учиниоцу престапа саопшти шта му се ставља на терет решењем о покретању извиђаја“⁴³¹.

Начело непосредности

Начело непосредности означава да између извора сазнања и органа нема посредника и да орган одлучује првенствено на основу онога што је сам утврдио у погледу чињеница. Како суд у поступку сазнаје правно релевантно чињенице и до њих долази у непосредном контакту са странкама пре свега, али и са другим учесницима поступка, то се преимућство овог принципа, огледа у томе што „суд боље суди кад види и чује странке и остале учеснике поступка, посебно окривљеног и сведоке, јер је тада у прилици да цени њихово држање, покрете, одлучност, несигурност, интонацију и друго, што се не види из списка, а може да буде важно исто колико и изговорена реч“⁴³². Сагледавајући наведено начело у светлу поступка за расправљање одговорности за повреде дужности из службе, надлежни орган је обавезан да се, у непосредном контакту са окривљеним, сведоцима или другим учесницима у поступку, упозна са чињеницама.

⁴³¹ Видети чл. 67 ст. 2, оп. цит. (фуснота 17).

⁴³² Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 208.

Такође је дужан да се, сходно тачка 6 Упутства о примени одредби Правилника о војној дисциплини, упозна са садржином исправа, односно штампаних, цртаних и других писаних ствари, као и списима о којима постоји службена евиденција.

Начело мутабилитета

Ово начело треба да да одговор на питање да ли овлашћени тужилац може да, током кривичног поступка, „мења свој став у погледу кривичног гоњења, тј. да ли може одустати од кривичног гоњења када на основу нових доказа скупљених у току поступка закључи да услови за кривично гоњење не постоје, или он то не може да учини”⁴³³.

Начело мутабилитета прихваћено је у кривичном поступку, а одражава се на поступак утврђивања дисциплинске одговорности припадника војске тако што се Правилном о војној дисциплини у члану 55 став 5 прописује право војног дисциплинског тужиоца да, због измењеног чињеничног стања, може пред првостепеним војним дисциплинским судом изменити оптужни предлог или одустати од гоњења.

Начело независности суда и судија

Судска независност налази своје оправдање у значају које друштво придаје судској функцији и „може бити схваћена као стварна или супстанцијална (која треба да обезбеди независно вршење судске функције, тј. потчињеност судије закону), личну независност (која штити судију од контроле и утицаја извршне власти и обезбеђује његову подобност да се одупре сваком другом утицају), колективна независност (суда као читаве установе) и интерна независност (која треба да елиминише утицај других судија, вишег ауторитета или вишег ранга на судију који поступа у одређеном случају) ”⁴³⁴.

Ово начело се не одражава на адекватан начин када су у питању судије војних дисциплинских судова јер министар одбране поставља председнике ВДС-а и војне дисциплинске тужиоце. Председници првостепених ВДС за рад у суду дисциплински одговарају НГШ ВС, а председник Вишег ВДС министру одбране.

---

⁴³³ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 141.

⁴³⁴ *Ibid.*, стр. 79.

Министар одбране и НГШ ВС могу утицати на независност суда кроз избор њихових председника.

Начело учешћа грађана у вршењу правосуђа

Уставом Републике Србије у члану 142 став 4 је прописано да у суђењу учествују судије и судије поротници на начин утврђен законом и они имају задатак „да у суђење унесу један елемент различит од професионалног”⁴³⁵, односно да унесу осећај реалног живота и промишљања који није оптерећен бирократизмом.

Утицај начела у поступку утврђивања дисциплинске одговорности се огледа у учешћу судија поротника на претресу пред првостепеним војним дисциплинским судом у већу које се формира према члану 47 Правила, док њихов састав зависи од категорије лица против кога се поступак води. Веће Вишег војног дисциплинског суда укључује судије поротнике, али они морају бити официри правне службе с положеним правосудним испитом.

Начело легалитета

Начело легалитета „установљава обавезу јавног тужиоца да у случајевима кривичних дела која се гоне по службеној дужности, предузима кривично гоњење увек кад се за то испуне у закону предвиђени услови”⁴³⁶. Услов за то су испуњени законом предвиђени стварни и правни услови. Стварни услови „су испуњени кад постоје докази који потврђују основану сумњу да је одређено лице извршило кривично дело за које се гони по службеној дужности, а правни услови ако кривичном гоњењу не стоји на путу нека правна препрека (нпр., застарелост, амнестија, помиловање и др.)”⁴³⁷.

Војни дисциплински тужилац је самосталан државни орган који гони учиниоце дисциплинских престапа који су у надлежности војних дисциплинских судова. О подизању оптужног предлога одлуку доносе након спроведеног дисциплинског извиђаја и констатовања непостојања правних и стварних разлога који то могу оспорити.

⁴³⁵ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 95. .

⁴³⁶ Грубач, Момчило, *Начела кривичног поступка*, у: Југословенска ревија за криминологију и кривично право, бр. 12/95, Београд, стр. 93.

⁴³⁷ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 135.

Принцип вишестепености кривичне ствари

Као основни принцип кривично-процесног права значи да „једну кривичну ствар расветљава и о њој доноси коначну одлуку надлежан првостепени суд, а потом у једној сукцесији до које долази употребом правног лека, о кривичној ствари одлучују један или више судова правног лека”⁴³⁸. Виши суд има задатак да преиспита нападнуту одлуку нижег суда и да у кривичној ствари донесе властиту одлуку. У зависности од тога да ли у нападнутој одлуци постоји недостатак процесне, односно кривично правне природе, виши суд ће донети одлуку којом ће потврдити, преиначити или укинути пресуду. Смисао овог принципа је да се посредством вишестепеног поступка у једној кривичној ствари отклоне могуће грешке правосуђа.

Против првостепене одлуке војног дисциплинског суда војни дисциплински тужилац, лице против кога се поступак води, као и његов бранилац, могу уложити жалбу. Одлуку по жалби ће донети Виши војни дисциплински суд.

Начело контрадикторности

Начело контрадикторности подразумева могућност да странке излажу, у поступку, ставове о питањима о којима се расправља, као и побијања ставова друге странке и његов циљ је „да олакша установљивање истине о предмету суђења, јер је у контрадикторном поступку суд у прилици да се користи потпуним, непосредним и свестраним (са обе стране) изворима сазнања”⁴³⁹. Примена овог начела у поступку утврђивања дисциплинске одговорности има одговарајућу примену на главном претресу кроз сукобљавање интереса оптужбе (војног дисциплинског тужиоца) и окривљеног (лица против кога се поступак води и његове стручне одбране).

Начело зборности

---

⁴³⁸ Димитријевић, Драгољуб, оп. цит. (фуснота 424), стр.44.

⁴³⁹ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 128.

Начело зборности у раду суда говори да се ради остварења заједничког резултата, претпоставља сарадња више лица, а ово за последицу има „коректив слободне судске оцене доказа која крије у себи опасност од субјективизма, јер се више судија узајамно контролишу”⁴⁴⁰.

Утицај овог начела на војне дисциплинске судове који одлучују у поступку утврђивања одговорности за теже повреде дужности из службе огледа се у чињеници да првостепени војни дисциплински судови суде и доносе одлуку у већима од три члана⁴⁴¹, као и да Виши војни дисциплински суд одлучује у већу од три судије, како на седницама већа, тако и након одржаног претреса.

Начело ne bis in idem

Ово начело означава да се истом лицу не може, за исто кривично дело, два пута судити, односно означава непоновљивост својства процесне странке у кривичној ствари, односно да се нико не може јавити „паралелно или сукцесивно, два или више пута као окривљени за исто кривично дело, нити као тужилац према истом окривљеном и за исто кривично дело”⁴⁴². Основ начела оправдавају разлози правичности и правне сигурности и оно као такво, има статус основног људског права.

У поступку дисциплинске одговорности ово начело значи да професионални припадник војске не може бити гоњен и кажњен за тежу повреду дужности из службе за коју је већ правноснажном пресудом ослобођен или осуђен, или је поступак за ту повреду дужности из службе правноснажно обустављен или је оптужни предлог одбијен.

Начело оптужбе (акузаторности)

Оптужно или акузаторско начело „полази од раздеоце основних процесних функција (суђење, оптужење и одбрана) на три између себе потпуно одвојена и независна процесна субјекта (суд, тужилац и окривљени)”⁴⁴³. Тужилац износи спор пред суд, одређује предмет и обим расправљања. Окривљени врши функцију одбране и има само обавезу да ступи у спор и да пред судом одговори да ли

⁴⁴⁰ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 85.

⁴⁴¹ Видети чл. 78 ст. 1, оп. цит. (фуснота 17).

⁴⁴² Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 130.

⁴⁴³ *Ibid.*, стр. 70.

тужбу сматра основаном. Има широка права и неограничене могућности. Суд има пасивну улогу и пресуду доноси на основу материјала који је произашао из контрадикторне расправе странака у коју се не меша. Овде је „суд арбитар и та његова функција се битно разликује од данашње функције суђења која подразумева и иницијативу у области утврђивања чињеница и прикупљања доказа”⁴⁴⁴.

Ово начело је настало у новије време раздвајањем функција кривичног гоњења, суђења и одбране и према њему тужилац постаља оптужбу (теза), оптужени супроставља одбрану (антитеза), а суд доноси коначну одлуку (синтеза). Суштина овог начела може се „дефинисати као правило да се поступак може покренути само на основу постојања одговарајућег захтева – оптужног акта (материјализована оптужба у законом прописаној форми), поднесеног под законом предвиђеним условима од стране субјекта који има својство овлашћеног тужиоца (иницијално дејство)”⁴⁴⁵.

Начело јавности

Начело јавности „подразумева право грађана (не само странака, већ и других, за исход поступка заинтересованих лица) да непосредно присуствују предузимању процесних радњи и да о предузетим радњама буду обавештена путем средстава јавног информисања”⁴⁴⁶ и служи општем интересу јер има за циљ да омогући одговорнији рад судских органа, а самим тим, и утицај на квалитет судских одлука. Наведено начело има за циљ да омогући непосредно праћење рада судских органа, једну врсту контроле рада суда од стране грађана. Оно се, углавном, односи на фазу суђења јер се у другим фазама поступка може тешко спровести. Начело може имати одређена ограничења, а јавност може бити општа, ограничена и страначка.

Како се главни претрес пред првостепеним војним дисциплинским судом води по одредбама Законика о кривичном поступку којима је уређен скраћени поступак, то се ово начело примењује при расправљању одговорности за трже повреде дужности из службе. Одступање од овог начела је могуће кроз комплетно или парцијално искључење јавности из разлога утврђених законом, а који се односе на заштиту јавног интереса, питања националне безбедности и сл.

⁴⁴⁴ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 70.

⁴⁴⁵ Шкулић, Милан, оп. цит. (фуснота 423), стр. 43.

⁴⁴⁶ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 202.

Сагледавање начела на којима се темеље поступци за утврђивање дисциплинске одговорности води закључку да су бројна, а нека од њих се и понављају. То је из разлога што дисциплински поступак није устројен на претежним начелима управног или кривичног поступка и генерално одражава његову „лебдећу структуру” која је реликт прошлости и не може се добро уклопити у позитивно-правни систем. Кроз начела се сагледава контрадикторност хибридног поступка који се води пред војним дисциплинским судом (којем се оспорава својство суда у правом смислу те речи) применом начела кривичног поступка (што је дискутабилно, али га обавезује Закон о ВС)⁴⁴⁷, а по делу изречених дисциплинских казни, екстерна заштита се реализује кроз вођење управног спора. Остали закони који уређују дисциплинску одговорност у посебним режимима радних односа не познају овај начин уређења дисциплинског поступка, већ нпр., Закон о полицији у члану 205 прописује да се на питања дисциплинског поступка која нису уређена законом о полицији и прописима донетим на основу њега примењују одредбе прописа којим се уређује општи управни поступак, а Правилник о поступку за утврђивање дисциплинске одговорности судија и председника судова, прописује у члану 2 да се на питања која нису уређена Законом о судијама и Правилником примењују одредбе Законика о кривичном поступку. Дакле, наведени системи дисциплинске одговорности су опредељени, у погледу закона којим се уређује дисциплински поступак.

3.2 Повреде војне дисциплине и њихова подела

Под повредом радне обавезе у општем режиму радних односа „подразумева се повреда обавезе на раду или у вези са радом, које су утврђене законом, колективним уговором, правилником о раду, кодексом понашања, уговором о раду, професионалним обичајем⁴⁴⁸, односно „повреда прописане или одређене радне дужности или обавезе од стране радника⁴⁴⁹. У Војсци Србије повредом војне дисциплине сматрају се повреде дужности које припадник војске почини у вршењу службе, као и свако његово поступање ван службе које је противно прописима, Кодексу части припадника војске и добрим обичајима, а којима се наноси штета угледу припадника војске. Повреде војне дисциплине деле се, сходно члану 145 Закона о ВС, у

⁴⁴⁷ Видети чл. 147, оп. цит. (фуснота 13).

⁴⁴⁸ Лубарда, Бранко; Кошутић, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 246.

⁴⁴⁹ Фримерман, Андреј, *Начело легалитета приликом утврђивања дисциплинске одговорности*, у: Социјална политика бр. 9/60, Београд, стр. 45.

две групе, на лакше и теже. Законом о ВС је задржана дихотомна подела повреда војне дисциплине која је била присутна у свим раније донетим прописима који се баве дисциплинском одговорношћу припадника војске.

3.2.1 Дисциплинске грешке

Законом о ВС, у члану 148 је прописано који се поступци у служби могу сматрати лакшим повредама дужности из службе, односно дисциплинским грешкама.

3.2.1.1 Учестало закашњавање или ранији одлазак с дужности или из службе

Радња извршења ове повреде дужности из службе је алтернативно постављена, што значи да је припадник војске може учинити, било учесталим закашњавањем на дужност (односно службу), или ранијим одласком с дужности, или из службе. Закашњавање „постоји онда када припадник војске на дужност, односно службу не дође у време које је прописано законом, односно актом надлежног старешине“⁴⁵⁰. Учестало закашњавање на дужност или на службу припадник војске врши када, у прописано време, не дође на вршење истих. Учесталост закашњавања говори о понављању ове радње у краћем временском периоду, а да би дисциплинска грешка постојала, закашњавање мора бити неоправдано. Друга радња означена је као ранији одлазак с дужности. Радња се извршава одласком у време које није прописано законом, другим прописом или наредбом овлашћеног старешине, при чему „дужина времене у којем се раније одлази са дужности, односно службе није релевантна“⁴⁵¹. Извршењем ове радње нарушава се вршење професионалне војне службе која не трпи произвољност, већ захтева тачно, потпуно и правовремено извршавање обавеза од лица која је врше, што представља основ на којем се изграђује оперативна и функционална способност војске.

3.2.1.2 Неоправдан изостанак с дужности или из службе један радни дан

---

⁴⁵⁰ Станковић, Марио, оп. цит. (фуснота 15), стр. 15.

⁴⁵¹ *Ibid.*

Радно време „као временски период у току 24 часа у коме је радник (службеник) обавезан да врши уговорени посао одн. посао свога звања или занимања“⁴⁵², подразумева да професионални припадници врше војну службу на одређеном месту, у току одређеног времена. Уколико без одобрења претпостављеног старешине, односно оправданог разлога, то не чини у то време и на том месту, такав поступак треба тумачити као лакшу повреду дужности из службе. Ова „дисциплинска грешка у суштини представља вид изостанка са дужности односно службе“⁴⁵³. Време трајања овог изостанка је прецизно одређено и износи један радни дан. Оваквим поступањем извршилац чини повреду члана 100 став 1 Закона о ВС којим је прописано да радна недеља траје пет радних дана, а радни дан траје осам часова.

3.2.1.3 Неоправдано необавештавање непосредно претпостављеног о разлозима спречености за долазак на дужност, односно у службу у року од 24 сата од времена предвиђеног за долазак

Радња извршења ове дисциплинске грешке састоји се у нечињењу припадника војске, односно непредузимању радње обавештавања непосредно претпостављеног о разлозима недоласка на дужност. Ова дисциплинска грешка је извршена протоком 24 сата од момента који је био предвиђен за долазак на дужност, односно у службу. Оваквим поступањем, професионални припадник војске нарушава одредбе о правовременом извршавању војних дужности, чиме се утиче на правилно функционисање војне службе јер претпостављени старешина не располаже потпуним информацијама о бројном стању људства што, између осталог, може нарушити оперативну и функционалну способност јединице у којој је припадник на служби. Формулација употребљена у Закону о ВС за ову дисциплинску грешку „указује на то да изостанак припадника Војске с дужности односно службе треба да буде оправдан“⁴⁵⁴.

3.2.1.4 Повреда прописа о ношењу војне униформе односно друге прописане одеће, војничком, односно другом прописаном изгледу и личној хигијени

Наиме, Законом о ВС у члану 14 став 1, забрањено је војном лицу да, у униформи, присуствује скуповима политичких странака, а у члану 48 став 1, прописана

⁴⁵² *Правни лексикон*, оп. цит (фуснота 42), стр. 766.

⁴⁵³ Станковић, Марио, оп. цит (фуснота 15), стр. 15.

⁴⁵⁴ *Ibid.*

је обавеза ношења униформе у складу са правилима службе, док је у члану 48 став 2 прописана надлежност председника Републике да, на предлог министра одбране, донесе правило којим се уређује војна униформа, знак припадности Војсци Србије и ознаке чинова, односно звања.

Радња ове дисциплинске грешке је бланкетног карактера и односи се на повреду прописа којима је уређено ношење војне униформе, односно друге прописане одеће, војнички односно други прописани изглед и лична хигијена. Да би се установило постојање ове дисциплинске грешке потребно је познавање прописа којима је ова област уређена, и то Закона о ВС, Правила службе Војске Србије, Правила о одевању и сл.

3.2.1.5 Долазак на дужност у стању алкохолисаности или довођење себе у току дужности у стање алкохолисаности

Употреба алкохола доводи у питање тачно, потпуно и правовремено вршење службе. Радња извршења је алтернативно постављена и прописана као долазак на дужност у алкохолисаном стању, односно довођења себе у такво стање, у току дужности. У првом случају, припадник војске је „пре доласка на дужност конзумирао алкохол и себе довео у алкохолисано стање и у таквом стању ступио на дужност“⁴⁵⁵, а друга радња подразумева конзумирање алкохола за време вршења дужности. За санкционисање ове дисциплинске грешке је довољна чињеница да је припадник војске у алкохолисаном стању и није потребно да изврши још неку лакшу повреду дужности из службе.

3.2.1.6 Непристојно понашање према сарадницима, подређенима и надређенима

Радња извршења ове дисциплинске грешке одређена је као непристојно понашање под којим треба подразумевати оно које одудара од опште прихваћених моралних норми у друштву. Под непристојним понашањем треба подразумевати галаму, псовање, коришћење непристојних покрета и сл., односно „небројени су начини на које се наведена радња може конкретизовати“⁴⁵⁶. Под сарадником се подразумева лице које ради у јединици – установи Војске Србије са лицем који чини ову дисциплински грешку,

⁴⁵⁵ Станковић, Марио, оп. цит (фуснота 15), стр. 16.

⁴⁵⁶ *Ibid.*

а које му није нити потчињено нити претпостављено. Када је у питању однос надређености и подређености треба узети у обзир члан 20 Закона о ВС који припаднике војске према односима у служби дели на претпостављене и потчињене. Претпостављени је лице које, на основу закона или другог прописа, командује, односно, руководи организационим делом а потчињени је лице на служби у том организационом делу.

3.2.1.7 Повреда правила о поздрављању, обраћању, представљању и јављању

Радња извршења дисциплинске грешке је бланкетног карактера и њоме се крше правила о поздрављању, обраћању, представљању и јављању. Како би се знало о ком облику лакше повреде дужности из службе је, у конкретном случају реч, потребно је да надлежни старешина примени одредбе Правила службе Војске Србије којим је овај сегмент живота и рада у војсци уређен.

3.2.1.8 Прикривање или непријављивање лакше повреде дужности из службе односно из радног односа

Радња извршења ове дисциплинске грешке алтернативно је одређена. Претпоставка извршења ове повреде дужности је да „неки припадник војске учини лакшу повреду дужности из службе или радног односа“⁴⁵⁷. Радња прикривања или непријављивања лакше повреде дужности из службе, односно из радног односа, има за циљ да таква грешка не буде санкционисана. Под прикривањем треба подразумевати активно деловање прикривача којим ће он онемогућити да надлежни старешина сазна за лакшу повреду дужности из службе, односно за лакшу повреду дужности из радног односа. Непријављивање представља типичну радњу нечињења која постоји онда када неко пропушта да учини радњу коју је, по неком правном основу, дужан да предузме. Овде се пропушта обавеза обавештавања надлежног старешине о лакшој повреди дужности из службе, односно, из радног односа. Оваквим поступањем надлежни старешина је онемогућен да се упозна са потпуним и правим стањем у јединици, односно установи, а извршилац својим поступањем крши правила која регулишу унутрашњу службу у јединици, односно установи, као и односе претпостављеног и потчињеног.

---

⁴⁵⁷ Станковић, Марио, оп. цит (фуснота 15), стр. 17.

3.2.1.9 Неблаговремено, непотпуно или немарно извршавање наређења одлуке или налога претпостављеног

Припадници су војске обавезни да извршавају наређења, одлуке или налоге претпостављених старешина у свим случајевима, изузев оних у којима би њихово извршење представљало повреду закона. Радња извршења ове дисциплинске грешке је алтернативно одређена као неблаговремено, непотпуно или немарно извршавање наређења, одлуке или налога претпостављеног, што говори да професионални припадник војске извршењу приступа на начин који је супротан одредбама тачака 33-40 Правила службе Војске Србије у којима је прописан стандард извршавања наређења одлуке или налога. Стандард подразумева извршавање без поговора, потпуно, тачно и на време.

3.2.1.10 Други поступак супротан правилима вршења службе који није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђених Законом о ВС или посебним законом

Овом генералном клаузулом законодавац обухвата и све оне случајеве који нису побројани у члану 148 став 1 тачке 1–9 Закона о ВС. Да би наведено понашање представљало дисциплинску грешку, потребно је да буду испуњени одређени услови, и то: да се ради о поступку који је супротан правилима вршења службе, што подразумева да се ради о кршењу неког прописа којима је регулисана служба у Војсци Србије као што су Правило службе и Стројево правило и др.; да тај поступак није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђених Законом о ВС или посебним законом, дакле, да се не ради о некој од напред наведених дисциплинских грешака које су установљене неким другим законом и потребно је да се ради о поступцима који представљају лакше повреде војне дисциплине, односно оне који војну службу теже не угрожавају, што је фактичко питање, које од случаја до случаја цени надлежни орган за расправљање повреда војне дисциплине.

Прописујући најчешће појавне облике дисциплинских грешака законодавац је хтео, да у области дисциплинске одговорности припадника војске за дисциплинске грешке, афирмише начело легалитета ⁴⁵⁸ које „долази до изражаја пошто

⁴⁵⁸ Начело законитости, као темељно начело нашег правног система, има пуну примену у прописима којима се уређује дисциплинска одговорност припадника Војске Србије и Министарства одбране. Полазећи од максиме која одражава ово начело (*nullum crimen, nulla poene sine lege*) намеће се потреба

се законима о државним службеницима, о полицији, као и о војсци наводе лакше и теже повреде дужности⁴⁵⁹. Значај овог начела није умањен прописивањем генералне клаузуле да дисциплинску грешку чини и „други поступак супротан правилима вршења службе који није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђеним овим или посебним законом”⁴⁶⁰. Ово из разлога што наведену одредбу треба рестриктивно тумачити чиме се елиминише евентуална самовоља надлежног старешине при одређивању тих понашања. Наиме, домашај ове одредбе обухвата само оне лакше повреде војне дисциплине које су супротне правилима вршења војне службе (Правило службе, Стројево правило и др. сл. прописи) као и да се не ради о некој од лакших повреда дужности из службе предвиђеним Законом о ВС или неким другим законом.

Прописивањем дисциплинских грешака, Закон о ВС је направио квалитативан искорак у односу на прописе који су донети у периоду од 1964. године, па надаље. Наиме Законом о ЈНА („Службени лист СФРЈ”, бр. 52/64) јединствено су, у члану 210 став 1 тачке 1-14, прописане повреде војне дисциплине или правила службе, а при одлучивању, да ли се у конкретном случају ради о дисциплинској грешци или дисциплинском преступу, надлежани орган је одлучивао на основу критеријума који су били прописану у члану 215 наведеног Закона⁴⁶¹.

3.2.2 Дисциплински преступи

Теже повреде дужности из службе (дисциплински преступи) припадника војске прописани су у члану 149 став 1 тачке 1-32 Закона о ВС.

сагледавања исте кроз оба сегмента, и то, прописаности повреда дужности из службе, као и прописаности санкција за њихово извршење. Прописаност дела је одраз настојања друштва да законским усмеравајућим правилима замени личне и субјективне критеријуме процене недозвољености понашања јер дело може бити само оно понашање, чињење или пропуштање, које одговара опису понашања забрањеног у закону, *Закон о ВС* је полазећи од наведеног, као и сви раније донети прописи, елиминисао арбитрарност надлежних дисциплинских органа тако што је прописао, кроз лакше и теже појавне облике, повреде дужности из службе као и дисциплинске санкције за њихово извршење.

⁴⁵⁹ Лубарда, Бранко; Кошутић, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр..242.

⁴⁶⁰ Видети чл. 148 ст. 1 тач. 9, оп. цит. (фуснота 13).

⁴⁶¹ Видети чл. 215 *Закона о Југословенској народној армији* („Службени лист СФРЈ, бр. 52/64) којим су наведени критеријуми за разграничење били: природа и карактеристика повреде; настале и могуће последице; услови под којима је повреда учињена; природа и значај наређења поводом кога је повреда учињена и остале околности које могу бити од утицаја на тежину повереде и одговорности.

3.2.2.1 Одбијање извршења наређења, односно налога претпостављеног, изузев наређења, односно налога чијим би се извршењем учинило кривично дело

Професионални припадник војске је, сходно члану 13 став 1 тачка 3 Закона о ВС, дужан да изврши наређење односно налог претпостављеног у вези са службом. Радња извршења овог преступа је одбијање под којим се подразумева „видљиво манифестовање непослушности које је, по правилу, праћено одређеним актима, као што су изговорене речи, гестови и сл.”⁴⁶². У случају неизвршења или одбијања извршења наређења, односно налога претпостављеног чијим извршењем би се учинило кривично дело нема извршења овог дисциплинског преступа.

3.2.2.2 Неизвршавање или несавесно извршавање наређења, одлуке или налога претпостављеног

Једна од основних обавеза припадника војске је да су дужни „да извршавају наређења претпостављених која се тичу службе”⁴⁶³. Радња извршења овог преступа је прописана алтернативно. Неизвршавање наређења значи непредузимање радње, односно означава негативну делатност, а несавесно извршавање наређења, одлуке или налога претпостављеног означава такво поступање лица при извршавању наређења којим се нарушава обавеза „да се иста извршавају без поговора, потпуно, тачно и на време”⁴⁶⁴.

3.2.2.3 Самовољно напуштање команде, јединице, или установе

Радња овог дисциплинског преступа огледа се у самовољном напуштању команде, јединице или установе. Припадници војске своју службу врше на одређеном формацијском месту и у току одређеног времена и са истог се могу удаљавати само по одобрењу претпостављеног старешине, а у складу са прописима о обављању војне службе. Неборављење у одређено време и на одређеном месту, без одобрења претпостављеног старешине, представља тежу повреду војне дисциплине којом се онемогућава несметано вршење службе у јединици, односно установи.

⁴⁶² Стојановић, Зоран и Перић, Обрад, *Кривично право* (посебни део), Београд, 2002., стр. 62.

⁴⁶³ Видети тач. 33 *Правила службе Војске Србије*, Београд, 2008.

⁴⁶⁴ *Ibid.*

3.2.2.4 Насилничко, увредљиво или недолично понашање или изазивање нереди, свађе или туче у служби

Радња извршења овог дисциплинског престопа је алтернативно постављена и исти се може извршити насилничким, увредљивим или недоличним понашањем или као изазивање нереди, свађе или туче у служби. Извршење насилничког понашања огледа се у предузимању неке од делатности као што су: вређање, злостављање, вршење насиља према другом, изазивању туче, дрско или безобразно понашање којим се теже угрожава спокој лица или теже ремети живот и рад. Увредљиво понашање се састоји у омаловажавању неког лица, односно негирању или подцењивању вредности које чине част једнога лица. Недолично понашање, пак, подразумева вршење одређених радњи као што су плување, чување косе, просипање прљаве воде на лице и сл. Туча се одређује као физички обрачун, а свађа као вербални обрачун између лица. Изазивањем нереди нарушава се, како несметано функционисање јединица, односно установа, тако и функционисање хијерархијске линије командовања и извршавања функционалних задатака.

3.2.2.5 Поступање којим се вређа достојанство подређених, нарочито с обзиром на пол, верско убеђење или националну припадност или кршење права која им по закону припадају

Радња извршење ове повреде дужности из службе је алтернативно одређена. Претпостављени старешина вређа достојанство потчињених кроз понижавање, вређање, омаловажавање и друге видове психичког малтретирања, полазећи нарочито од њиховог пола, верског убеђења или националне припадности. Кршење права означава такво понашање сатрешине којим он може како ускратити коришћење одређеног права чиме ће потпуно лишити лице одређеног права или га делимично лишити односно ограничити му коришћење права која му на основу Устава, закона и подзаконских прописа припадају. Овакво понашање је супротно начелима службе у војсци која су прописана у члану 13 став 3 Закона о ВС.

3.2.2.6 Уживање опојних дрога или неовлашћено држање супстанци или препарата који су проглашени за опојне дроге

Уживањем дроге (супстанце природног или синтетичког порекла) могу се „створити стања зависности која могу се да изазову оштећење здравља или да на други начин угрозе људски интегритет у физичком, психичком или социјалном смислу”⁴⁶⁵. Држање као облик извршења овог преступа мора бити неовлашћено. Уживањем опојних дрога лице не може одговорити захтевима формацијског места што је у супротности са тачком 64 Правила службе којом је у касарнама и војним објектима забрањено уношење, растурање и злоупотреба психоактивних супстанци (опијата и дрога). То може бити основ престанка професионалне војне службе по члану 110 став 1 тачка 8 Закона о ВС, у случају да се после лечења од зависности поново утврди употреба психоактивних супстанци.

3.2.2.7 Навођење другога на уживање опојне дроге или давање другоме опојне дроге да је ужива он или треће лице или омогућавање другоме да ужива опојну дрогу

Радња извршења овог преступа је алтернативно постављена, и то као радња подстрекавања којом професионални припадник војске наводи другога на уживање опијата и дрога, односно и кроз радњу помагања која се огледа како у давању опојне дроге другом ради уживања тако и кроз омогућавање другом да ужива опојну дрогу што се може учинити, између осталог, стављањем на располагање просторија ради уживања, о чему се код учиниоца мора утврдити постојање умишљаја.

3.2.2.8 Повреда стражарске, патролне или друге сличне службе

Припадник Војске Србије који врши стражарску, патролну или другу сличну службу (дежурство, чуварска служба и сл.) дужан је да поступа у складу са прописима којима је уређено њено вршење. Уколико поступа супротно прописима из Главе V Правила службе којом се уређује обезбеђење објеката, покретних ствари и људства (тачке 301-424) чини овај дисциплински преступ јер нарушава непрекидно обезбеђење објекта „ради заштите од напада, уништења, оштећења и отуђења покретних ствари односно откривања тајних података”⁴⁶⁶.

⁴⁶⁵ Стојановић, Зоран, *Коментар кривичног законика*, Београд, 2007., стр. 575..

⁴⁶⁶ Видети тач. 301, оп. цит. (фуснота 463).

3.2.2.9 Неоправдан изостанак с дужности или из службе најмање два радна дана узастопно или три радна дана са прекидима у периодима од 12 месеци

Прописани дисциплински преступ представља тежи облик дисциплинске грешке из члана 148 став 1 тачка 2 Закона о ВС. Изостанак са службе је неоправдан уколико траје најмање два радна дана узастопно или три радна дана са прекидима у периоду од 12 месеци. Период од 12 месеци треба рачунати од првог дана када је професионални припадник војске неоправдано напустио службу. Оваквим поступањем професионални припадник нарушава тачно, потпуно и правовремено извршавање обавеза које проистичу из закона, подзаконских прописа и наредби.

3.2.2.10 Злоупотреба права из службе

Припадник Војске Србије злоупотребу права из службе врши када их користи, не у интересу службе, већ ради остваривања неког сопственог интереса или интереса трећег лица или на штету интереса неког лица. За ово дело често је пресудан мотив, и то нарочито код оних права из службе код којих припадник има дискреционо право приликом одлучивања о правима потчињених.

3.2.2.11 Незаконито располагање средствима

Радња извршења овог дисциплинског преступа огледа се у свесном кршењу закона, других прописа или општих аката о пословању или у очигледно несавесном пословању односно располагању средствима Војске Србије. Наведеним поступањем, професионални припадник војске врши повреду одредби члана 28 и чланова 173-178 Закона о ВС.

3.2.2.12 Злоупотреба службеног положаја или прекорачење службеног овлашћења

Злоупотреба службеног положаја подразумева искоришћавање службеног положаја ради остваривања неког личног интереса или интереса трећег лица или на

штету интереса неког лица. Извршилац код овог облика извршења остаје у оквирима свог службеног положаја и овлашћења. Прекорачење службеног овлашћења значи злоупотребу службеног овлашћења кроз предузимање или пропуштање радње која није дозвољена, а која је повезана са остварењем неког интереса.

3.2.2.13 Незаконити рад или пропуштање радњи на које је лице у служби овлашћено ради спречавања незаконитости или штете

Радња извршења дисциплинског преступа је постављена алтернативно што значи да се радња извршења састоји у доношењу незаконитог акта или у кршењу закона на други начин (погрешно представљање односно искривљавање чињеничког стања), а не само као погрешна примена права. Пропуштање радњи на које је лице у служби овлашћено ради спречавања незаконитости или штете представља најгрубљи облик несавесног поступања у вршењу службене дужности.

3.2.2.14 Немаран однос према повереној имовини или присвајање или наношење штете војној или другој имовини у вези са обављањем службе

Припадник Војске Србије према повереној имовини треба да се односи са дужном пажњом. Немаран однос подразумева такав однос који одудара од стандарда нормалног односа и под њим се подразумева непрописно држање, чување, руковање, непредузимање мера за обезбеђење или одржавање наведене имовине. Присвајање имовине се огледа у противправном присвајању војне имовине од стране професионалног припадника војске или наношењу штете на војној или другој имовини која је легално стављена у надлежност професионалног припадника војске.

3.2.2.15 Повреда тајности података или несавесно чување службених списа или података

Радња извршења овог преступа је алтернативно одређена. Повреда тајности података се састоји у саопштавању, предаји или чињењу доступним података који представљају тајну другом лицу, или у прибављању тих података у намери да се

предају непозваном лицу или као несавесно чување службених списа или података што се огледа у непредузимању одговарајућих мера и поступака ради заштите службених списа или података што за последицу може имати њихову доступност непозваним лицима. Наведено поступање је у супротности са чланом 13 став 1 тачка 8 Закона о ВС којим је прописана обавеза припадника Војске Србије да у вршењу службе чува тајност података за време службе, као и по њеном престанку службе у периоду одређеним законом којим се уређује заштита тајних података, осим ако на законом одређени начин није ослобођен обавезе чувања тајне, односно овлашћен да одређеном органу или лицу саопшти тајни податак.

3.2.2.16 Подношење лажног извештаја

Током вршења службе, припадници војске подносе претпостављеном старешини усмене и писмене извештаје. Радња подношења лажног извештаја може се извршити на више начина и то: изношењем неистинитих података од значаја за службу; прећуткивање неке важне чињенице у извештају као и прослеђивањем таквог извештаја за који се зна да су подаци у њему неистинити. Чињењем наведеног преступа онемогућава се правилно, брзо и ефикасно функционисање војне организације, те доношење адекватних одлука.

3.2.2.17 Давање нетачних података или докумената која су од утицаја на пријем у службу или напредовање

Радња овог дисциплинског преступа је постављена алтернативно и огледа се, како у давању нетачних података или докумената који су од утицаја на пријем у службу, тако и у случају када лице треба да напредује у служби. Давање нетачних података од значаја за пријем у службу је разлог за престанак професионалне војне службе лица које је противзаконито примљено.

3.2.2.18 Фалсификовање, прикривање или противправно уништење службене исправе, књиге или списа или употреба фалсификоване исправе

Фалсификовање је прављење лажне исправе или преиначиње праве исправе. Та правна исправа не потиче од лица које је на њој означено као издавалац, а преиначеном исправом се сматра исправа у којој је битно измењен садржај. Прављење лажне или преиначење праве исправе мотивисано је намером да се употреби као права. Прикривање или противправно уништење службене исправе је усмерено на онемогућавање доказивања неке релевантне чињенице. Осим горе наведеног, радња овог преступа се огледа и у употреби фалсификоване исправе која се може чинити у различите сврхе ради остварења неког права супротно одредбама Закона и подзаконских прописа.

3.2.2.19 Непредузимање прописаних мера за чување живота и здравља људи и исправности објеката и технике

Радња извршења овог дисциплинског преступа огледа се, како у непредузимању прописаних, наређених или других очигледно потребних мера за чување живота и здравља људи који су му поверени, тако и за одржавање у исправном стању објеката и технике. Последица пропуштања наведених радњи састоји се у конкретној опасности за живот и здравље људи, као и за исправност објеката и технике.

3.2.2.20 Рад уз накнаду или награду ван јединице, односно установе или самостално обављање професионалне делатности противно условима одређеним законом

Професионални припадник војске може да ради, под условима утврђеним законом, уз накнаду или награду ван јединице, односно установе или самостално обавља професионалну делатност, само по одобрењу начелника Генералштаба или старешине кога он овласти у Војсци Србије, односно министра одбране или руководиоца организационе јединице кога он овласти у Министарству одбране. Надлежне старешине неће издати ово одобрење у случају ако се радом за који се тражи одобрење онемогућава или отежава рад професионалног припадника Војске Србије, штети угледу Војске Србије или утиче на непристрасност рада професионалног припадника Војске Србије. Рад без одобрења представља кршење одредбе члана 52 Закона о ВС.

3.2.2.21 Преузимање дужности директора, заменика или помоћника директора у правном лицу без одобрења надлежног државног органа или повреда ограничења чланства у органима правног лица од стране професионалног припадника Војске Србије

Радња извршења дисциплинског преступа је алтернативно одређена. Професионални припадник војске који преузме дужност директора, заменика или помоћника директора у правном лицу, без одобрења надлежног органа, чини тежу повреду дужности из службе. Таква повреда дужности врши се и у случају учешћа у органима управљања правног лица уколико га на ту дужност није именовала влада или други државни орган. Овај дисциплински преступ је брисан Законом о изменама и допунама закона о ВС⁴⁶⁷.

3.2.2.22 Оснивање привредног друштва, јавне службе и бављење предузетништвом и бављење предузетништвом од стране професионалног припадника Војске Србије

Ради спречавања сукоба интереса професионалном припаднику Војске Србије је забрањено оснивање привредног друштва, јавне службе и бављење предузетништвом. Поступањем супротно наведеном, у било ком сегменту, лице чини тежу повреду дужности из службе. Овај дисциплински преступ је брисан Законом о изменама и допунама закона о ВС⁴⁶⁸.

3.2.2.23 Непреношење управљачких права у привредном субјекту на друго лице, недостављање података руководиоцу о лицу на које су пренета управљачка права или недостављање руководиоцу доказа о преносу управљачких права од стране професионалног припадника Војске Србије

Професионални припадник војске који је, пре ступања у службу, основао привредни субјекат обавезан је да пренесе управљачка права у привредном субјекту на друго лице, достави податке руководиоцу како о лицу на које их је пренео тако и доказ о њиховом преношењу. Неизвршењем било које обавезе лице чини тежу повреду дужности из службе. Овај дисциплински преступ је брисан Законом о изменама и допунама закона о ВС⁴⁶⁹.

⁴⁶⁷ Закон о изменама и допунама закона о Војсци Србије („Службени гласник РС“, бр. 10/15).

⁴⁶⁸ *Ibid.*

⁴⁶⁹ Закон о изменама и допунама закона о Војсци Србије, оп. цит. (фуснота 467).

3.2.2.24 Примање поклона у вези с вршењем послова мимо одредаба закона, примање услуга или користи за себе или друго лице или коришћење службе ради утицаја на остваривање сопствених права или права лица повезаних са припадником Војске Србије

Због природе и значаја посла који врши професионалном припаднику војске је забрањено да прима поклоне у вези са тим пословима као и било какву услугу или другу корист како за себе тако и за друга лица или коришћења службе ради остваривања сопствених права или права лица која су са њим повезана. Од овога су изузети само протоколарни поклони или пригодни поклони мање вредности. Такође се не сме користити вршење посла како би се утицало на остваривање како својих права тако и права других лица која су, повезана са професионалним припадником војске. Радња извршења је алтернативно постављена а професионални припадник војске је врши извршењем било које од наведених радњи.

3.2.2.25 Непријављивање интереса који припадник Војске Србије или са њиме повезано лице може имати у вези са одлуком државног органа у чијем доношењу учествује

Професионални припадник војске има законску обавезу да пријави интерес који он или са њим повезано лице може имати у вези са одлуком државног органа у чијем доношењу учествује. У наведеном случају је у обавези да о томе писмено обавести непосредно претпостављеног старешину ради доношења одлуке о његовом изузећу. Извршење овог дисциплинског престапа врши се нечињењем, односно непредузимањем радње обавештавања од стране професионалног припадника војске.

3.2.2.26 Повреда начела непристрасности или политичке неутралности или изражавања и заступања политичких уверења у служби

Војска Србије је идеолошки, интересно и страначки неутрална, те је, стога, припадник Војске Србије, у вршењу службе, дужан да поступа у складу са

Уставом, законом и другим прописима према правилима струке, непристрасно и страначки неутрално; да не истиче страначка или друга политичка обележја, не изражава своја политичка уверења, нити се може при обављању службе руководити својим политичким убеђењима, нити их може изражавати и заступати. Радња извршења је алтернативно одређена, а тежа повреда дужности је извршена предузимањем било које од њих.

3.2.2.27 Штрајковање или учествовање у противправном синдикалном организовању односно у противправним синдикалним активностима

Професионалним припадницима војске, сходно члану 14 став 5 Закона о ВС, није допуштено право на штрајк, али им је дозвољено право на синдикално организовање, при чему је законодавац прописао да предмет синдикалног удруживања, организовања и синдикалних активности не могу да буду одредбе и примена закона и других прописа који се односе на састав, организацију и формацију Војске Србије; оперативну и функционалну способност, употребу и попуну Војске Србије; приправност и мобилизацију, опремљеност наоружањем и војном опремом; командовање и руковођење у Војсци Србије и управљањем системом одбране; учешће у мултинационалним операцијама, као и унутрашњи односи и Војсци Србије који се заснивају на начелима субординације и једностарешинства.

3.2.2.28 Непоступање по захтеву војног дисциплинског тужиоца или војног дисциплинског суда

Радња извршења овог дисциплинског преступа одређена је негативно у смислу да професионални припадник војске чини дисциплински преступ тако што не поступа по захтеву, или војног дисциплинског тужиоца, или војног дисциплинског суда, за предузимање одређених радњи, чије извршење траже наведени органи.

3.2.2.28а Непоступање по налогу инспектора Инспектората одбране, односно лица која су актом надлежног старешине овлашћена за послове инспекцијског надзора

Наведену тежу повреду из службе професионални припадник врши тако што не поступа по налогу инспектора, односно лица које је овлашћено за послове

инспекцијског надзора у вези са извршавањем закона у области и од значаја за одбрану, прописа донетих на основу тих закона, као и планова и мера државних органа и организација и Војске Србије. У вршењу инспекцијског надзора инспектор или лице које је овлашћено за послове инспекцијског надзора има право вршења надзора, сходно члану 17 Закона о одбрани, а субјекти код којих је вршена контрола дужни су да поступе по налозима инспектора односно лица које је овлашћено за послове инспекцијског надзора.

3.2.2.29 Прикривање или непријављивање теже повреде дужности из службе, односно из радног односа

Радња извршења овог преступа је одређена алтернативно као прикривање или непријављивање. Услов за извршење овог преступа је да је неки припадник ВС начинио тежу повреду дужности из службе. Прикривање подразумева активно понашање лица које прикрива радњу ради онемогућавања надлежног старешине да сазна за наведену повреду. Непријављивање је, пак, типична радња пропуштања извршења обавезе.

3.2.2.30 Лакша повреда дужности учињена у периоду од годину дана од повреде дужности утврђене правноснажним актом којим је изречена дисциплинска санкција

Радња извршења огледа се у извршењу дисциплинске грешке припадника војске у периоду од годину дана од када му је утврђена повреда дужности у служби путем правноснажног акта којим му је изречена дисциплинска санкција. Извршење ове повреде дужности има утицај на остваривања статусних права припадника војске. Овај дисциплински преступ је брисан Законом о изменама и допунама закона о ВС⁴⁷⁰.

3.2.2.31 Извршење кривичног дела против државних органа, службене дужности, човечности и других добара заштићених међународним правом или Војске Србије утврђено правноснажно осуђујућом пресудом

---

⁴⁷⁰ Закон о изменама и допунама закона о Војсци Србије, оп. цит. (фуснота 467).

Законом о ВС је прописано да одговорност за кривично дело не искључује могућност вођења дисциплинског поступка и изрицања дисциплинске казне. Како извршење кривичног дела против државних органа, службене дужности, човечности и других добара заштићених међународним правом или Војске Србије уједно представља и повреду дужности из службе, то се против професионалног припадника војске води и дисциплински поступак. Овај дисциплински преступ је брисан Законом о изменама и допунама закона о ВС⁴⁷¹.

3.2.2.32 Свако поступање припадника Војске Србије у служби које је противно прописима и кодексу части припадника Војске Србије

Професионални припадник који у служби поступа противно прописима или кодексу части, а којим се наноси штета угледу припадника Војске Србије одговара за дисциплински преступ. Наведена генерална клаузула омогућава да се сви појавни облици таквог понашања санкционишу.

Сагледавајући прописане теже повреде дужности из службе, може се закључити да, како и код дисциплинских грешака, законодавац настоји да афирмише начело легалитета у области дисциплинске одговорности за дисциплинске преступе. Афирмација начела легалитета је у потпуности учињена у делу који се тиче тежих повреда дужности из службе. Прописивањем појавних облика дисциплинских преступа, односно афирмацијом начела легалитета, Закон о ВС је успео да реafirмише квалитативно другачији приступ наведеној материји који је, био примењиван у периоду од 1948. до 1964. године

3.3 Извршилац дисциплинског деликта

Једно од основних питања дисциплинске одговорности је питање ко може бити извршилац дисциплинског деликта, односно ко чини круг одговорних лица. Сагледавајући прописе којима је, у дугом временском периоду уређивана матрија дисциплинске одговорности, могу се уочити одређене разлике у приступу овом питању које се огледају у следећем: део прописа не садржи одредбу о кругу одговорних лица већ се о њима сазнаје индиректно кроз одредбе о санкцијама које се могу изрећи одређеним категоријама лица. Такав приступ је евидентан у Закону о војничкој

---

⁴⁷¹ Закон о изменама и допунама закона о Војсци Србије, оп. цит. (фуснота 467).

дисциплини из 1862. године и Уредби о дисциплинарном казнењу у народној војсци из 1872. године. Друга група прописа садржи одредбу о кругу одговорних лица, било да је општег карактера, било да се њом набраја круг извршилаца по систему позитивног набрајања. Први пропис који садржи општу одредбу о кругу одговорних лица је Уредба о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци којом је прописано да „под војну дисциплину долазе у опште сви војници, без разлике звања, чина, или рода војске; као и сва лица, која потпадају под уредбу војно – дисциплинарну и суђење војно – судско”⁴⁷².

3.3.1 Појам извршиоца

Под извршиоцем дисциплинског деликта сматра се оно „лице које је предузело радњу извршења”⁴⁷³, односно „физичко лице које предузима радњу извршења (извршилац), или радњу саучесништва (саучесник)”⁴⁷⁴ при повреди дужности из службе „под условом, да му се извршење може у кривицу ставити”⁴⁷⁵. Полазећи од наведеног, може се констатовати да су извршилаштво и виност главни елементи извршиоца повреде дужности из службе.

3.3.2 Извршилаштво

Повреду дужности из службе могу, по природи ствари, извршити она лица која је врше. Службом у војсци, сходно члану 6 Закона о ВС, сматра се:

- вршење војних и других дужности у сталном и резервном саставу Војске Србије;
- вршење војних и других дужности на радним местима у Министарству одбране и другим државним органима и правним лицима на која се на неодређено или одређено време упућују на службу, односно на рад професионална војна лица (професионална војна лица распоређена ван Војске Србије);
- вршење дужности цивилних лица на служби у Војсци Србије распоређених на радна места у војним јединицама и војним установама у

⁴⁷² Видети чл. 23, оп. цит. (фуснота 269).

⁴⁷³ Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ., оп. цит. (фуснота 35), стр. 162.

⁴⁷⁴ Стојановић, Зоран, оп. цит. (фуснота 45), стр. 142.

⁴⁷⁵ Јовић, Милан, *Војно дисциплинско право*, Београд, 1928., стр. 17.

којима се не обављају послови из надлежности Министарства одбране, а које су организационо и функционално везана за Министарство одбране;

- вршење дужности професионалних припадника Војске Србије у мултинационалним операцијама и другим активностима у иностранству у складу са Законом којим се одређује употреба Војске Србије ван граница Републике Србије, и
- школовање државалајана Републике Србије за војне дужности у војно школским установама и друго стручно оспособљавање за офицере и подофицере.

Како је Законом о ВС прописано да је припадник војске дисциплински одговоран за повреде дужности из службе, потребно је утврдити шта се под појмом „припадник војске” подразумева и која лица га чине. Под професионалним припадницима Војске Србије подразумевају се професионална војна лица и цивилна лица на служби у Војсци Србије, а осим њих дисциплинској одговорности подлежу и друге категорије лица из чланова 154 и 155 Закона о ВС, односно:

- војници на служењу војног рока,
- лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у Војсци Србије,
- лица на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере и
- кадети војне високошколске установе.

Закон о ВС је, за разлику од прописа донетих у ранијем периоду, извршиоцима дисциплинског деликта посветио већи број законских чланова уз истовремено прописивање дисциплинских санкција које им се, као категорији лица, могу изрећи.

3.3.3 Професионална војна лица

Професионална војна лица врше војну службу као своје професионално занимање што их раздваја „од ратника из претходних периода”⁴⁷⁶ и дисциплинској

⁴⁷⁶ Huntington, Samuel P., оп. цит. (фуснота 1), стр. 9.

одговорности подлежу од дана ступања у службу „на основу акта надлежног органа, односно уговора”⁴⁷⁷, па до њеног престанка из разлога прописаних чланом 110 став 1 тачке 1-10 Закона о ВС. Под професионалним војним лицима подразумевају се, сходно члану 9 Закона о ВС, официри, подофицири и професионални војници. За официре, односно подофицире небитна је чињеница, са аспекта дисциплинске одговорности да ли су у радном односу на неодређено односно одређено време. Када су у питању професионални војници они у радном односу могу бити само на одређено време. Дисциплински поступак против ове категорије лица води се за време док су у служби. Престанком својства професионалног војног лица, престаје могућност вођења дисциплинског поступка против њих.

3.3.4 Цивилна лица

Како термин „професионални припадник ВС”, осим професионалног војног лица, обухвата и категорију цивилних лица на служби у Војсци Србије то, када је ова категорија лица у питању треба указати на чињеницу да се под појмом цивилно лице на служби у Војсци Србије подразумевају две категорије лица, и то: војни службеници и војни намештеници.

Статус војног службеника има оно лице „чије се радно место састоји од послова из надлежности Војске Србије или са њима повезаних општих, правних, информатичких, материјално-финансијских, рачуноводствених и административних послова”⁴⁷⁸. Статус војног намештеника имају она „лица чије се радно место састоји од пратећих помоћно – техничких послова у Војсци Србије”⁴⁷⁹. Цивилно лице стиче права и преузима обавезе из службе у Војсци Србије даном ступања на рад од када подлеже дисциплинској одговорности, па све до дана престанка службе из разлога прописаних члановима 128-133 Закона о ВС.

3.3.5 Војници на служењу војног рока

Ради реализације Уставом Републике Србије и Законом о ВС прописаних задатака Војска Србије има стални и резервни састав. Стални састав, сходно члану 5

⁴⁷⁷ Видети чл. 40 ст. 1, оп. цит. (фуснота 13).

⁴⁷⁸ Видети чл. 10 ст. 2, оп. цит. (фуснота 13).

⁴⁷⁹ Видети чл. 10 ст. 3, *Ibid.*

став 2 Закона о ВС, чине професионални припадници Војске Србије и војници на служењу војног рока. Војници се на служењу војног рока „припремају и оспособљавају за учешће у одбрани и заштити суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности Републике Србије”⁴⁸⁰ и имају за време служења статус војних лица. Појам „војно лице“ обухвата професионална војна лица, војнике на служењу војног рока и лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у Војсци Србије. Војници на служењу војног рока подлежу дисциплинској одговорности све време служења војног рока што значи „даном ступања у Војску Србије када и постаје војно лице, а престаје да буде војно лице даном отпуста или прекида служења војног рока”⁴⁸¹. Одлучна чињеница је, дакле, статус војног лица и све време док га има војник на служењу војног рока подлеже правилима којима је уређена дисциплинска одговорност. На шестој седници Другог редовног заседања, Народна скупштина је донела 15. 12.2010. године Одлуку о обустави обавезе служења војног рока⁴⁸² којом се обавеза служења војног рока у Војсци Србије обуставља са одслужењем војног рока последње партије војника упућене у 2010. години. Почев од 01.01.2011. године упућивање војника, на служење војног рока, се врши по принципу добровољности.

3.3.6 Дисциплинска одговорност регрута

Регрутовање означава „скуп мера и радњи којима се *одабира* људство (регрути) ради континуиране попуне оружаних снага”⁴⁸³. Може бити обавезно када је уређено законом или добровољно „када се у оружане снаге ступа на основу уговора и уз одговарајућу плату”⁴⁸⁴. Овај процес прати развитак оружаних снага, од њиховог настанка, ради оцењивања способности људства за војну службу које се упућује у војску на основу конскрипције (принуде). Грађани су уписивани на листе према броју који је одређивала држава, било од случаја до случаја или према утврђеном критеријуму. Институт регрутовања се појавио у Пруској где је сваки кантон био обавезан да одређеним јединицама надомести попуњу људством до потребног бројног стања које се није могло остварити врбовањем. Русија је принудно регрутовање вршила

⁴⁸⁰ Видети чл. 2 ст. 1 Закона о војној, радној и материјалној обавези („Службени гласник РС”, бр. 88/09 и 95/14).

⁴⁸¹ Видети чл. 4 ст. 3, оп. цит. (фуснота 480).

⁴⁸² Одлука о обустави обавезе служења војног рока, („Службени војни лист”, бр. 33/10).

⁴⁸³ Војна енциклопедија, књига 8 (друго издање), Београд, 1974., стр. 108.

⁴⁸⁴ *Ibid.*

према различитим критеријумима (у XVII веку на 20-30 домова један регрут, а у XVIII и у првој половини XIX века 5-10 регрута на 1000 становника, а некада и више).

Нужност одбране државе „повлачи за собом војну обавезу грађана једне државе, чак и кад је она скопчана с великим животним ризицима“⁴⁸⁵. Одбрана земље се остварује ангажовањем људских и материјалних ресурса, при чему људски ресурс обухвата „демографски потенцијал државе који подлеже обавези одбране, који је способан и обучен за укључивање у систем одбране“⁴⁸⁶. Начин попуне Војске Србије се регулише Законом о војној, радној и материјалној обавези⁴⁸⁷. Војна обавеза представља право и дужност грађана да се припремају и оспособљавају за учешће у одбрани и заштити суверености, независности, територијалној целовитости и безбедности Републике Србије, општег је карактера и чине је: регрутна обавеза, обавеза служења војног рока, обавеза вршења цивилне службе и обавеза у резервном саставу. Врше је војни обвезници: регрути, војници на служењу војног рока са оружјем или без оружја, лица у цивилној служби и лица у резервном саставу.

Са навршених 18 година живота лице стиче статус регрута и његова дужност као војног обвезника је да извршава прописане обавезе и налоге Министарства одбране у вези са увођењем у војну евиденцију, лекарским и другим прегледима и психолошким испитивањима, регрутовањем, упутом на служење војног рока у Војску Србије, као и друге прописане обавезе за регруте и траје до ступања на служење војног рока, односно до превођења у резервни састав. По позиву територијалног органа, у вези са вршењем војне обавезе, дужан је да се јави на место и у време који су навидени у општем или појединачном позиву и да, при томе, понесе ствари и исправе који су одређени у позиву⁴⁸⁸. Даном ступања на служење војног рока, са оружјем или без оружја, регрут постаје војно лице, а престаје да то буде даном отпуста или прекида служења војног рока. Ова чињеница је од круцијалног значаја јер моментом ступања у Војску Србије регрут стиче статус војног лица и док тај статус траје, подлеже одредбама о дисциплинској одговорности које су прописане у Закону о ВС и подзаконским прописима. Доношењем Одлуке о обустави обавезе служења војног рока⁴⁸⁹, упућивање на служење војног рока се врши по принципу добровољности, у

⁴⁸⁵ Марковић, Ратко, оп. цит. (фуснота 157), стр. 351.

⁴⁸⁶ Видети чл. 4 ст. 1 тач. 12, оп. цит. (фуснота 188).

⁴⁸⁷ Закон о војној, радној и материјалној обавези, („Службени гласник РС“, бр. 88/09, и 95/14).

⁴⁸⁸ Видети чл. 10, оп. цит. (фуснота 487).

⁴⁸⁹ Одлука о обустави обавезе служења војног рока, („Службени гласник РС“, бр. 95/10).

складу са Уредбом о начину и поступку добровољног служења војног рока са оружјем⁴⁹⁰ (у даљем тексту: Уредба). Уредбом су у члану 2 прописани појмови „кандидат“ и „војник“, при чему је кандидат лице које је поднело пријаву на јавни оглас Министарства одбране за добровољно служење војног рока на начин уређен овим прописом, а војник је лице које је актом надлежног органа упућено на добровољно служење војног рока са оружјем и које се, у време које је назначено у појединачном позиву, јавило у центар за обуку Војске Србије. Добровољно служење војног рока са оружјем отпочиње даном ступања кандидата у центар за обуку и од тада, кандидат постаје војник на добровољном служењу војног рока. Од тог тренутка, дисциплинска одговорност овог лица је уређена одредбама Закона о ВС и подзаконских прописа и траје, сходно члану 19 Уредбе, до истека прописаног рока за добровољно служење војног рока са оружјем када се војник отпушта, односно дана доношења акта о прекиду добровољног служења војног рока са оружјем. Са изабраним кандидатом, територијално надлежни центар Министарства одбране за локалну самоуправу, сходно члану 11 Уредбе, закључује уговор којим се уређују међусобна права и обавезе. Овај уговор се, сходно члану 18 став 1 тачке 2 и 3 Уредбе, раскида уколико се утврди да је против војника, за време добровољног служења војног рока, покренут кривични поступак или је учинио дисциплински преступ прописан Законом о Војсци Србије. У овим случајевима, територијални орган Министарства одбране покреће поступак накнаде трошкова, у складу са закљученим уговором који се односе на: накнаду путних трошкова за јављање на добровољно служење војног рока са оружјем, односно повратка кући са одслужења истог; месечна новчана примања; коришћена права из здравственог осигурања, по прописима о здравственом осигурању у Војсци Србије који се односе на војне обвезнике; и смештај, исхрану, војну одећу и обућу.

У садашњем времену се „масовна војска више не сматра безпоговорним симболом националне суверености“⁴⁹¹. Њихова оправданост је доведена у питање увођењем сложених борбених техничких система чија употреба тражи само специјализовани војни кадар. Стога се, ради смањења буџетских трошкова, тежи смањењу војске и њеној професионализацији кроз увођење професионалног или кобинованог регрутно-професионалног контингента. Временом, дакле, регрутни систем заснован на обавези служења војног рока одлази у други план и губи на значају.

---

⁴⁹⁰ Уредба о начину и поступку добровољног служења војног рока са оружјем, („Службени гласник РС“, бр. 7/11).

⁴⁹¹ Марковић, Ратко, оп. цит. (фуснота 157), стр.352.

3.3.7 Лица у резервном саставу

Обавези служења у резервном саставу, сходно члану 48 став 2 тачке 1-3 Закона о војној, радној и материјалној обавези, подлежу војни обвезници: који су одслужили војни рок (са оружјем или без оружја и добровољно); који су, по одредбама наведеног закона регулисали обавезу служења војног рока на други начин и жене војни обвезници које се воде у евиденцији. Ова лица су војни обвезници у резервном саставу и у евиденцији се воде као резервни официри, резервни подофицири и војници у резерви. Ради вршења војне обавезе територијални орган може позвати војног обвезника општем или појединачним позивом највише до 90 дана. Војни обвезник је дужан да се јави на место и у време који су наведени у општем или појединачном позиву. Ово лице „постаје војно лице даном јављања на дужност у Војску Србије, а губи статус војног лица даном отпуста из Војске Србије”⁴⁹², односно, „сматра се да је лице у резервном саставу на војној дужности у Војсци Србије, од тренутка ступања у команду, јединицу или установу Војске Србије, ако се јавља непосредно, односно, од тренутка јављања у месту прикупљања, односно, на зборном месту означеном у општем или појединачном позиву или ратном распореду, до отпуштања из команде, јединице или установе Војске Србије”⁴⁹³. Резервиста „само привремено преузима професионалну одговорност. његове основне функције у друштву су негде другде. Као резултат тога, његове мотивације, вредности и понашање се често веома разликују од оних које има професионалац чија је то каријера”⁴⁹⁴.

3.3.8 Лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире

Ова категорија лица се оспособљава „за послове командовања и руковођења војним јединицама и војним установама, послове обуке и васпитања, друге послове организовања, развоја и оспособљавања војске”⁴⁹⁵ и организовања и развијања научноистраживачког рада у области војних наука и подлежу дисциплинској одговорности од дана пријема на стручно оспособљавање, па до њеног завршетка.

⁴⁹² Видети чл. 4 ст. 7, оп. цит. (фуснота 487).

⁴⁹³ Видети чл. 146 ст. 2, *Ibid.*

⁴⁹⁴ Huntington, Samuel P., оп. цит. (фуснота 1), стр. 20.

⁴⁹⁵ Видети чл. 2 Закона о војним школама и војним научноистраживачким установама („Службени лист СРЈ”, бр. 80/94, 80/94, 85/94 – испр. и 74/99 и „Сл. лист СЦГ” бр. 44/05).

3.3.9 Кадети војне висошколске установе

Војска Србије школује у војношколским установама држављане Републике Србије за обављање војних дужности. Ово школовање сматра се, у погледу права и обавеза, службом у Војсци Србије. Кадети војне висошколске установе имају статус војних лица, који стичу ступањем у Војску Србије „на основу акта о пријему у војношколску установу ради школовања за војне дужности”⁴⁹⁶. На основу наведеног, произилази да се одредбе о дисциплинској одговорности на кадете примењују од дана ступања у војну школу, односно, закључењем уговора о школовању са Министарством одбране. Даном завршетка школовања, уколико испуњава услове из члана 39 став 1 тачка 2) да је здравствено и психофизички способан за службу, у Војсци Србије; тачка 5) да није осуђиван на казну затвора од најмање шест месеци и тачка 8) да је безбедносно проверен и да нема безбедносних сметњи за пријем у професионалну војну службу, у складу са прописима којима је уређено вршење безбедносне провере у Министарству одбране. Кадет се прима у професионалну војну службу, без конкурса и производи у чин потпоручника, и од тога дана постаје официр, чиме се стичу услови за примену Правила о дисциплинској одговорности у делу који се односи на професионално војно лице.

Питање извршилаштва је темељно питање дисциплинске одговорности јер нам даје одговор на питање ко може да чини круг оговорних лица која су обухваћена домашајем норми о дисциплинској одговорности. Круг лица која се могу јавити као извршиоци повреде војне дисциплине је био уређен, у свим до сада донетим прописима или на директан начин системом позитивног набрајања, или на индиректан начин кроз прописивање дисциплинских санкција које се могу изрећи појединим категоријама лица. Специфичност у овом погледу представља једино решење прописано у параграфу 12 Закона военог којим је била прописана могућност кажњавања лица која нису вршила војну службу. Наиме, уколико се у време службе Божије у логору вршила продаја робе од стране крчмара и других продаваца (осим оне која је била потребна за болесног), они су за наведени прекршај, уколико су га учинили први или други пут, кажњавани новчаном казном (глобом), а у случају да су то учинили трећи пут, тада им је роба одузимана у корист шпитаља (болнице).

⁴⁹⁶ Видети чл. 32 ст. 2, оп. цит. (фуснота 13).

3.3.10 Дисциплинска одговорност у ратном стању

Ратно стање „настаје, по међународном праву, објавом рата или отпочињањем непријатељстава између две или више држава“⁴⁹⁷ и оно представља „стање опасности у којем је оружаним деловањем споља угрожена сувереност, независност и територијална целовитост земље, односно мир у региону који захтева мобилизацију снага и средства за одбрану“⁴⁹⁸. У овом случају, команде, јединице и установе Војске Србије се попуњавају људством сталног и резервног састава којем се могу придружити и добровољци који се у погледу права и дужности изједначавају са војним лицима. Једно од питања које се, неминовно, намеће је питање дисциплинске одговорности, односно начина на који је уређена у ратном стању.

У позитивно-правним прописима, Закону о ВС и подзаконским прописима, овај облик правне одговорности није уређен прописивањем решења која би се искључиво примењивала у ратном стању. Изузетак представљају одредбе члана 144 Закона о ВС у којима се прописује да се поступак за утврђивање одговорности за привредни преступ и прекршајни поступак не могу водити против припадника Војске Србије, док за то овлашћење није дао председник Републике, односно министар одбране који дозволу даје по претходно прибављеном овлашћењу председника Републике. Питање уређења дисциплинске одговорности за време ратног стања има изузетан значај због посебних околности у којима се земља налази, а у случају да то није учињено, представља значајан пропуст.

После завршетка II светског рата, дисциплинска одговорност у ратном стању је била уређена одредбама члана 241 Закона у служби у оружаним снагама из 1985. год. и члана 204 Закона о Војсци Југославије из 1993. године. Наведеним законима је била прописана обавеза најхитнијег расправљања повреда војне дисциплине, забрана изрицања дисциплинских мера, односно дисциплинских казни чије извршење, с обзиром на услове и околности под којима треба да буду спроведене, није целисходно или није могуће. Прописана је надлежност председништва СФРЈ, односно председника Републике за доношење прописа којим би се уредила дисциплинска одговорност у ратном стању. Уједно је, у члану 242 Закона о служби у ОС, односно члану 205 Закона о ВЈ, прописано да се одредбе ових закона о одговорности војних лица за прекршаје,

⁴⁹⁷ Војна енциклопедија, оп. цит. (фуснота 483).

⁴⁹⁸ Видети чл. 4 ст. 1 тач. 7, оп. цит. (фуснота 188).

односно привредне преступе, неће примењивати за време ратног стања. Ако војно лице направи прекршај, односно привредни преступ за време ратног стања, одговорност се расправља по прописима којима је уређена дисциплинска одговорност војних лица за време ратног стања.

Правилником о војној дисциплини⁴⁹⁹ у члану 106, Правилником о војној дисциплини⁵⁰⁰ у члану 106 и Правилном о војној дисциплини⁵⁰¹ у члану 107, прописано је да се: дисциплинска одговорност за дисциплинске грешке у ратном стању расправља одмах, а најкасније у року од 24 сата од сазнања да је грешка учињена; наредба о иреченој дисциплинској мери, односно казни дисциплинског затвора не доставља ради оцене правилности одлуке; одлука о жалби доноси одмах, а најкасније у року од 24 сата; уколико извршење дисциплинске мере није могуће отпочети у року од 5 дана од дана саопштења, њеном извршењу, по правилу, не приступа; дисциплинска мера забране изласка из круга касарне и војнички притвор, односно дисциплинска казна затвора извршавају само у условима касарнског смештаја, односно гарнизонског смештаја војних јединица, односно војних установа, под условом да се њиховим извршењем кажњена лица не изложе већим опасностима, због насталих ратних дејстава, од осталих припадника; извршење дисциплинске мере војничког притвора, односно дисциплинске казне затвора, прекида или одлаже, ако то захтевају задаци војне јединице, односно војне установе, или разлози сигурности и заштите лица; свака дисциплинска мера, односно дисциплинска казна затвора, без обзира на то ко ју је изрекао, кажњеном може смањити, ублажити или опростити претпостављени старешина на положају команданта батаљона, њему равном или вишем положају, уколико је кажњени, по изрицању мере, односно казне, испољио храброст, пожртвовање и примереност у извршавању борбених задатака; кажњеном лицу коме је изречена мера губитка чина, за показану храброст, пожртвовање и примереност у извршавању борбених задатака, по службеној дужности може вратити чин који је стекао као војник, студент војне академије, ученик средње војне школе или шлушалац школе за резервне официре.

Расправљање одговорности за дисциплинске преступе у ратном стању уређено је члановима 107-112 Правилника о војној дисциплини из 1980., члановима 107-112 Правилника о војној дисциплини из 1990 и члановима 108-112 Правила о

⁴⁹⁹ *Правилник о војној дисциплини*, оп. цит. (фуснота 381).

⁵⁰⁰ *Правилник о војној дисциплини*, оп. цит. (фуснота 386).

⁵⁰¹ *Правило о војној дисциплини*, оп. цит. (фуснота 390).

војној дисциплини из 1993 и карактеристично је по следећем: за суђење лицима која су после учињеног дисциплинског престапа премештена у другу војну јединицу надлежан је војни дисциплински суд који је надлежан за припаднике те јединице, а за суђење саизвршиоцима, односно саучесницима из војних јединица за које су надлежни различити судови, надлежан је суд који је надлежан за суђење најстаријем саизвршиоцу или саучеснику по чину, односно положају, уз могућност одвојеног расправљања одговорности, уколико то ратне прилике захтевају; за покретање извиђаја против саизвршилаца, односно саучесника, надлежан је у ратном стању старшина који је најстарији по чину, односно рангу, уз могућност да против сваког од лица извиђај покреће његов надлежни старшина; дисциплински извиђај може трајати најдуже 7 дана од дана покретања, а у изузетним приликама, 24 сата; претрес може бити одржан у отсуству окривљеног, ако то захтевају ратне прилике или неодложне службене дужности окривљеног, уз услов да му се одреди бранилац по службеној дужности; окривљени се у ратном стању може одрећи права на жалбу одмах по саопштењу одлуке суда; извршење правноснажно изречених дисциплинских казни наређују, у ратном стању, врховни командат оружаних снага, председништво СФРЈ, односно председник СРЈ. Савезни секретар за народну одбрану, односно начелник Генералштаба, старшина који је осуђеног ставио под надлештво војног суда и претпостављени старшина на положају команданта дивизије, на једнаком или вишем положају. Наведене старшине за показану храброст и нарочито истицање у извршавању задатака су обавезне да по службеној дужности или по молби осуђеног, покрену поступак за смањење, ублажење или опроштај изречене казне.

Дисциплинска одговорност у ратном стању, као што се види из наведених прописа, никада није била уређена посебним правилом, већ је представљала саставни део прописа којима је уређивана дисциплинска одговорност у мирнодопским условима. Евентуално ратно стање у држави намеће потребу правовременог уређења дисциплинске одговорности и током мира. Стога би требало извршити допуну постојећих прописа и конституисати обавезу уређења дисциплинске одговорности у ратним условима кроз допуну постојећег Правила о војној дисциплини или израде новог.

3.4 Виност као елемент дисциплинске одговорности

Дисциплинска одговорност запослених у општем режиму радних односа прописана Законом о раду подразумева „одговорност за скривљену повреду радне обавезе и обавезе понашања предвиђене законом, колективним уговором или другим општим правним актом – правилником о раду, као и уговором о раду”⁵⁰². Овај облик одговорности запосленог се темељи на његовој кривици која представља „психички однос учиниоца према повреди радне обавезе и њеним последицама”⁵⁰³, било да се она манифестује кроз умишљај – директни или евентуални и нехат – свесни или несвесни, односно, намеру, грубу непажњу и обичну непажњу. Кривица је искључена код запосленог у случају његове неурачунљивости и стварне заблуде. Услови дисциплинске одговорности укључују постојање повреде радне обавезе, непоштовање радне дисциплине, урачунљивост и одсуство разлога који код запосленог искључују одговорност.

Како је једна од основних обавеза запосленог да се брине о имовини послодавца, то у случају повреде ове обавезе, запослени осим дисциплинске одговорности може одговарати и за штету. Наиме, сходно члану 163 Закона о раду, запослени је одговоран за штету коју је на раду или у вези с радом, намерно или крајњом непажњом проузроковао послодавцу. Правни режим одговорности за штету у области радног права је специфичан и наведене одредбе имају статус *lex specialis* у односу на Закон о облигационим односима. Да би запослени одговарао за штету, морају бити испуњени следећи услови: постојање имовинске штете, узрочна веза између радње (понашања) на раду или у вези са радом запосленог и штете. Основ одговорности запосленог је кривица која се манифестује кроз намеру или крајњу непажњу. Надлежност за утврђивање постојања штете, њене висине, околности под којима је настала, ко је штету проузроковао и како се надокнађује, сходно закону одређује се општим актом или уговором о раду. Надлежност за утврђивање штете је, сходно члану 163 став 5 Закона о раду, на послодавцу, односно на лицу које он за то овласти. Како по Закону о раду послодавац покреће отказни поступак у којем запосленом не отказује уговор о раду, већ изриче неку од дисциплинских мера, то можемо рећи да исту судбину има и поступак утврђивања одговорности за штету који, такође, није прописан. Уколико послодавац и запослени не постигну договор око надокнаде штете на овај начин, тада о њој, у парничном поступку, одлучује надлежни суд. Општим колективним уговором⁵⁰⁴ из 2008. године (чланови 44-47) било је прописано да се формира комисија коју именује

⁵⁰² Лубарда, Бранко А., Кошутин, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 242.

⁵⁰³ Ивошевић, Милан, *Дисциплински отказни разлози*, у: Заштита права из области рада – зборник радова, Београд, 2011., стр. 198.

послодавац и у којој је био и представник синдиката. Комисија је предлагала начин надокнаде штете, било кроз исплату исте у више рата (у зависности од социјалног статуса запосленог), било кроз исплату умањене штете или ослобађања запосленог од обавезе накнаде штете. Престанком важења општег колективног уговора 2011. године, запослени су изгубили заштиту коју им је он давао у поступку утврђивања одговорности за штету.

У службеничком режиму радних односа, одговорност за штету је уређена одредбама чланова 121-123 ЗДС. Наведеним законом, у члану 121 је прописана одговорност службеника за штету ако је намерно или из крајње непажње проузрокује државном органу, на раду или у вези са радом. Руководилац државног органа или лице које он за то писмено овласти, утврђује постојање штете, њену висину и околности под којима је проузрокована. Иста може бити одређена и у паушалном износу, уколико је утврђивање висине штете скопчано са несразмерним трошковима. Руководилац органа и државни службеник могу да закључе писмени споразум којим се одређују висина и начин накнаде штете, а који има снагу извршне исправе. Уколико службеник одбије да надокнади штету, тада се, као и у општем режиму радних односа, покреће парнични поступак ради накнаде штете. Законом је у члану 123 прописана могућност да државни службеник буде ослобођен одговорности за штету, што је могуће у случају извршења налога претпостављеног за који је државни службеник указао претпостављеном да извршење налога може проузроковати штету.

Осим општег и посебног режима дисциплинске одговорности и специфичан систем дисциплинске одговорности припадника војске, по природи ствари, као и остали, апострофира питање виности својих припадника, извршиоца повреде дужности из службе. Виност се дефинише као „психички однос између једног лица и његове радње одн. нерадње (виност у погледу на радњу) или последице његовом радњом, одн. нерадњом проузроковане (виност у погледу на последицу)”⁵⁰⁵, односно „одређен психички однос учиниоца према његовом делу”⁵⁰⁶. Виност се, дакле, посматра у односу на радњу и у односу на последицу. Виност је у односу на радњу „психички однос извршиоца са његовом радњом, а она се састоји у хотењу ове радње проузроковане у исто време тим хотењем”⁵⁰⁷, а виност у односу на последицу „је свест

⁵⁰⁴ *Опитим колективним уговором* („Службени гласник РС“, бр. 50/08, 104/08 - Анекс 1, 8/09 – Анекс 2) у чл. 67 ст. 1 је прописано да се овај колективни уговор закључује на три године.

⁵⁰⁵ Јовић, Милан В., оп. цит. (фуснота 475), стр. 16.

⁵⁰⁶ Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Ј., оп. цит. (фуснота 35), стр. 234

⁵⁰⁷ Живановић, Тома, оп. цит. (фуснота 206), стр. 219.

одн. могућност свести код извршиоца о узрочном односу између ње и његове радње⁵⁰⁸. Да би припадник војске био дисциплински одговоран, потребан услов је да је хтео радњу, односно нечињење којом је дисциплински иступ извршен, а у односу на последицу виност постоји када „је извршилац дисциплинског иступа био свестан (умишљај) или бар могао бити свестан последице својом радњом проузроковане (нехат). За постојање дисциплинског кривца довољан је и нехат. Ако је извршилац радио умишљајно, умишљај ће му служити као отежавна околност⁵⁰⁹. На основу наведеног, произилази да је тежишно питање да ли је извршилац био свестан свога дела и да ли је то дело хтео, и исто се треба ценити само у вези са конкретном повредом дужности из службе, а не у вези са његовим ранијим држањем, понашањем, карактером и сл. Виност се, дакле, исцрпљује у њена два облика, умишљају и нехату и изван њих не постоји.

Надлежни појединац, односно орган при разматрању дисциплинске одговорности припадника Војске Србије мора на неспоран начин утврдити субјективну одговорност учиниоца. Субјективна одговорност подразумева како урачунљивост (способност расуђивања и доношења одлука) тако и психички однос према учињеној повреди дужности из службе, односно да ли је припадник војске био свестан онога што ради и да ли је хтео оно што чини. Само онај урачунљиви припадник војске који је према своме делу имао одређени психички однос, чији је израз предузимање свесне и војне делатности, може бити одговоран, па према томе само такав учинилац може бити и санкционисан.

Уколико припадник војске обављањем службе нанесе штету намерно или крајњом непажњом Републици Србији, дужан је, сходно члану 175 став 1 Закона о ВС, надокнадити исту о чему се одлучује у дисциплинском поступку. Ако се износ штете не може утврдити до завршетка дисциплинског поступка, тада се о накнади штете одлучује у поступку за накнаду штете који је прописан Правилником о поступку за утврђивање постојања, висине и накнаде штете у Војсци Србије и условима и начину преношења овлашћења за одлучивање о накнади штете на старешине Војске Србије⁵¹⁰. Припадник Војске Србије може се, сходно члану 176 став 1 Закона о ВС, у целини или делом ослободити одговорности за насталу или проузроковану штету, односно може се

---

⁵⁰⁸ *Ibid.*, стр. 220.

⁵⁰⁹ Јовић, Милан В., оп. цит. (фуснота 475), стр. 16.

⁵¹⁰ *Правилник о поступку за утврђивање постојања, висине и накнаде штете у Војсци Србије и условима и начину преношења овлашћења за одлучивање о накнади штете на старешине Војске Србије*, оп. цит. (фуснота 20).

обуставити поступак ако је до ње дошло, по налогу претпостављеног кога је припадник војске писаним путем упозорио да би извршењем налога могла настати штета. Припадник војске који је одговоран за штету извршену крајњом непажњом може се, сходно члану 176 став 2 и 3 Закона о ВС, делимично или у целини ослободити обавезе накнаде штете у случају постојања оправданих разлога као што су знатни напори у обављању службе, смештај ствари које не одговарају прописаним условима или под околностима кад је штету било тешко избећи. Против професионалног припадника који одбије да надокнади причињену штету покреће се парнични поступак ради накнаде штете.

IV ДЕО

ДИСЦИПЛИНСКИ ПОСТУПАК

Ради утврђивања дисциплинске одговорности припадника војске, за учињену повреду дужности из службе, као и доношења одговарајуће одлуке о тој одговорности, спроводи се дисциплински поступак на начин, и под условима, који су прописани законом и подзаконским прописима. Дисциплински поступак „као део дисциплинског права, представља систем правних норми које регулишу остварење дисциплинске репресије и санкције против радника и службеника као учиниоца дисциплинског дела, обезбеђујући истовремено законитост и објективност поступка и

заштиту њихових права у овом поступку”⁵¹¹ и „има за циљ да пружи неопходне гаранције, заштиту запосленом од незаконитог поступања послодавца, односно злоупотребе дисциплинских овлашћења дисциплинских органа, посебно дискреционих овлашћења у вези са удаљавањем са рада као привременом и акцесорном дисциплинском мером као и да дисциплински орган у одговарајућем поступку прибави одговарајуће доказе”⁵¹². Он представља форму кроз коју се остварује садржина материјално-правних норми о одговорности припадника војске за повреду дужности из службе и обухвата низ процесних радњи, почев од покретања поступка, па до доношења одлуке о дисциплинској одговорности припадника војске. Како се Законом о ВС, повреде дужности из службе деле на лакше и теже, то се наметнула потреба да за ове појавне облике постоје и две врсте дисциплинског поступка у којем се утврђује одговорност извршиоца и, евентуално, изриче одговарајућа санкција.

4.1 Надлежност

Пре него што приступи решавању одређене правне ствари државни орган, пре свега, утврђује чињеницу да ли је надлежан за поступање у конкретној правној ствари и она се одређује као „(делокруг, компетенција) – скуп послова које врши неки субјект власти а пре свега државни орган”⁵¹³ односно „право и дужност једног органа управе или имаоца јавног овлашћења да решава у одређеној управној ствари на одређеној територији”⁵¹⁴. Услов успешног функционисање органа је тачно одређена надлежност, која се, по природи ствари, одређује с једне стране као његово право, а са друге као његова дужност.

Надлежност органа се манифестује у два вида, и то као стварна и месна надлежност.

Стварна надлежност је „право и дужност за решавање управних ствари с обзиром на њихову врсту”⁵¹⁵ и одређена је законом и на закону заснованим прописима.

Месна надлежност „означава подручје државне територије на коме поједини државни орган може вршити послове из своје стварне надлежности”⁵¹⁶, односно „јесте право и дужност за решавање одређених управних ствари с обзиром на

⁵¹¹ Балтић, Александар, оп. цит. (фуснота 36), стр. 244.

⁵¹² *Ibid.*

⁵¹³ *Правна енциклопедија* (књига 1), Београд, 1985, стр. 848.

⁵¹⁴ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 243.

⁵¹⁵ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 243.

⁵¹⁶ Поповић, Славољуб, оп. цит. (фуснота 404), стр. 512.

територију (подручје)⁵¹⁷ и она је критеријум за разграничење органа надлежних за решавање истоврсних ствари. Ова надлежност се темељи на прописима о политичко – територијалној подели, као и прописима о организацији појединих органа. Надлежност има когентни карактер па је стога не могу мењати ни странке договором ни државни орган без посебног законског овлашћења. Надлежност за расправљање одговорности прописана је одредбама Правила о војној дисциплини.

4.1.1 Надлежност за расправљање одговорности за дисциплинске грешке и изрицање дисциплинских мера према Правилу о војној дисциплини

4.1.1.1 Стварна надлежност

Дисциплинску одговорност својих потчињених расправљају претпостављене старешине и изричу им дисциплинске мере за чије изрицање су овлашћене Правилу о војној дисциплини. Полазећи од наведеног, мора се, пре свега, утврдити који старешина у саставу јединице, односно установе има статус претпостављеног.

Статус претпостављеног има „лице које на основу закона или другог прописа командује, односно руководи организационим делом”⁵¹⁸, односно, „онај који према законима, органској подели војске, службеним правилима или нарочитим уредбама, има и право и власт да заповеда, без обзира на међусобни ранг, род војске и струку”⁵¹⁹ што значи да је претпостављено „оно лице, које има ма какву команду и одговара за одржање реда и дисциплине у њој”⁵²⁰. Претпостављени старешина је дакле онај који је на основу закона и других прописа овлашћен да руководи или командује војном јединицом или установом, организационом целином команде јединице или управе, односно лицима која су на служби у њој. Сви остали у команди, јединици, управи или установи „дужни су да га слушају и према томе су његови потчињени”⁵²¹. Дакле, претпостављене старешине су стварно надлежне за расправљање одговорности за дисциплинске грешке својих потчињених, при чему је њихова надлежност подељена

⁵¹⁷ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 244.

⁵¹⁸ Видети чл. 20 ст. 2, оп. цит. (фуснота 13).

⁵¹⁹ Видети тач. 4 *Правила службе* (Други део), Министарство војске и морнарице Краљевине Југославије, Београд, 1940., стр. 2.

⁵²⁰ Павловић, Гојко, *Војничка дисциплина (по пуковнику Навроцком)*, Београд, 1903., стр. 432.

⁵²¹ Видети тач. 4, оп. цит. (фуснота 519).

на више органа првог степена, у зависности од тога које се лице јавља као извршилац дисциплинске грешке и која му се врста дисциплинске мере изриче. Правилном о војној дисциплини стварна надлежност је подељена на претпостављене старешине на положају командира вода или вишем, положају командира чете или вишем, положају команданта батаљона или вишем или положају команданта бригаде равном или вишем положају.

Стварна надлежност претпостављених старешина за расправљање дисциплинске одговорности потчињених, те изрицање дисциплинске мере, у зависности од категорије лица којој припада извршилац повреде дужности из службе, уређена је Правилном о војној дисциплини⁵²², према следећем:

- претпостављени старешина на положају командира вода или вишем положају може изрицати војницима на служењу војног рока, лицима у резервном саставу, стручном оспособљавању за офицере и подофицере дисциплинске мере: опомену и укор.

Ово право припада и претпостављеном старешини чина потпоручника који је постављен на положај⁵²³ раван формацијској дужности командира вода.

- претпостављени старешина, на положају командира чете или вишем, може изрицати професионалном војном лицу, војном службенику и војном намештенику дисциплинску меру опомене; војницима на служењу војног рока, лицима у резервном саставу и лицима на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере дисциплинску меру прекоредне службе у трајању до три смене, и војницима на служењу војног рока, осим мере прекоредне службе у трајању до три смене и дисциплинску меру забране изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана, с тим што командир чете то може учинити у трајању до 2 дана. Командир чете, такође, може изрећи војницима и мере за које је надлежан командир вода.

Наведене санкције могу изрећи претпостављене старешине чина поручника или капетана који су постављени на положај који је раван формацијском месту командира чете.

---

⁵²² Видети чл. 8, оп. цит. (фуснота 17).

⁵²³ Правилном о војној дисциплини („Службени војни лист“, бр. 22/08, 14/10 и 14/11) у чл. 9 прописана је надлежност претпостављених старешина за изрицање дисциплинских мера који се налазе на положајима који су равни формацијским дужностима из чл. 8 Правила.

- претпостављени старешина на положају команданта батаљона може изрећи, сем дисциплинских мера из надлежности командира вода и чете, војнику на служењу војног рока дисциплинску меру забране изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана, али само у трајању до седам дана; професионалном војном лицу, војном службенику и војном намештенику дисциплинску меру смањења плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 10%.

Права команданта батаљона да изричу наведене дисциплинске мере имају и официри чина мајора и потпуковника који су постављени на одговарајући положај. Уколико је претпостављени старешина на положају за који је прописан чин пуковника или виши чин има право изрицања дисциплинских мера старешина ранга командира вода, чете, команданта батаљона, као и претпостављених старешина који се налазе на положајима који су равни њиховим формацијским дужностима.

- претпостављене старешине ранга команданта бригаде имају право да, поред свих мера које се изричу наведеним категоријама лица од ниже претпостављених старешина, изрекну следеће дисциплинске мере, и то: војницима на служењу војног рока дисциплинску меру забране изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана у пуном обиму; професионалним војним лицима, војним службеницима и војним намештеницима дисциплинску меру смањења плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20% у пуном обиму.

Старешине које су на служби у Војној академији, имају чин мајора или потпуковника и постављени су на положај раван формацијској дужности команданта батаљона или више, имају право да изрекну кадетима следеће дисциплинске мере, и то: опомену, укор, забрану изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана, као и прекоредну службу у трајању до три смене, а начелник Војне академије има надлежност да кадетима изриче дисциплинску меру искључења из Војне академије.

За расправљање одговорности за дисциплинску грешку коју је лице учинило у ранијој јединици, односно војној установи, надлежан је старешина војне јединице, односно војне установе, у којој се лице налази на служби у време утврђивања одговорности. О изреченој дисциплинској мери старешина, који је меру изрекао, обавештава старешину јединице, односно установе, у којој је лице раније било у служби.

Право да расправља дисциплинску одговорност и изриче дисциплинске мере има, по правилу, само претпостављени старешина, и то над свим лицима која су му потчињена. Међутим, наведено правило има изузетак прописан у члану 12 став 1 Правила о војној дисциплини којим је уређена надлежност старешина, на одређеним формацијским местима, за изрицање дисциплинске мере лицима која нису у организационом саставу војних јединица, односно војних установа. То право имају старешине на формацијским местима чији списак је утврђен Правилем о војној дисциплини и Правилем службе Војске Србије⁵²⁴.

Ове старешине имају статус претпостављеног без обзира на чин и изричу дисциплинску меру лицима која им нису потчињена, у оквиру надлежности која је прописана у члану 9 Правила о војној дисциплини, само ако је то неопходно за одржавање реда и дисциплине. Ако дисциплинску грешку учини војно лице које има виши чин или положај „од старешине из члана 12 став 1 овог правила, предмет се уступа на расправљање претпостављеном старешини тог лица“⁵²⁵.

Другопретпостављени старешина је стварно надлежан за расправљање дисциплинске одговорности за учињене дисциплинске грешке у првом степену које су прописане у члану 14 Правила о војној дисциплини, и то:

- када потчињени учини дисциплинску грешку према личности претпостављеног и
- када потчињени учини дисциплинску грешку према претпостављеном на рапорту, службеном разговору или у писменом поднеску.

Стварна надлежност за решавање ове правне ствари припада претпостављеном старешини, али је надлежност пренета на њему непосредно претпостављеног старешину из разлога објективности. Наиме, овим се желело елиминисање свих негативних последица које могу постојати када претпостављени одлучује о правним стварима које се на њега односе.

4.1.1.2 Надлежност војних службеника за изрицање дисциплинских мера

---

⁵²⁴ Видети чл. 12 ст. 1 тач. 1-3 *Правила о војној дисциплини* и тач. 5 *Правила службе Војске Србије*, Београд 2008. којима су прописана формацијска места на којима постављене старешине имају надлежност изрицања дисциплинских мера лицима која нису у њиховом организационом саставу.

⁵²⁵ Видети чл. 13 ст. 2, оп. цит. (фуснота 17).

Војни службеници, сходно члану 15 Правила о војној дисциплини, могу изрицати дисциплинске мере војним службеницима и војним намештеницима у Војсци Србије који су им, у служби, потчињени. Правилу о војној дисциплини прописана је надлежност војних службеника да могу изрицати дисциплинске мере из члана 8 став 3 и 4 (прекоредна служба до три смене и опомена). Примена прописа ствара недоумице из разлога што дисциплинска мера прекоредне службе није прописана као мера која се може изрећи војним службеницима и намештеницима, док је примена дисциплинске мере опомена неспорна. Мишљење је да је доносилац прописа начинио грешку и да је требало да пропише надлежност војног службеника да може изрицати дисциплинске мере из члана 8 став 4 и 5, односно, опомену и смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче, у висини од 5% до 20%. Уколико је војни службеник на положају старешине из члана 9 став 1 тачка 3 Правила о војној дисциплини за који је прописан чин мајор–потпуковник у ком случају има права команданта батаљона и вишег положаја јер дужност старешине може вршити и лице које нема чин, с тим да то лице има звање према дужности коју врши и уколико је постављен на положај старешине ранга команданта батаљона и равном положају, има право изрицања дисциплинских мера војним лицима, и то, опомене и новчане казне у висини од 5% до 10%.

Вршиоци дужности и заступници се, ради континуираног вршења професионалне војне службе, одређују на упражњено формацијско место као и на место професионалног војног лица које је спречено да врши дужност, док се не попуне. Вршење дужности односно заступање може трајати најдуже до годину дана. Вршиоци дужности и заступници имају надлежност да изричу дисциплинске мере као и старешине чију дужност врше, односно које заступају.

4.1.1.3 Надлежни орган у другостепеном поступку

Лице коме је дисциплинска мера изречена има право, сходно Правилу о војној дисциплини⁵²⁶ да у року од 15 дана од дана уручивања наредбе којом му је мера изречена, изјави жалбу. Жалба се, сходно члану 26 став 2 Правила о војној дисциплини,

⁵²⁶ Видети чл. 26, оп. цит. (фуснота 17).

подноси писменим путем претпостављеном старешини, преко старешине, који је дисциплинску меру изрекао. Наведена одредба Правила дефинише функционалну надлежност у поступку расправљања одговорности за дисциплинске грешке у другом степену овлашћујући за то старешину који је претпостављен старешини који је дисциплинску меру изрекао у првом степену. Претпостављене старешине заузимају различите положаје на хијерархиској лествици и имају извесна законом прописана овлашћења према потчињеним старешинама где, између осталог, припада и надлежност одлучивања о жалби која је изјављена против изречене дисциплинске мере. Тај однос се у војсци означава као субординација, а она „предпоставља и значи: извесну одређену постепеност у одношајима између појединих степена војне хијерархије”⁵²⁷. Дакле, субординација је од изузетног значаја јер омогућава „да се, у свима службеним одношајима, нико не прескочи – не оздо горе, ни озго доле”⁵²⁸ и чини „да организам војни буде здрав”⁵²⁹.

4.1.1.4 Месна надлежност

Правило о војној дисциплини не садржи одредбе о месној надлежности, те полазећи од тога, као и од одредбе да се „дисциплинске грешке и дисциплинске преступе лица из члана 154 став 2, Закона о ВС, расправљају „по одредбама Закона, Закона о општем управном поступку и одредбама овог правила”⁵³⁰, те ћемо тако сагледати шта о месној надлежности говоре наведени прописи.

Законом о ВС, у члану 142 став 1, прописано је да је за доношење решења у управном поступку месно надлежан старешина команде, јединице или установе у којој се лице о чијем се праву, односно обавези решава налази у служби, а за лица којима је престала служба, старешина команде, јединице или установе Војске Србије у којој се лице налазило на дан престанка службе, односно правни следбеник команде, јединице или установе Војске Србије која је престала да постоји. Примени ове одредбе у одређивању месне надлежности за расправљање одговорности за учињене дисциплинске мере има места јер из постојећих прописа произилази да у дисциплинском поступку има места примени Закона о општем управном поступку. Полазећи од наведеног, недвосмислено се може констатовати да је за расправљање

⁵²⁷ Магдаленић, М.М., оп. цит. (фуснота 83), стр. 683.

⁵²⁸ *Ibid.*, стр. 684.

⁵²⁹ *Ibid.*, стр. 687.

⁵³⁰ Видети чл. 3. ст. 1, оп. цит. (фуснота 17).

дисциплинске одговорности и изрицање дисциплинских мере месно надлежан онај стварно надлежни претпостављени старешина из састава команде, јединице, односно установе у којој се, на служби, налази њему потчињено лице.

4.1.1.5 Функционална надлежност

Функционална надлежност, као врста стварне надлежности „представља означавање на тачан и прецизан начин органа коме је стављено у надлежност решавање конкретне управне ствари”⁵³¹. Правилном о војној дисциплини прописано је, у члану 26 став 2, да се жалба подноси писменим путем претпостављеном старешини преко старешине који је дисциплинску меру изрекао. Полазећи од напред наведене правне норме, закључујемо да је, у другом степену, за расправљање дисциплинске одговорности за дисциплинске грешке надлежан старешина који је претпостављен оном старешини који је, у првом степену, изрекао дисциплинску меру.

4.1.2 Надлежност за расправљање одговорности за дисциплинске преступе и изрицање дисциплинских казни

Одговорност за дисциплинске преступе, као теже повреде дужности из службе расправља се пред војним дисциплинским судом, као органом, који је искључиво надлежан за расправљање ових кривица и изрицања дисциплинских казни. Основне карактеристике развоја одговорности за дисциплинске преступе, организацију дисциплинских судова и поступка за расправљање одговорности за дисциплинске преступе, могли би се свести на следеће:

- круг лица која одговарају за дисциплинске преступе се постепено ширио са тенденцијом да обухвати сва лица која су на служби у војсци;
- организација војних дисциплинских судова је увек била двостепена;
- судска већа су увек била састављена по начелима састава већа редовних судова и по начелу заступљености лица у већу које припада категорији лица против кога се поступак води;
- поступак пред војним дисциплинским судовима се заснивао на начелима кривичног судског поступка, стим што су се поједина од тих начела

⁵³¹ Поповић, Славољуб, оп. цит. (фуснота 404), стр. 510.

примењивала непосредно и у потпуности, а нека од њих на одговарајући начин, односно, прилагођена материји дисциплинске одговорности.

Како су дисциплински преступи професионалних припадника Војске Србије расправљају по одредбама Закона о ВС, Законика о кривичном поступку и одредбама Правилника о војној дисциплини, то ће и питање надлежности војних дисциплинских судова бити сагледано у контексту наведених прописа.

Надлежност суда је „законом установљено право и дужност једног одређеног суда да врши судску власт у конкретном случају”⁵³² и као таква дели се на стварну, месну и функционалну надлежност.

4.1.2.1 Стварна надлежност

Стварна надлежност „представља право и дужност једног кривичног суда да води кривични поступак у односу на одређену кривичну ствар и да донесе одлуку у односу на њу, с обзиром на тежину кривичног дела које је предмет кривичног поступка, односно друге особености”⁵³³, односно, „право и дужност једног суда да води и оконча поступак по одређеној кривичној ствари”⁵³⁴.

Полазећи од напред наведених дефиниција, можемо установити да је стварна надлежност војних дисциплинских судова прописана Законом о ВС и на, основу њега, донетих подзаконских прописа. Стварна надлежност војних дисциплинских судова се дели у две групе и то на: стварну надлежност првостепеног војног дисциплинског суда и стварну надлежност Вишег војног дисциплинског суда.

Стварна надлежност војних дисциплинских судова је да:

- суди војним лицима, војним службеницима и војним намештеницима за теже повреде дужности из службе односно дисциплинске преступе који су прописани чланом 149 Закона о ВС;
- због дисциплинских преступа суди професионалним војним лицима која су на раду у Министарству одбране, другом државном органу и правном лицу у које су привремено упућени актом надлежног старешине, као и

⁵³² Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 113.

⁵³³ Шкулић, Милан, оп. цит. (фуснота 423), стр. 71.

⁵³⁴ Јекић, Загорка, *Кривично процесно право*, Београд, 2001., стр. 61.

војним службеницима и војним намештеницима на раду у Министарству одбране;

- за повреду дужности из службе лицима којима је престала служба у Војсци Србије, ако је дисциплински поступак био покренут против њега док је био у служби и
- доноси одлуку о жалби војника на служењу војног рока која је изјављена против наредбе о изрицању дисциплинске мере забране изласка из круга касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана или забране изласка из посебних просторија у војном објекту до 15 дана.

Стварна надлежност Вишег војног дисциплинског суда који се образује при Министарству одбране, утврђена је у члану 45 Правила о војној дисциплини, којим је прописано да је надлежан да:

- одлучује о жалбама против одлуке првостепених војних дисциплинских судова и о захтеву за ванредно ублажавање казне;
- решава сукобе надлежности између првостепених војних дисциплинских судова;
- одлучује о надлежности судова из члана 44 став 3 Правила о војној дисциплини којом приликом доноси одлуку који ће суд судити лицима када имамо саизвршиоце односно друге саучеснике за које су месно надлежни различити војни дисциплински судови;
- доноси друге одлуке у складу са Закоником о кривичном поступку.

4.1.2.2 Месна надлежност

Месна надлежност је „право и дужност стварно надлежног суда да пресуди за одређено кривично дело због територијалне везе која постоји између суда и кривичног дела, односно његовог извршиоца”⁵³⁵, односно, „право и дужност једног стварно надлежног суда да реши одређену кривичну ствар са обзиром на територију свога деловања”⁵³⁶.

⁵³⁵ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 115.

⁵³⁶ Шкулић, Милан, оп. цит. (фуснота 423), стр. 75.

Првостепени војни дисциплински судови образовани су са седиштем у Београду, Нишу и Новом Саду. Правилу о војној дисциплини⁵³⁷ је месна надлежност одређена према гарнизонима⁵³⁸ у којима се налазе војне јединице, односно војне установе у којима се лице против кога се води дисциплински поступак због дисциплинског преступа налази на служби.

Уколико су професионална војна лица учинила дисциплински преступ, а распоређена су ван Војске Србије, месна надлежност суда се одређује према седишту државног органа или правног лица у које је професионално војно лице упућено на службу, односно на рад. Првостепени војни дисциплински судови надлежни су за суђење дисциплинских преступа извршених за време службе у јединицама, односно установама, у гарнизонима који су у њиховој надлежности и по премештају учиниоца преступа ако је, пре његовог премештаја, поднет оптужни предлог:

- уколико је учинилац преступа премештен у другу војну јединицу, односно установу, по извршењу преступа а пре подизања оптужног предлога, за вођење поступка је месно надлежан други војни дисциплински суд за суђење је надлежан тај други суд;
- када саизвршиоци односно други саучесници у преступу се налазе у служби у војној јединици, односно војној установи, за које су месно надлежни различити војни дисциплински судови, тада Виши војни дисциплински суд одређује који ће од тих судова судити лицима.

4.1.2.3 Функционална надлежност

Функционална надлежност је „право и дужност једног судског органа или суда да спроведе одређени део кривичног поступка, с тим што ће друге делове истог кривичног поступка обавити други судски органи у оквиру тог истог суда, односно

⁵³⁷ *Правилу о војној дисциплини* у чл. 43 ст. 2 тач. 1-3 прописана је надлежност првостепених војних судова за гарнизоне, према следећем:

- Војни дисциплински суд Београд надлежан је за гарнизоне Београд, Ваљево, Горњи Милановац, Пожаревац и Шабац.

- Војни дисциплински суд Ниш за гарнизоне Ниш, Лесковац, Зајечар, Крушевац, Врање, Краљево, Крагујевац, Рашка, Прокупље и Бујановац.

- Војни дисциплински суд Нови Сад за гарнизоне Нови Сад, Панчево, Сомбор, Сремска Митровица и Бачка Топола.

⁵³⁸ *Правилу службе Војске Србије* у тач. 67 прописано је да је гарнизон елемент војнотериторијалне поделе, са једним или више гарнизонских места (војних комплекса) у њему се размештају команде, јединице и установе и организује њихов рад, живот и активности. Гарнизон носи име насељеног места у којем је смештена команда гарнизона. Гарнизонска места су део гарнизона са једним или више војних комплекса, а њихове гарнице су усклађене са границама насеља и општина.

други судови⁵³⁹, односно „означава поделу послова у оквиру суда током једног кривичног поступка⁵⁴⁰, о чему ће бити више речи у наредном делу рада.

4.2 Учесници дисциплинског поступка

Повреде дужности из службе које учине припадници војске расправљају се у посебном поступку. Сврха тог поступка је да омогући законити рад органа надлежних за расправљање дисциплинских кривица и да заштити личност и право извршиоца дисциплинског деликта од евентуалне самовоље органа надлежних за расправљање дисциплинских кривица. Према томе, дисциплински поступак је скуп правних правила понашања којима се уређују узајамни односи између органа надлежних за расправљање дисциплинске одговорности лица и окривљених лица на једној страни, и осталих учесника у поступку, на другој страни, и одређују њихова права, обавезе и начин поступања током трајања поступка.

Наше војно дисциплинско право разликује два самостална дисциплинска поступка. Први, који се примењује приликом расправљања одговорности за дисциплинске грешке и други, који се примењује при расправљању одговорности за дисциплинске преступе. Први примењују и спроводе надлежне војне старешине, а други примењују и спроводе војни дисциплински судови.

4.2.1 Учесници дисциплинског поступка за расправљање одговорности за дисциплинске грешке

4.2.1.1 Претпостављени старешина

Дисциплинску одговорност својих потчињених, сходно Закону о ВС, Закону о општем управном поступку и Правилу о војној дисциплини, расправљају и дисциплинске мере им изричу претпостављене старешине. Дакле, главни учесници у поступку расправљања одговорности за дисциплинске грешке који су уједно и неопходни, јер без њих ни у ком случају тог поступка не може бити, су претпостављени старешина и потчињени који је извршио лакшу повреду дужности из службе.

⁵³⁹ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 117.

⁵⁴⁰ Јекић, Загорка, оп. цит. (фуснота 534), стр. 74.

Како се унутрашњи односи у Војсци Србије „заснивају на начелима субординације и једностарешинства”⁵⁴¹, то значи да се на челу јединице, као организационог дела Војске Србије намењеног за припрему и извршавање задатака, у оквиру мисија које су додељене Војсци Србије у миру у ратном и ванредном стању, односно, установе као организационог дела Министарства одбране и Војске Србије намењеног за реализацију војних и других делатности неопходних за функционисање, Министарства одбране и Војске Србије налази увек једно физичко лице (командант, начелник, управник). Ово лице је, између осталог, овлашћено да изграђује војну дисциплину, правилне односе са претпостављенима и потчињенима, као и да спречава појаве које утичу на нарушавање дисциплине, а ако до истих дође, да покреће и води поступак за утврђивање дисциплинске одговорности и изрекне одговорном лицу одговарајуће дисциплинске мере. Ово из разлога јер „претпостављени по закону одговара за ред и поредак поверене му команде, а у исто време он је дужан да кривице потчињених не оставља без казне”⁵⁴². Правилном о војној дисциплини, у члану 8 на индиректан начин су побројане старешине које имају положај претпостављеног кроз надлежност за изрицање дисциплинских мера појединим категоријама лица. Статус претпостављеног старешине имају лица постављена на дужност командира вода, командира чете, команданта батаљона и команданта бригаде, као и претпостављене старешине које се не налазе на овим дужностима, али имају одговарајући чин и постављени су на положај који је раван наведеним формацијским дужностима. Пошто претпостављене старешине могу бити командири и команданти, треба указати на чињеницу да то зависи од нивоа јединице којом командује јер је старешина јединице „командир, закључно с четом, (батеријом) и њима равним јединицама. Старешина батаљона (дивизиона), њима равних и вишим јединицама је командант”⁵⁴³. Како претпостављене старешине на хијерархијској лествици, зависно од нивоа јединице којом командују, заузимају различит положај, то сви они чине један пирамидални систем у основи кога су претпостављене старешине положаја командира вода од којих се иде ка мањем броју виших претпостављених (претпостављене старешине на положају командира чете, па претпостављене старешине на положају команданта батаљона), до највишег положаја команданта бригаде. Положај на хијерархијској лествици је значајан са аспекта надлежности старешине за изрицање дисциплинских

---

⁵⁴¹ Видети чл. 12 ст. 3, оп. цит. (фуснота 13).

⁵⁴² Павловић, Гојко, оп. цит. (фуснота 520), стр. 436.

⁵⁴³ Видети тач. 4, оп. цит. (фуснота 463).

мера, као и круга лица којима се те мере могу изрећи и “што је виша власт претпостављенога, утолико је опширнији избор казни, које он изриче, и тим више он мора пазити при избору⁵⁴⁴.

Након изрицања дисциплинске мере у првостепеном поступку од стране претпостављеног старешине, лице, коме је мера изречена има право да, у року од 15 дана од дана уручења наредбе о изрицању дисциплинске мере, изјави жалбу писменим путем. Наведена жалба се, сходно члану 26 став 2 Правила о војној дисциплини, подноси преко старешине који је дисциплинску меру изрекао, претпостављеном старешини на одлучивање. Тај однос виших и нижих органа се означава као субординација (подређеност) и она, у војсци „претпоставља и значи, извесну одређену постепеност у одношајима између појединих степени војне хијерархије”⁵⁴⁵.

4.2.1.2 Потчињени

Поред претпостављеног старешине, статус главног и неопходног учесника у поступку утврђивања одговорности за учињене лакше повреде дужности из службе има и извршилац дисциплинског деликта. Извршилац дисциплинског деликта је, у поступку утврђивања дисциплинске одговорности, пасивна странка под којом се подразумева лице, против кога надлежни претпостављени води поступак по својој иницијативи.

Статус странке подразумева да на страни лица морају постојати одређени услови, и то: страначка способност, процесна способност и стварна или страначка легитимација. Претпостављени старешина мора водити, у свакој фази поступака, рачуна да ли су наведени услови испуњени. Страначка или правна способност извршиоца је „способност лица да буде носилац права и обавеза о којима се одлучује у поступку”⁵⁴⁶. Физичка лица се сматрају правно способним од рођења. Процесна способност означава „способност лица да самостално обавља радње у поступку (да подноси захтеве, даје изјаве, улаже жалбе и друго)”⁵⁴⁷, односно, да извршилац дисциплинског деликта може сам вршити радње у поступку. Ову способност имају пунолетна физичка лица и она лица која су проглашена пунолетним. Под пословном

⁵⁴⁴ Павловић, Гојко, оп. цит. (фуснота 520), стр. 436.

⁵⁴⁵ Магдаленић, М.М., оп. цит. (фуснота 83), стр. 683.

⁵⁴⁶ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 249.

⁵⁴⁷ *Ibid.*

способношћу подразумева се способност да лице буде носилац права и самосталног преузимања обавеза.

Чињеница да неко лице има и страначку и процесну способност уопште, не значи да може бити странка у било ком поступку, већ само у свом. Дакле, мора постојати посебан однос лица према одређеном предмету и поступка, што се означава као стварна или страначка легитимација. Како претпостављени старешина води поступак против учиниоца, то он, у овом поступку, има пасивну страначку легитимацију. Претпостављени старешина је дужан, по службеној дужности, да све време трајања поступка пази на страначку способност, процесну способност и стварну или страначку легитимацију јер су оне битне процесне претпоставке и утврђују се, по правилу, одмах, при покретању поступка, док се у погледу постојања стварне (страначке легитимације) обично чека крај поступка, односно доношење одговарајућег акта.

У поступку утврђивања одговорности за извршене дисциплинске грешке претпостављени старешина може саслушати сведока као „лице за које је вероватно да ће моћи да пружи обавештења о дисциплинској грешци, учиниоцу дисциплинске грешке и о другим важним околностима”⁵⁴⁸. Сведоци у овом поступку имају статус евентуалног учесника јер њихово учешће зависи од одлуке надлежног старешине. Они могу помоћи органу у поступку својим личним опажањем неког животног догађаја који је, од важности, за предмет поступка, односно за утврђивање чињеничког стања.

4.2.1.3 Учесници дисциплинског поступка за расправљање одговорности за дисциплинске преступе

Круг учесника дисциплинског поступка за расправљање одговорности за теже повреде дужности из службе, битно се разликује од поступка за расправљање одговорности за лакше повреде дужности из службе и обухвата војни дисциплински суд, војног дисциплинског тужиоца и окривљеног као учесника у поступку уз могућност појаве акцесорних учесника као што су сведоци, вештаци и сл.

4.2.1.4 Војни дисциплински суд

---

⁵⁴⁸ Видети тач. 5, оп. цит. (фуснота 18).

Војни дисциплински суд, као „посебан судско-дисциплински орган оружаних снага надлежан за расправљање тежих повреда дисциплине”⁵⁴⁹, одлучује о одговорности професионалног припадника Војске Србије за дисциплинске преступе и за повреде дужности прописане за Министарство одбране, други државни орган или правно лице у које је војно лице, војни службеник или војни намештеник упућен на службу. Осим наведеног, ови судови имају „задачак – да применом права и санкција према кривцима остварују општу и посебну превенцију и доприносе учвршћивању и развоју војне дисциплине и остваривању њене сврхе”⁵⁵⁰.

Војни дисциплински судови имају дугу историју и настали су као последица либерализације односа у друштву, па и армије, са циљем да ограниче дисциплинску власт надлежних војних старешина, нарочито код тежих дисциплинских кривица старешинског кадра. Овим се хтело обезбедити спровођење непристрасних поступака и већа правна сигурност старешина приликом расправљања њихових тешких дисциплинских кривица. При томе, улога претпостављеног старешине остаје значајна у делу који се односи на покретање поступка и одлучивања о уступању предмета војном дисциплинском суду, као и извршењу дисциплинских казни које је суд изрекао.

Дисциплински суд у Србији је установљен Уредбом о војној дисциплини из 1896. године и био је надлежан „за суђење свију официра и војно – административних чиновника српске војске”⁵⁵¹. Доношењем Закона о војном дисциплинском суду из 1899. године, наведене одредбе Уредбе стављене су ван снаге, а надлежност војног дисциплинског суда се простирала „на све официре, заставнике, чиновнике, војне административне струке и чиновнике војне лекарске, војне апотекарске и марвено – лекарске гране”⁵⁵². Примена наведеног закона је проширена на територију целе Краљевине Југославије и исти је важио до ступања на снагу Уредбе о војним дисциплинским судовима 22.09.1940. године којом се прописује за официре и указна војна лица један Војни дисциплински суд са седиштем у Београду, а за подофицире и неуказна војна лица „при команди Београда и при сваком штабу Армиске области, при штабу Ваздухопловства војске и штабу морнарице”⁵⁵³.

Састав војних дисциплинских судова су чинили: председник, секретар и записничар. Председници војних дисциплинских судова, судије Вишег војног

---

⁵⁴⁹ *Војна енциклопедија*, оп. цит. (фуснота 110), стр. 455.

⁵⁵⁰ Стојковић, Маринко, оп. цит. (фуснота 362), стр. 26, 27.

⁵⁵¹ Видети чл. 20, оп. цит. (фуснота 283).

⁵⁵² Видети чл. 5 *Закона о војном дисциплинском суду*.

⁵⁵³ Видети пар. 1 *Уредбе о војним дисциплинским судовима*.

дисциплинског суда и секретари војних дисциплинских судова морали су бити официри правне службе са положеним правосудним испитом и професионално су обављали дужностав Председнике војних дисциплинских судова поставља министар одбране⁵⁵⁴. Осим наведених лица, у раду војног дисциплинског суда учествују и судије поротници који се именују на две године из редова официра, подофицира, војних службеника и намештеника. Судије поротници се именују одлуком министра одбране, а на предлог начелника Генералштаба Војске Србије и руководиоца организацијских целина Министарства одбране што уноси у рад војног дисциплинског суда „осећање стварности свакодневног живота и тако освежава и оживљава читаву делатност суда, чувајући га само од апстрактног и формално-правног схватања и примењивања права”⁵⁵⁵. Првостепени војни дисциплински суд суди у већу од три члана које се формира на начин који зависи од категорије лица коме се суди⁵⁵⁶ и њиме председава председник првостепеног војног дисциплинског суда који руководи главним претресом. Други члан већа је судија поротник официр истог или вишег чина од чина лица о чијем се преступу расправља. Трећи члан већа, зависно од лица коме се суди у дисциплинском поступку мора бити официр – када се суди официру, подофицир када се суди подофициру или професионалном војнику, војни службеник – када се суди војном службенику, а војни намештеник – када се суди војном намештенику. Када се у поступку суди различитим категоријама лица, веће се одређује као да се суди официру, а ако ни једно од лица којима се суди није официр, трећи члан се одређује према било ком од лица којима се суди. Састав већа првостепених војних дисциплинских судова се током времена мењао⁵⁵⁷.

⁵⁵⁴ Надлежност за постављење председника и судија војних дисциплинских судова се временом мењала па је за то био надлежан краљ: по чл. 14 *Уредбе о војној дисциплини* из 1896, по пар 4 *Закона о војном дисциплинском суду* из 1899. и пар. 8 *Уредбе о војним дисциплинским судовима* из 1940., а почев од *Закона о војном дисциплинском суду* из 1948., то је надлежност министра одбране.

⁵⁵⁵ Димитријевић, Драгољуб В., оп. цит. (фуснота 424), стр. 88.

⁵⁵⁶ Видети чл. 47, оп. цит. (фуснота 17).

⁵⁵⁷ Према чл. 14 *Уредбе о војној дисциплини* из 1896. дисциплински суд има пет чланова виших официра, од којих је најстарији по чину или рангу председник, и три заменика, такође виша официра који се постављају указом на годину дана. *Законом о војном дисциплинском суду* из 1899. године, у чл. 3 је прописано војни дисциплински суд за официре и указна војна лица састоји се од пет чланова и деловође, три заменика чланова, једнога заменика деловође и потребног броја административног особља. Чланови и њихови заменици су ђенералског или пуковничког чина. Најмање два члана морају бити ђенералског чина. Једа од чланова и један заменик морају бити судски официри. Деловођа и његов заменик су виши судски официри. Војни дисциплински суд за подофицире и неуказна војна лица састоји се од три члана, два заменика чланова, деловође и његовог заменика и потребног броја административног особља. Чланови суда су један бригадни ђенерал и два виша официра. Један од чланова и један заменик морају бити судски официри. Деловођа и његов заменик су нижи судски официри. Наведене одредбе закона су, у истоветном тексту, преузете Уредбом о војним дисциплинским судовима из 1940. Послератна правна регулатива се такође мењала у погледу састава већа војних дисциплинских судова. Тако је *Законом о војним дисциплинским судовима* („Службени лист ФНРЈ”, бр. 38/48) у чл. 14 било прописано да војни

Секретар већа је секретар првостепеног војног дисциплинског суда и он је стручни сарадник суда који се стара о питањима примене прописа у вези са радом суда. Официр је правне службе са положеним правосудним испитом који се стара о административним пословима у суду, вођењу уписника и именика дисциплинских предмета и руковања истим. По пријему дисциплинског предмета, проучава га и упознаје са њим председника суда поступајући, након тога, по његовој одлуци. Када се закаже главни претрес или седница већа, секретар обавља све потребне радње за припрему главног претреса, односно седницу већа. Секретар првостепеног војног дисциплинског суда, као стручни сарадник председника већа, по питањима поступка и другим питањима која се односе на примену прописа, присуствује главном претресу и већању, али не гласа приликом доношења одлуке. По наређењу, односно одобрењу председника суда, секретар првостепеног суда може да обавља и друге радње у руковођењу главним претресом, осим доношења одлука. По налогу председника суда, секретар писмено израђује све одлуке суда и стара се о достављању писмених одлука, роковима, достављању предмета на одлуку по жалби, по ванредним правним лековима или по предлозима, односно молбама за смањење, ублажење или опроштај дисциплинске казне, доношењу акта за извршење казне и достављању странкама и надлежним органима правноснажних одлука суда по којима је донет акт о извршењу казне. Осим наведеног, даје правне савете и обавештења странкама које се обраћају суду, прима писмене поднеске и допушта разгледање списка. Води потребну евиденцију за састављање извештаја, табеларних прегледа, статистичких података и саставља њихове нацрте. Положај секретара већа првостепеног војног дисциплинског суда, услови које мора испунити како би могао обављати наведену дужност, радње које мора обавити пре припреме главног претреса, у припреми главног претреса, руковођењу главним претресом, као и обавезе реализује, након одржаног главног претреса, прописане су у Правилу о војној дисциплини⁵⁵⁸.

дисциплински судови суде у саставу од три члана који имају своје заменике. Чланови Вишег војног дисциплинског суда морали су бити виши официри. Најмање један члан и један заменик морали су бити официри правне струке. Војни дисциплински судови имали су своје секретаре и потребан број особља. *Закон о ЈНА* („Службени лист ФНРЈ”, бр 29/55) у чл. 137 је прописао да се војни дисциплински судови оснивају као судови првог и другог степена и суде у већима. *Закон о Југословенској народној армији* („Службени лист СФРЈ”, бр 52/64) је, у чл. 227 ст. 1, прописао да војни дисциплински судови суде у већу од три судије. Истоветну одредбу преузео је *Закон о служби у ОС* („Службени лист СФРЈ”, бр. 22/74 и 5/78) прописујућу у чл. 194 ст. 1 да војни дисциплински судови суде у већу од три судије од којих је један председник већа. Наведена одредба је преузета у чл. 187 ст. 1 *Закон о служби у ОС* („Службени лист СФРЈ”, бр. 7/85, и 22/89) као и у чл. 182 ст. 1 *Закон о Војсци Југославије* („Службени лист СРЈ”, бр. 67/93).

⁵⁵⁸ Видети чл. 49 ст. 1-4, оп. цит. (фуснота 17).

Војни дисциплински судови су одговорни и за прикупљање и сређивање података и запажања о негативним појавама на које наилазе у свом раду и достављају их надлежним органима у чијој надлежности је разматрање таквих појава и предузимање мера за њихово сузбијање и отклањања ради јачања законитости.

Виши војни дисциплински суд се образује при Министарству одбране и путем њега се обезбеђује двостепеност у организацији војних судова који одлучују у дисциплинском поступку који се води због тежих повреда дужности из службе. Виши војни дисциплински суд је уведен ступањем на снагу Закона о војним дисциплинским судовима из 1948. године и он доноси одлуке на седницама већа или након одржаног претреса. Раду већа председава и седницама већа руководи председник Вишег војног дисциплинског суда. Како у његовом раду учествују и судије поротници, то исти морају бити официри правне службе са положеним правосудним испитом. Виши војни дисциплински суд има секретара који, након отварања седнице већа, извештава веће о садржају предмета и поднетим правним лековима и другим актима странака у поступку или првостепених дисциплинских судова. Пре већања и гласања, секретар даје већу предлог у погледу начина одлучивања, у конкретном предмету, али не учествује у већању и гласању.

Закон о војним дисциплинском суду из 1948. године је, из темеља, изменио однос према дисциплинској одговорности за дисциплинске преступе. Период до II светског рата био је карактеристичан према следећем: Војни дисциплински суд је судио у првом и једином степену, суђење је било тајно, оптужени није могао имати браниоца ни у ком случају, а против пресуде дисциплинског суда није било места жалби.

4.2.1.5 Војни дисциплински тужилац

Војни дисциплински тужилац је „самостални државни орган који гони учиниоце дисциплинских преступа који су у надлежности војних дисциплинских судова“⁵⁵⁹, подноси оптужни предлог и заступа оптужбу пред првостепеним војним дисциплинским судом, а Виши војни дисциплински тужилац заступа оптужбу пред Вишим војним дисциплинским судом. Дакле, овај орган је надлежан за гоњење учинилаца дисциплинских преступа који су у надлежности војних дисциплинских

---

⁵⁵⁹ Видети чл. 51, оп. цит. (фуснота 17).

судова и подноси редовна и ванредна правна средства када је то прописано Правилком о војној дисциплини или другим законом. Војни дисциплински тужиоци, сходно члану 52 Правила о војној дисциплини, могу предузимати радње пред надлежним војним дисциплинским судом самостално или преко својих заменика.

Министар одбране, на њихов предлог, сходно члану 165 Закона о ВС, поставља војне дисциплинске тужиоце који професионално обављају дужност и он, на њихов предлог, именује, на период од две године, потребан број њихових заменика. Војни дисциплински тужиоци морају бити официри правне службе с положеним правосудним испитом. О свом раду војни дисциплински тужиоци првог степена обавештавају Вишег војног дисциплинског тужиоца који, по захтеву или сопственој иницијативи, преко Секретеријата Министарства одбране о свом раду и раду војних дисциплинских тужилаца првог степена обавештава министра одбране и начелника Генералштаба Војске Србије. Осим наведеног, Виши војни дисциплински тужилац може, о стању војне дисциплине уопште, као и о појединим случајевима, у којима поступају војни дисциплински тужиоци, обавестити састав Војске Србије, Министарство одбране, а по потреби и јавностав Обавеза обавештавања надлежних органа од стране војног дисциплинског тужиоца и вишег војног дисциплинског тужиоца прописана је у Правилу о војној дисциплини⁵⁶⁰.

Виши војни дисциплински тужилац заступа оптужбу пред Вишим војним дисциплинским судом којом приликом је овлашћен, на основу члана 57 Правила о војној дисциплини да:

- даје своје мишљење и писмени предлог Вишем војном дисциплинском суду, након разматрања списка дисциплинског предмета;
- присуствује седницама већа Вишег војног дисциплинског суда;
- одустане од оптужбе до окончања седнице већа или до окончања претреса већа Вишег војног дисциплинског суда, као и да одустане од жалбе или ванредног правног лека који је поднео војни дисциплински тужилац при првостепеном војном дисциплинском суду.

Осим наведених овлашћења, Виши војни дисциплински тужилац је овлашћен Правилком о војној дисциплини⁵⁶¹ да:

- даје обавезујуће смернице за рад војних дисциплинских тужилаца при првостепеним војним дисциплинским судовима;

---

⁵⁶⁰ *Ibid.*

⁵⁶¹ Видети чл. 57 ст. 2, оп. цит. (фуснота 17).

- решава сукоб надлежности између војних дисциплинских тужилаца при првостепеним војним дисциплинским судовима; и
- врши контролу рада војних дисциплинских тужилаца при првостепеним војним дисциплинским судовима.

Заменици војних дисциплинских тужилаца имају, у дисциплинским предметима по којима поступају, сва овлашћења и дужности војних дисциплинских тужилаца. Војни дисциплински тужилац је странка у поступку која покреће поступак и учествује у њему и као такав, у правном систему се појавио 1940. године доношењем Уредбе о војним дисциплинским судовима са циљем да раздвоји функцију гоњења од функције пресуђења јер „суд не може доћи до материјалне истине ако он буде морао да води рачуна о интересима тужбе и када има пред собом с једне стране тужиоца, а с друге стране оптуженог па евентуално и његовог браниоца, онда суд објективно ценећи наводе једне и друге странке много ће лакше стећи убеђење о томе ко је у праву – шта је истина”⁵⁶².

Почев од Закона о војним дисциплинским судовима из 1948. године, донети закони о војсци садрже и одредбе о војним дисциплинским тужиоцима⁵⁶³.

4.2.1.6 Извршилац дисциплинског престапа

Статус странке у поступку утврђивања одговорности за извршен дисциплински преступ пред Војним дисциплинским судом, осим војног дисциплинског тужиоца, има и окривљени, дакле, физичко лице познатог идентитета за које „постоје

⁵⁶² Перуновић, Радосав, Прековић, Драгољуб, *Уредба о војним дисциплинским судовима*, Београд, 1940., стр. 10.

⁵⁶³ *Законом о војним дисциплинским судовима* из 1948. у чл. 15 прописано је да „при сваком војном дисциплинском суду постоји војни дисциплински тужилац, који има свог заменика и помоћно особље. Војни дисциплински тужилац при Вишем војном дисциплинском суду мора бити виши официр”. Именовано их је министар одбране на годину дана, а дужност су вршили, по правилу, поред редовне дужности. Помоћно особље тужилаца постављено је по посебним прописима. *Закон о Југословенској народној армији* („Службени лист ФРЈ”, бр. 29/55) садржи упућујућу одредбу у чл. 143, којом овлашћује Врховног команданта за доношење ближих прописа, што је и учињено. Доношењем *Правилника о војним дисциплинским судовима* („Службени војни лист”, бр. 10/55) прописано је да при Војном дисциплинском суду постоје Војни дисциплински тужилац и заменик. *Законом о Југословенској народној армији* („Службени лист ФРЈ”, бр. 52/64) прописује, у чл. 225 ст. 4, да поред Војног дисциплинског тужиоца постоји и потребан број заменика. *Правило о војној дисциплини* („Службени војни лист”, бр. 17/65) прописује да тужилац при Вишем војном дисциплинском суду и његови заменици могу бити само виши официри. Истоветну одредбу садржи и *Закон о служби у ОС* („Службени лист СФРЈ”, бр. 22/74 и 5/78) а истим је, у чл. 173, поред савезног секретара за послове народне одбране, овлашћен и командант републичког, односно покрајинског штаба територијалне одбране, да поставља војне дисциплинске тужиоце при првостепеним војним дисциплинским судовима у територијалној одбрани именујући их на период од две године.

докази који формирају одређени степен сумње о извршењу дела⁵⁶⁴, односно „лице против којег овлашћени тужилац подиже и врши кривичну тужбу а суд води кривични поступак да би утврдио да ли је оно извршило кривично дело, да ли је криво и да ли постоје услови да му буде изречена одговарајућа кривична санкција⁵⁶⁵. У наведеном поступку окривљени има двоструку функцију, и то:

- процесног субјекта који је осамостављен и оспособљен да сам или уз стручну помоћ браниоца води спор са војним дисциплинским тужиоцем пред Војним дисциплинским судом за расветљење и разрешење правне ствари;
- у правном погледу могућег учиниоца дисциплинског дела;

Способност окривљеног да учествује у поступку утврђивања дисциплинске одговорности за те повреде дужности из службе подразумева његову страначку и процесну способностав

Страначка способност подразумева душевно здравље окривљеног јер лица која оболе не одговарају за извршене дисциплинске преступе нити могу имати положај окривљеног у поступку. По службеној дужности о овој претпоставци се води рачуна све време трајања поступка, а уколико се јаве сумње у погледу испуњености, тада се лице, против кога се води поступак, подвргава судско-психијатријском вештачењу.

Процесни положај окривљеног подразумева његов положај који има као „странка у поступку која располаже одређеним фондом процесних права и дужности координираних са правима и дужностима осталих процесних субјеката⁵⁶⁶. Окривљени има најбољи положај на главном претресу где је равноправан са војним дисциплинским тужиоцем и има право на одбрану. Осим права на одбрану, окривљени „мора да има одређена права и дужности, јер се иначе не би могао појавити као странка⁵⁶⁷. Та права, према Уставу РС и Закону о кривичном поступку, могу бити позитивна и негативна права одбране.

Позитивна права одбране „представљају скуп овлашћења окривљеног да предузима радње у поступку и друге активности које му омогућају да се брани од

⁵⁶⁴ Јекић, Загорка, оп. цит. (фуснота 534), стр. 135.

⁵⁶⁵ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 166.

⁵⁶⁶ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 169.

⁵⁶⁷ *Ibid*, стр. 171.

оптужбе⁵⁶⁸ и чине их: право да буде саслушан у присуству браниоца⁵⁶⁹, право да узме браниоца по свом слободном избору⁵⁷⁰, право да већ на првом испиту буде обавештен о делу за које се терети, о разлозима оптужбе и доказима који су против њега прикупљени⁵⁷¹, право прикупљања и подношења доказа за своју одбрану⁵⁷² и право на третман достојан човека и поштовања људске личности⁵⁷³.

Негативна права одбране су „скуп овлашћења окривљеног да не врши извесне радње у кривичном поступку чије би вршење према његовом схватању могло бити штетно по његову одбрану”⁵⁷⁴ и чине га: право окривљеног да одбије исказ⁵⁷⁵, окривљени није обавезан да исказује истину⁵⁷⁶.

4.3 Поступак за расправљање одговорности за дисциплинске грешке

Расправљање одговорности за лакше повреде дужности из службе врши се у посебном поступку у којем се примењују одредбе Закона о ВС, Закона о општем управном поступку и одредбе Правила о војној дисциплини, као и Упутства о примени правила о војној дисциплини.

Претпостављени старешина, чим сазна да је његов потчињени учинио лакшу повреду из службе, „дужан је да покрене поступак и расправи га најкасније у року од осам дана”⁵⁷⁷. Наведени рок од осам дана може бити продужен само у случају када је поред изјаве, односно саслушања учиниоца, за утврђивање дисциплинске грешке и расправљање одговорности потребно прикупити и друге доказе, па се рок од осам дана рачуна од дана прибављања других доказа.

4.3.1 Покретање поступка

⁵⁶⁸ *Ibid*, стр. 172.

⁵⁶⁹ Видети чл. 192 ст. 1 *Законика о кривичном поступку* („Службени гласник РС“, бр. 72/11; 101/11; 121/12; 31/13; 45/13 и 55/14).

⁵⁷⁰ Видети чл. 79 ст. 1, *Ibid*.

⁵⁷¹ Видети чл. 68 ст. 1 тач. 1, *Ibid*.

⁵⁷² Видети чл. 68 ст. 1 тач. 9, *Ibid*.

⁵⁷³ Видети чл. 9, *Ibid*.

⁵⁷⁴ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 173.

⁵⁷⁵ Видети чл. 68 ст. 1 тач. 2, оп. цит. (фуснота 569).

⁵⁷⁶ Видети чл. 33 ст. 7, *Ibid*.

⁵⁷⁷ Видети чл. 17 ст. 1 *Правила о војној дисциплини*. Рок за покретање поступка и за расправљање одговорности за дисциплинске грешке се током времена мењао и износио је пет дана, сходно чл. 30 *Правила о војној дисциплини* из 1950., чл. 31 *Правилника о војној дисциплини* из 1955., чл. 19 *Правила о војној дисциплини* из 1965. и чл. 16 *Правилника о војној дисциплини* из 1975. Почев од тада, рок је скраћен и износио је три дана, према чл. 20 *Правилника о војној дисциплини* из 1980., чл. 20 *Правилника* из 1990. и чл. 20 *Правила о војној дисциплини* из 1993.

Под покретањем поступка подразумевају се „све оне радње надлежног претпостављеног које су извршене у циљу: да се утврди постојање дисциплинског иступа, ко га је и под каквим околностима извршио и да се припреми све што је потребно за његову расправу.”⁵⁷⁸. Поступак се покреће позивањем учиниоца ради давања изјаве, односно позивањем тог лица на саслушање. Саслушање учиниоца дисциплинске грешке, сходно тачки 4 Упутства о примени одредаба правила о војној дисциплини, треба да одговори на следећа питања, и то: да ли је лице учинило дисциплинску грешку која му се ставља на терет; када је грешка учињена; због чега је грешка учињена (мотив); да ли је лице знало да чини забрањену радњу; да ли су му раније изрицане дисциплинске мере и казне (које и за која дела); све друге околности везане за одређену повреду војне дисциплине које су од значаја за њено правилно и правично расправљање. При саслушању учиниоца дисциплинске грешке, његова одбрана се уноси у записник о саслушању или се о садржају одбране учиниоца сачињава службена забелешка. Саслушање се обавља писмено (у записник или писменом изјавом). Војник на служењу војног рока и војник у резерви, за лакше повреде војне дисциплине, могу се саслушавати и усмено, о чему се саставља службена забелешка.

Претпостављени старешина је дужан да, сходно тачки 3 Упутства о примени одредаба правила о војној дисциплини, при расправљању дисциплинске одговорности, изведе све доказе (саслушање лица које је учинило грешку, односно узимање изјаве од тог лица, саслушање сведока, увиђај, преглед ствари, вештачење и др.) ради утврђивања чињеничног стања које је неопходно да би оценио да ли је лице учинило повреду војне дисциплине која му се ставља на терет, тежину дисциплинске повреде, степен његове дисциплинске одговорности и све друге околности под којима је учињена повреда војне дисциплине, а које су битне приликом одређивања врсте дисциплинске мере, односно одмеравања њене висине.

4.3.2 Саслушање сведока

Сведок је „физичко лице које је било способно да опази чињеницу о којој треба да сведочи и које је у стању да то своје опажање саопшти”⁵⁷⁹ незаинтересовано у

⁵⁷⁸ Јовић, Милан В., оп. цит. (фуснота 475), стр. 37

⁵⁷⁹ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 275.

предмету поступка, односно, лице за које је вероватно да ће моћи да пружи обавештења о дисциплинској грешци, учиниоцу дисциплинске грешке и другим важним околностима, и као такво саслушаће се као сведок, писмено или усмено, на записник. Ако се, у својству сведока, саслушавају војници на служењу војног рока, лица у резервном саставу, лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире док се налазе на војној дужности у Војсци Србије и кадети војне високошколске установе, о њиховим изјавама се може сачинити службена белешка. Службена забелешка се може сачинити и у случају када има више сведока чији су искази сагласни у погледу одлучних чињеница и тада се у исту уноси основна садржина изјава свих сведока. Уколико искази сведока нису сагласни, у погледу одлучних чињеница, у први део службене забелешке може се унети основна садржина изјава лица чији су искази сагласни, а у други – изјаве лица која имају другачији исказ.

4.3.3 Увиђај

Ради утврђивања околности везаних за учињену дисциплинску грешку може се извршити и увиђај који се „састоји у утврђивању неке чињенице или разјашњавању околности битних за решавање управне ствари непосредним опажањем службеног лица које води поступак”⁵⁸⁰ на лицу места да би се непосредним опажањем утврдиле све околности конкретног случаја. Предмет увиђаја, осим места, могу бити ствари и бића. О извршеном увиђају сачињава се службена забелешка. Осим наведеног, у поступку доказивања се може остварити увид у штампане, цртане и друге писане ствари, а нарочито у спис у којем постоји службена евиденција, о чему се сачињава службена забелешка у којој се укратко констатује да ли су тачни подаци које је учинилац дисциплинске грешке изнео на саслушању.

4.4 Изрицање дисциплинске мере

Претпостављени старешина, када нађе да су сви докази прибављени и утврђене све чињенице које су од значаја за доношење правилне одлуке ће изрећи

---

⁵⁸⁰ Милосављевић, Богољуб, оп. цит. (фуснота 142), стр. 289.

дисциплинску меру у границама своје надлежности, сходно одредбама чланова 7-19 Правила о војној дисциплини.

Обуставиће дисциплински поступак ако, сходно тачки 7 Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини, нађе да лице, против кога је поступак покренут, није одговорно за дисциплинску грешку која му се ставља на терет. У том случају, претпостављени старешина ће сачинити службену забелешку у којој ће констатовати разлоге обустављања поступка.

Уколико сматра – оцени да није надлежан за изрицање дисциплинске мере, коју би требало изрећи за ту повреду војне дисциплине, предмет ће, сходно тачки 7 Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини, са свим доказима доставити свом претпостављеном старешини, на расправљање, најкасније у року од два дана од дана пријема предмета.

Уколико сматра да је учињен дисциплински преступ, дужан је да поступи по прописима о расправљању одговорности за дисциплинске преступе, „а ако сматра да је дисциплинском повредом учињено и кривично дело, предмет редовним путем, доставља надлежном јавном тужиоцу, а ако сматра да то захтевају посебни интереси војне службе, предузима мере да се таква повреда војне дисциплине расправи и у дисциплинском поступку. Ако учињена повреда војне дисциплине која, по својој природи, има обележја кривичног дела против Војске Србије, које се према одредбама Кривичног законика може расправити у дисциплинском поступку, претпостављени старешина је дужан да поступа по прописима о расправљању одговорности за дисциплинске преступе”⁵⁸¹.

4.4.1 Поступак у случају изрицања дисциплинске мере

Када донесе одлуку да припаднику војске изрекне дисциплинску меру, претпостављени старешина то чини Наредбом о дисциплинској мери која, сходно одредбама Правила о војној дисциплини, садржи следеће податке:⁵⁸²

- број и датум;
- име и презиме учиниоца дисциплинске мере, његов чин и положај и војну јединицу односно војну установу у којој је на служби;
- раније дисциплинске мере – ако нису брисане;

⁵⁸¹ Видети чл. 23, оп. цит. (фуснота 17).

⁵⁸² Видети чл. 24, *Ibid.*

- опис учињене дисциплинске грешке (датум, место извршења и кратак опис чињенице), са тачним назначењем одредбе закона којом је дисциплинска грешка прописана;
- доказе о учињеној дисциплинској грешци;
- одбрану учиниоца дисциплинске грешке и оцену њене основаности;
- одредбе прописа на основу којих се изриче дисциплинска мера;
- врсту и висину дисциплинске мере;
- поуку о праву на жалбу и
- потпис старешине који је дисциплинску меру изрекао.

4.5 Поступак по жалби

Против наредбе о изрицању дисциплинске мере дозвољена је жалба „дакле средство којим заинтересовано – кажњено лице напада донету одлуку о казни којом није задовољно”⁵⁸³ која се, у року „од 15 дана од дана уручивања наредбе лицу коме је дисциплинска мера изречена”⁵⁸⁴, подноси писменим путем претпостављеном старешини, преко старешине који је дисциплинску меру изрекао. Ово право „дато је кажњенима и као помоћно средство војној дисциплини, јер је у интересу дисциплине да се потчињени заштити од самовоље појединаца, пошто су страсти понекад тако снажне да се могу обуздати само помоћу закона, чија примена и извршење основ су дисциплине”⁵⁸⁵. Сходно Правилу о војној дисциплини, „жалба с подацима, на основу којих је дисциплинска мера изречена, и свим списима предмета, редовним путем одмах се доставља старешини надлежном за одлучивање. Старешина надлежан за одлучивање је дужан да, о поднетој жалби, одлучи у року од осам дана од дана пријема жалбе, односно од дана прибављања нових података потребних за доношење одлуке и да о томе донесе решење”⁵⁸⁶.

По жалбама лица, поднетих против наредби о изрицању дисциплинских мера старешина, претпостављен старешини који је дисциплинску меру изрекао, може поступити на један од следећих начина:

⁵⁸³ Јаковљевић, Малеш Ј., оп. цит. (фуснота 227), стр. 204.

⁵⁸⁴ Видети чл. 26 ст. 1, оп. цит. (фуснота 17).

⁵⁸⁵ Јаковљевић Малеш Ј., оп. цит. (фуснота 227), стр. 204.

⁵⁸⁶ Видети чл. 27, оп. цит. (фуснота 17).

- када старешина надлежан за решавање по жалби утврди да је дисциплинска мера правилна и изречена у складу са одредбама Закона о ВС и Правилу о војној дисциплини, донеће, сходно тачки 13 Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини, решење којим се жалба одбија, а изречена дисциплинска мера потврђује и све списе предмета ће вратити старешини, који је изрекао дисциплинску меру, на извршење.
- надлежни старешина ће, поништити изречену дисциплинску меру ако наступи неки од разлога прописаних у Правилу о војној дисциплини, и то: „1) ако лице коме је изречена дисциплинска мера није учинило дисциплинску грешку; 2) ако је дисциплинска грешка учињена под околностима које искључују одговорност учиниоца или потребу изрицања дисциплинске мере; 3) ако је наступила застарелост за покретање или вођење дисциплинског поступка; 4) ако повреда војне дисциплине због које је војном лицу, односно војном службенику или војном намештенику изречена дисциплинска мера представља дисциплински преступ; 5) ако повреда војне дисциплине због које је изречена дисциплинска мера представља кривично дело, а претпостављени старешина утврди да интереси службе и дисциплине не изискују да учинилац одговара и за дисциплинску грешку; 6) ако је дисциплинску меру изрекао ненадлежни старешина или је претпостављени старешина прекорачио овлашћења за изрицање дисциплинске мере, ако учинилац није саслушан, ако је учињена друга битна повреда поступка или ако је чињенично стање непотпуно или погрешно утврђено”⁵⁸⁷. Претпостављени старешина, сходно члану 28 став 2 Правила о војној дисциплини, сам расправља дисциплинску грешку у случајевима који су прописани у члану 28 став 1 тачке 1, 2, 3 и 5, Правила о војној дисциплини.

При поништавању дисциплинске мере из разлога прописаног у члану 29 став 1 тачка 4 Правила о војној дисциплини (повреда војне дисциплине за коју је војном службенику или војном намештенику изречена дисциплинска мера, а представља дисциплински преступ), виши претпостављени старешина је дужан да поступи по прописима о расправљању одговорности за дисциплинске преступе. Ако наступе разлози за поништавање дисциплинске мере из разлога прописаних у члану 29 став 1 тачка 6 Правила о војној дисциплини, виши претпостављени старешина, према

⁵⁸⁷ Видети чл. 28 ст. 1 тач. 1-6, оп. цит. (фуснота 17).

околностима случаја може предмет вратити на поновни поступак или сам расправити учињену повреду војне дисциплине, након отклањања недостатака због којих је дисциплинска мера поништена.

4.6 Поступак за расправљање одговорности за дисциплинске преступе

Поступак за расправљање одговорности за дисциплинске преступе има, као и кривични судски поступак, неколико фаза, и то: претходни поступак, поступак пред првостепеним војним дисциплинским судом, поступак пред другостепеним војним дисциплинским судом и поступак по редовним и ванредним правним лековима.

4.6.1 Претходни дисциплински поступак

Претходни дисциплински поступак обухвата покретање дисциплинског извиђаја и скуп радњи и одлука које предузимају и доносе овлашћене старешине од покретања поступка (дисциплинског извиђаја), до подношења оптужног предлога надлежном војном дисциплинском суду. У оквиру овог поступка разликујемо следеће фазе: покретање извиђаја, спровођење извиђаја, стављање под војни дисциплински суд и подизање оптужног предлога.

4.6.2 Покретање извиђаја

Извиђај има за циљ да се „прикупе материјални докази или индиције о важним чињеницама које се односе на кривично дело или кривицу учиниоца, или да се те чињенице разјасне, или да се утврде тргови и последице кривичног дела или провери истинитост других доказа”⁵⁸⁸, а против лица на служби у Војсци Србије, сходно Правилу о војној дисциплини⁵⁸⁹, покреће га надлежни старешина на положају

⁵⁸⁸ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 289.

⁵⁸⁹ Видети чл. 60 ст. 1, оп. цит. (фуснота 17).

команданта батаљона, равном или вишем положају који је учиниоцу дисциплинског престапа претпостављени у време његовог извршења. Надлежни старешина покреће извиђај чим сазна да је преступ учињен, односно по добијању извештаја од потчињеног старешине на положају командира чете, равном или вишем положају који је дужан да, одмах по сазнању за дисциплински преступ потчињеног, предузме потребне мере ради прибављања доказа и прикупљања података који су од значаја за утврђивање чињеничног стања. Потом, подноси извештај вишем претпостављеном старешини који, ако није надлежан за покретање извиђаја, примљени извештај заједно са својим мишљењем доставља старешини надлежном за покретање извиђаја.

Ако надлежни старешина није покренуо извиђај, а учинилац дисциплинског престапа је премештен у другу јединицу, односно установу, тада ће, сходно члану 60 став 2 Правила о војној дисциплини, извештај и потребне податке о извршеном преступу доставити претпостављеном старешини који је, након премештаја тог лица, надлежан за покретање извиђаја против њега. Ако извиђај није окончан до премештаја у другу војну јединицу, односно установу, тада је надлежни старешина, из става 1 овог члана, уколико не донесе одлуку да обустави извиђај, дужан је да га најхитније заврши и списе предмета са својим предлогом, сходно члану 60 став 3 Правила о војној дисциплини, достави надлежном дисциплинском тужиоцу.

За покретање извиђаја против професионалног војног лица, војног службеника и војног намештеника који је упућен на рад у Министарство одбране надлежан је, сходно члану 62 став 1 Правила о војној дисциплини, руководилац на положају начелника управе, њему равном или вишем положају. Уколико се професионално војно лице, војни службеник или војни намештеник налази на служби у војној јединици, односно војној установи која је организационо и функционално везана за Министарство одбране, извиђај, сходно члану 61 став 2 Правила о војној дисциплини, покреће старешина на формацијској дужности у тој војној јединици, односно установи чији је положај раван положају команданта батаљона, њему равном или вишем положају. Извиђај против професионалног војног лица које је упућено на рад у други државни орган или друго правно лице покреће старешина који је донео акт о упућивању учиниоца у други државни орган или правно лице.

Надлежни старешина извиђај покреће решењем које садржи, сходно Правилу о војној дисциплини⁵⁹⁰, следеће податке: име, презиме и чин учиниоца

---

⁵⁹⁰ Видети чл. 63, оп. цит. (фуснота 17).

преступа; војну јединицу односно војну установу у којој је на служби; кратак опис учињеног преступа и његову правну квалификацију. У решењу којим се покреће извиђај одређују се лице које спроводи извиђај као и рок до када извиђај мора бити завршен. Када за све саизвршиоце, односно друге саучеснике, у дисциплинском поступку за покретање извиђаја није надлежан исти претпостављени старешина, тада извиђај покреће први заједнички претпостављени старешина.

За вођење дисциплинског извиђаја против професионалног војника одређује се, сходно Правилу о војној дисциплини⁵⁹¹, професионални официр истог или вишег чина од чина и положаја учиниоца преступа, а за вођење извиђаја против војног службеника и војног намештеника професионални официор или војни службеник на истом или вишем положају од учиниоца.

4.6.3 Спровођење извиђаја

Дисциплински извиђај се може водити само у правцу преступа и према лицима која су наведена у решењу о покретању извиђаја. Лице које је одређено да води дисциплински извиђај оцењује које ће све доказе прикупити и на који начин, а у сваком случају је дужно да саслуша учиниоца дисциплинског преступа, с тим да га, пре првог саслушања у извиђају, сходно члану 68 Правила о војној дисциплини, најпре упозна са решењем којим је против њега покренут извиђај, што ће окривљени потврдити својим потписом на решењу. Потом се прелази на саслушање учиниоца преступа, о чему се сачињава записник. Учиниоцу преступа се саопштава поука о праву да узме браниоца који може присуствовати његовом саслушању, да је дужан да се одазива на сваки позив органа који води поступак и да га, одмах, обавести о свакој промени адресе или намери да промени боравиште. Учиниоца преступа се упозорава на последице које може имати ако тако не поступи, као и на то да је дужан да пажљиво прати ток поступка и да може да износи чињенице и предлаже доказе у своју одбрану, али да није дужан да се изјашњава о предметном поступку, нити да износи своју одбрану. Сва та упозорења се морају обавезно унети у записник. Ако учиниоца преступа неће да говори или неће да

---

⁵⁹¹ *Ibid.*

одговара на постављена питања, поучиће се да тиме отежава прикупљање доказа за своју одбрану, при чему се та констатација уноси у записник.

Учинилац престапа се саслушава усменим путем. Треба да му се омогућити да се, у несметаном излагању, изјасни о свим околностима које га терете и да изнесе све чињенице које му служе за одбрану, при чему му се може дозволити коришћење белешки. По завршетку исказа, поставиће му се питање, уколико је то потребно, да се попуне празнине или отклоне противуречности и нејасноће у његовом излагању. У записник се уноси битна садржина датог исказа у облику приповедања које диктира водаца извиђаја. Учиниоцу престапа се може дозволити да диктира исказ или део исказа, при чему се у записник констатује да је део исказа или цео исказ окривљени сам диктирао. При саслушању учиниоца, треба поштовати његову личностав Према њему се не сме употребљавати сила, претња или друго слично средство да би се дошло до његове изјаве или признања.

Учинилац се може саслушати, без браниоца, у следећим случајевима који су прописани у тачки 17 Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини:

- ако се сам изричито одрекао тог права или ако није обезбедио браниоца у остављеном року од 24 часа;
- ако и, поред уредно урученог позива, бранилац не дође на саслушање и уколико окривљени инсистира да буде саслушан искључиво у присуству браниоца.

У том случају му се може одредити бранилац по службеној дужности, из реда адвоката или дипломираних правника са положеним правосудним испитом на служби у Војсци Србије или Министарству одбране.

На крају записника, сходно Упутству о примени одредаба Правила о војној дисциплини⁵⁹², окривљени треба да изјави да нема више ништа да изнесе у предмету саслушања, да је записник прочитао и да је у њега унето све што је изјавио или да записник не жели да прочита нити да му се прочита, пошто је пратио диктирање и да је спреман да исти потпише без примедби. Уколико записник има више страна, потписује се свака страна. При саслушању окривљеног, потребно је придржавати се одредби члановима 89-93 Законика о кривичном поступку. Орган који води поступак дужан је да прикупља и друге доказе, без обзира на признање окривљеног, како би се признање поткрепило и утврдило или оповргло. Ако је учиниоца дисциплинског

---

⁵⁹² Видети чл. 17, оп. цит. (фуснота 18).

преступа саслушавао, поводом исте ствари истражни судија, тада ће лице одређено за вођење извиђаја саслушати окривљеног само ако за то има потребе.

4.6.4 Саслушање сведока

Ради прикупљања обавештења о учињеном дисциплинском преступу и другим важним околностима у вези с тим, водилац извиђаја саслушава сведоке који су „и данас најчешће коришћени извор сазнања о извршеним кривичним делима и кривичном поступку и због тога један од главних савезника правосуђа у борби против криминала”⁵⁹³ у кривичном поступку. Саслушање сведока у дисциплинском поступку уређено је чланом 68 Правила о војној дисциплини и тачкама 18 и 19 Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини. Сведок се позива усменим обавештењем или позивом. Позив треба да садржи следеће податке: чин, породично и рођено име, занимање, адресу, време и место доласка, ознаку дисциплинског предмета због којег се позива и назнаку да се позива у својству сведока. Саслушава се и сведок који дође без позива на саслушање. О саслушању сведока се сачињава записник. Пре давања исказа, сведок се упозорава да је дужан да сведочи, да мора да се одазове на сваки позив органа који води поступак, да је обавезан да обавести орган о промени адресе или намери да промени боравиште, као и да је дужан да говори истину и да не сме ништа прећутати. Водитељ извиђаја га упозорава да давање лажног исказа представља кривично дело и да не мора да одговара на поједина питања ако би тиме себе или свог блиског сродника изложио тешкој срамоти, знатној материјалној штети или кривичном гоњењу. Сва ова упозорења обавезно се уносе у записник. Пре сведочења сведок полаже заклетву⁵⁹⁴. Сведок заклетву полаже усмено, било читањем њеног текста или давањем потврдног одговора, након прочитаног текста заклетве од стране водиоца извиђаја. Уколико одбије да положи заклетву, то се уноси у записник, као и разлози због којих се то чини. Садржина исказа сведока уноси се, у облику приповедања, у записник. Записник се закључује и сведок потписује сваку страницу. Сведоци се саслушавају појединачно, без присуства других сведока и одговоре дају усмено. После општих питања и упозорења, водилац извиђаја позива сведока да изнесе

⁵⁹³ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 267.

⁵⁹⁴ Видети тач. 18 Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини којом је прописано да заклетва сведока гласи: „заклињем се да ћу о свему што у дисциплинском поступку будем питан говорити истину и само истину да ништа од онога што ми је познато нећу прећутати“.

све што му је о предмету познато, а затим му се, ради провере, допуне и разрешења чињеничног стања, могу постављати питања. Није дозвољено, при постављању питања, служити се обманом или сугестивним питањима. Водилац извештаја ће увек питати сведока одакле му је познато оно о чему сведочи. Лице које би својим исказом повредило дужност чувања војне или службене тајне, може се саслушати као сведок тек када га надлежни орган ослободи дужности чувања исте. Дужности сведочења су ослобођени: брачни друг окривљеног, сродници окривљеног по крви у правој линији, сродници у побочној линији до трећег степена закључно као и сродници по тазбини до другог степена закључно, усвојеник и усвојилац окривљеног и верски исповедник о ономе што му је окривљени исповедио.

Водилац извиђаја је обавезан да наведена лица, пре саслушања, или чим сазна за њихов однос са окривљеним упозори да немају обавезу сведочења, а садржај упозорења и њихов одговор уноси у записник. Уколико неко од ових лица након упозорења жели и даље да сведочи, за њега важе сва упозорења и поуке као и за остале сведоке и такође се уносе у записник. Малолетно лице се може саслушати, ако то захтева окривљени. При саслушању сведока треба се придржавати одредби чланова 96-112 Законика о кривичном поступку. Ако се неки од саслушаних сведока међусобно не слажу или се не слажу са окривљеним у погледу одлучујућих чињеница, лице које води извиђај их може суочити, о чему мора сачинити записник. Записници се морају уредно водити и у њима се не може ништа брисати, додавати или мењати. Прецртана места морају остати читка. Сва евентуална преиначења, исправке и додавања уносе се на крају записника, пре његовог потписивања.

Прикупљање других доказа подразумева активност водиоца извиђаја на разјашњењу чињеничног стања кроз прибављања исправа, записника, извештаја и других писмена која могу послужити као доказ о учињеном преступу или за утврђивање других важних чињеница. Наведена документа лице, одговорно за спровођење извиђаја, тражи непосредно или дописом од органа, установа, физичких или правних лица код којих се тражене исправе налазе. За окривљеног се обавезно прибавља последња службена оцена, а за лице које се не оцењује запажање надлежног старешине о његовом владању и понашању. У извиђају се прикупљају предмети који су важни као доказ (предмет којим је извршен преступ или предмет који је извршеним преступом оштећен), и то само они који су такве природе да се могу прикључити списима. Уколико су предмети такве природе да се не могу прикључити списима, тада

се врши увиђај или вештачење, о чему се сачињава записник о увиђају или вештачењу стања предмета који се придружује извиђајном материјалу.

4.6.5 Увиђај

Увиђај је „врло значајна истражна радња која омогућује откривања доказа, као и утврђивање других околности које се односе на кривично дело и учиниоца, а тај његов значај произилази из тога што се он предузима на месту извршења кривичног дела”⁵⁹⁵. Предузима се када је, за утврђивање неке чињенице или њено разјашњење, потребно непосредно чулно опажање лица које спроводи извиђај. Предмет извиђаја могу бити ствари или место догађаја, а његов циљ да се утврде трагови или други материјални докази, као и да се стекне јасна представа о околностима под којима се догађај одиграо. Увиђај врши водилац извиђаја и о томе сачињава записник који треба да садржи податке о: месту извиђаја, дану и часу када се врши, у вези са којим се предметом врши, као и која лица му присуствују, након чега се, у облику приповедања, описују место, предмет и запажања о чињеницама због којих је увиђај извршен. Записник о увиђају потписују водилац извиђаја и записничар.

4.6.6 Вештачење

Када је за утврђивање и разјашњење важних чињеница потребно стручно знање или нарочита техничка опрема, предузима се вештачење које представља „стручни налаз или стручно мишљење процесно незаинтересованог стручног лица о чињеницама за чије утврђивање правна спрема и опште образовање судије нису довољни”⁵⁹⁶. О потреби вештачења одлуку доноси водилац дисциплинског увиђаја. Вештачења могу вршити установе или лица која имају потребно стручно знање или техничку опрему да могу, о предмету вештачења, дати налаз и мишљење. Ако вештачење врши установа, дужна је да о томе достави писмени налаз и мишљење. Када вештачење врши лице, њега, писменом наредбом, одређује водилац извиђаја. Пре почетка вештачења, вештак се позива да детаљно размотри предмет вештачења. Након тога, водилац извиђаја записнички салушава вештака дајући му, пре давања исказа,

⁵⁹⁵ Лекић, Загорка, оп. цит. (фуснота 534), стр. 242.

⁵⁹⁶ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 280.

упозорења као и приликом саслушања сведока, с тим што записник о вештачењу, поред дописа који даје вештак, обавезно мора садржати налаз и мишљење вештака.

4.6.7 Поступак по завршеном извиђају

Дисциплински извиђај може да траје најдуже 30 дана, рачунајући од дана када је покренут, а из оправданих разлога тај рок може бити највише продужен за још 15 дана, по одобрењу старешине који је извиђај покренуо. Преко наведеног рока, на образложен предлог старешине који је покренуо извиђај, може се продужити извиђај из оправданих разлога, по одобрењу претпостављеног старешине на положају команданта бригаде, њему равном или вишем положају. По завршеном извиђају, лице које га је спровело доставља списе дисциплинског предмета са својим мишљењем старешини који је покренуо извиђај.

На основу резултата извиђаја старешина, који је решењем покренуо извиђај, може, сходно члану 71 Правила о војној дисциплини, да:

- обустави извиђај решењем, ако утврди да нема дисциплинског преступа, да учинилац није одговоран за преступ или да је учињена дисциплинска грешка;
- ако нађе да је учињен дисциплински преступ и да је учинилац за њега одговоран, а није надлежан за упућивање предлога за подношење оптужног предлога војном дисциплинском тужиоцу, списе предмета, са својим предлогом, доставља старешини надлежном за упућивање.

Уколико претпостављени старешина сматра да је дисциплинском повредом учињено кривично дело, предмет ће, редовним путем, доставити надлежном државном тужиоцу, а учиниоца може удаљити од дужности. Надлежни старешина ће предузети мере да се тежа повреда дужности расправи и у дисциплинском поступку, ако то захтевају посебни интереси војне службе, односно ако је повреда војне дисциплине такве природе да би, по интерес службе, било штетно да такво лице и даље остане на дужности и да би, након утврђивања постојања дела његове одговорности за исто, осим кривично правних санкција, требало да сноси и дисциплинске. Старешина на положају команданта бригаде, њему равном или вишем положају, сходно члану 71 став 4 Правила о војној дисциплини, надлежан за упућивање предлога за подношење оптужног предлога војном дисциплинском тужиоцу.

4.6.8 Подизање оптужног предлога

Војни дисциплински тужилац, по добијању списка предмета са предлогом за подизање оптужног акта, а пре подношења оптужног предлога, сходно Правилу о војној дисциплини⁵⁹⁷, може да:

- тражи допуну извиђајног поступка од војне јединице, односно војне установе у којој је дисциплински извиђај вођен ради разјашњења одређених околности које су од значаја за подношење оптужног предлога. Војне јединице, односно установе су обавезне да поступе по захтеву војног дисциплинског тужиоца при првостепеном војном дисциплинском суду;
- одбаци предлог надлежног старешине за покретање поступка због дисциплинског престапа, ако утврди да поступање лица против кога је покренут дисциплински извиђај не представља дисциплински преступ, ако постоје околности које искључују дисциплинско гоњење, ако је наступила застарелост дисциплинског гоњења или ако оцени да не постоји основана сумња да је дисциплински преступ почињен;
- ако је извиђајни поступак правилно спроведен, а чињенично стање указује да је лице учинило дисциплински преступ, тада војни дисциплински тужилац подноси оптужни предлог у довољном броју примерака, првостепеном војном дисциплинском суду. Један примерак оптужног предлога доставља се војној јединици, односно установи у којој се лице води у основној евиденцији. Треба истаћи чињеницу да је у овој фази поступка војни дисциплински тужилац везан предлогом за подизање оптужног акта, како у погледу лица, тако и у погледу дела, односно престапа.

4.6.9 Првостепени дисциплински поступак пред судом

Председник првостепеног војног дисциплинског суда, по пријему оптужног предлога од војног дисциплинског тужиоца, наређује да се оптужни предлог,

⁵⁹⁷ Видети чл. 55, оп. цит. (фуснота 17).

сходно члану 73 Правила о војној дисциплини, достави окривљеном и његовом браниоцу (ако га је ангажовао у извиђајном поступку) и наредбом одређује дан, час и место одржавања главног претреса и састав већа. Овом приликом треба водити рачуна да окривљени, сходно члану 74 Правила о војној дисциплини, има довољно времена (најмање три дана) за припремање одбране, па му позив, за главни претрес са оптужним предлогом, треба правовремено доставити. По пријему предлога, окривљени може суду предложити нове доказе, доставити писмену одбрану и ако је, евентуално, тада ангажовао браниоца, о томе обавестити суд.

Главним претресом „руководи председник војног дисциплинског суда, као председник већа”⁵⁹⁸. Он може наредити или одобрити секретару војног дисциплинског суда да обавља одређене радње у руковођењу главним претресом, осим доношења одлуке. Суд може одлучити да се главни претрес одржи ако, уредно позвани окривљени не дође, под условом да је пре тога био саслушан, а његово присуство није неопходно. На предлог војног дисциплинског тужиоца може се одржати главни претрес у одсуству окривљеног, иако пре тога није био саслушан, само ако се окривљени налази у бекству, а суд му је одредио браниоца по службеној дужности. Главни претрес пред првостепеним војним дисциплинским судом, осим дела главног претреса који се односи на већање и гласање, води се по одредбама Законика о кривичном поступку којим се уређује скраћени поступак. Записник о главном претресу потписују председник већа, секретар и записничар.

Зависно од чињеничног стања које се утврди на главном претресу, првостепени војни дисциплински суд може, сходно Правилу о војној дисциплини⁵⁹⁹, донети једну од следећих пресуда: осуђујућу, ослобађајућу или одбијајућу.

Осуђујућа пресуда „изриче се кад суд нађе да је захтев овлашћеног тужиоца основан, тј. да не постоји ниједан разлог за одбијање оптужбе или за ослобођење оптуженог”⁶⁰⁰ и доноси се када се утврди да је окривљени учинио преступ за који је тужен и да је одговоран за њега. Дисциплински суд тада изриче казне које су прописане у члану 152 став 2 или члану 153 став 2 Закона о ВС. За дисциплински преступ суд може изрећи и дисциплинску меру „ако је опасност од повреде дужности мала, зато што дело има нарочито лак вид, односно зато што је учињено са нарочито олакшавајућим околностима”⁶⁰¹. Уз одлуку о кривици и дисциплинској казни за

⁵⁹⁸ Видети чл. 78 ст. 3, оп. цит. (фуснота 17).

⁵⁹⁹ Видети чл. 79 ст. 1, оп. цит. (фуснота 17).

⁶⁰⁰ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 337.

⁶⁰¹ Видети чл. 157, оп. цит. (фуснота 13).

окривљеног војни дисциплински суд, када одлучује о накнади штете настале кршењем војне дисциплине, може изрећи и меру удаљења са функционалне дужности које су прописане у члану 180 Закона о ВС. Уједно може одлучити и о накнади штете настале кршењем војне дисциплине, уколико се њена висина може утврдити током поступка.

Војни дисциплински суд може решењем обуставити поступак ако се исти води „против лица коме је престала служба у Војсци Србије, а против кога је дисциплински поступак покренут док је било у служби, ако нађе да је вођење дисциплинског поступка немогуће или нецелисходно”⁶⁰².

Ослобађајућа пресуда је „судска одлука о самој ствари, тј. једна од две мериторне одлуке. Изриче се кад суд после претресања ствари утврди да је казнененоправни захтев овлашћеног тужиоца неоснован и да због тога нема места изрицању пресуде којом се оптужени оглашава кривим.”⁶⁰³. Веће првостепеног дисциплинског суда доноси када утврди да окривљено лице није учинило преступ који му се ставља на терет или ако утврди да постоје разлози који искључују његову дисциплинску одговорност.

Пресуду којом се оптужба одбија доноси суд када се не упушта у мериторно расправљање ствари која је предмет суђења, што се дешава у случају када „постоји одређена правна сметња да се о њој суди и због тога одбија оптужбу, дајући спору између тужиоца и окривљеног једно чисто процесисјално решење”⁶⁰⁴. Овом пресудом оптужба се одбија ако суд установи да постоји неки од следећих, алтернативно постављених, услова као што су одустанак од оптужног предлога војног дисциплинског тужиоца, раније пресуђена ствар, застарелост и сл.

Пресуда се, сходно члану 80 Правила о војној дисциплини, мора израдити у року од осам дана од дана њеног објављивања. Потписују је председник већа и секретар. По један примерак пресуде доставља се војном дисциплинском тужиоцу, окривљеном и његовом браниоцу. Против одлуке првостепеног војног суда жалбу могу изјавити окривљени, његов бранилац и војни дисциплински тужилац. Жалба се подноси у року од осам дана од дана пријема писменог отправка пресуде, суду који је изрекао првостепену пресуду. Окривљени и војни дисциплински тужилац се могу одрећи права на жалбу одмах по објављивању пресуде, што за последицу има да писмено израђена пресуда не мора да садржи образложење. Одрицање од права на жалбу искључено је у

⁶⁰² Видети чл. 146 ст. 3, *Ibid.*

⁶⁰³ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 335.

⁶⁰⁴ *Ibid.*, стр. 333.

случајевим прописаним у члану 81 став 3 Правила о војној дисциплини, односно, ако је окривљеном изречена дисциплинска казна губитка службе или губитка чина. До доношења одлуке другостепеног суда, окривљени може одустати од већ изјављене жалбе, а може одустати и од жалбе коју је поднео његов бранилац. У жалби се могу побијати и решења која се доносе ради покретања и спровођења поступка. О жалбама против одлука, које је донео првостепени војни дисциплински суд одлуку доноси Виши војни дисциплински суд.

4.7 Дисциплински поступак пред Вишим војним дисциплинским судом

Пред Вишим војним дисциплинским судом одвија се другостепени поступак утврђивања одговорности за дисциплински преступ. Иницирање другостепеног поступка врши се подношењем жалбе у писменој форми и у два примерка. Жалба као потпун правни лек се „може изјавити због правних (*error iuris*), тако и због чињеничних (*error infacto*) недостатака садржаних у пресуди или у поступку у коме је она донета⁶⁰⁵, а подноси се из следећих разлога:

- битних повреда поступка;
- повреде закона;
- погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања, као
- одлуке о дисциплинској казни, мерама безбедности, имовинско-правним захтевима и сл.

Жалба се, сходно члану 81 став 4 Правила о војној дисциплини подноси суду који је изрекао првостепену пресуду. Првостепени војни дисциплински суд спроводи поступак који обухвата следеће радње: пријем жалбе који је обавезан, испитивање и отклањање њених формалних недостатака који се односе на техничку исправност, тј. да ли садржи саставне делове прописане Закоником о кривичном поступку, евентуално формално одлучивање о жалби кроз доношење решења председника првостепеног дисциплинског суда о одбацивању неблаговремене и недозвољене жалбе, достављања благовремене и дозвољене жалбе на одговор војном дисциплинском тужиоцу, а по пријему одговора, односно истека рока за исти, достављање списка предмета са жалбом и одговором Вишем ВДС на надлежностав

Виши војни дисциплински суд доноси одлуке „на седницама већа или након одржаног претреса”⁶⁰⁶. Председник Вишег војног дисциплинског суда председава

⁶⁰⁵ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 446.

⁶⁰⁶ Видети чл. 48 ст. 1, оп. цит. (фуснота 17).

радом већа и руководи седницама већа. По достављању предмета суду, секретар Вишег војног дисциплинског суда, поступа у складу са одредбама члана 49 став 5, 6 и 7 Правила о војној дисциплини, проучава га, упознаје с њим председника суда и поступа по његовој одлуци. Када се закаже главни претрес, односно седница већа, секретар обавља све потребне радње за припрему главног претреса, односно седнице већа. О седници већа, односно главног претреса, обавештава се виши војни дисциплински тужилац, као и окривљени и његов бранилац, ако су то затражили до истека рока за жалбу. Секретар Вишег војног дисциплинског суда, након отварања седнице већа, извештава веће о садржају предмета и о поднетим правним лековима и другим актима странака у поступку или првостепених војних дисциплинских судова. Пре већања и гласања, секретар Вишег војног дисциплинског суда даје предлог већу у погледу начина одлучивања у конкретном предмету, а не учествује у већању и гласању.

Виши војни дисциплински суд може, након седнице већа или на основу одржаног претреса, донети следеће одлуке у односу на жалбу:

- одлука којом се жалба одбацује као неблаговремена или као недозвољена, а која се доноси у форми решења. Жалба је неблаговремена када је другостепени суд установио да је поднета по протеклу законског рока за њено улагање, а недозвољена је, у случају када ју је поднело лице које није овлашћено за подношење жалбе или лице које се одрекло права на жалбу или ако се утврди одустанак од жалбе, па је после одустанка жалба поново изјављена. Ова одлука је формална одлука другостепеног суда и „она се доноси без испитивања основаности жалбе, па и под претпоставком да је она потпуно основана”⁶⁰⁷;
- одлука којом се жалба одбија и првостепена пресуда потврђује се доноси у форми пресуде. Виши војни дисциплински суд ће пресудом констатовати кумулативно испуњење следећих услова, и то, да не постоје разлози због којих се пресуда побија жалбом, нити има апсолутних повреда које суд испитује по службеној дужности. Ова одлука „има форму пресуде јер се случај решава мериторно”⁶⁰⁸;
- одлука којом се жалба уважава као основана и ожалбена пресуда се укида и предмет упућује првостепеном суду на поновни претрес и одлуку. Виши војни дисциплински суд ће донети решење и поступити на

⁶⁰⁷ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 464.

⁶⁰⁸ *Ibid.*

овај начин када утврди да у ожалбеној пресуди постоји битна повреда одредаба кривичног поступка, или да је у побијаној пресуди чињенично стање утврђено погрешно или непотпуно, због чега суд сматра да треба наредити нови главни претрес пред првостепеним судом. Тај претрес се може одржати пред већем истог или измењеног састава. Првостепена пресуда може бити и делимично укинута, ако се делови пресуде могу издвојити, без штете, за правилно пресуђење. У том случају се неукинути делови пресуде потврђују и пресуда, у том делу, постаје правноснажна, док се, у односу на укинута део пресуде, води нови поступак;

- одлука којом се жалба уважава као основана и нападнута пресуда, преиначује. Ову одлуку Виши ВДС доноси у форми пресуде и иста представља „допуну првостепене пресуде и изриче се кад Виши суд нађе да нема повреде кривичног поступка и да је чињенично стање у првостепеном поступку правилно и потпуно утврђено, а да је погрешно примењено кривично-материјално право или да пресуда садржи неправилну одлуку о казни, условној осуди, судској опомени, мери безбедности, одузимању имовинске користи, трошковима кривичног поступка, имовинско-правном захтеву и објављивању пресуде”⁶⁰⁹. Суд ће поступити на овај начин у случају када утврди да су одлучне чињенице у првостепеној пресуди правилно утврђене, а да се с обзиром на чињенично стање, по правилној примени закона има донети другачија пресуда или, према стању ствари, и у случају одређених апсолутно битних повреда одредаба кривичног поступка, ако је суд повредио прописе поступка у погледу постојања оптужбе овлашћеног тужиоца, ако је оптужба прекорачена и ако је пресудом повређена забрана *reformatio in peius*.

Професионални припадници војске којима су изречене казне смењивања са командне, односно руководеће дужности уз забрану постављења на такву дужност у трајању од једне до четири године, губитак службе и губитак чина као и забране удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана (војницима на служењу војног рока, лицу у резервном саставу и лицу на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере) могу против ових изречених дисциплински казни, ради заштите својих интереса, водити управни спор.

⁶⁰⁹ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 466

4.8 Ванредни правни лекови

Ванредни правни лекови су правна средства која се могу улагати против правноснажних судских одлука „а њихово оправдање је у томе што се у неким случајевима може показати да и правоснажно пресуђена кривична ствар није правилна и законита”.⁶¹⁰ Дакле, њихов задатак је да исправљају и отклањају евентуалне судске заблуде, односно грешке.

Закоником о кривичном поступку су прописана два ванредна правна лека, и то:

- захтев за понављање кривичног поступка и
- захтев за заштиту законитости.

Како се поступак расправљања одговорности професионалних припадника Војске за дисциплинске преступе расправља и према одредбама Законика о кривичном поступку, то и одредбе овог законика о ванредним правним лековима имају одговарајућу примену у овом поступку.

4.8.1 Захтев за понављање кривичног поступка

Кривични поступак „који је завршен правноснажном пресудом може се поновити на захтев овлашћеног лица, под условима прописаним у овом законуку”⁶¹¹. Захтев за понављање кривичног поступка је „ванредан, недеволутиван и за рок невезан правни лек који се у нашем праву може употребити само у корист окривљеног”⁶¹². Круг овлашћених лица чине: војни дисциплински тужилац, окривљени и бранилац, а у случају смрти окривљеног наведени захтев могу поднети брачни друг, лице са којим живи у ванбрачној или другој трајној заједници живота, сродници по крви у правој линији, усвојитељ, усвојеник, брат, сестра и хранитељ. Поднети захтев мора садржати „разлог на основу кога се тражи понављање и којим доказима се поткрепљују чињенице на којима се захтев заснива”⁶¹³, односно њиме треба да се „изнесу нове чињенице или поднесу нови докази које суд раније није знао, а такви су да могу остварити законом

⁶¹⁰ Јекић, Загорка, оп. цит. (фуснота 534), стр. 389.

⁶¹¹ Видети чл. 470, оп. цит. (фуснота 569).

⁶¹² Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 473.

⁶¹³ Видети чл. 472 ст. 1, оп. цит. (фуснота 569).

одређени процесни циљ⁶¹⁴ и исти се може употребити само у корист окривљеног. Дакле, подношење захтева за понављање кривичног поступка није ограничено временски, ни посебним роком, а ни роком застарелости. Поступак по захтеву „има две фазе: (1) одобравање захтева и (2) само понављање поступка⁶¹⁵. Захтев се подноси суду који је судио у првостепеном поступку и у њему се указује на основ понављања поступка, као и на доказе којима се поткрепљују чињенице на којима се захтев заснива. Ако суд нађе да захтев не садржи тражене податке, позваће подносиоца да га у одређеном року допуни, а ако то не учини, суд ће га одбацити решењем. На истоветан начин суд ће поступити у случају када га је поднело неовлашћено лице или када не постоје законски услови за понављање поступка.

Када прихвати захтев за понављање кривичног поступка, суд доставља препис истог војном дисциплинском тужиоцу који има рок од осам дана да на исти одговори. По истеку наведеног рока, председник првостепеног војног дисциплинског суда може одредити да се провере чињенице и прибаве докази на које се позива како у захтеву, тако и у одговору на захтев.

Када донесе решење којим се дозвољава понављање кривичног поступка, суд одлучује и о стадијуму кривичног поступка у којем се поступак наставља, те може одлучити: 1) да се спроведе истрага, ако претходно није вођена; 2) да се ствар врати у стање истраге или, 3) да се одмах одреди нови главни претрес. У поновљеном поступку „важе исте одредбе као и за први поступак, а суд у новом, поступку није везан за решења донесена у ранијем поступку⁶¹⁶. У новом поступку, суд може донети решење о обустављању поступка или пресуду. Доношењем решења о обустави поступка, до почетка главног претреса, суд ће решењем о обустављању поступка ставити ван снаге и ранију пресуду. Када се донесе пресуда, суд ће изрећи да се ранија пресуда ставља ван снаге у целини или делимично. Уколико суд донесе осуђујућу пресуду, у казну ће урачунати већ издржану казну, а када „је понављање одређено само за нека дела за која је оптужени био осуђен, суд ће изрећи јединствену казну по одредбама кривичног закона⁶¹⁷. При изрицању нове пресуде, суд је везан забраном преиначења, на штету оптуженог, у погледу правне квалификације кривичног дела и кривичне санкције. У случају да се лицу судило у одсуству, окривљени и његов бранилац могу поднети захтев за понављање кривичног поступка у року од шест месеци од дана наступања

⁶¹⁴ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 473.

⁶¹⁵ *Ibid.*, стр. 481.

⁶¹⁶ Шкулић, Милан, оп. цит. (фуснота 423), стр. 471.

⁶¹⁷ *Ibid.*

могућности да му се суди у присуству. Уколико наведени рок протекне, понављање је дозвољено само из разлога који су прописани у члану 473 Законика⁶¹⁸. Суд ће у решењу којим дозвољава понављање кривичног поступка наложити да се окривљеном, ако му раније нису достављене, доставе оптужница и решење о потврђивању оптужбе, или да се ствар врати у стање истраге, односно, да се истрага спроведе ако није претходно вођена. При изрицању нове пресуде, суд је везан забраном *reformatio in peius*.

Секретар Вишег војног дисциплинског суда, сходно члану 49 став 5 Правила о војној дисциплини, након отварања седнице већа извештава о поднетом ванредном правном леку и пре већања и гласања даје предлог о начину одлучивања у конкретном случају. Уједно је одговоран и за израду одлуке по поднетом ванредном правном леку. Војни дисциплински тужилац, сходно Правилу о војној дисциплини, „подноси редовна и ванредна правна средства када је то прописано овим правилом или другим законом”⁶¹⁹. Виши војни дисциплински тужилац је овлашћен да „одустане од жалбе или ванредног правног лека који је поднео војни дисциплински тужилац при првостепену војном дисциплинском суду”⁶²⁰.

4.8.2 Захтев за заштиту законитости

Захтев за заштиту законитости је ванредни правни лек који се подноси „против правноснажне одлуке јавног тужиоца или суда или због повреде одредаба

---

⁶¹⁸ Видети чл. 473, *Законика о кривичном поступку* („Службени гласник РС“, бр. 72/11; 101/11; 121/12; 31/13; 45/13 и 55/14), којим је прописано да се: кривични поступак завршен правноснажном пресудом може поновити само у корист окривљеног: 1) ако је пресуда заснована на лажној исправи или на лажном исказу сведока, вештака, стручног саветника, преводиоца, тумача или саокривљеног (члан 406 став 1 тачка 5); 2) ако је до пресуде дошло услед кривичног дела јавног тужиоца, судије, судије поротника или лица које је предузимало доказне радње; 3) ако се изнесу нове чињенице или се поднесу нови докази који сами за себе или у вези са ранијим чињеницама или доказима могу довести до одбијања оптужбе или ослобађања од оптужбе или до осуде по блажем кривичном закону; 4) ако је за исто дело више пута суђено или ако је са више лица осуђен за исто дело које је могло учинити само једно лице или нека од њих, 5) ако се у случају осуде за продужено кривично дело или за друго кривично дело које по закону обухвата више истоврсних или више разноврсних радњи изнесу нове чињенице или поднесу нови докази који указују да није учинило радњу која је обухваћена делом из осуде а постојање ових чињеница би довело до примене блажег закона или би битно утицало на одмеравање казне, 6) ако се изнесу нове чињенице или поднесу нови докази којих није било када је изрицана казна затвора или суд за њих није знао иако су постојали, а они би очигледно довели до блаже кривичне санкције, 7) ако се изнесу нове чињенице или поднесу нови докази да окривљеном није уредно достављен позив за претрес који је одржан у његовом одсуству (члан 449 став 3) захтев за понављање поступка из разлога наведеног у ставу 1 тачка 6) овог члана може се поднети док казна затвора не буде узвршена, а захтев за понављање из разлога наведеног у ставу 1 тачка 7) овог члана у року од шест месеци од доношења пресуде жалбеног суда.

⁶¹⁹ Видети чл. 51, оп. цит. (фуснота 17).

⁶²⁰ Видети чл. 57 ст. 1 тач. 3, *Ibid.*

поступка који је претходио њеном доношењу⁶²¹ и исти је „деволутиван, несуспензиван и за рок невезан ванредни правни лек којим надлежни јавни тужилац може да побија правноснажне одлуке и поступке кривичних судова ако је њима повређен закон“⁶²². Овај ванредни правни лек може да користи само јавни, односно војни дисциплински тужилац, и то не као странка у поступку утврђивања дисциплинске одговорности, већ као заштитник законитости и уставности. Употребом овог ванредног правног лека треба да се „побија и судски поступак који је предходио правноснажној одлуци, не само судска одлука, као што је то у случају других правних лекова“⁶²³. Њиме се могу побијати све судске одлуке: пресуде, решења и наредбе, без обзира на то у којој су инстанци донете, да ли је против њих био дозвољен редован правни лек и да ли је био коришћен ако је био дозвољен. Подизање захтева није везано за рок, а суд се при решавању истог, ограничава на повреде закона на које се јавни, односно војни дисциплински тужилац позива. О захтеву суд одлучује у седници већа и исти може одбацити, одбити или усвојити. Захтев ће бити одбачен „ако је изјављен од неовлашћеног тужиоца или ако је овлашћени тужилац од њега одустао пре доношења мериторне одлуке“⁶²⁴, одбијен као неоснован „ако суд утврди да не постоји повреда закона на коју се јавни тужилац позива“⁶²⁵, односно ако је захтев за заштиту законитости основан, донеће пресуду којом ће правноснажну одлуку преиначити, укинути или констатовати да је у њој повређен закон. У новом поступку суди се на основу ранијег оптужног предлога или његовог дела који се односи на укинути део пресуде. Суд је дужан да изведе све процесне радње и расправи сва питања на која му је указао суд правног лека, односно Виши војни дисциплински суд. Странке могу да истичу нове чињенице и да подносе нове доказе пред првостепеним војним дисциплинским судом.

Теже повреде дужности из службе професионалних припадника Војске Србије се, сходно члану 3 став 2 Правила о војној дисциплини, расправљају између осталог и према одредбама Законика о кривичном поступку што за последицу има примену одредби овог Законика у делу којим су уређени ванредни правни лекови.

---

⁶²¹ Видети чл. 482, оп. цит. (фуснота 569).

⁶²² Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 479.

⁶²³ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 490.

⁶²⁴ *Ibid.*, стр. 491.

⁶²⁵ *Ibid.*

Закон о ВС, као и закони⁶²⁶ донети, почев од 1955. године па надаље, садржи одредбу о примени Законика о кривичном поступку у поступку утврђивања одговорности за дисциплински преступ, прописујући да „приликом утврђивања дисциплинске одговорности припадника Војске Србије у поступцима у којима се утврђује дисциплинска одговорност за извршене дисциплинске преступе, сходно се примењују начела, односно правила кривичног права”⁶²⁷.

Овлашћено лице за подношење овог ванредног правног лека је војни дисциплински тужилац који је као самосталан државни орган, између осталог, овлашћен да подноси „и ванредна правна средства када је то прописано овим правилом или другим законом”⁶²⁸.

По поднетом ванредном правном леку, одлуку доноси Виши војни дисциплински суд. Одлука се доноси на седници већа, пошто секретар Вишег војног дисциплинског суда упозна чланове већа са поднетим захтевом за заштиту законитости, а пре већања и гласања даће предлог о његовом решавању. Виши војни дисциплински тужилац је, сходно члану 57 став 1 тачка 3 Правила о војној дисциплини, овлашћен да одустане, до окончања седнице већа, од захтева за заштиту законитости који је поднео војни дисциплински тужилац при првостепеном војном дисциплинском суду.

4.8.3 Захтев за ванредно ублажавање казне

Виши војни дисциплински суд, сходно члану 45 Правила о војној дисциплини, одлучује о захтеву за ванредно ублажавање казне. Својство ванредног правног лека захтев је имао до 2001. године када му је законодавац „одузео својство правног лека и сврстао га у групу случајева преиначења правноснажне пресуде без понављања кривичног поступка”⁶²⁹. Предлог може дати војни дисциплински тужилац или осуђени из разлога постојања олакшавајућих и ублажавајућих околности које

⁶²⁶ Видети чл. 137 ст. 2 *Закона о Југословенској народној армији* („Службени лист ФНРЈ“, бр. 29/55) којим је прописано „у поступку пред војним дисциплинским судовима сходно се примењују одредбе кривичног поступка уколико посебним прописима није другачије одређено“; чл. 234. *Закона о Југословенској народној армији* („Службени лист СФРЈ“, бр. 55/64) којим је прописано „ако овим законом није другачије одређено дисциплински поступак пред дисциплинским војним судовима спроводиће се сходно одребама Законика о кривичном поступку“; те чл. 195 *Закона о служби у оружаним сангама* („Службени лист СФРЈ“, бр. 7/85 и 20/89), и чл. 164 ст. 2 *Закона о Војсци Југославије* („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02 и „Службени лист СЦГ“, бр. 7/05 и 44/05) који у истоветном тексту прописују „Ако овим законом није другачије одређено, поступак због дисциплинског преступа спроводиће се сходно одредбама савезног закона којим се уређује кривични поступак“.

⁶²⁷ Видети чл. 147, оп. цит. (фуснота 13).

⁶²⁸ Видети чл. 51, оп. цит. (фуснота 17).

⁶²⁹ Грубач, Момчило, оп. цит. (фуснота 462), стр. 485.

омогућују да „казна буде мања, или одмерена испод границе прописане казне, или замењена блажом врстом казне”⁶³⁰.

Сходно члану 45 став 2 тачка 1 Правила о војној дисциплини, Виши војни дисциплински суд одлучује о жалбама против одлуке првостепених војних дисциплинских судова и о захтеву за ванредно ублажавање казне. Поступање секретара Вишег ВДС је уређено на истоветан начин као и при одлучивању о захтеву за понављање поступка и захтеву за заштиту законитости.

4.9 Застарелост

Застарелост као институт подразумева „немогућност заштите тога права, односно примене санкције за деликт услед протеча одређеног дугог времена у коме овлашћење на ту заштиту односно санкцију није вршено”⁶³¹, односно, „основ који ништи право на изрицање казне, ако она није изречена, односно право на извршење казне, ако је већ изречена”⁶³². Правно значење застарелости се огледа у немогућности, односно, у забрани да се после истека одређеног времена од учињене дисциплинске повреде кривац узима на одговорност (застарелост покретања и вођења), односно, да се после истека одређеног времена од изрицања дисциплинске мере или казне та мера, односно казна изврши (застарелост извршења мере или казне). Наиме, појам застарелости у праву је најуже повезан са протоком времена. На тај начин, време постаје битан фактор јер му друштво путем прописа даје снагу утицаја на губљење или стицање субјективних права. Застарелост намеће обавезу претпостављеном старешини да чим сазна за учињену повреду војне дисциплине, покрене поступак како би се иста благовремено расправила. Оваквим поступањем се стварају услови за ефикасну заштиту интереса војне дисциплине и функционисања професионалне војне службе јер проток времена има за последицу „заборав који с временом пада на дело, и чини да се губи огорчење публике против кривца као и заборав дела од стране кривца, тако да казна постаје излишна с гледишта освете и генералне превенције, као и специјалне, и према томе држава нема потребе да употреби своје право кажњења”⁶³³. Уколико од момента повреде војне дисциплине до момента гоњења учиниоца повреде протекне релативно дуг период времена, онда се оправдано поставља питање има ли сврхе

⁶³⁰ *Ibid*, стр. 485.

⁶³¹ *Правна енциклопедија* (књига 2), оп. цит. (фуснота 110).

⁶³² Јовић, Милан В., оп. цит. (фуснота 475), стр. 70.

⁶³³ Живановић, Тома, оп. цит. (фуснота 206), стр. 353.

гонити учиниоца повреде. Исто питање се неминовно намеће и у погледу дисциплинске мере и дисциплинске казне јер се њихов васпитни смисао неминовно губи у случају када од њиховог изрицања до извршења протекне дужи период времена. Сврха застарелости је вишеструка и она се може посматрати са више аспеката, и то:

- обезбеђење брзог и ефикасног дисциплинског поступка;
- обезбеђење правне сигурности окривљеног односно кажњеног лица;
- онемогућавање злоупотребе власти и спречавања дисциплинског гоњења и извршавања дисциплинских санкција противно сврси дисциплинске одговорности у оружаним снагама.

Рокови застарелости у материји дисциплинске одговорности су опредељени сврхом дисциплинске одговорности и они су како демократска тековина тако и резултат научних сазнања и последица опште хуманизације права. Како је Законом о ВС прописано да се повреде дужности из службе могу поделити на лакше (дисциплинске грешке) и теже (дисциплинске преступе), то је институт застарелости потребно сагледати са аспекта покретања и вођења дисциплинског поступка за исте.

Наступање застарелости покретања и вођења поступка за дисциплинске грешке и преступе је правна сметња да се, протоком временских рокова прописаних Законом о ВС, покрене и води дисциплински поступак, па самим тим, и да се одговорном лицу изрекне одговарајућа дисциплинска мера или казна. Протоком дужег времена од извршене повреде дужности из службе пада у заборав, како извршена повреда, тако и захтев војне организације за покретање и вођење поступка, губи на актуелности уколико није благовремено покренут. Благовремено покренут поступак „има велики васпитни утицај на учиниоца повреде а уједно превентивно делује на потенцијалне учиниоце повреде”⁶³⁴. Стога се рокови застарелости прописани у материји дисциплинске одговорности морају поштовати. Они су опредељени сврхом дисциплинске одговорности и њихово непоштовање има за последицу гашење дисциплинске одговорности.

4.9.1 Покретање дисциплинског поступка за дисциплинске грешке

Законом о ВС је прописано да „покретање дисциплинског поступка за дисциплинску грешку застарева протоком шест месеци од дана извршења повреде војне

---

⁶³⁴ Ивезић, Душан, *Застарелост у дисциплинском поступку*, Билтен правне службе, Београд, бр. 4/1977, стр. 52.

дисциплине⁶³⁵. Надлежни старешина покреће дисциплински поступак на начин како је то прописано Правилном о војној дисциплини и Упутством о примени одредби Правила о војној дисциплини. Наиме, „поступак за расправљање дисциплинске грешке покреће се позивањем учиниоца дисциплинске грешке ради давања изјаве, односно, позивањем тог лица на саслушање⁶³⁶. Прописани рок од шест месеци је објективан и он се рачуна од дана „кад је погрешка учињена, у који се дан рачуна и сам дан извршења погрешке⁶³⁷. Време када је надлежни старешина сазнао за учињену лакшу повреду дужности у служби није од значаја у погледу рока застарелости јер она тече од дана сазнања. Истеком рока од шест месеци против учиниоца се не може више покренути поступак за учињену лакшу повреду дужности у служби, тако да овај рок, осим објективног, има и апсолутни карактер.

4.9.2 Вођење дисциплинског поступка за дисциплинску грешку

Вођење дисциплинског поступка је уређено Законом о ВС којим је прописано „вођење дисциплинског поступка за лакше повреде дужности застарева протеком једне године од покретања дисциплинског поступка⁶³⁸. Прописани рок за вођење дисциплинског поступка је два пута дужи од прописаног рока за покретање поступка и вероватно је последица законодавчевог става да надлежном старешини треба дати довољно времена да у потпуности сагледа све околности које се односе на утврђивање услова под којим је учињена дисциплинска повреда и одговорност учиниоца. Ова фаза дисциплинског поступка намеће обавезу претпостављеном старешини да изведе све доказе ради утврђивања чињеничног стања што је неопходно да би се оценило да ли је лице учинило повреду војне дисциплине која му се ставља на терет, тежину исте, степен његове дисциплинске одговорности и све друге околности под којима је учињена повреда војне дисциплине, а које су битне приликом одређивања врсте дисциплинске мере, односно одмеравања њене висине. При покретању и вођењу дисциплинског поступка, надлежни старешина је дужан да посебно води рачуна да није наступила застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка. Уколико вођење поступка не буде окончано протеком једне године од покретања дисциплинског

⁶³⁵ Видети чл. 159 ст. 1, оп. цит. (фуснота 13).

⁶³⁶ Видети тач. 3, оп. цит. (фуснота 18).

⁶³⁷ Јаковљевић, Малеш, оп. цит. (фуснота 227), стр. 213.

⁶³⁸ Видети чл. 159 ст. 4, оп. цит. (фуснота 13).

поступка, исти се обуставља у фази у којој се налази у моменту истека застарног рока. Уколико до тада учиниоцу није изречена правноснажна дисциплинска мера, не може му се ни изрећи, а од тог тренутка, учинилац дисциплинске грешке се не може узети на дисциплинску одговорностав Институт застарелости, када су у питању дисциплинске грешке, први пут је прописан Уредбом о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци из 1875. године⁶³⁹.

4.9.3 Застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка за дисциплинске преступе

Правила покретања и вођења дисциплинског поступка за дисциплински преступ се унеколико разликују од правила која се односе на дисциплинске грешке, а нарочито у односу на карактер и трајање рокова у којима се поједине радње морају предузети. Тежу повреду дужности из службе припадник Војске Србије чини када изврши неки од дисциплинских преступа који су прописани у члану 149 Закона о ВС. Како се дисциплинским преступима теже нарушава војна дисциплина, а интереси њеног одржавања намећу хитност у поступању, то се, уместо судског, примењује дисциплинско кажњавање јер је то корисно за војну дисциплину. Надлежни старешина је, ради заштите војне дисциплине, дужан да правовремено покрене поступак како би се преступ расправио у роковима који су прописани законом.

4.9.4 Покретање дисциплинског поступка за дисциплински преступ

---

⁶³⁹ Према *Уредби о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци* из 1875. године, застарелост је наступала по истеку рока од три месеца од дана када су учињене повреде дисциплине. Наведену одредбу су преузеле у чл. 70, *Уредба о војној дисциплини* из 1896. и чл. 47, *Уредба о војној дисциплини* из 1914. прописујући наступање застарелости на истоветан начин, као и *Уредба о војној дисциплини* из 1923. Након завршетка II светског рата, рокови застарелости, изузев *Закона о служби у Југословенској армији* из 1946. који не садржи одредбу о застарелости, су уређени законом. *Закон о Југословенској народној армији* („Службени лист ФНРЈ”, бр. 29/55) је први закон којим се прописује рок застарелости, у чл. 142 ст. 1, тако што право на гоњење застарева кад истекне шест месеци од дана када је грешка учињена. Наведено решење је, у погледу дужине трајања рока застаревања, преузето у чл. 216 *Закона о Југословенској народној армији* („Службени лист СФРЈ”, бр. 52/64). *Закон о служби и ОС* („Службени лист СФРЈ”, бр. 22/74 и 5/78) доноси одређене измене, како са термилошког аспекта, тако и са аспекта дужине трајања рока. Наиме, уместо термина “гоњење”, овим законом се уводи термин “покретање и вођење”, а рок застарелости је скраћен са шест месеци на три месеца (видети чл. 171 ст. 1 наведеног закона). Наведено решење је преузео, у чл. 165 ст. 1 *Закон о служби ОС* („Службени лист СФРЈ”, бр. 7/85 и 20/89) и у чл. 166 ст.1 *Закон о Војсци Југославије* и исто је било на снази до доношења *Закона о Војсци Србије*.

Покретање дисциплинског поступка за дисциплинске преступе уређено је одредбом члану 159 став 2 и 3 Закона о ВС којим је прописано „покретање дисциплинског поступка за дисциплински преступ за повреду дужности прописану за Министарство одбране, други државни орган или правно лице застарева протеком једне године од дана сазнања непосредно претпостављеног старешине да је дисциплински преступ, односно повреда дужности учињена, али се дисциплински поступак не може покренути ако је од дана када је дисциплински преступ учињен прошло три године”⁶⁴⁰. Сагледавајући напред цитирану норму, можемо констатовати да Закон о ВС предвиђа два рока и то субјективни и објективни. Субјективни рок застарелости везује се за тренутак када је непосредно претпостављени старешина сазнао да је његов потчињени учинио преступ, а објективни рок застарелости се рачуна од дана када је преступ извршен и износи три године. Надлежни старешина дужан је да, без одлагања,⁶ покрене поступак против учиниоца дисциплинског преступа, ради благовременог утврђивања свих околности у вези с преступом и ради доношења одлуке о одговорности учиниоца. Ако претпостављени старешина на положају команданта батаљона, њему равном или вишем положају не покрене извиђај доношењем решења, у року од годину дана наступа застарелост покретања дисциплинског поступка за дисциплински преступ, што за последицу има немогућност покретања поступка против учиниоца дисциплинског преступа. Истеком субјективног рока застарелости искључује се свака могућност покретања поступка. У том погледу, ништа не може изменити околност да од учињеног преступа није прошло три године, односно, да није истекао објективни рок застарелости. Законом о ВС је прописан и изузетак од напред наведеног, којим је прописано да „застарелост покретања и вођења поступка због дисциплинског преступа и повреде дужности прописане за Министарство одбране, други државни орган или правно лице због којег се води и кривични поступак пред надлежним судом, наступа када и застарелост гоњења због кривичног дела”⁶⁴¹.

4.9.5 Вођење дисциплинског поступка због дисциплинског преступа

Вођење дисциплинског поступка за теже повреде дужности из службе застарева протоком три године од дана покретања дисциплинског поступка. Прописујући овај објективно дуг рок, законодавац је имао у виду чињеницу да је у овом

⁶⁴⁰ Видети чл. 159 ст. 2, оп. цит. (фуснота 13).

⁶⁴¹ Видети чл. 159 ст. 3, *Ibid.*

поступку неопходно реализовати низ процесних радњи, почев од доношења решења о покретању извиђаја, саслушања учиниоца дисциплинског преступа, саслушавања сведока, вршења извиђаја, прикупљања доказа ради утврђивања чињеничног стања доствљање списка дисциплинског предмета са извештајем и мишљењем старешине који је покренуо поступак, достављање списка предмета старешини који је овлашћен за упућивање предлога за подношење оптужног предлога војном дисциплинском тужиоцу, рада првостепеног војног дисциплинског суда и доношења пресуде, поступка по жалби, доношења другостепене судске одлуке и евентуалног вођења управног спора. Овај рок омогућује да се, нарочито због сложенијих предмета, поступак води нешто дуже с тим да се у сваком случају мора окончати правноснажном одлуком у року од три године од дана када је покренут дисциплински поступак. Истеком тог рока престаје свака могућност даљег вођења поступка. У том случају, надлежни старешина, односно војни дисциплински суд, обуставља поступак због застарелости.

Институт застарелости, када су у питању преступи, први пут је прописан Уредбом о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци из 1875. године⁶⁴²

---

⁶⁴² Уредбом о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци из 1875. прописано је да преступи који би по чл. 52 и 53 могли да се казне дисциплинарно застарују према опредељењу војно–судског законика, а Уредбом о војној дисциплини из 1896. прописано је да дисциплински кажњива кривица застарева ако се за њу не сазна за три месеца од кад је учињена, или ако за то време није узета у поступак или ако изречена казна у овом времену није извршена. Наведена одредба преузета је Уредбом о војној дисциплини из 1914. и Уредбом о војној дисциплини из 1923. којом је прописано да дисциплински иступ тежег значаја, за расправу којих је надлежан Војни дисциплински суд, као и сви они који су у стицају са злочинима и преступима, застаревају у случајевима предвиђеним у чл. 76, за једну годину, а у случајевима из чл. 80 ове Уредбе за три године. Послератни период обележен је низом прописа који уређују институт застарелости, и то: Уредба о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици којом се прописује рок застарелости од 60 дана, Законом о Југословенској народној армији из 1955. у чл. 142 ст. 1, прописао је да право на гоњење због дисциплинског преступа застарева по истеку једне године од дана кад је дисциплински преступ учињен. Наведена решења су делом задржана у Законом о Југословенској народној армији из 1964., с тим да застарелост гоњења због дисциплинског преступа, сходно чл. 216 ст. 2, застарева по истеку једне године од дана када је за дисциплински преступ сазнао претпостављени старешина. Закон о служби у ОС из 1974. је изменио раније прописана решења тако што је у чл. 171 ст. 2, скратио рокове за покретање поступка због дисциплинског преступа тако што исти застарева за шест месеци од дана кад је претпостављени старешина сазнао да је дисциплински преступ учињен, али се исти није могао покренути ни водити ако је од дана када је преступ учињен протекао рок од једне године. Законом о ОС из 1985. је у чл. 165 ст. 2, преузео део важећих решења, осим у делу, наступања апсолутне застарелости, покретања поступка због дисциплинског преступа где је рок продужен са једне на две године од дана кад је дисциплински преступ учињен. Законом о Војсци Југославије, у чл. 166 ст. 2, су наведена решења у потпуности преузета.

V ДЕО

ДИСЦИПЛИНСКЕ САНКЦИЈЕ

Дисциплинска власт је „овлашћење изрицања санкција од стране послодавца према запосленом за повреде радне дисциплине, односно повреде радних обавеза и непоштовања правила радног реда, која припада послодавцу“⁶⁴³ и као таква је присутна у Војсци Србије а „извире из правне подређености као битног обележја“⁶⁴⁴ вршења службе у војсци. Уколико се у вршењу службених дужности не придржава

---

⁶⁴³ Лубарда, А. Бранко; Кошутећ, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 262.

⁶⁴⁴ *Ibid.*

прописаних начела, припадник војске чини повреду војне дисциплине. Зависно од штетних последица које су настале у функционисању јединице, односно установе, те повреде могу бити лакше или теже. У зависности од тога, надлежни старешина ће му изрећи блажу или тежу дисциплинску санкцију јер његова „дисциплинска моћ лежи у средствима за кажњавање”⁶⁴⁵, односно, „право изрицања дисциплинске казне јесте једно од најглавнијих права претпостављеног, а правилна и савесна употреба овога права једно је од главних средстава за одржавање и развијање војничке службе и дисциплине”⁶⁴⁶.

5.1 Појам дисциплинске санкције

Дисциплинска санкција је „врста правне санкције утврђена законом или другим општим актом, која се изриче у дисциплинском поступку”⁶⁴⁷, односно „јесте зло које се због извршеног дисциплинског иступа изриче против дисциплинског кривца и које овај у интересу војне службе има лично да издржи”⁶⁴⁸, односно, „војна дисциплинска казна је зло које се изриче непосредно у интересу војне службе, а тек посредно у општем интересу”⁶⁴⁹ и која има за циљ „да причини тегобу онима, који не изврше дужност како треба и да их нагна на вршење, а за остале добро дисциплиноване она само значи: Ви сте у добити што ју не трпите јер сте ваљани војници! Казна је предохрана од подржавања неваљалима”⁶⁵⁰. На основу наведених дефиниција, санкције, као и циља који се њима жели остварити, неминовно се намеће закључак да је заштитни објекат дисциплине вршење војне дужности и професионалне војне службе у целини, а да је циљ војне дисциплине јачање унутрашње дисциплине, реда, морала, оперативне и функционалне способности у Војсци Србије.

5.1.1 Врсте санкција и начин извршења

За повреде дужности из службе припадник Војске Србије је дисциплински одговоран и за то му се изричу дисциплинске санкције које представљају „средство за вршење заштитне функције али средство које наноси ‘одређено зло’

⁶⁴⁵ Гаве, Андре, *Вештина командовања*, Београд, 1993., стр. 90.

⁶⁴⁶ Павловић, Гојко, оп. цит. (фуснота 520), стр. 239.

⁶⁴⁷ Лубарда, А. Бранко; Кошуткић, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 261.

⁶⁴⁸ Јовић, Милан В., оп. цит. (фуснота 475), стр. 17.

⁶⁴⁹ Живановић, Тома, оп. цит. (фуснота 206), стр. 23.

⁶⁵⁰ Васић, Милош М., оп. цит. (фуснота 107), стр. 244.

кажњеноме, јер без обиљежја репресије нема ни казне. Додуше, смисао је сваке казне у превенцији (генерална и специјална), казна има и ‘одгојну задаћу’⁶⁵¹. Дисциплинске санкције обухватају дисциплинске мере и дисциплинске казне, при чему се дисциплинске мере изричу за дисциплинске грешке, а дисциплинске казне за дисциплинске преступе.

5.1.2 Дисциплинске мере и начин извршења

Дисциплинске мере припаднику Војске Србије се изричу за лакше повреде дужности из службе и прописане су у члану 148 Закона о ВС. Зависно од категорије лица којој припада извршилац, за лакше повреде дужности из службе могу се изрећи следеће дисциплинске мере, и то:

- професионалном војном лицу: опомена или смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20%;
- цивилном лицу на служби у Војсци Србије: опомена или смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20%;
- војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу док се налази на војној дужности у Војсци Србије и лицу на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере, могу се изрећи следеће дисциплинске мере: опомена, укор, забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана, прекоредна служба у трајању до три смене, забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана, коју војнику на служењу војног рока могу да изричу претпостављене старешине на положају командира чете или вишем положају;
- кадету војне високошколске установе: опомена, укор, забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана, прекоредна служба у трајању до три смене, забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана и искључење из војне академије.

Начин извршења дисциплинских мера прописан је члановима 30-33 Правила о војној дисциплини и оне се извршавају према следећем:

---

⁶⁵¹ Тинтић, Никола, *Радно и социјално право*, Загреб, 1972. стр. 598.

- опомена је дисциплинска мера која остаје „по правилу прва и најблажа мера који стоји на располагању послодавцу да утиче благовремено на кориговање понашања запосленог на раду да му укаже у ком правцу треба да искаже своје способности и промени своје понашање, како би осигурао стабилност запослења”⁶⁵², односно мера „са изразито васпитно-педагошком садржином”⁶⁵³ којом претпостављени старешина изражава „упозорење учиниоцу дисциплинске грешке да не ини исту или сличне дисциплинске грешке убудуће јер ће му, у противном, бити изречена каква тежа дисциплинска санкција”⁶⁵⁴ и став да се неће више толерисати понашање лица које одступа од стандарда. То је мера специјалне превенције којом се врши васпитни утицај на учиниоца како би код њега биле створене реалне представе „о друштвеној недопустивости таквог начина понашања”⁶⁵⁵. Ова дисциплинска мера се извршава саопштењем лицу коме је изречена, а старешина који је дисциплинску меру изрекао може одредити, ако сматра да ће то васпитно деловати, „да се дисциплинска мера саопшти у војној јединици, односно војној установи којој припада лице коме је изречена дисциплинска мера”⁶⁵⁶;
- смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20% се „састоји у плаћању одређеног новчаног износа у корист државе”⁶⁵⁷, односно „у обустављању дела зараде запосленог за извршени рад као санкције за повреду радне обавезе или дисциплине понашања”⁶⁵⁸. Формулација наведене мере указује на то да је законодавац утврдио њен минимум и максимум, што значи да од процене претпостављеног старешине зависи висина мере која се изриче припаднику војске. При одређивању њене висине, претпостављени ће настојати да на најбољи начин оствари сразмеру између репресивне и превентивне функције. Казна има две димензије, од којих се једна односи на супстанцу (плату), а друга на њено трајање. Ова мера је ретрибутивног карактера и она значи,

⁶⁵² Лубарда, А. Бранко; Кошуткић, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 261.

⁶⁵³ Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Ј., оп. цит. (фуснота 35), стр. 428.

⁶⁵⁴ Станковић, Марио, *Дисциплинске санкције за лакше повреде војне дисциплине (дисциплинске мере)*, Правна пракса, септембар 2009., Београд, стр. 18.

⁶⁵⁵ Лубарда, А. Бранко; Кошуткић, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 261.

⁶⁵⁶ Видети чл. 30 ст. 3, оп. цит. (фуснота 17).

⁶⁵⁷ Стојановић, Зоран, оп. цит. (фуснота 45), стр. 302.

⁶⁵⁸ Лубарда, А. Бранко; Кошуткић, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 262.

пре свега, материјалну одмазду за учињено дело која је лишена моралног утицаја на учиниоца. Мера не погађа целокупну имовину извршиоца „што је довело до својеврсне пролиферације новчаног кажњавања“⁶⁵⁹, већ се може извршити једино од плате кажњеног. Извршава се достављањем наредбе Рачуноводственом центру Министарства одбране где се врши обустава примања која припадају дисциплински санкционисаном лицу, по основу плате по чину и положају, односно војном службенику и војном намештенику по основу плате, према утврђеном броју бодова, за месец у којем се дисциплинска мера изриче.

Надлежни старешина може одлучити да дисциплинску меру опомене или новчане казне саопшти на састанку официра, односно подофицира „истог или вишег чина и положаја од лица коме је изречна дисциплинска мера“⁶⁶⁰. Правилном о војној дисциплини је прописана таква могућност и када су наведене мере изречене војном службенику, односно, војном намештенику и оне се саопштавају на састанку војне јединице, односно, војне установе и њему могу присуствовати лица истог или вишег положаја од војног службеника, односно, војног намештеника коме је дисциплинска мера изречена. Надлежни старешина ово предузима ради спровођења генералне превенције, при чему наведеним састанцима не присуствују млађи по чину, односно положају, из разлога заштите личног ауторитета лица коме је мера изречена:

- укор је дисциплинска мера која „садржи један јачи интензитет прекора и, штавише, последњу опомену учиниоцу дисциплинске грешке односно захтев надлежног претпостављеног старешине овом да дисциплинске грешке више не чини“⁶⁶¹ која се изриче војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу док се налази на војној дужности у Војсци Србије, лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире и кадету војне академије. Изриче се за повреду војне дисциплине која има карактер „какве рђаве или зле, но омање радње“⁶⁶², при чему треба учиниоца „поучити, како да се унапредак чува од подобних погрешака“⁶⁶³, а извршава се саопштењем лицу коме је изречена;

⁶⁵⁹ Лубарда, Бранко, *Дисциплинска одговорност и хармонизација права*, Право и привреда бр. 5-8/01, Београд, стр. 250.

⁶⁶⁰ Видети чл. 30 ст. 3 тач. 4, оп. цит. (фуснота 17).

⁶⁶¹ Станковић, Марио, оп. цит. (фуснота 654), стр. 19.

⁶⁶² Видети чл. 118, оп. цит (фуснота 269).

⁶⁶³ *Ibid.*

- забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана се изриче за повреде војне дисциплине којима се теже нарушава војна дисциплина у јединици, односно установи. Овом мером се санкционисаном лицу ограничава слобода кретања у оквиру круга касарне или круга објекта који користи јединица или установа и у којој је кажњено лице на служби. Извршење мере, сходно члану 156 Закона о ВС, отпочиње даном правноснажности одлуке. У том периоду лицу је забрањен редован излазак у град;
- прекоредна служба у трајању до три смене „извршава се на основу дневне заповести старешина на положају командира чете, равном или вишем положају”⁶⁶⁴ јер „припадници Војске Србије се одређују на дужности дневном заповешћу претпостављеног”⁶⁶⁵. У питању су служба дежурства, пожарства, редарства, служба обезбеђења објеката и сл. Ова мера има за циљ да, кроз појачано оптерећење лица коме је мера изречена, укаже да његово понашање није у складу са стандардима који су прописани у Војсци Србије;
- забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана извршава се упућивањем лица у те просторије. Правилном службе Војске Србије⁶⁶⁶ и кућним редом, за просторије које су намењене у ову сврху прописана су сва питања, и то: упућивање на извршење дисциплинске мере, пријем на извршење, унутрашња служба, ред, рад и време посета, распоред дневног радног времена, владање и понашање лица упућеног на издржавање санкције и сл. У те просторије, војника на служењу војног рока, доводи дежурни чете (батерије) или дежурни јединице истог ранга. Прима га надзорник просторије за извршење ове дисциплинске мере, његов помоћник или друго лице одређено наредбом надлежног старешине. Војник доноси прибор за личну хигијену и прибор за чишћење обуће, обучен је у маскирну униформу и не сме имати оружје нити друга средства или предмете којима би себи или другима могао нанети повреде или одузети живот. Ове просторије се осигуравају и надзиру на прикладан начин. Лицима се обезбеђује седам часова одмора,

⁶⁶⁴ Видети чл. 33 ст. 3, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁶⁵ Видети тач. 240, оп. цит (фуснота 463).

⁶⁶⁶ Видети тач. 282-286, *Ibid.*

а пре подне иду на обуку. Могу се употребити и за друге послове у касарни или гарнизону. У време предвиђено за посете, могу их посећивати чланови породице. Чланови посаде пловних објеката меру извршавају на копну, а у логору и теренским условима, казна се извршава на исти начин као у касарни, и то у згради (шатору) или импровизованом објекту. Извршење дисциплинске мере може се прекинути у случају болести лица које меру издражава, смрти члана породице и сл., с тим да се извршење наставља чим престану разлози за прекид. Ова мера се извршава у гарнизону Београд, у посебним касарнским просторијама које се оснивају при јединицама, односно, установама ранга бригаде, а у осталим гарнизонима у заједничким просторијама, на нивоу гарнизона, које су намењене у ту сврху. Просторије за извршавање ове дисциплинске мере се закључавају, а кључеве чува надзорник просторија, његов помоћник или друго лице одређено наредбом надлежног старешине;

- искључење са војне академије је дисциплинска мера која, по природи ствари, погађа само кадете који се налазе на школовању у војној високошколској установи. Изрицање ове мере повлачи и дисциплинску меру губитка чина који је кадет стекао током школовања, што „има један симболичан карактер рекли бисмо деградације, јер законодавац сматра да лице којем је изречена овако тешка дисциплинска мера није достојно да и даље носи чин који је за време школовања на војној академији стекао“⁶⁶⁷.

5.1.3 Дисциплинске казне за дисциплинске преступе

За теже повреде дужности из службе, прописане у члану 149 Закона о ВС, учиниоцу се изричу следеће дисциплинске казне, и то:

- професионалном војном лицу: смањење плате од 5% до 30% у трајању једног до шест месеци, смењивање са дужности уз постављање на непосредно нижи положај у трајању од једне до четири године; забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана; смењивање са командне, односно руководеће дужности уз забрану постављења на

---

⁶⁶⁷ Станковић, Марио, оп. цит. (фуснота 654), стр. 22.

такву дужност у трајању од једне до четири године; забрана унапређења у виши чин или напредовања на виши положај у трајању од једне до четири године; враћање у претходни чин; губитак службе; губитак чина;

- цивилном лицу на служби у Војсци Србије могу се изрећи следеће дисциплинске казне: смањење плате од 5% до 30% у трајању од једног до шест месеци; забрана напредовања у трајању од једне до четири године; превођење цивилног лица на служби у Војсци Србије у нижи платни разред до истог разреда непосредно ниже платне групе, односно превођење војног намештеника у нижу платну групу; смењивање са положаја или руководеће дужности уз забрану постављања на такав положај, односно распоређивања на такву дужност у трајању од једне до четири године и губитак службе;
- војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу и лицу на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере се могу изрећи следеће дисциплинске казне: забрана унапређења у виши чин у трајању до четири године; враћање у претходни чин; одузимање чина и забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана.

5.1.4 Начин извршења дисциплинских казни за дисциплинске преступе

Дисциплинаска казна смањења плате од 5% до 30% у трајању од једног до шест месеци извршава се на исти начин као и дисциплинска мера смањења плате. Између дисциплинске мере смањења плате и дисциплинске казне смањења плате постоји разлика која се огледа у висини казне, као и могућности вишекратног извршења. Са извршењем се започиње првог наредног месеца по доношењу наредбе о извршењу правноснажно изречене дисциплинске казне. О извршењу ове казне стара се старешина који је наредбодавац „за исплату принадлежности осуђеног”⁶⁶⁸.

Смењивање са дужности уз постављење на непосредно нижи положај у трајању од једне до четири године врши се постављењем професионалног војног лица на одговарајуће формацијско место. Уколико се офицер, односно подофицер, смењује с формацијског места вишег чина, поставља се по правилу „на формацијско место свог чина и нижег положаја а ако се смењује с формацијском места свог чина поставља се на

⁶⁶⁸ Видети чл. 88 ст. 1, оп. цит (фуснота 17).

формацијско место нижег положаја⁶⁶⁹. Предлог за смењивање подноси претпостављени старешина јединице, односно установе, на положају команданта батаљона, старешине њему равног или вишег положаја у Војсци Србије и војним јединицама и војним установама ван Војске Србије, односно, руководилац организационе јединице Министарства добране на положају начелника управе, њему равном или вишем положају. О извршењу ове казне „стара се старешина који је донео акт о постављењу на дужност старешине коме су такве дисциплинске казне изречене“⁶⁷⁰.

Забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана врши се упућивањем професионалног војног лица у те просторије. Наведени распон казне која се може изрећи у максималном трајању до 30 дана даје могућност надлежном органу да је, сагледавајући све околности извршења теже повреде дужности из службе, адекватно индивидуализује. О извршењу ове казне „стара се претпостављени старешина на положају команданта бригаде њему равном или вишем положају“⁶⁷¹.

Смењивање са командне, односно руководеће дужности, уз забрану постављења на такву дужност у тарајњу од једне до четири године, по свим елементима је слична казна оној која се односи на смењивање са дужности. Разлика је у томе што се смењивање врши са командне, односно, руководеће дужности. Наиме, одређени број формацијских места има статус командних, односно руководећих, што је уређено формацијом у Војсци Србије. О извршењу казне стара се старешина који је донео акт о постављењу на дужност.

Забрана унапређења у виши чин или напредовање на виши положај у трајању од једне до четири године, као дисциплинска казна, има за циљ да онемогући вертикалну покретљивост војног лица. Унапређењем у виши чин обезбеђује се вертикална покретљивост професионалних војних лица на хијерархијској лествици. Да би било унапређено у виши чин, професионално војно лице, мора испунити опште услове прописане у члану 55 став 1 тачка 1 до 4 Закона о ВС, као и посебне услове у члану 56 Закона о ВС којим су прописана минимална времена које лице у чину мора провести како би било унапређено у виши чин. Уредбом је, као услов, прописано и да му се током последње године пре унапређења нису изрицане дисциплинске казне. О извршењу ове казне „стара се старешина надлежан за подношење предлога за

---

⁶⁶⁹ Видети чл. 40 *Уредбе о стањима у служби професионалних војних лица и о унапређивању официра и подофицира* („Службени гласник РС”, бр. 35/10).

⁶⁷⁰ Видети чл. 89, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁷¹ Видети чл. 90а, оп. цит (фуснота 17).

унапређење⁶⁷², а време за које се изречена казна рачуна, почиње тећи од дана правоснажности одлуке којом је изречена дисциплинска санкција.

Враћање у претходни чин је казна којом се професионално војно лице враћа у претходни чин. Изрицање ове казне има одређена ограничења јер се не може изрећи потпоручнику нити воднику из разлога што су то почетни официрски односно подофицирски чиновници. Право на унапређење у виши чин ова лица стичу „кад по правоснажности одлуке којом је враћен у претходни чин поново испуни овим законом прописане услове унапређења у виши чин“⁶⁷³. О извршењу ове мере стара се старешина надлежан за подношење предлога за унапређење.

Официру, односно подофициру, служба у војсци престаје из разлога који су прописани у члану 110 став 1 тачке 1-10 Закона о ВС. Један од тих разлога је и извршна пресуда војног дисциплинског суда којом је лице осуђено на дисциплинску казну губитка службе. Дисциплинска казна се извршава доношењем акта о престанку службе. Надлежни старешина га доноси одмах по пријему пресуде, а лицу се рачуна да је било у служби до дана када је пресуда постала извршна. О извршењу ове казне стара се „претпостављени старешина на положају команданта бригаде њему равном или вишем положају“⁶⁷⁴.

Губитак чина као дисциплинска казна за последицу има губитак службе. Наиме, у члану 22 Закона о ВС, прописани су чиновници војних лица, јер дужност старешине у Војсци Србије може вршити само војно лице које има чин који је „војна ознака за вођу (лидера) као и да одговорност за људство, опрему и задатке расту како расту и чиновници у Војсци“⁶⁷⁵. Губитком чина, кажњено лице више не може вршити дужност старешине у војсци. За наведено лице, доноси се акт о престанку службе одмах по пријему пресуде, а служба му се рачуна до дана када је пресуда постала извршна.

О извршењу казне смањења плате цивилном лицу стара се старешина који је наредбодавац за исплату припадљивости осуђеног. Казна се извршава административним путем кроз обустављање одговарајућег износа на примање која припадају „осуђеном војном службенику и војном намештенику по основу плате према утврђеном броју бодова на дан извршења пресуде којом је казна изречена“⁶⁷⁶. Новчана

⁶⁷² Видети чл. 90, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁷³ Видети чл. 60, оп. цит (фуснота 13).

⁶⁷⁴ Видети чл. 91 ст. 1, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁷⁵ www.military/quotes.com./ranks/army-rank-insignia.html

⁶⁷⁶ Видети члан 88 ст. 2, оп. цит (фуснота 17).

казна се извршава првог наредног месеца по доношењу наредбе о извршењу правноснажно изречене казне.

Забрана напредовања у трајању од једне до четири године подразумева немогућност постављења цивилног лица на виши положај. Напредовање означава вертикалну покретљивост у служби цивилног лица које му омогућава да развије и унапреди своје потенцијале стицањем, обogaћивањем и унапређивањем својих знања и искустава и оно је „нарочито средство, којим се уздижу и усавршавају државни службеници“⁶⁷⁷ и представља посебан вид стимулса и награђивања цивилних лица у војсци. Казна је прописана у распону од једне до четири године, што надлежном органу ствара могућност да, након сагледавања свих околности конкретног преступа, изврши адекватно одмеравање казне. О извршењу ове казне „стара се старшина надлежан за постављење осуђеног лица“⁶⁷⁸.

Превођење цивилног лица на служби у Војсци Србије у нижи плати разред до истог разреда непосредно ниже платне групе, односно, превођење војног намештеника у нижу платну групу је специфичан вид смањења плате лицу чије трајање није ограничено.

Смењивање са положаја или руководеће дужности уз забрану постављења на такав положај, односно, распоређивање на такву дужност у трајању од једне до четири године значи да у периоду, не краћем од једне, нити дужем од четири године, цивилно лице не може напредовати у служби, односно, бити постављено на виши положај или руководећу дужност о чему се брине старшина надлежан за постављење грађанског лица. Ово лице се распоређује на другу дужност у Војсци Србије, у складу са стручном спремом коју има и потребама Војске Србије за том врстом кадра.

Губитак службе је казна која је, сагласно последицама које има за цивилно лице, најтежа дисциплинска казна. Када ће „један дисциплински преступ повићи за собом као казну отпуштање из службе остављено је да од случаја до случаја, према свима околностима одлучује власт за изрицање ове дисциплинске казне“⁶⁷⁹. Овом казном се остварује функција војне дисциплине која има за циљ да из редова војске uklони оне који су, по мишљењу надлежног органа непоправљиви и чији би остатак у

---

⁶⁷⁷ Крбек, Иво, *Лица у државној служби*, Загреб, 1948., стр. 81.

⁶⁷⁸ Видети чл. 92 ст 3, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁷⁹ Илић, Михајло, *Дисциплинско и административно отпуштање државних службеника*, Архив за правне и друштвене науке, Издавачка књижарница „Геце Кона“, 1929., Београд, стр. 21.

војсци стварао проблеме у јединици, односно установи, у којој су у служби. Ова казна извршава се „доношењем коначног решења о престанку службе”⁶⁸⁰.

Дисциплинске казне изречене војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу и лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире док се налазе на војној дужности, извршавају се на исти начин као и дисциплинске казне изречене професионалним војним лицима. Једина разлика је у томе што се војнику на служењу војног рока сходно члану 154 став 3 Закона о ВС, дисциплинска казна забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту у трајању дужем од два дана не рачуна у служење војног рока.

Казне за дисциплинске преступе изречене, сходно члану 86 Правила о војној дисциплини, правноснажном пресудом војног дисциплинског суда извршавају се када надлежни старешина изда наредбу о извршењу казне. Сходно члану 86 став 2 тачке 1-6 Правила о војној дисциплини за издавање ове наредбе су: 1) председник Републике – за извршење дисциплинске казне губитка чина и губитка службе изречених официрима са генералским чиновима; 2) министар одбране – за извршење дисциплинских казни губитка чина и губитка службе изречених официрима и подофицирима који су упућени на службу у Министарство одбране и војне јединице односно војне установе које су организационо и функционално везане за Министарство одбране; 3) начелник Генералштаба Војске Србије – за извршење извршење дисциплинских казни губитка чина и губитка службе изречених официрима, подофицирима и професионалним војницима на служби у Војсци Србије; 4) старешина који је доставио предлог за подношење оптужног предлога – за извршење дисциплинских казни смањења месечне плате, смењивања са дужности уз постављење на непосредно нижи положај, смењивање са командне, односно руководеће дужности уз забрану постављења на вишу дужност, забране унапређења у виши чин, забране удаљења из посебних просторија у војном објекту, или напредовања на виши положај и враћање у претходни чин; 5) старешина надлежан за постављање – за извршење дисциплинске казне изречене војним службеницима и намештеницима.

Првостепени војни дисциплински судови, сходно члану 86 став 3 Правила о војној дисциплини, дужни да наведеним надлежним старешинама доставе списе предмета ради издавања наредбе о извршењу изречене дисциплинске казне најкасније у року од 30 дана од дана извршности пресуде. Ако за издавање наредбе није надлежан

---

⁶⁸⁰ Видети чл. 92 ст 4, , оп. цит (фуснота 17).

старешина који је доставио предлог за подношење оптужног предлога, уз списе предмета, доставља и његово мишљење. Извршна пресуда и наредба о извршењу казне доставља се од стране војног дисциплинског суда, сходно члану 87 Правила о војној дисциплини, осуђеном, војном дисциплинском тужиоцу при првостепеном војном дисциплинском суду, војној јединици односно војној установи чији се старешина стара о извршењу дисциплинске казне и надлежном персоналном органу ради евиденције дисциплинске казне.

Уставни суд је поводом поднете иницијативе⁶⁸¹, Одлуком – број IУz-391/2013 утврдио да одредба члана 167 став 1 Закона о Војсци Србије није у сагласности са Уставом, у делу који гласи: „којом су професионалним припадницима Војске Србије изречене дисциплинске казне прописане чланом 152 став 2 тач 2а), 5), 6) и 7), чланом 153, став 2 тачка 5), чланом 154 став 1 тачка 5) и став 2 тачка 4) и чланом 155а овог закона,” као и да се утврђује да одредба члана 84 Правила о војној дисциплини („Службени војни лист”, бр. 22/08, 14/10 и 14/11), у делу који гласи: „ којом су професионалним припадницима Војске Србије изречене дисциплинске казне прописане чланом 152 став 2 тачка 3), 6) и 7), чланом 153 став 2 тачка 5), чланом 154 став 2 тачка 4) и чланом 155а Закона”, није у сагласности са Уставом и Законом о ВС. Уставни суд је покренуо поступак за утврђивање неуставности одредбе члана 167 став 1 Закона о Војсци Србије, као и члана 84 Правила о војној дисциплини и оценио је да спорна могу бити следећа уставно-правна питања: да ли је оспорена одредба члана 167 став 1 Закона о Војсци Србије у сагласности са одредбом члана 198 став 2 Устава, „имајући у виду да је вођење управног спора дозвољено само против једног броја пресуда Вишег војног дисциплинског суда, одређених оспореним чланом закона, а да, при томе, овим законом није предвиђена другачија судска заштита у погледу преосталих пресуда тог суда”⁶⁸², да ли селективно прописивање вођења управног спора против пресуда Вишег ВДС доводи у неравноправан положај припаднике Војске Србије који не могу остваре право на судску заштиту против пресуда тог суда и да ли се вођењем управног спора на прописани начин обезбеђује једнака заштита права пред судовима и другим државним органима која зајемчена чланом 36 став 1 Устава РС. При оцени уставности оспорених одредби Закона и Правила, треба имати у виду одредбе Устава да су пред Уставом и законом сви једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту

⁶⁸¹ Видети Одлуку Уставног суда – број IУz-391/2013.

⁶⁸² Видети Одлуку Уставног суда – број IУz-391/2013., стр. 1.

без дискриминације⁶⁸³ да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима имаоцима јавних овлашћења и органима Аутономне Покрајине и јединица локалне самоуправе⁶⁸⁴ да законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на законом заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита⁶⁸⁵, што у конкретном случају значи да Закон о Војсци Србије дозвољава вођење управног спора против пресуда Вишег ВДС којима су изречене следеће дисциплинске казне: за професионална војна лица – забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту, до 30 дана, враћање у претходни чин, губитак службе и губитак чина; за цивилна лица – губитак службе; за војнике на служењу војног рока, лицу у резервном саставу док се налази на војној дужности у ВС и лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире – забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту, до 15 дана, коју војнику на служењу војног рока могу да изричу претпостављене старешине на положају командира чете или вишем положају и забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 30 дана, као и изрицању дисциплинске казне забране удаљења из посебних просторија у војном објекту до 60 дана која се изриче у случајевима прописаним у члану 155а Закона. Законом о изменама и допунама Закона о Војсци Србије у поступку нормативне контроле Уставни суд је оценио да је законско решење остало исто у погледу могућности вођења управног спора јер су наведеним изменама измењене само одређене дисциплинске казне прописане законом у односу на које је дозвољено вођење управног спора. То значи да, и даље, за поједине дисциплинске казне нема вођења управног спора, па самим тим, ни правне једнакости професионалних припадника војске којима се наведене казне изричу. Неуставност члана 167 став 1 Закона о ВС и члана 84 Правила о војној дисциплини којим је наведена одредба закона преузета, није отклоњена, те у наредном периоду, наведене одредбе треба ускладити са Уставом Републике Србије.

5.1.5 Примена дисциплинских мера и казни

Примена дисциплинских мера и казни има вишеструку сврху која се огледа у поправном утицају на извршиоца дисциплинског деликта, као и осталих припадника

⁶⁸³ Видети чл. 21 став 1 и 2, оп. цит (фуснота 182).

⁶⁸⁴ Видети чл. 36 став 1 и 2, *Ibid.*

⁶⁸⁵ Видети чл. 198 став 2, *Ibid.*

војске и њима се врши заштита војне службе и дисциплине. Оне се изричу само онда када су исцрпљене све друге мере или ако примена тих мера не одговара, с обзиром на тежину учињене повреде војне дисциплине и понашање учиниоца повреде. При изрицању дисциплинских мера треба се придржавати:

- „поступности у њиховој примени, осим ако тежина учињене повреде и испољена негативна својства учиниоца не захтевају одмах примену тежих мера или казни;
- узимања у обзир, нарочито: тежине повреде и изазване последице, степен кривице (нехат или намера и др); побуда из које је учињена повреда, ранијег рада и владања, као и објективних услова у којима је повреда учињена;
- посебне оцене карактера и природе учињене повреде, карактерних особина и других личних својстава кривца и мотива, који указују да је његово задржавање у војној служби штетно по службу или да је кривац недостојан да носи чин, односно класу;
- за дисциплинску повреду, као и за више повреда о којима се расправља истовремено, може се изрећи само једна јединствена мера или казна⁶⁸⁶.

5.1.6 Евидентирање и брисање дисциплинских мера и дисциплинских казни

Ради правилног управљања кадровима и другим потребама из области радних односа у државној управи је основана Служба за управљање кадровима која је успоставила централну кадровску евиденцију у форми информатичке базе у коју се уносе подаци „који се односе на државне службенике и намештенике, њихове перформансе, односно радне карактеристике и њихов положај у државној администрацији⁶⁸⁷. У наведеној евиденцији, поред осталих, налазе се и подаци о изреченим дисциплинским мерама и утврђеној материјалној одговорности за наведену категорију лица. Законом о Војсци Србије је у члану 31а прописана обавеза вођења евиденција за професионална војна лица и цивилна лица на служби које садрже податке о служби у војсци, у складу са законом којим се уређују евиденције у области рада и законом којим се уређује заштита података о личности. Наведене евиденције, по природи ствари, садрже и податке о дисциплинским мерама и казнама.

⁶⁸⁶ Јовановић, Бранко, оп. цит. (фуснота 124), стр. 398.

⁶⁸⁷ Кулић, Живко, *Службеничко право*, Мегатренд универзитет, Београд, 2009., стр. 232.

5.1.6.1 Евидентирање и брисање дисциплинских мера

Евидентирање дисциплинских мера се врши „у јединицама, односно, установама ранга батаљона и вишег, у којима се чувају и евидентирају наредбе о дисциплинским мерама које су надлежне старешине те јединице, односно, установе изрекле, као и наредбе о мерама које су изрекле више старешине”⁶⁸⁸. У јединицама наведеног ранга се води књига евиденције дисциплинских мера које су изречене професионалним припадницима Војске Србије. У њу се уносе, сходно члану 10 Упутства о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама, подаци о лицу којем је мера изречена, датум учињене грешке, правна квалификација грешке, старешина који је меру изрекао, број и датум наредбе о изрицању дисциплинске мере, врста мере, датум подношења жалбе, одлука вишег старешине и подаци о до сада изрицаним мерама, уколико нису брисани и примедбе.

Дисциплинска мера која је изречена лицу, осим дисциплинске мере искључења из војне академије, „а које у року од годину дана од дана извршене или застареле дисциплинске мере не учини никакву дисциплинску повреду или теже дело, као и лицу коме је дисциплинска мера опрштена, дисциплинска мера брише се из евиденције и сматра се као да му није ни изречена”⁶⁸⁹. Исти поступак се примењује и према лицу коме је дисциплинска мера опрштена. За брисање дисциплинске мере, по службеној дужности, надлежан је старешина код кога се води основна евиденција о изреченим дисциплинским мерама, а до „брисања из евиденције долази по протеку одређеног периода у коме запослени није учинио нову повреду радне обавезе, односно дисциплине понашања”⁶⁹⁰, при чему овај основ „наступа на основу самог закона чим се стекну одређени услови за примену овог основа гашења дисциплинске казне”⁶⁹¹. Након што утврди да ли су испуњени услови који се односе на проток времена од годину дана, надлежни старешина доноси наредбу ради брисања. Ово брисање је увек појединачно и односи се само на лице коме је дисциплинска санкција изречена. Примерак наредбе о брисању дисциплинске мере „изречене професионалном лицу, војном службенику или

⁶⁸⁸ Видети тач. 9, оп. цит (фуснота 19).

⁶⁸⁹ Видети чл. 40 ст. 1, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁹⁰ Лубарда, Бранко; Кошутећ, Будимир; Јовановић, Предраг, оп. цит. (фуснота 29), стр. 269.

⁶⁹¹ Балтић, Александар, *Проблеми правног статуса кадрова јавне управе*, Завод за јавну управу у Београду, 1963., стр. 22.

војном намештенику доставља се редовним путем свим војним јединицама, односно, војним установама код којих се чува њихов досије персоналних података”⁶⁹².

5.1.6.2 Евидентирање и брисање дисциплинских казни

Лицу коме је правноснажном пресудом изречена дисциплинска казна иста се, сходно члану 94 Правила о војној дисциплини, евидентира у досијеу персоналних података. Казна се евидентира код свих војних јединица, односно, војних установа код којих се води досије персоналних података осуђеног. Лице које је кажњено за дисциплински преступ (осим дисциплинским казнама губитка службе или чина – професионална војна лица), односно, губитка службе (цивилна лица) „које у року од две године од дана издржане или застареле казне не учине никакву дисциплинску повреду и лицу коме је дисциплинска казна опроштена, брише се казна из евиденције и сматра се да није кажњено”⁶⁹³. За доношење решења, по службеној дужности, којим се брише дисциплинска казна, надлежан је старешина који се према одредбама правила стара о извршењу дисциплинских казни. Подаци о брисању дисциплинске казне уносе се у досије персоналних података осуђеног. Уколико се за дисциплински преступ изрекне дисциплинска мера зато што је опасност од повреде дужности мала, зато што дело има нарочито лак вид, односно, зато што је учињено под нарочито олакшавајућим околностима, брисање дисциплинске мере врши се на начин прописан за брисање дисциплинских мера изречених за дисциплинске грешке доношењем решења. За доношење решења је надлежан старешина у чијој се војној јединици, односно војној установи, налази осуђени на служби у моменту испуњења услова за брисање дисциплинске мере. Брисањем дисциплинских санкција „не дира се у последице које су те санкције изазвале до дана испуњења услова за брисање”⁶⁹⁴.

5.1.6.3 Смањење, ублажење или опроштај дисциплинских мера

Смањење, ублажење и опроштај дисциплинских мера и казни представља специфичан вид помиловања извршиоца дисциплинског деликта. Под смањењем се подразумева изрицање исте врсте мере – у мањем обиму, а ублажење подразумева

⁶⁹² Видети чл. 41, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁹³ Видети чл. 95 ст. 1, оп. цит (фуснота 17).

⁶⁹⁴ Видети чл. 95 ст. 4, оп. цит (фуснота 17).

замену теже мере блажом врстом. Смањење, ублажење и опроштај мере су, сходно члану 168 Закона о ВС, у надлежности председника Републике који на предлог начелника Генералштаба може смањити, ублажити или опростити сваку дисциплинску санкцију у року од шест месеци од дана правноснажности одлуке којом је дисциплинска санкција изречена. Иницијатива може потећи како од лица коме је изречена мера, тако и од претпостављеног старешине тог лица. Лице које је кажњено може, сходно члану 35 Правила о војној дисциплини, упутити молбу за смањење, ублажење или опроштај дисциплинске мере, писменим путем, непосредно претпостављеном старешини. Ако претпостављени старешина није овлашћен да решава по молби, дужан је да примљену молбу, са својим мишљењем, одмах достави редовним путем надлежном старешини. Уколико претпостављени старешина сматра да треба смањити, ублажити или опростити дисциплинску меру, такав предлог ће редовним путем упутити надлежном старешини. Одлуку доноси старешина који је дисциплинску меру изрекао, као и сваки виши претпостављени старешина. Одлука о смањењу, ублажењу или опроштају дисциплинске мере, сходно члану 38 Правила о војној дисциплини, доноси се у истој форми и објављује на исти начин на који је и дисциплинска мера била изречена, односно из евиденције се брише наредбом о брисању дисциплинске мере.

5.1.6.4 Смањење, ублажење или опроштај дисциплинских казни и дисциплинских мера изречених од надлежних војних дисциплинских судова

Поступак за смањење, ублажење или опроштај дисциплинских казни и дисциплинских мера изречених од надлежних војних дисциплинских судова у многоме се разликује од поступка за смањење, ублажење или опроштај дисциплинских мера. Може се покренути, сходно члану 96 Правила о војној дисциплини, по молби осуђеног, његовог брачног друга и браница осуђеног, као и на предлог надлежног лица. Молба се подноси војном дисциплинском суду који је судио у првом степену. Уколико се молба не прихвати, може се поново поднети када протекне једна година дана од доношења одлуке о раније поднетој молби. Војни дисциплински суд, пошто прибави податке о осуђеном, из члану 97 став 3 Правила о војној дисциплини, (податке о владању после изречене казне) и мишљење старешине који је надлежан за упућивање предлога војном дисциплинском тужиоцу за подношење оптужног предлога, молбу са предлогом доставља надлежном старешини, начелнику Генералштаба Војске Србије или министру

одбране, који их достављају на поступање. Надлежни старешина ће достављене списе доставити председнику Републике ради доношења одлуке по поднетој молби. Подношење предлога начелнику Генералштаба и министру одбране може иницирати и претпостављени старешина осуђеног на положају командира чете, њему равном или вишем положају. Акт са иницијативом за подношење предлога за смањење, ублажење или опроштај дисциплинских казни доставља се, сходно члану 98 став 1 Правила о војној дисциплини, редовним путем старешини који је упутио предлог војном дисциплинском тужиоцу за подношење оптужног предлога. Уз наведени акт, достављају се подаци о осуђеном, а нарочито о његовом владању после изречене казне. Сваки старешина виши од старешине који је поднео акт са иницијативом може обуставити поступак, уколико сматра да иницијатива није оправдана. Уколико сматра да је иницијатива оправдана, акт којим је иницирано смањење, ублажење или опроштај дисциплинске казне, доставиће са својим мишљењем, војном дисциплинском суду који је судио у првом степену. Војни дисциплински суд ће акт којим је иницирано смањење, ублажење или опроштај дисциплинске казне с прикупљеним подацима о осуђеном, мишљењем старешине надлежног за упућивање предлога војном дисциплинском тужиоцу за подношење оптужног предлога и списима дисциплинског предмета, доставити начелнику Генералштаба Војске Србије или министру одбране. Надлежни старешина може обуставити поступак, уколико сматра да покренута иницијатива није оправдана или ће свој предлог са свим списима доставити на одлучивање председнику Републике. Председник Републике, сходно члану 39 Правила о војној дисциплини, може смањити, ублажити или опростити сваку дисциплинску санкцију, на предлог надлежног лица. Надлежно лице предлог треба да упути у року од шест месеци од дана правноснажности одлуке којом је изречена дисциплинска санкција. Министар одбране је овлашћено лице за упућивање наведеног предлога за професионална војна лица упућена на службу, односно на рад у Министарство одбране, други државни орган или правно лице. На крају сваке календарске године јединице, односно установе ранга батаљона и вишег, достављају редовним путем статистички извештај о дисциплинским мерама изреченим војним лицима, војним службеницима и војним намештеницима. Обједињени подаци достављају се редовним путем Одсеку за правне послове Генералштаба Војске Србије најкасније до 15. фебруара текуће године, за претходну годину.

5.2 Мере удаљења од функционалне дужности

Припаднику војске који ради на пословима опасним по живот или имовину или штетним по здравље могу се изрећи мере удаљења од функционалне дужности „ако повреди правила службе коју врши и на тај начин угрози безбедност људи и имовине”⁶⁹⁵.

Законом о ВС нису таксативно набројани сви послови на којима се мере могу изрећи, већ само карактеристични, као што су: војни летач, ваздухопловно-техничко особље које ради на ваздухопловима, војни падобранац, војни ронилац, војно особље у речним јединицама и техничко особље које врши дужност на броду и другом пловном средству, возач војног моторног возила, као и друга лица на служби у Војсци Србије која раде на пословима опасним по живот или имовину или штетним по здравље.

Ове мере имају вишеструку сврху: прво, да предупредe последице до којих би, обзиром на понашање одговорног лица, могло доћи; друго, да се одговорно лице док траје заштитна мера, психофизички и стручно оспособи за дужност коју је вршило; треће, примена ових мера треба да делује васпитно како на лице коме је изречена, тако и на остала лица која врше исте послове и дужности.

Мере удаљења од функционалне дужности су:

- забрана самосталног вршења одређене дужности у трајању до шест месеци;
- забрана вршења одређене дужности у трајању до шест месеци;
- распоред на другу дужност у трајању до једне године (превођење на нижу категорију ваздухоплова, искрцавање са брода, превођење на нижу категорију послова, распоред на друго радно место и сл).

Уколико је лицу изречена мера забране самосталног вршења одређене дужности, припадник Војске Србије је може вршити само под непосредном контролом надлежног старешине.

За време трајања мере забране вршења одређене дужности у трајању до шест месеци, припадник Војске Србије врши послове које му одреди претпостављени старешина.

---

⁶⁹⁵ Видети чл. 179, оп. цит (фуснота 13).

Уколико је лицу изречена мера распореда на другу дужност, припадник војске врши дужност на коју је распоређен. За време трајања мере удаљења од функционалне дужности, припадник Војске Србије се стручно оспособљава за дужност на којој се налазио до изрицања мере.

Ове мере изричу старешине команди, јединици или установи које за то овласти начелник Генералштаба.

Правилком о летачима и летачкој служби у Војсци Југославије⁶⁹⁶ је у члану 42 прописано да се, летачу који повреди правила војне летачке службе и на тај начин угрози безбедност људи или имовине, могу изрећи следеће заштитне мере:

- превођење на нажу категорију послова (непостедно нижу категорију стручне и борбене оспособљености) коју изриче старешина надлежан за разврставање у категорију из које се летач преводи у нижу категорију – у трајању до једне године;
- превођење на нижу категорију ваздухоплова коју изриче командант РВ и ПВО – у трајању до једне године;
- распоред на друго радно место на коме неће вршити летачку службу (забрана вршења летачке службе) – у трајању до једне године;
- забрана самосталног вршења дужности на ваздухоплову (забрана самосталног летења) – у трајању до шест месеци;
- забрана вршења одређене дужности – у трајању до шест месеци.

Заштитне мере из тачка 3 до 5 изриче:

- командант ескадриле – у трајању до 30 дана;
- командант пука односно бригаде – у трајању до 60 дана;
- командант авијациске јединице или установе ранга дивизије, односно корпуса – у трајању до четири месеца;
- командант РВ и ПВО за заштитне мере из тачке 4 и 5 – у трајању до шест месеци и за заштитну меру из тачка 3 – у трајању од 12 месеци.

Правилком о војним рониоцима и служби роњења у Војсци Југославије⁶⁹⁷, у члану 26 прописано је да се војном рониоцу, који поступи противно одредбама Правила роњења или других правила којима су регулисани односи у служби роњења и на тај начин угрози безбедност људи или имовине, могу изрећи заштитне мере:

⁶⁹⁶ *Правило о летачима и летачкој служби у Војсци Југославије* („Службени војни лист“, бр. 26/94).

⁶⁹⁷ *Правило о војним рониоцима и служби роњења у Војсци Југославије* („Службени војни лист“, бр. 25/97).

- забрана рођења до шест месеци;
- превођење у нижу категорију оспособљености;
- распоред на радно место на којем се не врши служба рођења.

Заштитну меру забране рођења изричу:

- до 30 дана – старешина ронилачке јединице на положају командира чете или команданта батаљона;
- до шест месеци – старешина ронилачке јединице на положају команданта пука.

Горе наведене старешине изричу и заштитну меру превођења у нижу категорију оспособљености. Заштитну меру распоред на радно место на којем се не врши служба рођења, на предлог команданта ронилачке јединице, изриче команда надлежна за постављење, односно, распоређивање на дужност лица коме се ова мера изриче.

Министар одбране одређује лица овлашћена за изрицање мера удаљења од функционалне дужности⁶⁹⁸ професионалним војним лицима упућеним на службу, односно на рад у Министарство одбране или други државни орган или правно лице.

У поступку за изрицање мера удаљења од функционалних дужности, примењују се одредбе Закона о ВС о одговорности за дисциплинске грешке, у делу који се односи на њихово ублажење или смањење, за наступање застарелости за предузимање тих мера, као и у поступку по жалби.

Надлежни старешина може, ако нађе, да су престали разлози због којих је изречена мера удаљења од функционалне дужности, забране самосталног вршења одређене дужности у трајању до шест месеци, обуставити даље извршење наведене мере.

5.3 Дисциплинска одговорност ученика војних школа

---

⁶⁹⁸ Мере удаљења од функционалне дужности су, по први пут, под називом “заштитне мере” прописане чл. 242 - 248 *Закона о служби у оружаним снагама* („Службени лист СФРЈ”, бр. 22/74 и 5/78), а преузете су одредбама чл. 234 - 240 *Закона о служби у оружаним снагама* („Службени лист СФРЈ”, бр. 7/85 и 20/89), као и одредбама чл. 198 - 203 *Закона о Војсци Југославије*.

Дисциплинска одговорност ученика⁶⁹⁹ војношколских установа уређена је Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама⁷⁰⁰ (у даљем тексту: Закон о ВШ и ВНИУ). Наведеним законом су уређене основе дисциплинске одговорности ученика „за повреде школског реда и дисциплине”⁷⁰¹ за које им се могу изрећи васпитно-поправне мере опомена, строга опомена, укор, строги укор и искључење из школе, уколико не испуњавају школске обавезе или се не придржавају школског реда и дисциплине.

Против првостепене одлуке о изрицању васпитно-поправне мере ученик може, сходно одредби члану 46 став 2 Закона о ВШ и ВНИУ, изјавити жалбу у року од пет дана од дана изрицања мере. Наведена жалба подноси се старешини установе коме је начелник потчињен. Надлежност и поступак изрицања васпитно-поправних мера су прописани Статутом школе.

Полазећи од наведеног, поступак за изрицање васпитно-поправних мера прописан је одредбама чланова 68-72 Статута Војне гимназије и чланова 75-79 Статута средње војне школе. Статутом Војне гимназије у члану 68 став 1, прописано је да „опомену, строгу опомену и укор изричу начелник класе и разредни старешина за лакше повреде школских обавеза, реда и дисциплине”⁷⁰². Статутом средње војне школе у члану 75 став 1 прописано је да „опомену, строгу опомену и укор изриче начелник класе и начелник смера, а разредни старешина изриче опомену за лакше повреде школских обавеза, реда и дисциплине”⁷⁰³.

За теже повреде школских обавеза, реда и дисциплине, изриче се строги укор који могу изрећи начелник Војне гимназије, односно, начелник средње стручне војне школе. Васпитно-поправну меру искључења из Војне гимназије изриче, на предлог Наставничког већа, ако су исцрпљене све друге мере или ако примена других мера не би одговарала школском реду и дисциплини, начелник Војне гимназије, а у средњој стручној војној школи начелник школе. Треба истаћи чињеницу да, осим наставничког већа, предлог за изрицање ове мере могу дати разредни старешина, начелник класе и начелник смера. Ова мера се изриче ако су исцрпљене све друге мере

---

⁶⁹⁹ Статус ученика лице стиче уписом у средњу војну школу. Војне школе, сходно чл. 1 *Закона о војним школама и војним научноистраживачким установама* („Службени лист СРЈ”, бр. 86/94 и 74/99) су средње војне школе (Војна гимназија и средња стручна војна школа) и високе војне школе, (Војна академија и Војномедицинска академија).

⁷⁰⁰ *Закон о војним школама и војним научноистраживачким установама*, оп. цит (фуснота 487).

⁷⁰¹ Видети чл. 45, *Ibid.*

⁷⁰² Видети чл. 68 ст. 1 Статута Војне гимназије („Службени војни лист”, бр. 24/00).

⁷⁰³ Видети чл. 75 ст. 1 Статута средње војне школе („Службени војни лист”, бр. 24/00).

или „ако примена других мера не би одговарала тежини дисциплинске повреде“⁷⁰⁴ односно „ако примена других мера не би одговарала школском реду и дисциплини“⁷⁰⁵. При изрицању васпитно-поправних мера, надлежни старешина или васпитач је дужан да детаљно и савесно утврди одговорност за сваки случај посебно, водећи рачуна да мера васпитно делује, како на ученика коме је изречена, тако и на друге ученике. О изреченим мерама укора, строгог укора и искључења из Војне гимназије, као и разлозима изрицања истих, обавештава се родитељ, односно старатељ ученика коме је мера изречена. Изречена васпитно-поправна мера уписује се у евиденцију о праћењу развоја ученика. Васпитно-поправне мере важе за школску годину за коју су изречене, осим искључења из Војне гимназије и Средње стручне војне школе које имају трајни карактер.

Васпитно поправне мере искључења из Војне гимназије и Средње стручне војне школе се изричу за следеће повреде школског реда и дисциплине:

- крајње несавесно и немарно извршавање школских обавеза, због чега ученик на крају другог полугодишта има слабе оцене из три или више наставних предмета, изузев ученика коме је одобрено да понови разред;
- за учестало недозвољено напуштање интерната и неоправдано закашњавање са распуста и викенда у трајању од најмање три дана;
- због самовољног и неоправданог изостајања са наставе и других обавезних облика образовно-васпитног рада, најмање 25 часова у току једне школске године;
- због присвајања туђе имовине;
- због употребе и поседовања наркотичких средстава;
- ако преправи или допише податке у дневнику, сведочанству, дипломи и другим исправама;
- због намерног наношења штете или причињавања штете из крајње непажње на школској имовини;
- за друге пропусте који могу имати теже последице по интересе Војне гимназије, односно Средње стручне војне школе и Војску Југославије.

Закон о ВС се није бавио питањем дисциплинске одговорности ученика средњих војних школа из разумљивих разлога, али је полазећи од одредбе којом прописује да се „војним лицима у погледу права и обавеза уређених овим законом,

⁷⁰⁴ Видети чл. 76 ст. 2, оп. цит (фуснота 702).

⁷⁰⁵ Видети чл. 69 ст. 2, *Ibid.*

сматрају и држављани Републике Србије – ученици и кадети војно школских установа који се школују за војне дужности и лице на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире⁷⁰⁶, требало да пропише норму упућујућег карактера као што је то био случај у ранијим прописима.

5.4 Застарелост извршења дисциплинске санкције

Надлежни старешина, ради очувања дисциплине у јединици, односно установи, осим покретања и вођења поступка за повредну војне дисциплине у законом прописаним роковима, мора водити рачуна да се изречена мера изврши у року који је прописан законом јер се њихов васпитни смисао неминовно губи у случају када од њиховог изрицања до извршења протекне дужи период времена. Застарелост извршења подразумева „да се протеклом одређеног времена не може више приступити извршењу изречене казне⁷⁰⁷, односно да се истеклом прописаних рокова гаси „право надлежних органа да изврше казну⁷⁰⁸. Рокови застарелости се „утврђују законом. Они су строги и не могу се продужавати⁷⁰⁹.

5.4.1 Застарелост извршења дисциплинске мере

Законом о ВС је прописано да застарелост извршења дисциплинске мере наступа када протекне шест месеци од дана правноснажности одлуке којом је изречена дисциплинска мера. Застарелост извршења дисциплинске санкције прекида се сваком радњом надлежног органа управљеног на извршење дисциплинске санкције а наступа у сваком случају кад протекне два пута онолико времена колико је прописано одредбама члана 160 ставови 1-3 Закона о ВС, односно годину дана за дисциплинске мере и две за дисциплинску казну. На основу наведене правне норме може се недвосмислено закључити да се застарелост извршења дисциплинске мере може прекинути. Овај прекид „наступа онда када је надлежни претпостављени предузео писмено и неопходно потребан рад у циљу извршења дисциплинске казне⁷¹⁰. Даном предузимања наведених

⁷⁰⁶ Видети чл. 7 ст. 2, оп. цит (фуснота 13).

⁷⁰⁷ Срзентић, Н. А. Стајић, Ј. Лазаревић, оп. цит (фуснота 35), стр. 469.

⁷⁰⁸ Стојановић, Зоран, оп. цит (фуснота 45), стр. 374.

⁷⁰⁹ Ивошевић, Зоран, *Застарелост у дисциплинској одговорности*, у: Радно право у условима тржишног привређивања, Радно и социјално право бр. 1-3/97, Београд, стр. 33.

⁷¹⁰ Милан В. Јовић, оп. цит (фуснота 475), стр. 71.

активност прекида се застарелост и отпочиње тећи нови рок застарелости, који нормално не може ићи у бесконачност, јер наступањем рокова из члана 160 став 4 дисциплинска мера се не може извршити. Застарелост извршења казне први пут је прописана Уредбом о војној дисциплини из 1896. године.⁷¹¹

5.4.2 Застарелост извршења дисциплинских казни

Законом о ВС прописано је да застарелост извршења дисциплинских казни наступа кад протекне годину дана од дана правноснажности одлуке којом је изречена дисциплинска казна. Застарелост извршења дисциплинске казне прекида се сваком радњом надлежног органа управљеном на извршење санкције. Она наступа у сваком случају када протекне двапут онолико времена колико је прописано у одредбама члана 169 став 2 и 3, Закона о ВС. Рокови застарелости извршења дисциплинских казни почев од првих прописа имају тенденцију мењања, у смеру скраћивања како би се на најбољи начин остварио захтев специјалне и генералне превенције. Застарелост извршења дисциплинских казни по први пут је прописана Уредбом о војној дисциплини из 1896. године⁷¹².

---

⁷¹¹ Уредба о војној дисциплини из 1896. Уредба о војној дисциплини из 1914. и Уредба о војној дисциплини из 1923. прописују исти рок застарелости извршења дисциплинске казне који наступа протоком три месеца од дана изрицања казне. Уредбом о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици за застарелост казне прописан је изузетно кратак рок од 30 дана од дана када је казна изречена. Почев од Закона о Југословенској народној армији из 1955. застарелост извршења дисциплинске казне уређује се законом. Њиме је било прописано да застарелост извршења дисциплинске казне због дисциплинског преступа наступа по истеку једне године од дана када је одлука о дисциплинској казни постала правноснажна, а због дисциплинске грешке кад протекне шест месеци од дана кад је дисциплинска казна изречена. Законом о Југословенској народној армији из 1964. наведени рок је, у чл. 217 ст. 1, скраћен тако што застарелост извршења дисциплинске казне, због дисциплинске мере, наступа кад протекну три месеца од дана кад је дисциплинска мера изречена. Законом о служби у ОС („Службени лист СФРЈ“, бр. 22/74 и 5/78) извршене су термилошке измене тако што се уместо дисциплинске казне уводи термин дисциплинска мера која се изриче за дисциплинске грешке а застарелост њеног извршења, сходно чл. 172 ст. 1, наступа кад протекне 30 дана од дана изрицања. Наведени рок застарелости преузет је у чл. 166 ст. 1, Закона о служби у ОС („Службени лист СФРЈ“, бр. 7/85 и 20/89) и у чл. 167 ст. 1, Закона о Војсци Југославије.

⁷¹² Уредба о војној дисциплини из 1896. Уредба о војној дисциплини из 1914. и Уредба о војној дисциплини из 1923. прописују исти рок застарелости извршења дисциплинске казне који наступа протоком три месеца од дана изрицања казне. Од наведеног правила направљен је изузетак када је у питању казна притвора или затвора било због службених обзира било због интереса кажњеног лица. Уредбом о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици је, у чл. 65 ст. 2, за застарелост извршења казне прописан изузетно кратак рок од 30 дана од дана када је изречена. Законом о Југословенској народној армији из 1955. застарелост извршења дисциплинске казне се, по први пут, уређује законом и иста наступа по истеку једне године од дана кад је одлука о казни постала правноснажна а у сваком случају када протекне двапут онолико времена колико се тражи за застарелост извршења дисциплинске казне. Наведени рокови застарелости извршења дисциплинске казне су Законом о Југословенској народној армији из 1964., скраћени на шест месеци, односно годину дана али су извршене одређене термилошке измене што се почев од овог закона термин дисциплинска казна користи за учињен дисциплински преступ. Ступањем на снагу Закона о служби у ОС („Службени лист СФРЈ“, бр. 22/74 и 5/78) настављена

За постојање института застарелости постоје многобројни разлози. Пре свега проток дужег времена од извршења повреде војне дисциплине утиче на заборав учињене повреде а неблаговремени захтев војне организације за гођење и кажњавање учиниоца повреде више није тако актуелан као у случају благовременог преузимања. Благовремено покренут дисциплински поступак има велик васпитни утицај на учиниоца повреде а уједно и превентивно делује и на потенцијалне учиниоце. Осим тога, ни учинилац повреде војне дисциплине, након протекла дужег времена не осећа сву тежину повреде и своје одговорности, па се изреченом мером или казном не може, у таквом случају, остварити сврха кажњавања која би се иначе остварила да је благовремено покренут поступак и благовремено изречена дисциплинска мера или казна. Кратки рокови застарелости у дисциплинском праву представљају упозорење надлежном старешини за благовремено покретање и вођење дисциплинског поступка јер се само на тај начин може ефикасно остварити не само специјална, већ и генерална превенција.

5.5 Емпиријски показатељи о изрицању дисциплинских санкција у Војсци Србије

Начелник Генералштаба Војске Србије је, сходно члану 117 Правила о војној дисциплини, овлашћен да пропише Упутство о примени правила о војној дисциплини⁷¹³, као и Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама⁷¹⁴ којим су евиденција и статистике о изреченим дисциплинским мерама су прописани члановима 9-12, а евиденција и статистика о изреченим дисциплинским казнама члановима 13-20.

5.5.1 Евиденција о изреченим дисциплинским мерама

У јединицама и установама које имају статус батаљона чувају се и евидентирају наредбе о дисциплинским мерама које су изрекле надлежне старешине те

је тенденција скраћивања рокова те застарелост извршења дисциплинске казне наступа по истеку три месеца од дана када је одлука постала правноснажна, а апсолутни рок застаре наступа кад протекне двапут онолико времена колико је прописано у чл. 172 ст. 1, наведеног закона, односно шест месеци. *Законом о служби у ОС* из 1985. су, у чл. 166 ст. 1, и у чл. 167 ст. 1, *Закона о Војсци Југославије* прописани истоветни рокови објективне и апсолутне застаре.

⁷¹³ *Упутство о примени правила о војној дисциплини*, оп. цит (фуснота 18).

⁷¹⁴ *Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама*, оп. цит (фуснота 19).

јединице, односно установе, као и наредбе о мерама које су изрекле више старешине. Књига евиденције дисциплинских мера се устројава и води у јединицама наведеног ранга и садржи следеће податке: чин – звање лица коме је изречена дисциплинска мера, име и презиме лица коме је изречена дисциплинска мера, датум учињене грешке, правна квалификација грешке, старешина који је изрекао дисциплинску меру и број и датум наредбе, врста изречене дисциплинске мере, датум подношења жалбе, одлука вишег старешине (по жалби или приликом оцене правноснажности изречене дисциплинске мере по службеној дужности), подаци о до сада изрицаним дисциплинским мерама (уколико нису брисани) и примедбе. Како се дисциплинске мере изричу и војницима (морнарима) на одслужењу војног рока и војницима у резервном саставу, евиденција о њима изреченим дисциплинским мерама се, сходно одредбама Правила службе Војске Србије, води у Рапортној књизи.

На основу података из Књиге евиденције дисциплинских мера и Рапортне књиге сачињава се статистички извештај о мерама које су изречене војним лицима, као и војним службеницима и војним намештеницима у јединицама, односно установама. Јединице, односно установе ранга батаљона и вишег, редовним путем достављају Статистички извештај претпостављеним командама до 31. јануара текуће године, за претходну годину, ради обједињавања података о изреченим дисциплинским мерама.

Обраћање Генералштабу Војске Србије којим су тражени показатељи о изреченим дисциплинским мерама није исходovalo прибављањем истих. Наиме, надлежна организацијска јединица је наведене податке огласила тајним, позивајући се на члан 8 став 1 ал. 1 Закона о тајности података⁷¹⁵ сматрајући их подацима поверљивог карактера који се тичу стања морала, збирних статистика и евиденција Војске Србије, по питању морала, те их из тог разлога не треба учинити доступним широј јавности. Став да би откривање наведених података нанело штету Војсци Србије и њеним припремама за одбрану и безбедност земље је типична реакција система који робује раније донетим правилима. *Ratio* захтева је био квалитативно унапређење система дисциплинске одговорности за дисциплинске грешке, те допуна постојећих дисциплинских мера. Основ за ово поступање се огледа у чињеници да формулација појавних облика лакших повреда дужности из службе намеће потребу прописивања ширег круга дисциплинских мера.

---

⁷¹⁵ Закон о тајности података („Службени гласник РС“, бр. 104/09).

5.5.2 Евиденција о изреченим дисциплинским казнама

На основу података из уписника који се воде код првостепених дисциплинских судова сачињава се Статистички извештај о повредама војне дисциплине које су расправљане пред тим судовима. Исти се доставља Вишем војном дисциплинском суду до 31. јануара текуће године, за претходну годину. Обједињавање извештаја врши Виши војни дисциплински суд и доставља га секретару министарства одбране, а један примерак доставља на знање начелнику Генералштаба Војске Србије. Овај извештај је од значаја за стање војне дисциплине у целини и омогућава увид у рад првостепених војних дисциплинских судова и решавању евентуалних проблема у раду који се могу јавити.

Пошто примена Правила о војној дисциплини, као и Упутства о примени правила о војној дисциплини, Упутства о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама датира од 2008. године, то је примена истих резултирала одређеним емпиријским показатељима који ће бити сагледани из угла војног дисциплинског тужиоца, вишег Војног дисциплинског тужиоца, првостепених дисциплинских судова и Вишег Војног дисциплинског суда.

Како је за упућивање предлога за подношење оптужног предлога војном дисциплинском тужиоцу надлежан старешина на положају команданта бригаде, њему равном или вишем положају, према члану 71 став 4 Правила, то ће у табели бр. 1 бити приказан број предлога по годинама:

Табела бр. 1

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Бр. предлога	100	122	131	152	221	273	247
Бр. лица	109	144	137	176	239	284	255

Сагледавајући бројчане показатеље из табеле бр 1, може се констатовати да се број предлога за подношење оптужног предлога мењао у смеру повећања броја и достигао свој максимум у 2013. години, за приказани период.

Војни дисциплински тужилац је у наведеном периоду поднео оптужне предлоге према табели бр. 2:

Табела бр. 2

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Број оптужних предлога	80	108	112	135	203	242	193
Број лица обухваћен оптужним предлогом	89	119	118	152	220	254	195

Број поднетих оптужних предлога, у посматраном периоду, имао је тенденцију раста, што је одраз чињенице да су припадници војске вршили теже повреде дужности из службе у већем обиму.

Оптужни предлози су према категорији лица подношени према следећем:

Табела бр. 3

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Официри	30	32	26	40	52	68	56
Подофицири	31	47	42	52	59	84	72
Професионални војници	10	11	28	41	82	62	36
Цивилна лица	18	29	22	19	27	40	31

Табеларни преглед указује на чињеницу да је број лица растао по свим категоријама и свој максимум, изузимајући професионалне војнике, за све категорије лица достига 2013. године.

Војни дисциплински тужилац је, након сагледавања предлога надлежног старешине, исти одбацио по годинама, према следећем:

Табела бр. 4

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Одбачени оптужни предлози	4	7	6	12	13	19	15

Допуна извиђајног поступка од стране војног дисциплинског тужиоца је тражена према следећем:

Табела бр.5

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Допуна извиђајног поступка	16	7	13	5	5	12	15

Број одбачених предлога за покретање поступка, те допуна извиђајног поступка, указује на чињеницу да је неопходно предузети мере ради побољшања квалитета рада у извиђајном поступку, у чему највећи допринос морају дати првостепени војни тужиоци и надлежне војне старешине. То значи интензивнију сарадњу ових органа, што треба да резултира квалитетним оптужним актима, што је предуслов за квалитетније вођење поступка против учинилаца дисциплинских преступа.

Војни дисциплински тужиоци су поднели оптужне предлоге за теже повреде дужности из службе прописане у члану 149 став 1 тачке 1-32, према следећим дисциплинским преступима:

Табела бр. 6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
2008.	4	24	5	9	2	3	2	9	4	9	7	14	10	32	3	3

2009.	3	34	3	6		8	2	17	1	8		8	9	22		8
2010.	3	18	3	4		5		15	5	6		12	9	10	1	
2011.	5	23	3	9		9		15	4	13		6	17	20	1	
2012.	15	27	3	12		9		21	14	3		6	12	13	5	
2013.	14	42	1	14		7		32	14	16		6	19	22		6
2014.	6	19	3	19		8		19	10	33		8	17	14		6

	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
2008.	1	3	2	4									3			11
2009.		4											3			3
2010.													1	7		13
2011.		6											1	19		16
2012.		6	8											23		26
2013.		7	4											31		19
2014.		8	4											20		15

Сагледавањем података из Табеле бр. 6 може се констатовати да је оптужни предлог, у највећем броју случајева поднет за теже повреде дужности из службе, према следећем: у 187 случајева – због неизвршавања или несавесног, неблаговременог, непотпуног или немарног извршавања наређења, одлуке или налога претпостављеног (члан 149 став 1 тач 2); за немаран однос према повереној имовини и присвајање или наношење штете војној или другој имовини у вези са обављањем службе у 133 случајева (члан 149 став 1 тач 14); и за повреду стражарске, патролне или друге сличне службе, у 128 случајева (члан 149 став 1 тач 8).

Треба истаћи и чињеницу да у периоду од 2008.-2014. године није покренут ни један оптужни предлог по основу теже повреде дужности из службе прописане у члану 149 став 1 тачке 21-28 и 31, што доносиоцу прописа представља показатељ да треба да смањи број формулација тих повреда дужности из службе.

Чињеница да је у наведеном периоду покренут дисциплински поступак у 100 случајева који се односе на члан 149 став 1 тачка 32 везано за свако поступање припадника Војске Србије ван службе које је противно прописима или добрим обичајима, а којим се наноси штета угледу припадника Војске Србије, намеће обавезу задржавања генералне клаузуле, али и сагледавања свих појавних облика наведених повреда ради евентуалне формулације нових облика тежих повреда дужности.

Војни дисциплински тужилац је изјавио жалбу против одлуке првостепеног дисциплинског суда, према следећем:

Табела бр. 7

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Бр. жалби	24	22	17	20	15	11	14

Првостепени војни дисциплински судови су водили поступак против професионалних припадника Војске Србије према следећем:

Табела бр. 8

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Бр. поступака	187	159	199	255	298	292

Пред првостепеним војним дисциплинским судовима је вођен дисциплински поступак, према следећој категорији лица:

Табела бр. 9

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Официри	70	43	56	56	79	91
Подофицири	64	59	66	79	99	102
Професионални војници	14	28	48	91	75	52
Цивилна лица	39	28	29	29	45	47

Првостепени војни дисциплински судови су донели извршне одлуке према следећем:

Табела бр. 10

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Бр. одлука	140	112	149	195	219	190

Извршне одлуке су биле донете према следећем:

Табела бр. 11

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Окривљени оглашен кривим	111	90	121	167	176	157
Поступак обустављен	9	13	19	15	45	15
Оптужба одбијена	9	1	4	4	30	2
Окривљени ослобођен оптужбе	11	8	5	9	13	16

Структура одлука према изреченој дисциплинској казни је била следећа:

Табела бр. 12

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Смањење плате	86	69	101	140	147	135
Смењивање са дужности					2	
Забрана удаљења из посебних просторија		1	1			1
Смењивање са командне дужности		1	5	2	1	
Забрана унапређења у виши чин	10	4	6	6	10	7
Враћање у претходни чин	3	4		4	3	2

Губитак службе	8	4	5	7	8	2
Губитак чина	1	2		2	1	
Превођење цивилног лица у нижи пл. разред			1			2
Дисциплинска мера	3	5	2	6	4	8

Виши војни дисциплински суд је водио поступке против професионалних припадника Војске Србије по жалби, према следећем: Табела бр. 13

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Бр. поступака	59	44	42	44	36	51

Пред Вишим војним дисциплинским судом поступак, према категорији лица, вођен је према следећем: Табела бр. 14

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Официр	30	14	19	10	18	27
Подофицир	12	15	11	13	14	13
Професионални војник	1	4	3	10	3	13
Цивилно лице	15	8	9	9	4	3
Бивши подофицир	1	2	2			
Војник на одслужењу војног рока		1	1			
Бивши официр				1		
Бивше цивилно лице				1		

Виши војни дисциплински суд у окончаним другостепеним поступцима по жалби на првостепене пресуде је донео следеће одлуке:

Табела бр. 15

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Одбијена жалба	24	21	24	21	18	22
Пресуда укинута решењем	7	4	2	7	8	8
Преиначена пресуда у погледу казне (Σ):	21	18	13	14	10	17
строжија	12	10	4	4	3	5
Блажа	9	8	9	10	7	12
Ослобађање од оптужбе	1	1	1		2	5
Оптужба одбијена или одбачена	2				1	
Решење по захтеву за решавање сукоба надлежности	3					
Предлог за изузеће	5			2		

Виши војни дисциплински тужилац је присуствовао седници већа Вишег војног дисциплинског суда поводом изјављених жалби, према следећем:

Табела бр. 16

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
--------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Број седница	30	42	42	32	44	31	41
--------------	----	----	----	----	----	----	----

Емпиријски показатељи вођења дисциплинског поступка ради тежих повреда дужности из службе нам указују на следеће:

- Неопходност промене формулација дела тежих повреда дужности у служби, с обзиром да за оне прописане у члану 149 став 1 тачке 21-28 и 31, није покренут ни један поступак, и то: 21) Преузимање дужности директора, заменика или помоћника директора у правном лицу без одобрења надлежног државног органа или повреда ограничења чланства у органима правног лица од стране професионалног припадника Војске Србије; 22) Оснивање привредног друштва, јавне службе и бављење предузетништвом и бављење предузетништвом од стране професионалног припадника Војске Србије; 23) Непреношење управљачких права у привредном субјекту на друго лице, недостављање података руководиоцу о лицу на које су пренета управљачка права или недостављање руководиоцу доказа о преносу управљачких права од стране професионалног припадника Војске Србије; 24) Примање поклона у вези с вршењем послова мимо одредаба закона, примање услуга или користи за себе или друго лице или коришћење службе ради утицаја на остваривање сопствених права или права лица повезаних са припадником Војске Србије; 25) Непријављивање интереса који припадник Војске Србије или са њиме повезано лице може имати у вези са одлуком државног органа у чијем доношењу учествује; 26) Повреда начела непристрасности или политичке неутралности или изражавања и заступања политичких уверења у служби; 27) Штрајковање или учествовање у противправном синдикалном организовању односно у противправним синдикалним активностима; 28) Непоступање по захтеву војног дисциплинског тужиоца или војног дисциплинског суда; 31) Извршење кривичног дела против државних органа, службене дужности, човечности и других добара заштићених међународним правом или Војске Србије утврђено правноснажно осуђујућом пресудом.
- Дисциплинске казне изречене у дисциплинском поступку показују неуједначеност при изрицању јер су судови у 678 случајева изrekli

дисциплинску казну смањења плате, док су остале дисциплинске казне изречене у 144 случаја.

- Прописивање генералне клаузуле је у потпуности оправдано из разлога што су њом обухваћени поступци припадника војске ван службе, противни прописима или добрим обичајима којима се наноси штета угледу припадницима војске, због чега је вођено 100 дисциплинских поступака.
- Вођено је и 100 дисциплинских поступака због лакше повреде дужности учињене у периоду од годину дана од повреде дужности утврђене правноснажним актом којим је изречена дисциплинска санкција, што значи да је повратништво у вршењу повреда дужности из службе присутна.

Доносилац прописа треба да сагледа генералну клаузулу и појавне облике кршења дисциплине због којих је вођен дисциплински поступак и неке од њих уврсти у појавне облике тежих повреда дужности из службе.

VI ДЕО

УПОРЕДНО-ПРАВНА АНАЛИЗА

ВОЈНИХ ДИСЦИПЛИНСКИХ СИСТЕМА

Разматрање система дисциплинске одговорности у Војсци Србије указало је, како на његове позитивне стране, тако и на постојање одређених недостатака. Чињеница да систем има недостатке наметнула је потребу компаративног сагледавања дисциплинске одговорности у Војсци Србије са дисциплинским системима других земаља. Ово сагледавање има за циљ да укаже на могући правац унапређења система дисциплинске одговорности у Војсци Србије. Критеријум за избор војних дисциплинских система у ширем окружењу је традиција у нормативном уређењу дисциплинске одговорности. Стога су приказани војни дисциплински системи Сједињених Америчких Држава, Велике Британије, Немачке и Француске.

6.1 Дисциплинска одговорност у оружаним снагама Сједињених Америчких Држава

Војно право у Сједињеним Америчким Државама се формирало под утицајем британског војног права које му је послужило, и као узор, и као извор. Јединствени војно – правосудни законик (у дањем тексту: UCMJ) је донет 05. 05.1950.

године и објединио је „законе који су важили одвојено за поједине видове оружаних снага”⁷¹⁶, и то, за копнену војску, за морнарицу и за јединице за заштиту обале. Овај законик не прави разлику између војних кривичних дела и дисциплинских повреда, те их означава општим именом „преступ” (*offence*).

У оружаним снагама САД војна дисциплина „се манифестује у индивидувама и јединицама кроз повезаност, кохерентност, дух тимског рада, памету појављивања и делања, чистоћом и одржавањем униформе, опреме и места где се спава, поштовањем старијих по чину, обостраном поштовању између потчињеног и командујућег особља; моменталном и својевољном егзекуцијом и слова и духа законитих наређења командујућих официра; праведношћу, правдом, једнакошћу за све војнике, без обзира на расу, верску припадност, боју коже, пол и националну припадност”⁷¹⁷, што значи да „стандарди понашања и дисциплине који издвајају Оружане снаге САД од осталог америчког друштва имају дуго и угледно наслеђе”⁷¹⁸. Као и у осталим земљама „војни закон је граница минимума прихватљивог понашања, док вредности подстичу беспрекорно понашање”⁷¹⁹.

Војна лица, припадници ОС САД подлежу дисциплинској одговорности за све време трајања активне војне службе и по њеном престанку „такође подлежу дисциплинској одговорности за дела учињена у току активне војне службе или ако постану припадници Националне гарде, резерве, удружења ветерана и сл., за шта су надлежни посебни судови”⁷²⁰.

Дисциплинско кажњавање је прописано у члану 15 UCMJ и њиме се уређује надлежност старешина за изрицање казни, врста и висина казни које се могу изрећи, као и категорија лица којој се могу изрицати (официри, подофицири и војници).

У систему дисциплинских казни најнижи ниво представљају административне мере којима се решавају случајеви недоличног понашања „услед простог немара, заборавности, лењости, алкавости, незрелости, потешкоћа у привикавању на војничку дисциплину и сличне грешнице”⁷²¹. Наведене мере су средство којим се уче стандарди доличног понашања, а манифестују се као одузимање

⁷¹⁶ Гоззе-Вучетић, Вуко, *Војно-правосудни систем САД*, Билтен правне службе, Београд, 1962., стр. 71.

⁷¹⁷ 4-1 *Military Discipline*, Chapter 4, *Military Discipline and Conduct*, AR 600-20.

http://www.americanvolunteerreserve.org/regulation/Army/r600_20.pdf

⁷¹⁸ Colonel S J, *Military Discipline and Responsibility: Traditional approaches or new standards for a new millennium?*, Lepperclass of 1998 Course Number 5605 Seminar “L”, pg. 2

⁷¹⁹ Colonel S J, оп. цит (фуснота 718), pg. 4

⁷²⁰ Управа ВБА, ОБС, МО акт пов. 3279-1 од 30.11.2004., *Информација о војном судству САД*.

⁷²¹ Видети 3-3 *Relationship of Nonjudicial Punishment to Nonpunitive Measures*, Applicable Policies, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

пропуснице или других привилегија, саветовање, административно смањење оцене, административни укори и опомене, додатна обука и подучавање, разне забране и промена ВЕС-а.

6.1.1 Вансудско кажњавање

Вансудске казне се узричу за све лакше прекршаје под којима се „подразумева лоше понашање које не укључује неки виши степен криминалитета за које би било одговарајуће суђење на дисциплинском суду, а такође, недолично понашање које би, уколико би било решавано на општем војном суду могло бити санкционисано нечасним отпустом или затворском казном дужом од годину дана“⁷²² и имају за циљ да исправе, науче и промене преступника за кога командант, који изриче казну, сматра да не би извукао поуку из блаже казне. За изрицање ових казни надлежан је командант, и под њим се подразумева термин који „означава официра или ворент официра који је, на основу свог чина или дужности, највиши командант неке војне организације или има команду над одређеном територијалном области и који је према важећим званичним директивама признат као командант“⁷²³. Круг лица која се могу вансудски казнити обухвата војно особље под командом команданта и та надлежност постоји до момента док је појединац под командом. Вансудске казне се не могу изрицати за прекршаје који су учињени више од две године пре дана изрицања. У рок се не рачуна време проведено, без одборења, ван јединице у бекству од правде, изван територије где САД има право да хапси, заробљава и сл. Командант, након сазнања за учињени прекршај, спроводи истрагу неформалног карактера и изриче казну⁷²⁴. Командант је, сходно члану 15 UCMJ, надлежан да донесе одлуку о изрицању и природи казне и при њеном изрицању би требало да се консултује са својим подофицирима јер су они „у најбољој позицији да прате војника који се кажњава и да процене његов дневни учинак и став, а њихова мишљења о олакшавању казне треба пажљиво разматрати“⁷²⁵. Казне за припаднике Оружаних снага САД су прописане у

⁷²² Видети 3-9 *Minor Offenses, Authority, Nonjudicial Punishment*, AR 27-10, https://www.loc.gov/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷²³ Видети 3-7 *Who may Impose Nonjudicial Punishment, Authority, Nonjudicial Punishment*, AR 27-10, https://www.loc.gov/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷²⁴ Видети 4 *Procedure, Nonjudicial Punishment Procedure, UCMJ*, <http://www.ucmj.us/>

⁷²⁵ Видети 3-19 *Rules and limitations, Punishment, Nonjudicial Punishment*, AR 27-10, https://www.loc.gov/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

UCMJ⁷²⁶ и оне су опомена, укор, ограничење кретања, хапшење у просторијама, поправни притвор, ограничење исхране на хлеб и воду или смањење следовања, додатне дужности, деградација платне групе и одбијање од плате⁷²⁷.

Уколико прихвати вансудско кажњавање⁷²⁸, процедура се одвија према следећем: саслушањем пред органом вансудског кажњавања војнику је „дозвољено да представља ствари у корист одбране, смањења, односно ублажавања казне“⁷²⁹. Оно може бити јавно, а лице може тражити да буде затворено за јавност, што не искључује могућност појављивања сведока. Лице против кога се води процедура има право да ангажује портпарола који не мора бити адвокат по струци, о свом трошку, а који нема право да испитује сведоке, али може да поставља питања која су релевантна за поступак. Командант који изриче пресуду није везан формалним правилима о доказима пред војним судовима и узеће у разматрање само оне које сматра релевантним за тај случај.

Комбиновање казни је могуће, али уз одређена ограничења. Хапшење у просторијама се не сме комбиновати са ограничењем кретања, ограничења на хлеб и воду или смањење следовања не смеју се комбиновати са поправним притвором, додатним дужностима и ограничењем кретања, поправни притвор се не може комбиновати са ограничењем кретања и додатним дужностима, ограничење кретања и додатне дужности се могу комбиновати, али та комбинација не сме да премаши максималан период прописан за додатне дужности.⁷³⁰

Кажњени припадник има право да поднесе жалбу⁷³¹ у писаној форми која се подноси у року од пет дана након изрицања казне. О жалби одлучује „наредни надређени и ланцу командовања или неки орган кога надлежни орган именује за надређеног, према члану 15”⁷³². Надређени орган је овлашћен да спроведе истрагу ради испитивања околности конкретног случаја што укључује и деловање официра који је изрекао казну, записник који је том приликом сачињен, а због процедуралних грешака

---

⁷²⁶ Видети UCMJ, <http://www.ucmj.us/>

⁷²⁷ Видети It. 5, *Punishments*, Nonjudicial Punishment Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>

⁷²⁸ Видети с. *Nonjudicial Punishment Accepted*, Procedure, Nonjudicial Punishment Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>

⁷²⁹ Видети 3-18 *Notification and Explanation of Rights*, Procedure, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷³⁰ Видети а. *Limitations on Combination of Punishments*, Punishments, Nonjudicial Punishments Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>

⁷³¹ Видети 7 *Appeals*, Nonjudicial Punishments Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>

⁷³² Видети 3-30 *Who may Act on Appeal*, Appeals, Nonjudicial Punishments Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>

може се спровести нови поступак за прекршај по члану 15 UCMJ. Надређени орган има рок од пет дана да одлучи о уложеној жалби.

Орган вансудског кажњавања може омогућити кажњеном лицу један условни период⁷³³ у којем оно може да покаже да, због свог понашања, заслужује опраштање преостале суспендоване казне. Рок на који се казна суспендује је различит и зависи од врсте казне, те се казна смањења чина или одбијања од плате може суспендовати на период од четири месеца од дана изрицања. Максимални рок суспензије износи шест месеци. За време суспензије кажњено лице не сме прекршити одредбе UCMJ. Уколико дође до недоличног понашања, командант поништава суспензију и кажњено лице се не може жалити на ту одлуку. Ублажавањем казне смањује се квантитет или квалитет казне⁷³⁴. Осим ублажавања, постоји и институт опраштања⁷³⁵ који представља радњу којом се било који део неизвршене казне укида. Осим наведеног, постоји и одбацивање казне⁷³⁶, што представља чисту неправду према лицу јер постоји правна или чињенична грешка којом се јасно повређују права војника.

Процедура вансудског кажњавања у ОС САД је ефикасно средство за изградњу војничке дисциплине, одржавање реда, промовисање позитивних промена понашања које је озбиљније од административних поправних мера, али мање озбиљно од суђења на војном суду.

6.1.2 Процедура кажњавања на војном дисциплинском суду

Уколико не прихвати процедуру вансудског кажњавања, припадник војске се упућује на дисциплински војни суд који чини један активни официр. Овај суд „би требало да представља официр чина не нижег од поручника фрегате за морнарицу и обалску стражу или капетана за КоВ, ваздухопловство и марински корпус”⁷³⁷. Дисциплински суд има задатак да брзо решава мање прекршаје једноставним

---

⁷³³ Видети 3-24, *Suspension*, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷³⁴ Видети 3-26, *Mitigation*, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷³⁵ Видети 3-27, *Remission*, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷³⁶ Видети 3-28, *Setting aside and Restoration*, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

⁷³⁷ Видети Rule 1301 *Summary Courts – martial generally*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf

процедурама⁷³⁸, при том непристрасно и темељно истражујући све околности конкретног случаја. Судија може тражити савет војног тужиоца или официра правника, изузев у вези чињеничних закључака из којих треба извести доказе, нити у вези казне. Надлежност за сазивање дисциплинског суда прописана је Правилем 1302⁷³⁹, мада „већину дисциплинских судова у КоВ сазивају команданти батаљона”⁷⁴⁰, за шта добијају овлашћење од својих главних органа за сазивање војних судова.

Процедура⁷⁴¹ пре суђења почиње прегледом листа оптужбе, припадајућих аката и личне евиденције о отуженом која је одмах доступна и која се води на локалном нивоу. Припадајућа акта обухватају наредбу за сазивање, извештаје истраге, преписку у вези случаја и изјаве сведока. Уколико у списима предмета постоји било каква већа нерегуларност, дисциплински суд о томе извештава орган за сазивање. Прелиминарни поступак дисциплински суд почиње тако што оптуженом уручи копију оптужбе. Судски поступак отпочиње, уз услов да га је лице прихватило, извођењем пред суд, читањем оптужнице и доказа. Оптужени је у обавези да се изјасни у вези оптужбе и доказа. Уколико се лице изјасни да није криво, суд ће започети суђење. Уколико оптужени одбије да се изјасни, суд ће сматрати да се изјаснио да није крив. Током поступка, оптужени може мењати исказ о кривици. Суђењу присуствују сведоци, али они не треба да буду у судници док не буду позвани да сведоче. Исказ дају под заклетвом. Дозвољено је унакрсно испитивање. По завршеном суђењу, суд ће на јавном заседању саопштити пресуду. Ако казна укључује притвор, дисциплински суд ће предузети мере да се оптужени врати у јединицу и преда команданту. О евиденцији суђења се сачињава DD formular 2329, у три примерка, од којих се један примерак уручује осуђеном, а оригинал и једна копија се уручују органу за сазивање.

---

⁷³⁸ Видети *b. Function, Summary Courts - martial generally*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf

⁷³⁹ Видети Rule 1302 *Convening a summary court martial*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf, прописује да дисциплински војни суд може да сазове: 1) било ко ко може да сазове и општи или посебни војни суд; 2) командант придодате чете или других придодатих јединица КоВ-а; 3) командант придодате ескадриле или других придодатих јединица Ваздухопловних снага; 4) командант или надлежни официр било које друге команде ако их опуномоћи Секретар; или 5) орган надређени и надлежан било ком од горе поменутих б) када је орган сазивања тужилац. Ако су орган сазивања или дисциплински суд тужиоци, орган сазивања има дискреционо право да проследи случај надређеном органу са препоруком да сазове дисциплински суд. Ако су орган сазивања или дисциплински суд тужиоци, надлежност дисциплинског суда није угрожена.

⁷⁴⁰ Р. Huestis, *The Art of Trial Advocacy*, Faculty, The Judge Advocate general's, School, U.S Army, <http://www.lexisnexis.com/store/catalog/booktemplate/productdetail.jsp?productName=relatedProducts&prodId=45185>

⁷⁴¹ Видети Rule 1304, *Trial Procedure, Summary Courts – martial generally*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf

На дисциплинском суду се могу изрећи следеће казне „1) Е-4 и испод: смањење на најнижу платну групу; одбијање 2/3 месечне плате; притвор до једног месеца; физички рад без притвора до 45 дана, и забрана изласка из базе до два месеца”⁷⁴². Уколико лице има платну групу Е-5 и изнад, могу му се изрећи казне смањења за једну платну групу, одбијања 2/3 месечне плате и до два месеца забране изласка из базе.

Против пресуде лице се може жалити команданту који је сазвао војни дисциплински суд, у чему учешће може узети и квалификовани саветник одбране. У поступку пред дисциплинским судом лице може, у сопственој режији, ангажовати и цивилног адвоката.

Суђење на дисциплинском суду има одређене предности, али и мане, како за оптуженог, тако и за команду. Предност за оптуженог су брзо решавање оптужбе, лице се може изјаснити да је криво или не, а официр дисциплинског суда то мора детаљно истражити. Војници могу ангажовати и цивилног браниоца, у читавом поступку примењују се војна правила доказног поступка, оптужени може позвати сведоке и унакрсно их испитивати, максималне казне на дисциплинском суду су блаже од оних које се изричу на посебном и општем војном суду. Оптужени војници се не суочавају са казном удаљавања из војске, а недостаци суђења могу кратко трајати, војни бранилац се не може ангажовати, не може се утицати на одабир официра дисциплинског суда јер исти може бити лично и професионално одан органу који сазива суд, а осим тога војник се, на изречену казну, може жалити команданту батаљона. Коначну пресуду ревидира главни војни тужилац. Када су у питању команданти, суђење на дисциплинском војном суду је за њих драгоцено јер на брз и строг начин читају војнику лекцију и упуте поруку другима под својом командом, командант сазива суд у року од недељу дана који спроводи брз поступак са мање административних процедура, молбе и жалбе се предају директно главном војном тужиоцу, те нема додатног посла за надређене команданте, док мане чине релативно ниске казне, цивилни адвокат може директно или помоћу анонимног писања неповољно утицати на ток поступка, као и могућност стварања двоструких стандарда при изрицању казни које су изнад разреда Е-4 и испод.

Осим дисциплинског војног суда, у систему постоје и посебни и општи војни суд. На војним судовима се суди за прекршаје чланова од 77-134 UCMJ лицима

---

⁷⁴² Trial Defense Service, Fort Knox Field Office, Fort Knox Kentucky 40121; *Summary Courts – martial*, Fact sheet, www.knox.army.mil

над којима војни суд има јурисдикцију, и то: припадницима оружаних снага у активној служби, пензионисаним припадницима, пензионисаним припадницима резервног састава који су хоспитализовани у војним болницама, особама које се налазе на одслужењу казне коју је изрекао војни суд, особљу националне океанске и атмосферске администарције, јавне службе здравства и друге организације када служе за потребе војске, ратним заробљеницима који су у надлежности војске, како и особље које прати војску на ратишту са ограничењем на објављене ратове.

6.1.3 Посебни војни судови

Специјални војни судови⁷⁴³ суде у већу од једног судије, са три члана пороте, који су обично из команде оптуженог, или војног судије и пороте, а „могу да суде било којем припаднику војске за мање прекршаје који нису теже природе”⁷⁴⁴. Овај суд може да изрекне казну притвора у трајању до једне године, физички рад без притвора у трајању до три месеца, одбијање 2/3 плате месечно за период од највише једне године, смањење платне групе или отпуст због невојничког понашања.

Општи војни судови⁷⁴⁵ су највиши ниво војног судства. Суде у саставу који може чинити војни судија као судија појединац или у већу које чини војни судија и пет чланова пороте. Овај суд, зависно од прекршаја за који се суди, може досудити широк спектар казни „које укључују притвор, укор, одбијање целе зараде и примања, смањење на најнижу плату, казнена отпуштања из војске (отпуст због невојничког понашања, нечасно отпуштање из војске и сл), ограничење кретања, новчане казне и за неке злочине смрт”⁷⁴⁶. Пре сазивања овог суда, спроводи се предсудска истрага којом председава истражни официр. Оптужени има право на саветника, има могућност да разматра доказе који су поднети против њега, право да унакрсно испитује сведоке и износи своје доказе. Након пресуде, на општем или специјалном војном суду која укључује казнена отпуштања, започиње поступак који води правник који је овлашћен да, након завршетка истог, да препоруку надлежном органу. Надлежни орган може, по

---

⁷⁴³ *Courts-Martial Explained, Special Court-martial*, <http://www.military.com/benefits/military-legal-matters/courts-martial-explained.html>

⁷⁴⁴ Estela I. Velez Pallack, *Military Courts – Martial: An Overview*, Legislative Attorney, American Law Division, <https://fas.org/man/crs/RS21850.pdf>

⁷⁴⁵ *Courts-Martial Explained, General Court-martial*, <http://www.military.com/benefits/military-legal-matters/courts-martial-explained.html>

⁷⁴⁶ Estela I. Velez Pallack, оп. цит. (фуснота 744)

препоруци, суспендовати целу или део пресуде. Надлежни орган не може повећати изречену казну.

На пресуде специјалног и општег суда жалбе⁷⁴⁷ се аутоматски улажу ако је изречена казна притвора од једне године и више, отпуст због невојничког понашања или нечастан отпуст из војске, смртна пресуда или отпуст из војске у случају надлежног официра, кадета и морнаричког кадета. Жалба је обавезна када је изречена смртна казна. Ако је пресуда одобрена од стране службе суда, тражи се ревизија од Апелационог суда ОС који чине пет цивилних судија које поставља председник САД и, на крају америчког Врховног суда који је ту јурисдикцију добио на основу одлуке Конгреса из 1984. године.

6.1.4 Закључак

Војно-дисциплински системи у ОС САД и Војсци Србује се разликују у делу прописаних позитивно'правних решења:

- Одредбама војно-дисциплинског система у ОС САД уређује се искључиво дисциплинску одговорност војних лица, док се одредбама војно-дисциплинског система Војске Србије уређује дисциплинска одговорност војних и цивилних лица, дакле свих њених припадника;
- Дисциплинској одговорности припадници ОС САД подлежу и по престанку војне службе, за дела учињена у служби, као и у случају чланства у Националној гарди, резерви и удружењу ветерана. Законом о изменама и допунама Закона о ВС који је донет 2015. год. овај институт је брисан. Без обзира на позитивно-правно решење у Закону о ВС, треба сагледати могућност евентуалне уградње у текст прописа ранијег решења;
- Надлежни старешина у ОС САД има на располагању административне и дисциплинске мере чија се употреба међусобно не искључује. Овакво решење представља предност у односу на систем дисциплинске одговорности у ВС. Треба сагледати могућност прописивања

---

⁷⁴⁷ *Appeals process*, <https://www.rcfp.org/reporters-guide-military-justice/what-court-martial>

административних мера и у ВС јер се њима, такође промовише ефикасност, ред и дисциплина;

- У току поступка, војно лице у ОС САД има право на саветника. Ово решење би требало да послужи као узор за евентуално увођење и у војно-дисциплински систем Војске Србије. Саветник би био ангажован из правне службе у поступку утврђивања одговорности за лакше и теже повреде дужности из службе;
- Број дисциплинских мера које на располагању има претпостављени старшина у ОС САД говори о значају који овај систем придаје индивидуализацији мера и остваривању специјалне и генералне превенције. Број прописаних мера је предуслов за наведено и представља решење које би требало најхитније уградити у систем дисциплинске одговорности ВС;

Систем дисциплинске одговорности у Оружаним снагама САД представља пример заокруженог система дисциплинске одговорности који, пре свега, одражава стабилност у уређењу материје дисциплинске одговорности. Процедура вансудског (дисциплинског) кажњавања уређена чланом 15 UCMJ који је донет 1950. године, то наведени систем дисциплинске одговорности треба да послужи као пример за прописивање нових решења у оквиру дисциплинског система ВС која ће моћи да издрже временску проверу, а односе се на дисциплинску одговорност по престанку службе, увођење административних мера, правног саветника, те повећања броја дисциплинских мера.

6.2 Дисциплинска одговорност у ОС Француске

Војска Републике Француске је у служби нације и „њен задатак је да припреми и осигура снагом наоружања одбрану отаџбине и највиших интереса Нације”⁷⁴⁸.

Као и у ОС других земаља, војна дисциплина се мора поштовати у свим околностима, а њен појавни облик се разликује од врсте активности, тако да „- она може бити строга и неумољива у активностима везаним за задатке, када се мора водити рачуна о безбедности људства и објеката, као и при обављању свих текућих,

⁷⁴⁸ Видети Art 1, Loi N° 2005-270 du portant le 24 Mars, 2005 *Statut général des militaires, en particulier ses articles 40 à 44 et 82*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000808186>

свакодневних задатака; - она је блага и попустљива у активностима везаним за живот у колективу и у свему што не спада у домен свакодневних задатака⁷⁴⁹. Либерализација дисциплине се пробила у војску „средином тридесетих, превасходно због лоших оцена лидера и технолошког напретка: морал и позитивна посвећеност су заменили строгу дисциплину“⁷⁵⁰.

За повреду војне дисциплине, припадницима ОС Француске се изричу дисциплинске мере које имају „двоструки циљ едукације и одвраћања“⁷⁵¹. Повреде војне дисциплине се деле у три групе⁷⁵², и то: прву групу чине учињене грешке или прекршаји унутар војне установе (ван службе или у служби) или ван војних установа (искључиво у служби); другу групу чине почињене грешке и прекршаји ван службе и унутар војне установе са одразом на службу; трећу групу чине прекршаји части, поштења и доброг владања.

Дисциплинско право је аутономно, а изречена дисциплинска мера има за циљ да осигура спречавање грешака и прекршаја почињених од стране војних лица. Упутством⁷⁵³ је прописана показна листа грешака или прекршаја за које се може изрећи дисциплинска мера.

6.2.1 Дисциплинске мере и начини извршења

---

⁷⁴⁹ Видети Art 1, La discipline militaire, Instrucion No. 201710/DEF/ SGA /DFP/ FM/1 d application du decret relatif a la discipline generale militaire du 4 novembre 2005, Direction de la fonction militaire et du personnel civile: sous - direction de la fonction militaire, BOC/PP – 5 Decembre 2005 – N° 49, p. 8299.

⁷⁵⁰ Boene, Bernard & Danet, Didier, France; *Farewell to the Draft and All That, Military and Society in 21st Century Europe*, A comparative Analysis, Transaction Publishers Lit, стр. 245.

⁷⁵¹ Видети 1. *Role de la sanction disciplinaire, Guide a l'usage des autorites investies du pouvoir disciplinaire pour le prononce d'une sanction disciplinaire*, Annexe, Decret N° 2005 – 794 du 15 juillet 2005 relatif sanctions disciplinaires et a la suspension de fonctions applicable aux militaires, Journal officiel de la Republique Francais, du 17 juillet 2005, text 7 sur 89.

⁷⁵² Mercherz, Xavier, *Discipline du système Français*, Ministère de la Défense, Paris, 2006, стр.8.

⁷⁵³ *Liste indicative de fautes, ou de manquements pouvant faire l'objet d'une sanction disciplinaire, Guide a l'usage des autorites investies du pouvoir disciplinaire pour le prononce d'une sanction disciplinaire*, Annexe, Decret N° 2005 – 794 du 15 juillet 2005 relatif sanctions disciplinaires et a la suspension de fonctions applicable aux militaires, Journal officiel de la Republique Francais, du 17 juillet 2005, text 7 sur 89, садржи показну листу коју чини: 1) ауто-агресивни чин; 2) одсуство; 3) завера, пострекавање наперед, пасивност; 4) нарушавање војничког угледа или имена армије; 5) војна деструкција; 6) проневера; 7) суровост; 8) кривотворење, фалсификат; 9) нарушавање неутралности војске; 10) непослушност; 11) одбијање послушности; 12) злоупотреба власти; 13) насиље, увреда; 14) кршење прописа; 15) напуштање положаја; 16) пропуст у служби старже, надзора или дежурства; 17) кршење, неиспуњење у сатници или у извршењу посла; 18) кршење у правилима спровођења мера; 19) кршење које се тиче правила сигурности, санитарних прописа, правила хигијене и правила живота у колективу; 20) различите забране; 21) нерегуларна употреба транспортних средстава или војне имовине; 22) кршење правила чувања тајне; 23) грешка, прекршај, немар или опрезност; 24) прекршај у ношењу униформе и 25) грешка у владању. Наведених 25 грешака рашчлањено је на 169 појавних облика наведених грешака.

Дисциплинске мере⁷⁵⁴ које могу бити изречене припадницима ОС Француске се деле у три групе.

Прва група обухвата следеће мере: опомену, забрану кретања, прекор, укор, притвор и укор министра одбране.

Друга група мера обухвата: привремено удаљавање од дужности, снижавање ранга (чина) привремено или трајно и брисање са листе за унапређење.

Трећа група мера обухвата: отказ, брисање са листе кадрова и раскид уговора.

Начин извршења дисциплинских мера прве групе прописан је одељком II (чланови 7-11) Одлуке број 2005-794 од 15. јула 2005. године у вези дисциплинских мера и суспензије са дужности која се примењује на војна лица.

Дисциплинске мере прекора, укора, притвора и укора министра одбране се лицу саопштавају писменим путем.

Казна притвора се изриче у данима и може се изрећи у распону од једног до 40 дана. Војна власт првог нивоа је изриче у трајању до 20 дана, војна власт другог нивоа до 30 дана, а министар одбране или војна власт трећег нивоа за војна лица са чином до 40 дана. Казна притвора се може одредити у трајању које је дуже од 40 дана, уколико војно лице учини једну или више грешака или прекршаја током извршавања казне или периода одлагања. Притвор са изолацијом се одређује лицу у случају када његово понашање представља опасност по њега или друге. Министар одбране може, у року од четири месеца од дана изрицања казне, поштрити казну притвора или забране кретања.

За изрицање дисциплинских мера прве групе надлежна је војна власт првог нивоа (ранг батаљон – пук)⁷⁵⁵.

Извршење⁷⁵⁶ дисциплинских мера забране кретања, укора, прекора, притвора и укора министра одбране може се одложити на рок који прописује власт која је казну одредила, а који не може бити краћи од 3 месеца, ни дужи од 12 месеци.

Када су у питању дисциплинске мере друге групе, прописане у одељку III Декрета бр. 2005-794 од 15.07.2005., заједничко им је да се лицу коме су изречене, саопштавају писменим путем. Извршење привременог престанка службе може бити потпуно или делимично одложено на рок који утврди власт која га одређује, а који не

⁷⁵⁴ *Decret N° 2005 – 794 du 15 juillet 2005 relatif aux sanctions disciplinaires et a la suspension de fonctions applicables aux militaires, Journal officiel de la Republiq Francaise, 17 juillet 2005.*

⁷⁵⁵ Видети Art 9 – *Sanctions disciplinaires du premiere grupe*, оп. цит (фуснота 754)

⁷⁵⁶ Видети Art 11-I, *Sanctions disciplinaires du premiere grupe, Ibid.*

може бити краћи од 3 нити дужи од 12 месеци. Снижавање ранга може бити привремено у максималном трајању од 6 месеци, или за стално. Брисање из таблице за унапређење је мера која производи правно дејство само у години изрицања.

Дисциплинске мере друге групе изриче војна власт другог нивоа, ранга бригаде⁷⁵⁷.

Дисциплинске мере треће групе⁷⁵⁸ су отказ, брисање са листе кадрова и раскид уговора, саопштавају се писменим путем. Председник Републике изриче официрима казне отказ са удаљењем из службе или брисање са листе кадрова. Министар одбране или дисциплинска власт на коју је пренео своја овлашћења изриче остале мере.

6.2.2 Надлежност за изрицање дисциплинских мера

Надлежност за изрицање дисциплинских мера подељена је на три нивоа: војну власт првог нивоа која је овлашћена да изриче опомену, забрану кретања до 20 кругова, прекор и притвор до 20 дана; војну власт другог нивоа која има право изрицања укора и притвора до 30 дана, а министар одбране, или војна власт трећег нивоа за војна лица са чином, притвор до 40 дана и укор министра⁷⁵⁹.

Дисциплинска власт другог нивоа може покренути поступак пред војним дисциплинским судом, уколико сматра да је захтев за кажњавање оправдан. Војни дисциплински суд⁷⁶⁰ чине три активна војна лица, а његов састав зависи од категорије лица против кога се поступак води.

По пријему наређења о слању на војни дисциплински суд које, сходно члану 21 Декрета бр. 2005-794 од 15.07.2005. могу издати министар одбране, начелник штаба копнених снага или војна власт другог нивоа, формира се војнодисциплински суд, уз именовање чланова који имају рок од два месеца да доставе мишљење органу који је овлашћен да изрекне казну. По формирању суда, председник суда проучава предмет и даје туженом на увид акте и документа. Одређује датум рочишта који саопштава члановима већа и туженом. На рочишту се чланови већа упознају са информацијама у писаном облику, саслушавају се особе чије сведочење се сматра

⁷⁵⁷ Видети *Sanctions disciplinaires du deuxieme groupe, Ibid.*

⁷⁵⁸ Видети Art 15, *Sanctions disciplinaires du troisieme groupe, Ibid.*

⁷⁵⁹ Видети Art 9, *Sanctions disciplinaires du premiere groupe*, оп. цит (фуснота 754)

⁷⁶⁰ Видети Art 21-24, *Conseil de discipline, Ibid.*

корисним, а тужени и бранилац им могу постављати питања. Тужени има завршну реч. Војнодисциплински суд доноси мишљење већином гласова. Оно мора бити потписано, а уз приложене доказне списе се доставља „министру одбране или властима које је он овластио за изрицање казне“⁷⁶¹. Надлежна власт саопштава одлуку у писаној форми, са мишљењем суда, у прилогу. Поступак се може водити у одсуству лица, као и случају његовог бекства.

Уколико министар одбране или надлежна војна власт сматрају да лицу треба да се изрекне нека од дисциплинских мера треће групе, предмет се упућује истражној комисији која о истом мора донети мишљење у року од три месеца. Истражна комисија⁷⁶² је петочлана и чине је лица у активној војној служби истог рода војске. Министар одбране или надлежна војна власт конституишу комисију, именују чланове и врше избор известиоца. Туженом саопштавају наредбу о слању пред комисију, листу чланова комисије, уз упозорење да може одредити браниоца по свом избору. Списи и документа се упућују известиоцу, а даља процедура се одвија према члановима 47-50 Декрета бр. 2005-794 од 15.07.2005. На састанку истражне комисије, извештач чита извештај и упознаје комисију са чињеницама, а они могу постављати питања туженом, док тужени и његов бранилац могу износити своја запажања. Комисија одлучује гласањем и њено мишљење се формира већином гласова које потписују сви чланови и са доказним списима достављају министру одбране или војној власти на коју је пренето овлашћење за изрицање казне. Поступак се води и у случају незаконитог одсуства или бекства војног лица.

Министар одбране наређује слање пред виши војни савет или придружену јединицу са дисциплинским седиштем, конституише га, именује његове чланове и одређује известиоце⁷⁶³. Процедура пред Вишим војним саветом или придруженом јединицом са дисциплинским седиштем је истоветна поступку истражне комисије и уређена је члановима 65-71 Декрета бр. 2005-794 од 15.07.2005. Писаним путем се одлука са мишљењем савета саопштава генералу као лицу против кога је вођен спор. Поступак се води и у случају незаконитог одсуства или бекства војног лица.

6.2.3 Поступак по жалби

⁷⁶¹ Видети Art 33, *Fonctionnement du conseil de discipline, Ibid.*

⁷⁶² Видети Art 39, *Composition du conseil d'enquet, Ibid.*

⁷⁶³ Видети Art 60, *Constitution du conseil superieur d'arme ou de formation rotachce siegeant disciplinairement*, оп. цит (фуснота).

Поступак по жалби уређен је одредбама Декрета⁷⁶⁴. Уколико је лицу изречена дисциплинска мера прве групе, оно жалбу упућује војној власти првог нивоа. Након разматрања жалбе, „уколико овај орган остане при мишљењу о предузетој казненој мери, или сматра да спорна одлука прекорачује дисциплинска овлашћења, она се непосредно упућује, у року од 8 дана, почевши од датума обраћања регистрованом органу, начелнику Генералштаба према месту припадности заинтересоване стране или одговарајућем органу ради давања додатног тумачења“⁷⁶⁵. Када се ради о дисциплинском поступку у којем се изричу мере друге или треће групе, тада се жалба упућује другостепеном војном органу који је обавезан да је у року од 8 дана достави начелнику Генералштаба Војске. Надлежни орган доноси одлуку у року од 30 дана, о чему доставља по примерак заинтересованој страни и министру одбране. Уколико подносилац жалбе оспори одлуку или је не добије у року од 30 дана, може се директно обратити министру одбране. Обраћање се врши у року од 8 дана од добијања одлуке или 30 дана након истека рока за достављање одлуке. Министар одбране доставља предмет генералном инспектору који је дужан да на исти одговори у року од 60 дана од дана обавештења. Уколико генерални инспектор то не учини у наведеном року, сматра се да је жалба одбијена. Жалилац има право да, током поступка повуче жалбу, а одлука по жалби не може „да погорша казнену меру дотичног војника“⁷⁶⁶.

6.2.4 Закључак

Компаративно сагледавање система дисциплинске одговорности Оружаних снага Француске и војске Републике Србије указује на постојање битних разлика у прописивању позитивно-правних решења која се огледају у следећем:

- Систем дисциплинске одговорности у Оружаним снагама Француске прописује обавезу поштовања војне дисциплине у свим околностима, али и различите појавне облике када су у питању активности везане за задатке, када се мора водити рачуна о безбедности људства и објеката, када се обављају свакодневни текући задаци приликом којих мора бити

---

⁷⁶⁴ Жалбени поступак је уређен према Décret n° 2005-795 du 15 juillet 2005 relatif à l'exercice du droit de recours à l'encontre des sanctions disciplinaires et professionnelles ainsi que de la suspension de fonctions applicables aux militaires , <http://admi.net/jo/20050717/DEFP0500938D.html>

⁷⁶⁵ Видети Art 2, оп.цит (фуснота 764)

⁷⁶⁶ Видети Art 7 оп.цит (фуснота 764)

строга и неумољива, а блага и попустљива у активностима које се односе на живот у колективу и у свему што не спада у домен свакодневних задатака. У Закону о ВС и Правилу о војној дисциплини нису прописани различити појавни облици овог института;

- Позитивно-правним прописима у ОС Републике Француске се уређује дисциплинска одговорност професионалних војних лица, војника по уговору, резервиста распоређених у оперативну резерву или оних који су на располагању и на цивилне службеника у издвојеној јединици који врше, у својству војника, извесне посебне функције потребне оружаним снагама. Дисциплинска одговорност припадника Војске Србије је јединствено уређена Законом о ВС;
- Дисциплинско право у ОС Републике Француске познаје већи број дисциплинских мера, што представља предност у поступку индивидуализовања дисциплинске мере. У Закону о ВС су прописане само две дисциплинске мере које би требало проширити већим бројем, по узору на оне из Републике Француске;
- Дисциплинске мере прве групе се у ОС Републике Француске бришу истеком рока од 5 година након изрицања, изузев у случају мера које су изречене за прекршаје у области поштења, доброг владања или части које су за крајњи резултат имале укор министра, притвор са трајањем дужим од 30 дана, изречену дисциплинску меру друге и треће групе и казнену осуду. Брисање дисциплинске мере у Војсци Србије је прописану у члану 40 Правила о војној дисциплини и наступа истеком рока од годину дана од дана извршене или застареле дисциплинске мере, уз услов да лице не изврши никакву дисциплинску повреду или теже дело. Институт се примењује и на лица којима је дисциплинска мера опроштена, а не примењује се једино према кадетима због дисциплинске мере искључења из војне високошколске установе. Дисциплинске казне, изузев оних из члана 152 став 2 тачке 6-7 (губитак службе и губитак чина) и члана 153 став 2 тачка 5 (губитак службе), брише се истеком рока од две године лицу које од дана издржане или застареле казне не учини никакву дисциплинску повреду. Исто се односи и на лица којима су дисциплинске казне опроштене;

- Припадницима француске војске се у појединачни досије не уноси дисциплинска мера опомена. За разлику од наведеног решења Упутством о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама у тачки 9 је прописана обавеза евидентирања дисциплинских мера у књигу евиденције дисциплинских мера. Решење прописано у француској војсци је мање прихватљиво јер не евидентира дисциплинску меру опомене као правне казне за повреду правом прописане дужности;
- Пре изрицања дисциплинске мере, војно лице пред војном влашћу првог нивоа има право да се усмено или писмено изјасни, само или уз помоћ другог војног лица које је у активној војној служби, а које је сам изабрао, о чињеницама које му се стављају на терет. У случају преноса надлежности на војну власт другог нивоа, има могућност писменог изјашњавања. У Закону о ВС и Правилу о војној дисциплини, ова могућност није прописана;
- У случају да војна власт првог нивоа изрекне војном лицу, за једну грешку или пресуп забрану кретања до 20 кругова, а оно током извршења казне начини једну или више грешака, или током одлагања извршавања, може му се одредити и вечи број од 20 кругова забране кретања. По завршетку циклуса од 20 кругова, следи пауза од осам дана. Истоветан поступак се односи и на притвор који се може изрећи у трајању до 40 дана. Министар одбране може поштрити већ одређену меру притвора или забране кретања у року од 4 месеца од дана потписивања одлуке од стране власти која је изрекла почетну меру;
- У случају извршења грешке или престапа праћеног понашањем припадника француске војске које је опасно по њега или друге, дисциплинска власт му може изрећи казну притвора са периодом изолације. Том приликом је лице смештено на затвореном месту, под је медицинским надзором и има ограничену могућност комуникације;
- Изречена казна се може одложити на рок који прописује дисциплинска власт која ју је изрекла и исти не може бити краћи од 3 месеца, нити дужи од 12 месеци. Казна се не уписује у појединачни досије. У случају да лицу буде изречена нова казна, за време одлагања раније изречене, иста

се прекида и казна која није извршена додаје се новој казни. Законом о ВС није прописано одлагање казне, али је наведено решење прихватљиво за уградњу у војно-дисциплински систем Војске Србије;

- Осим дисциплинских мера и казни у француској војсци постоји и професионална мера суспендовања са функције коју министар одбране доноси за све војнике, а другостепени војни орган за све војнике који нису официри. Предлог се покреће захтевом. Министар, односно другостепени орган доносе Одлуку о суспензији функција. Та мера се може изрећи и директно, у случају када то понашање војника оправдава.

Систем дисциплинске одговорности у Оружаним снагама Француске се, унеколико, разликује од осталих система који су предмет компаративног сагледавања, што се огледа у могућности да дисциплина може бити блага и попустљива у активностима које су везане за живот у колективу и у свему што не спада у домен свакодневних задатака и њом је остварен фини баланс права и обавеза, „а степен задовољства је у порасту током последње декаде, упркос пролазним нападима деморализације који прате најаве редукације војних снага“⁷⁶⁷. Остали војно-дисциплински системи не прописују могућност постојања више појавних облика дисциплине. Повреде војне дисциплине се деле на три групе, од којих је специфична трећа која се односи на прекршаје части, поштења и доброг владања⁷⁶⁸. Надлежност органа за изрицање дисциплинских мера је подељена на три нивоа који изричу дисциплинске мере које се разликују како по врсти, тако и по висини, а дисциплинска власт другог нивоа (ниво бригаде) је надлежна за покретање поступка пред војним дисциплинским судом. Уколико надлежна војна власт или министар одбране сматрају да треба изрећи неку од дисциплинских мера треће групе, тада се предмет мора упутити истражној комисији. У дисциплинском систему ОС Француске пажњу привлачи прва група мера која, евентуално, може својим бројем послужити као узор при дефинисању

---

⁷⁶⁷ Boene, Bernard & Danet, Didier, France; *Farewell to the Draft and All That, Military and Society in 21st Century Europe*, A comparative Analysis, Transaction Publishers Lit, 2000, стр. 246.

⁷⁶⁸ Видети Art 30, Instrucion No. 201710/DEF/ SGA /DFP/ FM/1 d'application du decret relatif a la discipline generale militaire du 4 novembre 2005, Annexe V: Faits constituant des Manquements a la Probite, aux bonnes merus et a l'Honneur Direction de la fonction militaire et du personnel civile: sous - direction de la fonction militaire, ВОС/РР – 5 Decembre 2005 – N° 49, р. 8299, прописује да повреда интегритета подразумева сваку несавесност или злоупотребу ради личне користи, злоупотребу имовине која припада држави или осталим људима; повреду морала представља свако понашање или било која активност коју је учинила нека особа другим људима праћено насиљем или озбиљним угрожавањем сексуалних права; повреда части подразумева понашање које угрожава репутацију и положај униформисаних лица, неиспуњавање основних дужности као и понашање које угрожава функционисање службе у целости.

нових дисциплинских мера које треба уградити у прописе којима се уређује дисциплинска одговорност припадника Војске Србије.

6.3 Војни дисциплински систем у ОС Немачке

Након завршетка Другог светског рата, стварање немачких оружаних снага је отпочело 1955. године када је донет Закон о добровољцима (Feiwilligengesetz). Како нису „постојали посебни прописи који су регулисали права и дужности војних лица, на те 'добровљце' примењивали су се прописи Закона о јавним службеницима, што је представљало само привремено решење јер су дужности војних лица и цивилних службеника потпуно различите”⁷⁶⁹. Почев од 1956. године, у Немачкој је донет низ прописа којима су уређене оружане снаге, права и дужности њихових припадника, као и сва друга питања од значаја за њено функционисање, што је за последицу имало стварање једног потпуног и разрађеног система.

Прописи о дисциплинској одговорности се, у основи, темеље на историјским узорима као што су пруски Војни устав, Врховни пропис о дисциплинском кажњавању у армији из 1867. године, дисциплинска правила о кажњавању из 1972. године⁷⁷⁰, а евентуална несагласност „између правног система и вршења војничких дужности мора се разрешити и избалансирати или тако одмерити да се на војников статус грађанина нити на ефикасност не може утицати осим ако је то заиста неопходно”⁷⁷¹.

Под „повредом војне дисциплине подразумева се непридржавање или грубо кршење обавеза војних лица прописаних војним законом”⁷⁷². Наиме, параграфима 7-18 Војног закона (Soldatengesetz)⁷⁷³, који представља статусни пропис којим је уређена војна дисциплина и којим су прописана начела за чије повреде припадници одговарају: служење домовини и њена одбрана, служење домовини и њена одбрана, понашање у духу слободног демократског уставног поретка, давање свечане обавезе, примерно понашање и правилан однос према потчињеним уз пуну одговорност за издата

⁷⁶⁹ Гучетић, Вуко Гоззе, *Војно правосудни и дисциплински систем Савезне Републике Немачке*, Билтен правне службе, Београд, 1962., стр. 80.

⁷⁷⁰ Више о томе р. 1-2, *Geschichtliche Entwicklung, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

⁷⁷¹ Више о томе: Scholze, Christian, *Comparative Study of the German and British Defence Legislations*, Published in a Compilation of Articles relating to the Revision of South African Defence Legislation, 1994, стр. 9.; Stohr, Gerhard Wilhelm, *Die Rechtspflege der Bundeswehr*, Munchen, 2008, стр. 37.

⁷⁷² МОСЦГ, ОБС, Управа ВБА пов. бр. 1547 од 11.05.2015, Информација о војноправосудним системима.

⁷⁷³ *Soldatengesetz*, http://www.sadaba.de/GSBT_SG.html

наређења и бригу за људе, послушност – извршавање наређења осим оних супротних закону, другарство, истина, чување тајне, забрана политичког деловања за време вршења службе, примерно понашање у служби и ван службе, забрана мешања у унутрашње послове других држава (у којој је лице привремено стационирано) и забрана примања поклона у вези обављања службених послова.

6.3.1 Дисциплинске мере, начин извршења и надлежност за њихово изрицање

Дисциплинске мере „следе из наредбодавне командне власти“⁷⁷⁴ и изричу се “само за оне повреде дужности које војник почини за време службе у војсци”⁷⁷⁵, изузев забране узимања поклона у новцу, дужности официра и подофицира на верност уставу и дужности понашања достојног поштовања, завета ћутања и обавезе војника у пензији да се одазову на поновни позив у војни службени однос који превазилази оквире трајања војне службе. При изрицању дисциплинске мере овлашћени командант „није подложен командном утицају, већ ће слободно и независно одлучити о дисциплинској казни за званични прекршај у оквиру правних одредби“⁷⁷⁶.

Могу се изрећи следеће дисциплинске мере, и то: опомена, строга опомена, новчана казна, забрана изласка и дисциплински притвор.

Опомена је „формална критика одређеног непримереног понашања војника”⁷⁷⁷ која се изриче при учињеном мањем прекршају или при првом дисциплинском кажњавању. Сматра се извршеном саопштењем лицу чиме се онемогућава улагање жалбе, прекид или одлагање извршења.

Строга опомена представља поштрену опомену која се извршава саопштавањем пред јединицом којој припада кажњени. Саопштавању присуствују лица која имају исти или виши чин од кажњеног.

⁷⁷⁴ Punkt 9, *Disziplinarbefugnis, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

⁷⁷⁵ Punkt 22, *Das Dienstvergehen, Die Ahndung des Dienstvergehens, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

⁷⁷⁶ Moritz, Gunter Unther, *The Administration of Justice within the Armed Forces of the German Federal Republic, Military Law Review*, стр. 9.

⁷⁷⁷ Punkt 36, *Die Arten der einfachen Disziplinarmaßnahmen, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

Новчаном казном се налаже војнику да исплати тачно утврђени новчани износ у корист државне касе. Износ не може прећи висину једномесечног прихода војника, а када се исти налази на обуци, краћој од месец дана, њена висина не може прећи износ предвиђен за то трајање. При одређивању казне морају бити узете у обзир личне и економске прилике кажњеног. Казна се може извршити одбијањем од плате или, ако је служба завршена, одбијањем од пензије. Претпостављени старешина може одобрити да се иста плати у више рата.

Забрана изласка „састоји се у забрани напуштања службеног смештаја без дозволе”⁷⁷⁸. Изриче се само професионалним војницима који станују у касарнама или сличним објектима, у распону од једног дана до три недеље. Пооштрена забрана изласка се од основног облика казне разликује по томе што је кажњеном лицу или забрањена посета или му је ускраћена могућност да посећује заједничке просторије, било у све дане трајања казне, било у одређене.

Дисциплинским притвором се лице лишава слободе у времену од најмање три дана, а највише три недеље. Војник врши службу која је ограничена, како у погледу времена, тако и у погледу врсте службе. При изрицању ове казне, претпостављени мора да поднесе захтев најближем војном суду, ради давања сагласности, а при томе, саопштава време трајања притвора, а уколико жели да изрекне забрану изласка или новчану казну, онда доставља податке о трајању и висини истих.

Дисциплинске мере се могу комбиновати, и то, у изузетним случајевима, тако што се комбинује дисциплински притвор са забраном изласка (пооштрена забрана) и при недозвољеном одсуству војника које траје дуже од једног дана. Такође, забрана изласка или дисциплински притвор и дисциплинска новчана казна. Ове дисциплинске мере су формална васпитна средства јер се изричу „када друга средства и нарочито васпитне мере нису довољне”⁷⁷⁹.

Изричу се у року од шест месеци од дана извршења прекршаја, а надлежни старешина „сме да изрекне просту дисциплинску меру тек након истека једне ноћи након што је војник закључно саслушан”⁷⁸⁰. Наведене дисциплинске мере изричу старешине које се налазе на одговарајућим формацијским местима, „а обим дисциплинске одговорности одговара службеној позицији дакле степену одговорности

⁷⁷⁸ Punkt 39, *Die Arten der einfachen Disziplinarmaßnahmen, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

⁷⁷⁹ Punkt 34, *Der Maßnahmenkatalog, Die einfachen Disziplinarmaßnahmen, Wehrdisziplinarrecht, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

⁷⁸⁰ Punkt 46, *Das Verhängen einer einfachen Disziplinarmaßnahme, Wehrdisziplinarrecht, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

појединог дисциплинског претпостављеног⁷⁸¹, и то: командира чете, команданта батаљона и команданта пука и бригаде.

Командир чете потчињенима може изрећи следеће дисциплинске мере: официрима: - укор; подофицирима и војницима: опомену, строги укор, новчану казну, забрану изласка из касарне и дисциплински притвор до седам дана.

Командант батаљона или старешина истог ранга може изрећи официрима све дисциплинске мере, осим дисциплинског притвора, а подофицирима и војницима све дисциплинске мере.

Командант пука или бригаде, као и министар одбране, овлашћени су за изрицање свих дисциплинских мера за све категорије лица.

Лице којем је изречена казна може се на исту жалити, а право на жалбу је уређено Правилем о жалби (*Wehrbeschwerderecht*). Извршење казне може отпочети најраније један дан после изрицања мере. Жалба се може изјавити писмено или усмено у року од две недеље, а рок се рачуна од наредног дана од дана добијања судске одлуке. Жалба се на казну притвора упућује војном дисциплинском суду, а у случају изрицања осталих мера се упућује дисциплински претпостављеном лицу онога који је казну изрекао. Надлежни орган преиспитује судску одлуку, те исту може потврдити, укинути, преиначити, али не и поштрити. Жалба има суспензивно дејство, уколико је кажњени уложи пре почетка извршења казне. Ако жалба буде одбијена, тада се извршење не може одложити. У случају да дисциплинску меру изрекне министар одбране, тада је за одлуку по жалби надлежан савезни управни суд, као и у случају када именовани донесе одлуку по жалби која је изјављена против једноставне дисциплинске мере.

6.3.2 Војни дисциплински суд

У Савезној Републици Немачкој за повреде војне дисциплине професионалних војника надлежни су војни дисциплински судови (*Trupendienstgerichte*)⁷⁸². Постоје два војна дисциплинска суда, и то: војни дисциплински суд север чији се председник налази у Мунстеру и војни дисциплински суд југ чији се председник налази у Минхену. Председнике судова поставља министар одбране и

⁷⁸¹ Punkt 13, *Disziplinarbefugnis, Wehrdisziplinarrecht, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

⁷⁸² Више о томе: Вучковић, Бојан, *Војна правна служба у Савезној Републици Немачкој*, акт ВБА пов. 3259-1 од 29.11.2004., ОБС МО СЦГ.

судови су самостални и независни органи. Сваки од судова има већи број судских већа која су територијално распоређена по градовима, при чему војни дисциплински суд север има девет, а војни дисциплински суд југ има осам активних већа. Дакле, од 22 прописана већа, активно је њих 17. Војни дисциплински судови могу изрећи дисциплинске мере и дисциплинске казне. Дисциплинске казне се тичу каријере, а самим тим и положаја у служби кажњеног лица. Казне се изричу пресудом дисциплинског суда, а њихов задатак је „- да војнике који се нису уклопили у војни ред искључи из службе; - да се војници који на основу свог непромереног понашања на позицији преместе на позицију са мањом одговорношћу; - да спрече унапређење виших чинова и позиција на војнике који су повредили дужност”⁷⁸³.

Професионалним војницима и војницима по уговору могу се изрећи следеће казне: смањење плате, забрана унапређења, смањење платне групе, смањење чина и отпуштање из службе.

Војницима у пензији смањење пензије, смањење чина и одузимање пензије, а припадницима резервног састава казне смањења чина и одузимања чина.

Казна смањења плате професионалним војницима и војницима по уговору може се изрећи у распону од једне двадесетине до једне петине плате, у трајању од шест месеци до пет година.

Забрана унапређења у виши чин се може изрећи у трајању од једне до четири године.

Казна смањења платне групе се може извршити за два нивоа. Платне групе у војсци су изједначене са платним групама свих управних органа у СРН, што смањује могућност преласка из једног министарства у друго.

Смањење чина се може извршити до најнижег чина за поједине категорије лица што значи да се официру чин може смањити до чина потпоручника, а подофициру до чина водника.

Казна отпуштања из службе је најтежа санкција предвиђена за професионалне војнике која за собом повлачи и губитак чина.

Војницима у пензији казна смањења пензије се може изрећи у трајању од шест месеци до пет година, а обустављен износ је у распону од једне двадесетине до једне петине пензије.

---

⁷⁸³ Punkt 91, *Das gerichtliche Disziplinarverfahren. Wehrdisziplinarrecht, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

Одузимање пензије се може изрећи у трајању до шест месеци, а обустављени износ може бити до висине 70% од пензије.

Одузимањим чина, припаднику се може одузети чин у потпуности, али ова казна нема за последицу и одузимање пензије.

Резервним официрима и подофицирима, као и цивилима који су били професионални војници у Бундесверу, могу се изрећи казне смањења чина и одузимања чина.

Војни дисциплински суд одлучује, у судском дисциплинском поступку, у већу од три судије, при чему су двојица судије поротници. Судије поротници се позивају на заседање према редоследу на годишњој листи на коју их именује командант, водећи рачуна да се ради о војницима који су, по својој личности и животном искуству, у стању да праведно суде о повредама дужности других војника. Од судија поротника, један мора бити истог чина као онај против кога се поступак води, а други мора бити штапски официр који има виши чин. Одлучује се на нејавној расправи која може, по захтеву војника, бити јавна. Војни дисциплински суд, након претреса може изрећи меру, обуставити поступак или ослободити лице. Против изречене мере, осуђени војник може изјавити жалбу, а рок за улагање жалбе је један месец након достављања пресуде војнику. О наведеној жалби одлучује Савезни управни суд. Против пресуде Савезног управног суда није могуће улагати правно средство – лек.

6.3.3 Закључак

Систем дисциплинске одговорности у Оружаним снагама Немачке и Републике Србије се разликује у низу позитивно-правних решења и она су:

- Позитивно-правни прописи у Оружаним снагама Немачке (Војни закон, Правило о војној дисциплини, Правило о војној жалби и Војнодисциплинска уредба) уређују дисциплинску одговорност официра, подофицира и војника. Категорију војника чине професионални војници, војници на служењу војног рока по основи обавезе, бивши војници (резервисти, војници у пензији, искључени војници који имају право на службену накнаду или на службено усавршавање), као и бивши војници који нису војни обвезници, а могу бити мобилисани. Прописи о судском дисциплинском поступку не односе се на војнике који служе обавезни

војни рок, као и на оне који служе допунски војни рок. Примена прописа којима се уређује дисциплинска одговорност је искључена у односу на лица која у војсци имају положај судије, службеника, запосленог и радника. Закон о ВС је овом питању приступио на другачији начин јер је уредио дисциплинску одговорност свих припадника војске међу којима су и цивилна лица на служби у војсци (војни службеници и војни намештеници). Интересантно је напоменути да су Правило о војној дисциплини и Правило о војној жалби у немачком дисциплинском праву два посебна прописа, а да Правило о војној дисциплини у Републици Србији уређује дисциплинску одговорност и употребу правних лекова у једном пропису;

- Прописана решења у војнодисциплинском систему Немачке дозвољавају вођење дисциплинског поступка против лица због повреде дужности која превазилази оквире трајања војне службе. Те повреде се односе на чување завета, узимање поклона и новца, верност Уставу и дужност доброг понашања официра и подофицира које је достојно поштовања, као и на одазивање на поновни позив у војну службу. Закон о ВС је, такође прописивао могућност вођења дисциплинског поступка по престанку службе, али је ступањем на снагу Закона о изменама и допунама Закона о ВС, 2015. год. ова одредба стављена ван снаге;
- Дисциплинско право у ОС Немачке познаје већи број дисциплинских мера и то представља неопходну претпоставку за правилну индивидуализацију мера. У изузетним случајевима дозвољено је комбиновање појединих дисциплинских мера, и то: дисциплинског притвора са забраном изласка (пооштреном забраном), при недозвољеном одсуству војника које траје више од једног дана могуће је комбиновати забрану изласка и новчану казну или дисциплинског притвора и дисциплинске новчане казне. Ово решење треба да послужи као узор Закону о ВС да у будућим изменама и допунама пропише више дисциплинских мера;
- Специфичност извршења појединих дисциплинских мера је битно обележје немачког војнодисциплинског права и огледа се у следећем: новчана казна се не изриче у проценту од месечне зараде, већ у номинално одређеном износу који се уплаћује у корист државне касе. Треба је

разликовати од васпитне мере новчане казне када надлежни орган може прописати да се војнику може исплаћивати само $\frac{1}{4}$ плате. Преостали износ му се исплаћује до краја служења војног рока. При изрицању дисциплинске мере част војника мора бити сачувана. То се остварује саопштавањем чињенице да је повреда дисциплине извршена и дисциплинска мера изречена, пред стројем јединице, али без навођења иједног податка о идентитету извршиоца. За извршење дисциплинске мере притвора претпостављени старешина је обавезан да поднесе захтев судији најближе доступног војног суда за сагласност за извршење мере у којем саопштава предвиђено време његовог трајања, а ако жели да истовремено изрекне забрану изласка или новчану казну, онда и трајање и висину ових мера;

- Војно жалбено право у немачком војном дисциплинском систему познаје три врсте жалбе⁷⁸⁴: у службеним приликама, дисциплинску жалбу и жалбу у управним пословима. Жалба у управним пословима је дозвољена у случају када војник верује да је некоректно третиран од стране војске или претпостављеног старешине у вези управних послова који се односе на хапшење војника, гласачко право, новчане приходе, здравствену бригу и негу и бригу о служби, као и свим мерама које се тичу војника (отпуштање, пензионисање). Дисциплинска жалба је усмерена против дисциплинске казне и не њу се примењују војнодисциплинска правила допуњена војним жалбеним правом;
- Изрицање једноставне дисциплинске мере обавезује претпостављеног старешину у немачкој војсци да при избору врсте и степена дисциплинске мере узме у обзир врсту и тежину прекршаја и његове последице, степен кривице, личност, дотадашње понашање и мотиве војника. Закон о ВС не прописује наведене критеријуме, мада има основе за то када су у питању дисциплинске казне;
- Војник у немачкој војсци има право на посредовање пре улагања жалбе. Посредовање се примењује у случају када се подносилац жалбе осећа лично увређеним и када му добар исход жалбе изгледа могућ. Одбијање

---

⁷⁸⁴ Punkt 12, *Begriff und Arten der Bechwerde, Wehrbeschwerderecht, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

посредовања представља службени преступ лица. Закон о ВС не познаје овај институт, али треба сагледати могућност његовог евентуалног прописивања ради смањења тензија између оног коме је казна изречена и оног ко ју је изрекао.

Дисциплински систем у ОС Немачке представља пример рационалне заокружености у свим аспектима дисциплинске одговорности у којем су „морал и позитивна посвећеност замењени строгим дисциплином“⁷⁸⁵. Овај систем представља узор којем треба тежити из разлога што су дисциплинске мере, начин њиховог извршења, као и поступак пред војним дисциплинским судом који може изрећи дисциплинске мере и дисциплинске казне потпуно и прецизно уређени и не дозвољавају ни минимум могућности за погрешно тумачење. Специфичност овог система се огледа у могућности изрицања дисциплинских казни и за војнике у пензији, што значи да и пензионисани војници могу бити позвани на дисциплинску одговорност. Ово решење представља изазов за доносиоца прописа, те би требало озбиљно размислити о његовом прописивању у Закон о ВС и Правило о војној дисциплини.

6.4 Војно дисциплински систем Велике Британије

Војно право Велике Британије темељи се на Војном закону (Army Act) који то име носи од 1881. године. Временом је извршено више измена и допуна наведеног закона који има карактер општег војног закона јер се, осим војно-кривичних и војно-правосудних одредби њиме уређују и сва друга питања (организациона, статусна, итд.) која се односе на оружане снаге. Аналогне одредбе Army Act-а за припаднике морнарице садржи дисциплински закон за морнарицу (Naval Discipline Act) и за припаднике ваздухопловства Закон ваздухопловних снага (Air Force Act) оба донета 1955. године. Последње измене наведеног акта извршене су „у складу са захтевима Закона о људским правима из 1998. године (HRA 98)“⁷⁸⁶ и Законом о дисциплини оружаних снага из 2000. године (AFDA 00). Дакле, основни циљ војног права је одржавање реда и дисциплине међу припадницима војске.

---

⁷⁸⁵ Klein, Paul & Kuhlmann, Jurgen, *Coping with the Piece Dividend: Germany and its Armed Forces in Transition*, Kuhlmann, Jurgen, Callaghan, Jean (editors), *Military and Society in 21st Century Europe, A comparative Analysis*, Transaction Publishers Lit, 2000, стр. 245.

⁷⁸⁶ Par. 1, Introduction, *Commanders Guide to Discipline, Army Code N° 64181 and (Commanders Edition) 63813*, Directorate of Personal Services (Army) and the Directorate of Army Legal Services, 2000, UK.

У британском војном праву значај дисциплине и разлог њеног постојања се у огледају у томе да „дисциплина, другарство, руковођење и самопоштовање чине основу морала и војне ефикасности. Добра дисциплина у јединици је темељ добре дисциплине у целом КоВ-у и заснива се на добром управљању људима. Стога је од пресудне важности да војник схвати не само значај, него и сврху дисциплине; да у КоВ-у нема места за недисциплину и да она у време рата може да узрокује озбиљне последице или чак да доведе до катастрофе. Сви официри, ворент официри и подофицири треба да одржавају дисциплину међу официрима и војницима који су по чину испод њих.”⁷⁸⁷

Командант је одговоран за спровођење дисциплине у јединици, те стога треба да инсистира на континуираној примени вредности и стандарда британске војске. Успешност британске армије у заштити нације и њених интереса зависи од тимског рада који произилази из захтевног тренинга, јаког вођства, другарства и поверења, исто постоји „само на бази заједничких интереса, одржавањем високих стандарда и личним залагањем сваког војника за свој задатак, војсци и нацији”⁷⁸⁸. Припадници војске имају дужност да се придржавају следећих вредности војске: несебичног залагања, храбрости, дисциплине⁷⁸⁹, интегритета, лојалности и поштовања према другима. У британској армији су дефинисани и стандарди понашања припадника који су у обавези да процењују своје понашање кроз призму штетног или погодног утицаја на ефикасност и оперативну ефикасност војске и они налажу: „а. придржавати се цивилног закона где год да служите; б. придржавати се војних закона, који укључује неке додатне прекршаје као што је непослушност и неоправдано одсуство, чије санкционисање је неопходно да би се одржала дисциплина; ц. придржавати се закона који регулишу оружани конфликт за време операција; д. избегавати сваку активност која подкопава професионалну способност или ставља животе других лица у ризик, нарочито употреба дрога и алкохола; е. избегавати понашање које угрожава поверење и поштовање измеђе вас и осталих у вашем тиму и јединици, као што су превара или лоше понашање. Нарочито не смете се одати злостављању, кињењу или дискриминацији, било да се она базира на

---

⁷⁸⁷ Par. 5201, Queen’s Regulations for the Army 1975,

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/433769/QR_Army.pdf

⁷⁸⁸ Видети 67A-1, An Extract From The Values And Standards of The British Army, ANNEX A to AGAI 67, (All Ranks Version Army Code N° 63812), Edition 1 – 1. January 2005, UK,

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492532/AGAI_067.pdf

⁷⁸⁹ Дисциплина, у оквиру вредности војске је предуслов њене ефикасности и подразумева поштовање и извршење свих законитих наредби које се добију. Само дисциплина је најбољи облик који војска очекује од сваког појединца и њом се заслужује поштовање и поверење другова, гради способност доношења тешких индивидуалних одлука за време службе, како у време операција, тако и ван њих.

расу, пол, религију, полну опредељеност или било које друго понашање које може да угрози поредак и војну дисциплину”⁷⁹⁰.

Старешине које имају законски командни ауторитет да издају наређења имају и право изрицања административних и дисциплинских мера које се међусобно допуњују, али је њихова употреба одвојена.

Административне мере имају за задатак да исправе професионалне недостатке а процедура њиховог изрицања се одвија по „принципима природног права тј: праведно, отворено, објективно са поводом и без непотребног одлагања”⁷⁹¹ могу бити благе и строге. Благе се изричу због мањег непоштовања захтеваних стандарда понашања и деловања⁷⁹², као што су лош спољни изглед, лоше војничко држање, лоше обављање војничких дужности или обављање истих испод очекиваног нивоа као и недозвољено одсуство из јединице у трајању до 48 сати за које претпостављени може изрећи неку од следећих мера: смотру, додатне задатке или дужности, прекоремени рад, неформално упозорење, формално упозорење и повратак у јединицу. |

Наведене санкције морају бити сразмерне, одговарајуће и поправне али морају елиминисати евентуалну неразумност, јавно понижење, узнемиравање, ускраћивање сна или намерно наношење бола.

Предлог за строге административне мере покрећу команданти на свим нивоима⁷⁹³ у случају тежих прекршаја, односно већих личних и службених одступања у односу на стандарде понашања. Ове мере укључују званично упозорење или покретање административног извештаја. Строге административне мере „се могу одразити на каријеру или могу, у најозбиљнијим случајевима да доведу до губитка службе.”⁷⁹⁴

Након спроведеног строгог административног поступка, лицу се могу изрећи мере⁷⁹⁵ писменог укура, прекора, изражавања незадовољства, изражавања строгог незадовољства, одузимања чина (не односи се на официре), премештање са дужности и суспензија (отпуштање, оставка или пензионисање).

⁷⁹⁰ Видети 67A-2, An Extract From The Values And Standards of The British Army (All Ranks Version Army Code N° 63812), Annex A TO AGAI 67, edition 1 – 1 January 2005, UK,

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492532/AGAI_067.pdf

⁷⁹¹ Видети AGAI 67-10, Administrative Action, Introduction 67.08 Purpose, Amdt 1 – 28 January 2005.

http://freespace.virgin.net/lynn.farr/agai_67%20administrative%20action.pdf

⁷⁹² Видети 67-022, Minor Administrative Action, Administrative Action, AGAI 67-14.

⁷⁹³ Видети AGAI 67 I-1, Annex I/67 to AGAI 67, Amdt 20 October 2005.

⁷⁹⁴ Видети AGAI 67-10, Levels of Administrative Action, Operational Effectiveness and The Values and Standards of the British Army, Administrative Action, Amdt 1 – 28 January 2005, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492532/AGAI_067.pdf

⁷⁹⁵ Видети 67030 Major Sanctions, Administrative Action, AGAI 67-16.

Постоји обавеза јединице да пријави све случајеве потенцијалних строгих административних мера командним путем које се уносе књигу случаја⁷⁹⁶ у штабу бригаде. Истрага која се у том случају спроводи мора бити експедитивна, детаљна и правична. Командант треба да затражи правно саветовање у локалној правној служби. Рационалност намеће укључивање правног саветника током сваке фазе случаја, а његове дужности уређене Анексом⁷⁹⁷. Након тога официр позива припадника обавештавајући га о разлогу позивања, административним мерама и процедурама које се морају испоштовати. Разговор се обавља у присуству трећег лица о чему се сачињава записник. У оквиру припреме административног извештаја старешина утврђује да ли је спроведена потпуна истрага, да ли је оптужба тачна и да ли ће административни извештај резултирати изрицањем казне. Због тога се врши административни тест који треба да одговори на питање потенцијалног угрожавања стандарда, способности, репутације оружаних снага, подривања поверања у припаднике, штете и компромитације командних односа, подривања морала, реда, дисциплине и сл. Након доношења одлуке, казнена мера постаје правноснажна на дан потписивања.

Жалба⁷⁹⁸ против изречене казнене мере се може поднети у року од 28 дана. Виша инстанца ће подржати меру, уколико је уверена да је спроведена адекватна истрага, да је вероватније да су оптужбе тачне и да је прекршен војни тест. Припаднику се мора понудити прилика да разговара са официром који разматра случај, о чему се води записник. У овом случају, припадник нема право на правног заступника.

Уколико командант не може решити случај унутар јединице, прослеђује га надређеном органу. Виши надлежни орган има овлашћења преког дисциплинског суда за појединце којима, због њиховог чина, командант не може судити. Са ворент официрима и официрима до чина капетана обично поступа командант бригаде или гарнизона, са мајорима главнокомандујући официр, а официрима изнад чина мајора одговорност се утврђује само на општем војном суду⁷⁹⁹. Након доношења Закона о дисциплини у оружаним снагама, задржана је институција преког поступка, одређивања војног притвора и систем војних судова. Вођење поступка пред судом укључује безусловно право избора, пре почетка самог преког поступка, право жалбе на донету казну, у преком поступку, новоформираном Преком апелационом суду. За одобрење

⁷⁹⁶ Видети 67041 Case Tracking 'on Case Book' and Impact of Investigation, Originating Major Administrative Action, AGAI 67-18, Amdt 1 – 28 January 2005.

⁷⁹⁷ Видети Annex G to AGAI 67, Duties of the Assisting Officer, Edition 1, 1 January 2005.

⁷⁹⁸ Видети 67073 Major Administrative Action, Review AGAI 67-28, Amdt 1 – 28 January 2005.

⁷⁹⁹ Видети It. 11, The Role of an Appropriate Superior Authority, Introduction, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.

војног притвора, у трајању дужем од 48 часова, потребно је одобрење војног тужиоца. Термин „војни притвор” замењује термин хапшење, а појединац који је смештен у војни притвор лишен је слободе⁸⁰⁰.

Оптужени има право да изабере суђење на војном суду пре него отпочне процедура преког поступка⁸⁰¹. Процедура на дисциплинском суду је формална и погодна за претпостављени ауторитет. Наиме, „оптуженом се чита оптужница, не тражи се од оптуженог да се изјасни да ли је крив или не, докази против њега се представљају и оптужени може унакрсно да испитује сведоке ако жели, може да захтева да сведоци сведоче под заклетвом, коју дају командујућем официру. Испред погодног претпостављеног ауторитета мора бити дата заклетва у случају усменог сведочења. Оптужени има право да изјави или представи доказе на заклетву и да позове сведоке”⁸⁰². Оптужени мора, најкасније 24 сата⁸⁰³ пре отпочињања саслушања, добити примерак извештаја о оптужби, доказном материјалу, детаљима и предметима који су део доказног материјала, као и о месту где их може погледати, примерак свог личног досијеа, копију, неискоришћеног материјала, одобрења о продужетку притвора, о опцијама које има у смислу избора суђења на војном суду и копију брошуре „Права војника ухапшеног или оптуженог за прекршај према Закону о КоВ-у 55“. Како је командант јединице „одговоран да обезбеди поштен поступак и да се појединцу објасни о чему се ту ради”⁸⁰⁴ обавезно се ангажује саветодавни официр који, као саветник оптуженог, има задатак да га упозна са дисциплинским процедурама, а команданта са опцијама које му стоје на располагању, како би могао донети праву одлуку. У поступку дисциплинског кажњавања командант мора решавати сваки случај строго по закону, као и да буде у стању да образложи своју одлуку о казни⁸⁰⁵. Избегавање одлагања налази пуну примену у овом поступку јер се одлагањем нарушава ефикасност и кредибилитет дисциплинског система⁸⁰⁶. У случају евентуалних нејасноћа, претпостављени ће потражити правну помоћ од надлежних за дисциплину и законске ствари. Уколико се у

---

⁸⁰⁰ Видети It. 22, Military Custody, Changes to the Army Discipline System in October 2000, The Human Rights Act 1998, <https://www.gov.uk/government/organisations/home-office>

⁸⁰¹ Видети It. 47, Charging, Pre-hearing Matter, Summary dealing, Commander’s Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.

⁸⁰² Halse, Richard, *Military Law in the United Kingdom* pg. 9. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/milrv15&div=4&id=&page=>

⁸⁰³ Видети It. 49, Provision of Information to the Accused, Commander’s Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.

⁸⁰⁴ Видети It. 8 of The Role of an Appropriate Superior Authority, Introduction, *Commander’s Guide to Discipline*, Army Code N°. 64181

⁸⁰⁵ Видети It. 28, *The Appellation of Military Judgement: The Commanders Decision*, Principles, Commander’s Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.

⁸⁰⁶ Видети It. 29, The Avoidance of Delay, Principles, Commander’s Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.

поступку јави потреба за одређивањем притвора, ова мера мора бити оправдана, потпуно неопходна и евидентирана. Може се ангажовати војна полиција уколико је до појединих информација, у фази истраге, тешко доћи. У току спровођења процедуре дисциплинског саслушања треба јачати атмосферу која доводи до отворености и истинољубља како би војна правда била задовољена на поштен начин. Пре него што се објави одлука, оптуженом се мора дозволити обраћање команданту у вези са чињеницама о случају. Уколико сматра да је оптужба оправдана, након сагледавања личности оптуженог, командант ће изрећи казну и образложити је. Може изрећи блаже казне: ускраћивање од привилегија, прекоредно одређивање на стражу (до три пута) и упозорење и теже казне: обустава исплате, укор или строги укор, новчана казна, одузимање чина, одузимање старешинства и притвор⁸⁰⁷. Осуђени има право да добије писану верзију командантове одлуке. Затворска казна се суспендује на рок од 14 дана од дана изрицања како би се лицу пружила могућност да уложи жалбу⁸⁰⁸. По оптужби, у преком поступку, командант може да одреди 28 дана притвора, а у изузетним случајевима и 60 дана. Уколико жели да изрекне 60 дана, тада се обраћа надлежном органу којем прилаже копију оптужбе, личног досијеа и доказе о основама тражења дозволе и друге информације којима располаже.

Оптужени треба да преда жалбу у року од 14 дана од дана завршетка преког поступка, а преки Апелациони суд може прихватити и закаснеле жалбе. На преком Апелационом суду одржава се јавно саслушање. Жалиоца заступа законски заступник, а Круну војни тужилац.

Оптужено лице може одабрати да му буде суђено од стране војног суда и докази против њега морају бити сакупљени у писменој форми, као збирни запис. Након упознавања са доказима, оптужени, уколико не жели, не мора дати изјаву. Може предложити сведоке који ће сведочити у прилог његове изјаве.

Општи војни суд суди у већу од три до седам официра који су на дужности најмање три године. За сваког члана пороте формира се листа са више лица која имају статус члана на чекању. Суд суди свим официрима за тешке прекршаје и може изрећи блаже: обустава одсуства, ограничење привилегија и укор; и теже: затвор, нечастан отпуст, отпуст из службе, притвор у трајању до две године, одузимање ранга,

---

⁸⁰⁷ Видети *Commander's Guide to Sentencing*, Army Code N°. 64183.

⁸⁰⁸ Видети *Appeals to the Summary Appeal Court, Post Hearing Matters*, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.

смањење ранга, новчане казна, одузимање старешинства, усмени или писмени укор, надзор над суспензијом и извршењем казне⁸⁰⁹.

Окружни суд суди у већу од најмање три официра, од којих сви морају имати најмање проведене две године у служби. Овај суд не може судити официрима, већ само подофицирима и може изрећи казну притвора у трајању до 12 месеци⁸¹⁰.

Оптужени има могућност приговора на процедуру суђења. По читању оптужнице, оптужени се позива да се изјасни по свакој тачки исте. Уколико се изјасни да није крив оптужба ће позвати своје сведоке. Оптужени тада износи своју одбрану објашњавањем или оспоравањем доказа оптужбе. Након утврђивања чињеница, следи изрицање пресуде која се уписује у досије оптуженог и сматра се валидном када је потврди официр који је сазвао суд, што он чини читањем лицу. Уколико је војни суд донео прелиминарну одлуку надлежни официр може организовати поновно суђење у року од 28 дана од дана одбијања проглашења. Уколико сматра да је осуђени оштећен, може уложити жалбу пре проглашења пресуде или у року од шест месеци по проглашењу. Жалба се може поднети армијском савету уколико лице не жели да се поступак води од стране Апелационог војног суда. Уколико не успе на армијском савету, жалба се прослеђује Апелационом војном суду⁸¹¹ којег чине најмање три члана који се бирају из редова млађих судија Високог суда правде Енглеске. Ради смањења притиска на овај суд, може се одредити један судија који ће разматрати правни основ жалбе. Уколико армијски савет или оптужени сматрају да је одлука Апелационог војног суда погрешна, оптуженом се може дати дозвола да се жали Горњем дому као последњој апелационој инстанци у Великој Британији.

6.4.1 Закључак

---

⁸⁰⁹ Видети pg. 6, Chapter 2 General Comments about Sentencing in The Court Martial, Guidance on Sentencing in The Court Martial, Version 4 Issued by JAG © Crown Copyright 2013 Published by MCS Version 4 - October 2013,

<https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2015/05/guidance-sentencing-court-martial.pdf>

⁸¹⁰ Ministry of Defence, Service Prosecuting Authority, Service Civilian Court,

http://spa.independent.gov.uk/test/about_us/military_criminal_ju.htm

⁸¹¹ Видети pg. 6, Chapter 2 General Comments about Sentencing in The Court Martial, Guidance on Sentencing in The Court Martial, Version 4 Issued by JAG © Crown Copyright 2013 Published by MCS Version 4 - October 2013,

<https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2015/05/guidance-sentencing-court-martial.pdf>

Сагледавањем војнодисциплинског система Велике Британије се може констатовати да се у многоме разликује од система дисциплинске одговорности у Републици Србији. Разлике у позитивно-правним решењима су следеће:

- Војно-дисциплински систем Велике Британије искључиво уређује дисциплинску одговорност војних лица која су у служби круне, без обзира на чињеницу да ли војну службу врше у краљевини или ван њене територије. Закон о ВС о овом питању има дијаметрално супротан приступ који се огледа у чињеници да се њим уређује дисциплинска одговорност, како професионалних војних лица, тако и цивилних лица у служби у ВС;
- Претпостављени старешина у британској војсци има право да изриче две врсте мера: административне и дисциплинске. Ове мере се међусобно допуњују, њихова употреба је одвојена, али се не искључују. Поступак изрицања административних мера се заснива на начелима природног права – праведности, отворености, објективности са поводом и без непотребног одлагања. Надлежност за изрицање благих административних мера је конституисана у корист свих претпостављених старешина, а за изрицање строгих административних мера је конституисана, почев од команданта чете (мајор), команданта батаљона (потпуковник) до виших претпостављених. Ове мере укључују како званично упозорење, тако и покретње административног извештаја када су у питању строге административне мере. У Закону о ВС нема одредби о административним мерама, већ само о категорији дисциплинских мера и казни;
- Комплексне повреде војне дисциплине намећу обавезу командујућем официру британске војске да се консултује са Правном службом Оружаних снага, Краљевском војном полицијом и претпостављеним старешином. Без обзира на изречену врсту казне мора се сачинити извештај, а процес мора бити транспарентан, разложен и подложен разматрању у свако доба. Закон о ВС и Правило о војној дисциплини не прописују обавезу консултација претпостављеног старешине;
- Припадник британске војске при појави јасног доказа о неподобности, неефикасности или лошем владању о томе мора бити обавештен. Том приликом му се додељује помоћни официр који се брине о остваривању његових права и, у највећем броју случајева је на служби у другој јединици.

Војник се не мора сагласити са одлуком о додели помоћног официра. Закон о ВС, као и Правило о ВС, не садрже ове одредбе, али се чини оправданим да се угради ово решење у оквиру будућих измена и допуна прописа;

- Војно-дисциплински систем Велике Британије разликује већи број дисциплинских мера, чиме правилно индивидуализује одговорност учинилаца повреде војне дисциплине. Законом о ВС прописне мере не дозвољавају ову могућност па их стога треба мењати у што краћем року;
- Дисциплинска мера новчане казне у британској војсци се не везује за проценат, већ се новчана казна изражава у тачно утврђеном износу фунти стерлинга. Наведено решење је дијаметрално супротно оном које је прописану у Закону о ВС;
- Дисциплинске казне се у војном систему Велике Британије могу комбиновати. То се дешава само у случају изрицања дисциплинске казне „обустава исплате“ која се изриче за изгубљену или оштећену опрему, односно штету нанету британској војној имовини. У случају да је висина обуставе исплате једнака двонедељној плати штетника, претпостављени старешина треба да тражи одобрење од претпостављене команде за њено извршење;
- Службено упозорење које се упућује лицу које има пропусте у професионалном раду, и у садашњости и у прошлости је специфичност британског дисциплинског права. Претпостављени старешина, у периоду упозорења који траје три месеца, прати рад и понашање лица. По истеку овог периода, претпостављени старешина може донети одлуку о укидању службеног упозорења или његово трајање продужити за још три месеца. Ово решење је интересантно. У Закону о ВС нема овог института, али има разлога за евентуално преузимање овог решења у будућим прописима;
- У британској војсци постоји институт преког поступка којим се дозвољава могућност избора лица између суђења на војном суду или суђења које спроводи командант и изриче дисциплинску казну. Мотив за ово није максимална казна коју војни суд или командант могу изрећи јер између њих, са аспекта казне, нема разлике.

Војно-дисциплински систем Велике Британије темељи се на Војном закону који је донет 1881. године и мењан у више наврата. Овај систем је у многоме

утицао на стварање, обликовање и формирање Војно-дисциплинског система Сједињених Америчких Држава. Доношење Закона о дисциплини у Оружаним снагама - AFDA 00, задржало је институцију преког поступка одређивања војног притвора, те право оптуженог да изабере суђење на војном суду пре отпочињања процедуре преког поступка. Војнодисциплински системи Велике Британије и Србије имају мало додирних тачака, али треба размотрити могућност преузимања решења која се односе на већи број дисциплинских мера, административне мере, службено упозорење и сл.

6.5 Војни дисциплински системи земаља у окружењу

При избору земаља чији ће војно-дисциплински системи бити разматрани, намеће се потреба узимања у обзир и оних који су настали у земљама које се налазе у непосредном окружењу из разлога што су, у дугом временском периоду, почев од 1918. године, па до стицања независности, баштиниле исту традицију уређења система војне дисциплинске одговорности, као и Република Србија. Избор земаља Републике Хрватске и Црне Горе се темљи на искуству које ове земље имају у уређењу војне дисциплинске одговорности које се у Републици Хрватској заснива на двоиподеценијском искуству, а када је у питању Црна Гора, на једнодеценијском. Компаративна анализа наведених решења треба да нам да одговор на питање колико се њихов систем дисциплинске одговорности темељи на историјској баштини, а колико представља рефлекс унапређења система ове одговорности у садашњем тренутку.

6.5.1 Војно-дисциплински систем у Оружаним снагама Републике Хрватске

Службом у Оружаним снагама Републике Хрватске сматра се „обављање Уставом Републике Хрватске, законом и другим прописима уређених војних и других стручних послова који се у Оружаним снагама обављају као служење војног рока, драговољно војно оспособљавање, кадетска служба, дјелатна војна служба, служба причувног састава и служба државних службеника и намештеника“⁸¹². Законом о служби у Оружаним снагама Републике Хрватске⁸¹³ (у даљем тексту: Закон) и Правилником о стеговној одговорности (у даљем тексту: Правилник)⁸¹⁴ уређена је војна

⁸¹² Јурас, Дамир, *Стеговна одговорност војних особа у праву Републике Хрватске*, анали Правног факултета у Зеници, стр. 474., <http://www.prf.unze.ba/doc.s/Anali/Analibr 14god7/15.pdf>.

⁸¹³ *Закон о служби у Оружаним снагама Републике Хрватске*, („Народне новине“, бр. 73/13, 75/15 и 50/16).

⁸¹⁴ *Правилник о стеговној одговорности*, („Народне новине“, бр. 122/15).

дисциплина у Оружаним снагама Републике Хрватске. Казнена, прекршајна, дисциплинска и материјална одговорност су уређени у делу IX Закона, а дисциплинској одговорности су посвећене одредбе чланова 173-192.

Систем дисциплинске одговорности се темељи на начелу законитости, а „војна стега је тачно, потпуно и праводобно обављање послова и задаћа у Оружаним снагама у складу с овим законом, другим прописима, појединачним актима и заповиједима надређених особа те поштовања начела понашања у војној служби и изван ње”⁸¹⁵. За кршење „војне стеге одговарају војне особе док су у служби у Оружаним снагама. Изнимно ако је стеговни поступак покренут за вријеме трајања службе, дјелатне војне особе одговарају за стеговне пријеступе почињене тијekom службе у Оружаним снагама и након престанка службе”⁸¹⁶. Кршење војне дисциплине, сходно члану 175 Закона, може бити лакше и теже, што се означава као дисциплинска погрешка и дисциплински преступ. Дисциплинске погрешке и дисциплински преступи су у Закону набројани системом позитивног набрајања, при чему постоји 8 појавних облика дисциплинских погрешки, а 42 појавна облика дисциплинских преступа. Војне особе⁸¹⁷ подлежу дисциплинској одговорности, уколико су испуњене претпоставке под којима се подразумевају „околности које правни поредак изискује као битне за њезино постојање, а то су: одређеност повреде службене дужности и казне законом, кривња, протуправност и убројивост”⁸¹⁸, ако су исту прекршиле с намером (директном или индиректном) или из нехата (свесног или несвесног). У случају нужне одбране, као и у случају крајње нужде, које нема ако је извршилац био дужан изложити се опасности, дисциплинска одговорност се искључује. За кршење војне дисциплине, војном лицу се изричу дисциплинске санкције чији је циљ да „изрази пријекор због почињеног кршења војне стеге, утјече на странку да убудуће не крши војну стегу, утјече на све остале војне особе да не крше војну стегу и да се примјеном прописаних санкција утјече на свијест војних особа о неприхватљивости кршења војне стеге и праведности кажњавања њихових починитеља”⁸¹⁹. Дисциплинске санкције као „законом прописане санкције које надлежно тијело изриче војној особи за повреду војне стеге наконведеног поступка због кршења војне стеге”⁸²⁰ обухватају дисциплинске мере и дисциплинске казне, при

⁸¹⁵ Видети чл. 174, оп. цит. (фуснота 813).

⁸¹⁶ Јурас, Дамир, оп. цит. (фуснота 812), стр. 475.

⁸¹⁷ *Законом о служби у Оружаним снагама Републике Хрватске*, („Народне новине“, бр. 73/13, 75/15 и 50/16), у чл. 3 је прописано да су војне особе: дјелатна војна особа, рочник, кадет и причувник.

⁸¹⁸ Јурас, Дамир, оп. цит. (фуснота 812), стр. 478.

⁸¹⁹ Видети чл. 179 под (3), оп. цит. (фуснота 813).

⁸²⁰ Јурас, Дамир, оп. цит. (фуснота 812), стр. 485.

чему се одабир врсте и мере дисциплинске санкције врши на основу критеријума који су прописани у члану 179 под (6).

Дисциплинске мере су прописане у члану 180 Закона и оне су: 1. опомена, 2. укор и 3. смањење плате од 5 - 20% у трајању од једног до три месеца, при чему се ова мера не може изрећи војницима, кадетима и резервистима. Начин извршавања дисциплинских мера прописан је чланом 22 Правилника, односно „приопћују се странкама”. Дисциплинске казне су прописане у члану 181 Закона и оне су: 1. заустављање у напредовању у служби и унапређењу у трајању од једне до четири године, 2. смањење плате од 21 - 33% у трајању од три до дванаест месеци, 3. притвор у трајању до тридесет дана, 4. превођење чина у непосредно нижи чин, 5. одузимање чина, 6. смењивање с дужности уз распоред на формацијско место непосредно нижег чина у трајању од једне до три године, 7. смењивање са командне, односно руководеће дужности уз забрану именовања на такву дужност у трајању од једне до пет година, 8. раскид уговора о школовању, односно стручном усавршавању, 9. раскид уговора о резерви, 10. престанак активне службе. Изрицање дисциплинских казни има одређена ограничења која се огледају у следећем: притвор се може изрећи само активним војним лицима у ратном стању или у стању непосредне угрожености; дисциплинска казна смењивања с дужности уз распоред на формацијско место непосредно нижег чина у трајању од једне до три године се може изрећи свим војним лицима, при чему се официр не може распоредити на формацијско место подофицира, ни подофицир на формацијско место војника/морнара; дисциплинска казна престанка активне службе се може изрећи на време од три до дванаест месеци, при чему се иста неће извршити ако војно лице у одређеном времену не почини нову дисциплинску погрешку или дисциплински преступ; и војно лице које почини дисциплински преступ у операцији подршке миру или другој активности у иностранству казниће се дисциплинском казном престанка службе или дисциплинском казном превођења чина у непосредно нижи чин или одузимања чина или смањења плате од 33%, од најмање шест месеци.

Изречене дисциплинске мере се, сходно члану 182 Закона, бришу уколико војно лице, у раздобљу од две године, након извршности решења којим је изречена дисциплинска мера, не почини нову погрешку или преступ, а у случају изрицања дисциплинске казне тај рок износи пет година, након извршности решења којим је изречена дисциплинска казна. Застара извршења дисциплинске санкције, сходно члану 183 Закона, за дисциплинске казне наступа након истека три месеца од дана када је

одлука у дисциплинској казни постала извршна, а застара извршења дисциплинске мере истеком два месеца од дана када је дисциплинска мера постала извршна.

Поступак утврђивања дисциплинске одговорности као „укупност правила којима се уређује покретање и вођење поступка утврђивања одговорности и изрицања санкције војној особи ради повреде војне стеге“⁸²¹ спроводи се на основу Закона, Правилника и Закона о општем управном поступку. Овлашћена лица, по службеној дужности, покрећу и воде дисциплински поступак и она то чине, у случају дисциплинске грешке, доношењем закључка, а води га „надређена особа на дужности заповједника сатније, њој равне или више разине“⁸²², а у случају дисциплинског поступка због престапа се подноси дисциплинска пријава „надређене особе на дужности заповједника бојне, њој равне или више разине и овлаштене службене особе војне полиције а води надлежни војностеговни суд“⁸²³. Војнодисциплински суд и претпостављени старешина на дужности командира чете, њој равног или вишег положаја, сходно тачки 185 под (5), доносе решење о дисциплинској одговорности и дисциплинској санкцији против којег је допуштена жалба Вишем војнодисциплинском суду у року од петнаест дана од дана пријема. Против решења Вишег војнодисциплинског суда може се покренути управни спор пред судом који је надлежан за управне спорове. Војнодисциплински судови „самостално и неовисно одлучују о стеговној одговорности за стеговне пријеступе и материјалној одговорности војних особа“⁸²⁴, а првостепени се налази у Оружаним снагама, за свој рад одговара министру одбране и начелнику Главног стожера, а место му се одређује формацијом Оружаних снага. Виши војнодисциплински суд за свој рад одговара министру одбране, односно особи коју он овласти и налази се у министарству обране. Стварна надлежност војнодисциплинских судова прописана је чланом 189 Закона, а поступак пред првостепеним војним дисциплинским судом води судија појединац који професионално врши дужност, а изузетак постоји у случају суђења генералима/адмиралима када дисциплински суд суди у већу од „три суца од којих најмање један професионално обнаша дужност, а најмање један судија од три суца има особни чин генерала/адмирала“⁸²⁵. Виши војнодисциплински суд суди у већу од три судије који професионално врше дужност, а изузетно од овога „у поступцима у поводу жалбе против рјешења о изреченој стеговној мјери и жалбе против рјешења о удаљењу из

⁸²¹ Јурас, Дамир, оп. цит. (фуснота 812), стр. 489.

⁸²² Видети чл. 185 под (2), оп. цит. (фуснота 813).

⁸²³ Видети чл. 185 под (3), *Ibid.*

⁸²⁴ Видети чл. 188 под (1), *Ibid.*

⁸²⁵ Видети чл. 190 под (2), оп. цит. (фуснота 813).

службе одлучује судач појединац Вишега војностагеног суда⁸²⁶. Председника и судије првостепеног војнодисциплинског суда из реда официра правне струке, као и судије поротнике, именује и разрешава председник Републике на предлог Главног стожера, а председника и судије Вишег војнодисциплинског суда, сходно члану 191 под (2) Закона, именује и разрешава председник Републике на предлог министра одбране. Током рада војнодисциплинских судова, министар одбране и начелник Главног стожера или особе коју они овласте, „надзиру праводобност и уредност обављања послова првоступањског војностагеног суда”⁸²⁷, а у случају Вишег војнодисциплинског суда, то чини министар одбране или лице које он овласти. При обављању ових послова „може се обавити и непосредан увид у рад судача, али се при томе не смије утјецати на њихову неовисност и слободу у доношењу одлука”⁸²⁸.

6.5.1.1 Закључак

Упоредно сагледавање система дисциплинске одговорности у Оружаним снагама Републике Хрватске са системом дисциплинске одговорности у Војсци Србије указује на постојање битних разлика у прописаним решењима. Те разлике се огледају у следећем:

- Закон у члану 176, под (2) прописује могућност вођења дисциплинског поступка за теже повреде војне дисциплине почињене током службе, против војне особе којој је служба престала. Војно-дисциплински суд може обуставити овај поступак уколико га сматра несврхисходним. Законом о ВС ова могућност је била прописана до доношења Закона о изменама и допунама Закона о ВС из 2015. год. Почев од тада, припадник ВС подлеже дисциплинској одговорности само док врши службу у војсци. Престанак службе је основ за прекид поступка којим се утврђује дисциплинска одговорност, за дисциплинске грешке или дисциплинске преступе;
- За лакше повреде војне дисциплине у члану 180 Закона прописане су за све категорије лица дисциплинске мере: опомена, укор и смањење плате у износу од 5-20%, у трајању од једног до три месеца. Сходно члану 180 под (2), мера смањења плате се не изриче војницима, кадетима и резервистима. Прописано решење Закона је квалитативно боље зато што

⁸²⁶ Видети чл. 190 под (4), *Ibid.*

⁸²⁷ Видети чл. 192 под (1), *Ibid.*

⁸²⁸ Видети чл. 192 под (3), *Ibid.*

прописује већи број дисциплинских мера у односу на Закон о ВС. Закон о ВС, у члану 152 став 1 тачке 1 и 2 и члану 153 став 1 тачке 1 и 2, за професионалне припаднике војске прописује дисциплинске мере опомене или смањења плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче, од 5-20%. Већи број прописаних дисциплинских мера отвара могућност да изврши правилна индивидуализација мере, односно оствари индивидуална и специјална превенција. Решење прописано у Закону је боље и као такво, трба да послужи као позитиван пример за измену и допуну Закона о ВС у наредном периоду. Дисциплинске казне које се изричу за теже повреде војне дисциплине прописне су у члану 181 под (1) тачке 1-11 и, осим уобичајених, садрже и: раскид уговора о образовању, односно стручном усавршавањем; раскид уговора о уговорној резерви; као и престанак војне службе. Специфичност престанка се огледа у могућности да ова казна може бити прописана и под условом, на време од 3 до 12 месеци. Уколико у времену провере не изврши лакшу или тежу повреду војне дисциплине, лице остаје у војној служби. Систем дисциплинске одговорности у операцијама подршке миру или другим мисијама у иностранству, такође је уређен Законом и за лица која учествују у наведеним активностима, а за теже повреде војне дисциплине могу им се изрећи следеће дисциплинске казне: престанак службе, превођење у непосредно нижи чин, одузимање чина или смањење плате у износу од 33% у трајању од најмање 6 месеци. Закон о ВС има уређен систем дисциплинских казни, али има основа да се у наредном периоду изврши њихова допуна прописивањем раскида уговора о школовању, односно стручном усавршавању, раскиду уговора о активној резерви, као и прописивању посебног система дисциплинских казни које се могу изрећи професионалним припадницима Војске Србије који извршавају задатке у јединицама, односно установама ангажованим из састава Војске Србије које су ангажоване ван граница државе;

- Брисање дисциплинских санкција из евиденције се разликује, како по врсти правног акта којим је прописано, тако и према истеку временског рока, након којег се врши и правног акта којим се врши. Ти рокови су прописани у члану 182 Закона и износе 2 године, када су у питању дисциплинске мере, односно 5 година, када је у питању дисциплинска

казна. Рок се рачуна од дана извршности решења оизрицању мере или казне, уз услов да лице у наведеном року није извршило лакшу или тежу повреду дисциплине. Дисциплинска санкција се, сходно члану 182 под (3), брише посебним решењем или уписом клаузуле на изворнику одлуке о дисциплинској одговорности. Правилном о војној дисциплини је прописан краћи рок за брисање изречених дисциплинских санкција који износи годину дана за дисциплинске мере и врши се Наредбом о брисању дисциплинске мере, а за дисциплинске казне износи две године, а њихово брисање се врши решењем које доноси старешина који се стара о извршењу дисциплинске казне;

- Покретање и вођење дисциплинског поступка у оба система се уређује законом, али се разликују по врсти аката којима се то чини, као и у роковима у којима се наведене радње предузимају. Законом је за покретање дисциплинског поступка прописан рок субјективног карактера који износи 3 месеца и везује се за чињеницу сазнања за извршену повреду и извршиоца, односно 6 месеци који је објективног карактера и рачуна се од времена сазнања о извршеној повреди. Поступак се мора завршити у року од 6 месеци од дана покретања. Када су у питању дисциплински преступи, застарелост наступа истеком рока од 12 месеци, од дана сазнања за преступ, а најкасније 2 године од дана преступа, при чему се поступак мора завршити у року од 2 године од дана покретања. Законом о ВС, застарелост покретања дисциплинског поступка је прописана чланом 159 и износи 6 месеци од дана извршене повреде војне дисциплине. Рок је објективног карактера. За дисциплинске преступе он износи годину дана и субјективног је карактера јер се рачуна од дана сазнања непосредно претпостављеног старешине да је дисциплински преступ, односно тежа повреда дужности из службе учињена;
- Застарелост извршења дисциплинске казне, сходно члану 183 под (1) Закона, наступа истеком рока од 3 месеца од дана када је одлука о казни постала изршна, а дисциплинске мере, истеком рока од два месеца од дана када је одлука о казни постала изршна. Закон о ВС, у члану 160 прописује дужи рок застарелости који за дисциплинске мере наступа истеком 6 месеци од дана правоснажности одлуке којом је мера изречена,

односно годину дана за дисциплинску казну, рачунајући од дана правоснажности одлуке којом је казна изречена;

- Тељењу разлику између наведена два система одговорности чини поступак којим се утврђује дисциплинска одговорност. у Оружаним снагама Републике Хрватске се он темељи на Закону о служби у Оружаним снагама, Правилнику о стеговној одговорности и Закону о општем управном поступку који се супсидијарно примењује на сва питања која нису уређена Законом и Правилном. Поступак утврђивања одговорности за дисциплинске грешке се покреће закључком надлежног старешине, а за дисциплинске преступе подношењем дисциплинска пријаве од стране надлежног старешине или овлашћене особе из војне полиције. На основу утврђених чињеница у дисциплинском поступку, сходно члану 185 Закона, претпостављени старешина, односно војнодисциплински суд, доносе решење о дисциплинској одговорности и дисциплинској санкцији. Против решења војнодисциплинског суда није допуштена жалба, већ се води управни спор пред надлежним судом који мора донети одлуку у року од 90 дана. Жалба не одгађа извршење решења. По евентуалној жалби на одлуку суда надлежног за управне спорове, одлучује у року од 90 дана од дана пријема жалбе Високи управни суд Републике Хрватске. Сходно члану 15 Правилника, против решења о изрицању дисциплинска мере се може изјавити жалба војнодисциплинском суду у року од 15 дана од дана пријема решења. Жалба се у писаном облику предаје непосредно претпостављеном који је у року од 3 дана обавезан да је проследи лицу које је изрекло дисциплинску меру. Војнодисциплински суд не може изрећи строжу дисциплинску меру од оне против које је лице изјавило жалбу. Поступак утврђивања дисциплинска одговорности се темељи на одредбама члана 3 о војној дисциплини члана 147 Закона о ВС. Поступак утврђивања дисциплинска одговорности за дисциплинске грешке заснива се на Закону о ВС, Правилу о војној дисциплини и на Закону о општем управном поступку, а за дисциплинске преступе на Закону о ВС, Правилу о војној дисциплини и Закону о кривичном поступку. Овај поступак је анахрон времену у којем се примењује.

Системи дисциплинске одговорности у оружаним снагама ових земаља се неоспорно разликују. Разлике се односе на број и врсту дисциплинских санкција за лакше и теже повреде војне дисциплине, застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка и извршење дисциплинске санкције. Круцијална разлика се огледа у чињеници да се у Оружаним снагама Хрватске субсидијерно примењује Закон о општем управном поступку у оба поступка утврђивања дисциплинске одговорности. Наведено решење пружа могућност екстерне заштите, кроз вођење управног спора, у случају изрицања било које дисциплинске мере, односно дисциплинске казне. Ово решење може да представља прихватљиви правац промена прописа којима се уређује дисциплинска одговорност у Војсци Србије.

6.5.2 Војно-дисциплински систем Оружаних снага Црне Горе

Дисциплинска одговорност у Војсци Црне Горе уређена је Законом о Војсци Црне Горе⁸²⁹ (у даљем тексту: Закон), у делу XVII под називом Дисциплинска и материјална одговорност, у којем су дисциплинској одговорности посвећене одредбе чланова 125-143 и Правилником о дисциплинском поступку⁸³⁰ којим је уређен поступак за расправљање дисциплинске одговорности, изрицање дисциплинских мера и казни, њихово извршење и евиденција.

Законом се војна дисциплина одређује као „тачно, потпуно и благовремено извршавање војних и других дужности у Војсци, у складу са овим законом, другим прописима и кодексом”.⁸³¹ Лице у служби у Војсци⁸³² које у вршењу службе или у вези са вршењем службе повреди војну дисциплину, одговара за дисциплинске грешке као лакше повреде војне дисциплине и дисциплинске преступе, као теже повреде војне дисциплине. Лица у резервном саставу и кадети одговарају за повреду војне дисциплине док су у служби.

Дисциплинске грешке су прописане у члану 127 Закона кроз девет појавних облика, а дисциплински преступи кроз 27 појавних облика у члану 128 Закона. Дисциплинске санкције обухватају дисциплинске мере и дисциплинске казне, а при избору врсте дисциплинске санкције, узимају се у обзир критеријуми утврђени у члану 130 став 1 тачке 1-10 Закона. Дисциплинске мере су прописане у чланом 131 Закона и оне су: 1) опомена; 2) укор и 3) смањење зараде до 30%, у трајању од једног до три

⁸²⁹ Закон о Војсци Црне Горе („Службени лист Црне Горе“, бр. 88/09, 75/10, 40/11 и 32/14).

⁸³⁰ Правилник о дисциплинском поступку („Службени лист Црне Горе“, бр. 11/11).

⁸³¹ Видети Закон о Војсци Црне Горе оп. цит. (фуснота 829).

⁸³² Видети чл. 5 ст. 6 Закона о Војсци Црне Горе („Службени лист Црне Горе“, бр. 88/09, 75/10, 40/11 и 32/14) у којем је прописано да су лица у служби у војсци професионална војна лица и цивилна лица.

месеца. Дисциплинска мера се извршава одмах „а најкасније у року од десет дана од дана саопштавања, ако дисциплинска мјера није извршена самим саопштавањем или ако се не извршава наредбом”⁸³³. Дисциплинске казне су прописане у члану 132 Закона и оне су: 1) немогућност унапређивања, у трајању од једне до четири године; 2) смањење зараде 30%, у трајању од четири до дванаест месеци; 3) смењивање са дужности, уз распоред на формацијско место непосредно нижег чина, у трајању од једне до три године; 4) смењивање са командне, односно руководеће дужности уз забрану именовања на такву дужност у трајању од једне до пет година; 5) престанак службе; 6) одузимање чина. Резервним официрима и резервним подофицирима се не може изрећи дисциплинска казна смањења зараде, а цивилним лицима се могу изрећи дисциплинске казне смањења зараде и престанка службе.

Дисциплински поступак је хитан, а може се покренути и водити и за „вријеме одсуства због привремене неспособности за рад због болести, уколико то природа те болести дозвољава”⁸³⁴. Дисциплински поступак, сходно члану 137 Закона, због дисциплинске грешке покреће, води, расправља и изриче дисциплинску меру: 1) претпостављени старешина на положају командира вода, њему равног или вишег положаја – опомену; 2) командир чете или старешина њему равног положаја – укор, односно смањење зараде до 10% у трајању до једног месеца; 3) командант самосталног батаљона, старешина њему равног или вишег положаја – смањење зараде у износу од 20% у трајању до два месеца; 4) начелник генералштаба – смањење зараде од 30% у трајању до три месеца. Дисциплински поступак се покреће закључком против којег није дозвољена жалба. Против одлуке о изреченој дисциплинској мери лице коме је мера изречена може изјавити жалбу у року од три дана од дана достављања пресуде. Одлуку по изјављеној жалби доноси старешина који је непосредно претпостављен старешини који је изрекао дисциплинску меру, а лице коме је та мера изречена, уколико је незадовољно, сходно члану 138 Закона, може покренути управни спор.

Поступак за расправљање дисциплинске одговорности због дисциплинског преступа покреће се закључком о покретању дисциплинског поступка за чије доношење је, сходно члану 139 Закона, надлежан старешина на положају команданта самосталног батаљона, њему равног или вишег положаја. Овај поступак води трочлана војнодисциплинска комисија коју образује, на предлог начелника Генералштаба, министар. Наведена комисија предлаже одлуку начелнику Генералштаба.

⁸³³ Видети чл. 31 ст. 1, оп. цит. (фуснота 829).

⁸³⁴ Видети чл. 3, *Ibid.*

Против одлуке начелника Генералштаба се, сходно члану 141 Закона, може изјавити жалба, у року од осам дана од достављања одлуке, министру одбране. Против одлуке министра одбране се може покренути управни спор.

Застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка прописана је у члану 133 Закона. Због почињене дисциплинске грешке, покретање дисциплинског поступка застарева у року од једног месеца од дана сазнања претпостављеног старешине за дисциплинску грешку и извршиоца, односно у року од два месеца од дана кад је дисциплински преступ почињен. Када је у питању дисциплински преступ, покретање дисциплинског поступка застарева у року од три месеца од дана сазнања претпостављеног старешине за дисциплински преступ и извршиоца, односно у року од шест месеци од дана кад је дисциплински преступ почињен. Уколико је војно лице поновило дисциплинске грешке тако што је учинило две дисциплинске грешке у току једне календарске године, покретање дисциплинског поступка због дисциплинског преступа застарева у року од шест месеци од када је постала коначна последња дисциплинска одлука. Вођење дисциплинског поступка застарева када протекне три пута онолико времена колико је законом утврђена застарелост покретања, а у сваком случају, наступа у року од једне године од дана сазнања за дисциплинску грешку, односно дисциплински преступ.

Застарелост извршења дисциплинске санкције прописана је чланом 134 Закона и она за дисциплинске мере наступа у року од два месеца од коначности дисциплинске одлуке, а за дисциплинске казне наступа у року од четири месеца од коначности дисциплинске одлуке, изузев у случају казне престанка службе која застарева у року од шест месеци од коначности дисциплинске одлуке. Дисциплинска мера се брише из евиденције протоком рока од две године од дана када је дисциплинска мера извршена, а овај рок се продужава за још две године, ако је у међувремену, учињена нова повреда војне дисциплине, у року од једне године од дана када је дисциплинска мера извршена. Брисање дисциплинске казне се врши по истеку четири године од дана када је дисциплинска казна извршена, а овај рок се продужава за још четири године ако је, у међувремену, почињена нова повреда војне дисциплине, у року од две године од дана када је дисциплинска казна извршена. Брисање дисциплинске мере, сходно члану 135 Закона, врши се по службеној дужности.

6.5.2.2 Закључак

Компаративно сагледавање система дисциплинске одговорности у Војсци Црне Горе са системом дисциплинске одговорности у Војсци Србије указује на постојање одређених специфичности које се огледају у следећем:

- Законом су у члану 131 прописане дисциплинске мере: опомена, укор и смањење зараде до 30%, у трајању од једног до 3 месеца које се могу изрећи свим категоријама лица, изузев кадетима и лицима у резервном саставу којима се не може изрећи новчана казна. Закон о ВС познаје само опомену или смањење плате као дисциплинске мере. Поређење решења указује на неопходност измене чланова 152 став 1 и 153 став 1, кроз измену система прописаних мера у који би биле укључене мере укора и строгог укора. Наведеном изменом, претпостављени би могао правилно да индивидуализује меру;
- Застарелост покретања и вођења дисциплинског поступка је уређена у члану 133 Закона. Покретање дисциплинског поступка застарева истеком рока од једног месеца од дана сазнања претпостављеног старешине за дисциплинску грешку и извршиоца, односно два месеца од дана када је повреда учињена. Када је у питању дисциплински преступ, рок износи 3 месеца од дана сазнања претпостављеног старешине за дисциплински преступ и извршиоца, односно у року од 6 месеци од када је дисциплински преступ почињен. Вођење дисциплинског поступка застарева у року од две године од дана покретања дисциплинског поступка. Закон о ВС, у члану 159 прописује рокове покретања и вођења дисциплинског поступка који су вишеструко дужи од оних прописаних Законом;
- Застарелост извршења дисциплинске мере наступа, сходно члану 134 Закона, у року од два месеца од дана коначности дисциплинске одлуке, а за извршење дисциплинске казне у року од 4 месеца. Брисање из евиденције дисциплинских санкција је уређено чланом 135 Закона и врши се по службеној дужности. Дисциплинска мера се брише из евиденције истеком рока од 2 године од дана извршења, а дисциплинска казна истеком рока од 4 године од дана извршења;
- У поступку утврђивања одговорности за повреду војне дисциплине се примењују одредбе Закона којим се уређује општи управни поступак. То значи да се поступак због дисциплинске грешке покреће закључком, а води га и меру изриче претпостављени старешина. Лице може изјавити

жалбу о којој одлучује старешина претпостављен оном ко је дисциплинску меру изрекао. Против одлуке се може покренути управни спор. Закон о ВС не прописује ову могућност. Поступак за расправљање дисциплинске одговорности, сходно члану 139 Закона покреће се закључком о покретању дисциплинског поступка који води војнодисциплинска комисија. она предлаже одлуку начелнику Генералштаба. Против ове одлуке се може у року од осам дана изјавити жалба министру. Против одлуке министра се може покренути управни спор.

Битне разлике у системима дисциплинске одговорности припадника војске се огледају у чињеници да се дисциплински поступак у Војсци Црне Горе темељи, у целини, на Закону о управном поступку, без обзира да ли се ради о дисциплинским грешкама или дисциплинским преступима; у систему дисциплинске одговорности не егзистира институт војног дисциплинског суда, већ дисциплински поступак за теже повреде војне дисциплине води војнодисциплинска комисија; број дисциплинских мера прописаних у члану 131 је виши од оног у дисциплинском систему Војске Србије. Дисциплински поступак утемељен на Закону о општем управном поступку унапређује правну сигурност лица којима је изречена дисциплинска санкција кроз вођење управног спора пред надлежним цивилним органима. То може послужити као пример за измене поступка којим се утврђује дисциплинска одговорност за теже повреде дужности у Војсци Србије.

6.6 Закључак о војнодисциплинским системима

Војни дисциплински систем не настаје одједном, он је увек у поступку стварања, нормативног уобличавања и прилагођавања.

Компаративно сагледавање војних дисциплинских система наведених земаља нема за искључиви циљ приказивање позитивно-правних решења којима се уређује дисциплинска одговорност земаља у ужем и ширем окружењу. Позитивно-правна решења дефинишу систем као заокружен, потпуно уређен, ефикасан, рационалан или пак као фрагментарно уређен, неефикасан, са потребом нормативне доградње у мањем или већем обиму. Задатак је шири, комплекснији и посебно значајан јер анализа треба да отклони двоумљења, и у погледу прописаних решења, и у погледу могућег правца унапређења истих. Сагледавање позитивно-правних решења показује да уређење дисциплинске одговорности представља целовит приступ у прописивању

датих решења која треба да уваже потребе војске за уређењем овог вида одговорности, а која су усаглашена, како са стањем у друшву, тако и времену у којем се доносе. Типичан пример су решења прописана у САД, Немачкој и Великој Британији. Темелј уређења дисциплинске одговорности у овим земљама су прописи донети 50-их година XX века. Нису се мењали из разлога што су дисциплинску одговорност целовито и дугорочно уредили, а прописана решења су своју оправданост доказала кроз вишедеценијску примену. Таква стабилност није остварена у овом периоду у уређивању дисциплинске одговорности у Војсци Србије. У овом периоду је донето више закона о војсци чије је доношење праћено преко више подзаконских прописа. Подзаконски прописи су се, временом, мењали у појединим сегментима. Мања одступања се односе на организацијско-формацијске промене којима се уређује надлежност за поступање. Овај проблем се релативно лако превазилази кроз прописивање решења која се прилагођавају наведеним променама. Проблем представљају дисциплинске мере које стоје на располагању претпостављеном старешини који треба да их индивидуализује јер је „начело индивидуализовања услов сваког праведног казненог правосуђа“⁸³⁵.

Сагледавање позитивно-правних решења земаља које су настале на тлу Југославије указује на чињеницу да релативно кратак период изградње оружаних снага није био препрека стварању заокруженог система дисциплинске одговорности. При том, не треба пренебрегнути чињеницу да се у већем делу прописаних решења може уочити утицај прописа који су били донети у ранијој заједничкој држави. Чињеница је да је у војно-дисциплинским системима у непосредном и ширем окружењу, прописан већи број дисциплинских мера јер је спозната чињеница да је то једини пут којим се остварује, како поступност у кажњавању, тако и адекватна индивидуализација мере. *Ratio* поређења се огледа у добијању одговора који војно-дисциплински систем потпуно одговара духу времена у којем се примењује, заштити, остваривању и унапређењу војне дисциплине.

Своје дисциплинске системе Француска, Немачка, САД и Велика Британија су поступно изграђивали и довели их до нивоа заокруженог система, а евентуалне допуне истог нису последица *ad hoc* прописаних решења, већ студиозног сагледавања оправданости предложеног решења.

---

⁸³⁵ Дангелмајер, Ем., Дисциплинарно кажњавање и начело индивидуализовања, Ратник бр. 7-8/1906, стр. 185.

ЗАКЉУЧАК

Као позитивна друштвена појава одговорност има изузетан значај у процесу стварања и изградње, како државе, тако и војске, као оружане силе која прати људско друштво кроз све периоде његовог развоја. Одговорност у друштву није апсолутна, мада представља циљ којем сви теже из разлога што мањи део припадника друштва не извршава своје обавезе на начин како то од њих друштво очекује. У њиховом поступању се уочава мање или веће одступање од утврђених стандарда понашања који су друштвено прихватљиви, оправдани и за то исто друштво корисни. Суочено са таквим појавама, друштво је себи дало веома тежак задатак да контролише одговорност својих чланова, посебно перципирајући оне неодговорне, из разлога што они угрожавају основне вредности датог друштва. Објективни разлози онемогућавају друштво да цени одговорност од случаја до случаја, те је изабран пут којим се кроз доношење прописа који важе за све његове чланове, уређују и стандарди понашања као и одступања од њих. На девијантна понашања друштво указује кроз прописивање и изрицање санкција које су различите, како по врсти, тако и по висини, али по природи ствари, сразмерни интензитету одступања од оног стандарда који је друштво прихватило као уобичајен.

Ови правни видови одговорности се испољавају кроз више појавних облика, а међу њима је и дисциплинска одговорност, од које, између осталог, зависи стабилност и самоодржање друштва. Као кохезивни фактор функционисања друштва, дисциплина у себе укључује све појавне облике дисциплине у свим сегментима друштва. Један од ових наведених сегмената који исказује изражену потребу за дисциплином је, пре свега војска. То није само потреба и захтев садашњег времена, већ је то одредница која означава војску у свим епохама и просторима. Како наведена одговорност има правни карактер, то је неминовно прате и бројни прописи којима је уређена. Писани извори су бројни, мање квалитетни и квалитетни, делом систематични и систематични у прописивању решења кроз која се може препознати, како стање друштва, тако и време у којем су донети. Турбулентна стања друштва се одражавају кроз прописе којима доминира ригидност у начину кажњавања, у којем је казна одређена само по врсти, а висина је ствар нахођења оних који о њој одлучују, сходно задатим околностима. Стабилна времена обележавају прописи који су студиозни, систематични, прилагођени времену за које се доносе и представљају одраз реалног сагледавања значаја војне дисциплине. Без обзира на бројност извора и стално присутну тежњу стварања што идеалнијег система, тај задани циљ није остварен ни у садашњем

времену. Систем дисциплинске одговорности манифестује проблеме у појединим сегментима. Они су одраз непотпуног сагледавања појединих питања и прописивања решења, која очито нису адекватан пут до решавања проблема.

Дисциплинска одговорност подразумева уређеност многих института, као што су, нпр. дисциплински органи, дисциплински поступак, дисциплинске санкције и сл. Дихотомна подела повреда дужности из службе наметнула је и дихотомну поделу органа који су надлежни за покретање и вођење дисциплинског поступка. Лакше повреде дужности из службе квалификоване су последицама мањег значаја по ред и дисциплину у јединици, односно установи, па је стога, њихово расправљање препуштено претпостављеном старешини који је, фактички, најбоље упознат са последицама које су наступиле. Теже повреде дужности из службе су препуштене војном дисциплинском суду, из разлога што су последице по дисциплину и ред у јединици, односно установи, таквог карактера да захтевају комплексно сагледавање, како са правног, тако и са животног аспекта, што овај орган треба да обезбеди. За теже повреде дужности из службе се изричу дисциплинске казне које су, понекад, тако драстичне да утичу како на егзистенцију извршиоца, тако и чланова његове породице.

Одредница војног дисциплинског суда, као судског органа је, након анализираних одлука Уставног суда, под знаком питања из разлога што овај орган сматра да војни суд нема својство судског органа, већ он по својој природи, представља управни орган, што указује и на врсту поступка који би био коришћен у поступку утврђивања дисциплинске одговорности. Дисциплинска одговорност претпоставља постојање уређеног поступка у којем се утврђује, а овај поступак се заснива на начелима која, кроз примену у пракси треба то да омогуће. Поступци утврђивања дисциплинске одговорности, зависно од тежине повреде дужности из службе, темеље се на примени Закона о општем управном поступку и Законика о кривичном поступку. Ово није опште прихваћени модел јер поједине земље из окружења (Хрватска и Црна Гора) ову материју уређују искључиво применом Закона о општем управном поступку. Екстерна заштита права из војне службе врши се пред надлежним органима у цивилству кроз вођење управног спора. Ово решење је могући правац промене прописа о дисциплинској одговорности. Разлика у прописивању врсте поступка који се води за теже повреде дужности из службе имала је за последицу разлику у правном положају професионалних припадника војске, када је екстерна заштита у питању. Пошто је само за одређене врсте дисциплинских казни прописана могућност вођења управног спора,

најблаже речено, требало би прописати решење којим се то право утврђује за све врсте дисциплинских казни.

Дисциплинске санкције су неминовни пратилац дисциплинске одговорности и оне стоје на располагању надлежном органу за кажњавање. Оне нису потребан и довољан услов за потпуну дисциплинованост јер то нису биле ни у римском добу када је старешина незадовољан понашањем легионара у борби, након завршетка исте, постројавао јединицу и сваког десетог легионара у строју кажњавао смрћу, што представља сурови пример колективног кажњавања. Како нису тада, нису ни сада довољан услов за дисциплинованост Емпиријски показатељи о којима је било речи у раду говоре и о поврату, када су у питању повреде дужности из службе. Уколико се појављује поврат, поставља се питање где је проблем у систему дисциплинске одговорности? Може се закључити да је један од значајнијих проблема управо у дисциплинским санкцијама. Проблем је у дисциплинским санкцијама и то, како у мерама, тако и у казнама. Закон о ВС је донет након ступања на снагу Закона о државним службеницима и он му је послужио као не баш савршени узор у прописивању појединих решења. Пример за то су, између осталог, и лакше повреде дужности из радног односа прописане у ЗДС које је Закон о ВС некритички преузео у готово непромењеном тексту. Стилизација осталих лакших повреда дужности из службе указује да им је, по могућим последицама по ред и дисциплину, пре место у дисциплинским преступима, него у дисциплинским грешкама. За лакше повреде дужности из радног односа, руководиоца државног органа има на располагању новчану казну, а њену индивидуализацију врши тако што примењује критеријуме који су прописани у ЗДС. Ситуација је унеколико другачија када је Закон о ВС у питању јер претпостављени старешина има право избора, истина ограниченог карактера јер су му на располагању две мере за професионална војна и за цивилна лица, и то, опомена и смањење плате. Дисциплинске мере прописане на овај начин представљају проблем за претпостављеног старешину који је надлежан за њихово изрицање. Он, понекад, нема довољно животног и радног искуства, нема адекватан избор мера, а суочава се са лакшим повредама дужности из службе које чак могу и теже да наруше ред и дисциплину у јединици, односно установи, а при томе нема ни критеријуме на које ће се ослонити. Нема правни и прави ослонац, а понекад и не познаје у потпуности одредбе о дисциплинској одговорности, па стога, изрицању дисциплинске мере не претходи адекватан мисаони процес лишен субјективних осећања према ономе који је нарушио дисциплину. Претпостављеном старешини треба омогућити избор који

подразумева већи број дисциплинских мера и створити му предуслов да изреченом мером оствари баланс између репресивног и превентивног. Чињеница је да су за поједине категорије лица, дисциплинске мере боље уређене, што је одраз њиховог специфичног положаја у оквиру система одбране. Поједине теже повреде радног односа државних службеника које је Закон о ВС преузео из ЗДС говоре о неутемељености преузетих решења. У прилог томе говоре емпиријски показатељи који указују на чињеницу да, од дана прописивања до 2015. године, није покренут ни један поступак утврђивања дисциплинске одговорности по основу њиховог извршења. Системи дисциплинских казни цивилних лица и државних службеника, такође одражавају наведену тенденцију и у приличној мери су компатибилни. Одређена одступања се огледају у висини казне и начину прописивања распона у виду законског минимума и законског максимума њеног трајања. Бројне дисциплинске казне прописане за професионална војна лица, одреда погађају њихов професионални статус, што је оправдано, док део њих погађа и њихов егзистенцијални статус, што је такође прихватљиво јер војна дисциплина има сврху превенције, са једне стране, док са друге има задатак да из редова војске одстрани оне којима је дисциплиновано понашање страни.

Остваривање дисциплинске одговорности у јединицама, односно установама, зависи, између осталог, и од квалитета прописа којима се уређује. Суд о квалитету донетих прописа се не може свести само на филозофско гледиште. Он тражи утемељење у нечему што се може означити као реално. Реални су само показатељи о њиховој примени у пракси. Време даје суд о оправданости прописаних решења, а њихови евентуални недостаци говоре о недостацим у њиховом квалитативном нивоу.

Позитивно-правни режим дисциплинске одговорности рефлектује одређене недостатке у поступку примене прописаних решења, те их, стога, треба мењати. Доносилац прописа то чини онда када га на то приморају, како проблеми у спровођењу прописа, тако и реалан живот. Осим већ констатованих мањкавости у начину прописивања дисциплинских мера, неусклађености закона са Уставом РС, може се констатовати и губитак иницијативе стручних носилаца израде ових прописа. Могућу критику овог става оповргава аргумент да доносилац прописа на измену појединих несврхисходних решења није одреаговао у року од седам година од дана доношења закона, а да је, при том, располагао са неопходним статистичким подацима који су указивали на неопходност њихових измена. Теже повреде дужности из службе су прави пример за то јер је законодавац пропустио да, у дугом временском периоду,

уочи да неке инкриминације треба да претрпе промене кроз адекватне измене, допуне и брисања позитивно-правних решења. Чињеница да за око једну четвртину прописаних тежих повреда дужности из службе, у периоду од 2008.-2015. године није покренут ни један дисциплински поступак, довољно говори о квалитету прописаних решења.

Комплексност анализе система дисциплинске одговорности у војсци се не може темељити на позитивно-правним решењима једне војске, већ неминовно, намеће потребу компаративног сагледавања система дисциплинске одговорности и у војсци других земаља. Одабир тих земаља је резултат критеријума који ће послужити за правилан избор. Критеријум може бити одређен дугом војном традицијом, континуираном историјом нормативног уређења војне дисциплине, али и потребом сагледавања решења оних који немају такву традицију, а поред тога, ипак имају модеран систем дисциплинске одговорности неоптерећен прошлошћу. Циљ сагледавања ових система није у доношењу вредносног суда о прописаним решењима, већ указивање на евентуално могући правац нормативног унапређења и уређења дисциплинске одговорности у будућности. Оно што је заједничко свим овим системима је стабилност прописаних решења која су, у већем броју случајева, одраз вишедеценијске традиције у уређењу дисциплинске одговорности. Систем је дограђиван у свим појединачним земљама, али је, по природи ствари, сада у фази која се може означити стабилном. Стабилност се не постиже некритичким задржавањем ранијих решења, нити исхитреним прописивањем нових јер ни једно од ових варијанти не даје прихватљив резултат. Систем дисциплинске одговорности у војсци је организам који тражи стална осавременавања кроз нова решења. Кроз измене и допуне прописа којима се уређује дисциплинска одговорност доприноси се његовој стабилности, а уједно му се пружа шанса да испуни своју улогу у реалном времену.

Дакле, систем дисциплинске одговорности у војсци је нужност сваке поједине земље. Ризици угрожавања државе се временом мењају, те су, стога, државе приморане да изналазе адекватна решења ради њиховог елиминисања. Један од фактора одвраћања на који све земље рачунају је и војска. И то не било каква, већ високо професионална, дисциплинована и способна да изврши задатке добијене од стране државе. Дисциплина је основ за ово и, стога, она представља нужан предуслов за реализацију наведеног. Временом се мењала, како по садржини, тако и по начину испољавања, па је, зато, и остала позитивна или негативна вредносна одредница за сваку војску током историје.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге и чланци:

- 1) Андрејевић, Снежана, *Извори, остваривање и заштита прва државних службеника, намештеника и јавних функционера*, у: *Извори, остваривање и заштита прва из радног односа*, Београд, 2009.
- 2) Андрејевић, Снежана, *Значај Закона о државним службеницима и судбина Закона о радним односима у државним органима*, Новине у прописима о раду – зборник радова, Београд, 2006.
- 3) Балтић, Александар, *Основи радног права Југославије*, Београд, 1965.
- 4) Балтић, Александар, *Проблеми правног статуса кадрова јавне управе*, Београд, 1963.
- 5) Балтић, Александар; Деспотовић, Милан, *Основи радног права Југославије*, Београд, 1978.
- 6) Барлов, Живота, *Битне одреднице дисциплине у војсци Југославије*, Нови гласник март-април '94., Београд.
- 7) Безбрадица, Радован, *Дисциплинска одговорност државних службеника*, у: *Радно законодавство у пракси, Радно и социјално право бр. 1/07*, Београд.
- 8) Voene, Bernard & Danet, Didier, France; *Farewell to the Draft and All That, Military and Society in 21st Century Europe, A comparative Analysis*, Transaction Publishers Lit, 2000.
- 9) Бојовић, Петар, *Васпитавање војника*, Београд, 1907.
- 10) Брајић, Влајко, *Радно право*, пето измењено издање, Београд, 1991.
- 11) Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, *Нови службенички систем Србије*, у: *Радни однос државних службеника – зборник радова*, Бања Врујци, 2006.
- 12) Васић, Милош М., *Висока војничка дисциплина*, Београд, 1909.

- 13) Velez Palhack, Estela I., *Military, Courts – Martial: An Overview, Legislative Attorney, American Law Division.*
- 14) Влатковић, Милан, *Јавни службеник у вршењу јавне службе*, у: Тенденције у развоју радног и социјалног права, Радно и социјално право бр. 1-6/06, Београд.
- 15) Влатковић, Милан; Брковић, Радоје; Урдаревић, Бојан, *Службеничко право*, Досије, 2013.
- 16) Влатковић, Милан, *Начела деловања државних службеника*, у: Радно законодавство у пракси, Радно и социјално право 1/07, Београд.
- 17) Вучковић, Бојан, *Војна правна служба у Савезној Републици Немачкој*, акт ВБА пов. 3259-1 од 29.11.2004., Београд.
- 18) Гатарих, Ђуро, *Одговорност јавне управе*, Загреб, 1989.
- 19) Гошњак, Иван, *У учвршћењу дисциплине лични пример комунисте има изузетан значај*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964.
- 20) Грубач, Момчило, *Телесна казна у Србији (1804.-1873.)*, Београд, 2004.
- 21) Грубач, Момчило, *Начела кривичног поступка*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, бр. 12/95, Београд.
- 22) Грубач, Момчило, *Кривично-процесно право*, Београд, 2011.
- 23) Гучетић, Вуко Гоззе, *Од Уредбе о војним судовима до садашњих уставних решења о војном правосуђу*, Билтен правне службе бр. 3, Београд, 1977.
- 24) Гучетић, Вуко Гоззе, *Војно правосудни и дисциплински систем Савезне Републике Немачке*, Билтен правне службе бр. 6, Београд, 1962.
- 25) Гучетић, Вуко Гоззе, *Војно-правосудни систем САД*, Билтен правне службе, Београд, 1962.
- 26) Дабић, Љубомир, *Потребне реформе у области дисциплинског кажњавања*, Ратник бр. 11, Београд, 1922.
- 27) Дангелмајер, Емило, *Дисциплинарно кажњавање и начело индивидуализовања*, Ратник бр. 7-8/1906, Београд.

- 28) Дамјановић, Јасмина, *Приказ закона о државним службеницима*, у: Систем државних службеника у Републици Србији (збирка прописа са коментарима), Београд, 2006.
- 29) Димитријевић, Драгољуб В., *Кривично процесно право* (осмо допуњено издање), Београд 1982.
- 30) Ђукић, Свет. С., *Дисциплина, морал, част*, Сарајево, 1934.
- 31) Живановић, Тома, *Основи кривичног права* (општи део), Београд, 1922.
- 32) Живановић, Тома, *Основи војног кривичног права* (општи део), Београд, 1924.
- 33) Живановић, Тома, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804 до 1865*, Београд, 1967.
- 34) Ивезић, Душан, *Застарелост у дисциплинском поступку*, Билтен правне службе бр. 4, Београд, 1977.
- 35) Ивошевић, Милан, *Дисциплински отказни разлози*, у: Заштита права из области рада – зборник радова, Београд, 2011.
- 36) Ивошевић, Зоран, *Застарелост у дисциплинској одговорности*, у: Радно право у условима тржишног привређивања, Радно и социјално право, бр. 1-3/97, Београд.
- 37) Ивошевић, Зоран, *Радно право*, Правни факултет Универзитета Унион, Београд, 2014.
- 38) Ивошевић, Зоран, *Правни положај јавних функционера*, у: Заштита права у области рада – зборник радова, Београд, 2012.
- 39) Ивошевић, Зоран, *Новелирање Закона о раду и нацрта његових новела*, у: Криза и обнова радног законодавства – зборник радова, Београд, 2014.
- 40) Ивошевић, Зоран, *Дисциплинска и материјална одговорност* (четврто издање), Шабац, 1991.
- 41) Илић, Михајло, *Дисциплинско и административно отпуштање државних службеника*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1929.

- 42) Јаковљевић, Малеш Ј., *Практичан коментар Уредбе о војној дисциплини*, Београд, 1934.
- 43) Janowitz, Morris, *The professional soldier: a social and political portrait*, Gencoe, III; The free press, 1960.
- 44) Јекић, Загорка, *Кривично процесно право*, Београд, 2001.
- 45) Јовановић, Бранко; Шушњар, Војислав; Бутуровић, Јован; Иванковић, Живорад; Миловановић, Милољуб; Деспот, Миливој; Новаковић, Стојан; Стојковић, Маринко; Радовановић, Томислав; Бачић, Стеван; Арамбашевић, Драгољуб; Пећанић, Павао, *Основи права* (учбеник за војне школе ЈНА), Београд, 1979.
- 46) Јовановић, Предраг, *Радно право*, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Нови Сад, 1998.
- 47) Јовановић, Предраг, *Легитимност и легалитет кршења радне дисциплине као основа за престанак радног односа*, у: *Право и привреда*, бр. 5–8/03, Београд.
- 48) Јовић Милан В., *Војно дисциплинско право*, Ниш, 1926.
- 49) Јовић, Милан В., *Војно дисциплинско право*, Београд 1928.
- 50) Јовичић, Миодраг, *Одговорност носилаца јавних функција – упоредно правна студија* (монографија), Београд, 1968.
- 51) Јурас, Дамир, *Стеговна одговорност војних особа у праву Републике Хрватске*, анали Правног факултета у Зеници,
http://www.prf.unze.ba/doc.s/Anali/Analibr_14god7/15.pdf.
- 52) Касагић, Љубомир; Костић, Петар, *Психологија за војног старешину*, Београд, 1992.
- 53) Касагић, Љубомир, *Међуљудски односи, дисциплина и морална снага војске*, Војно дело 4-5/97, Београд.
- 54) Клаузевиц, Карл фон, *О рату*, Београд, 1951.
- 55) Ковачевић, Љубинка, *Дисциплинска власт послодавца и њене границе*, у: *Право и привреда* бр. 5-8/08, Београд.

- 56) Ковачевић-Перић, Слободанка, *Начело аутономности у поступку утврђивања дисциплинске одговорности*, у: Правни живот бр. 11/15, Београд.
- 57) Костић, Илија, Ф., *Дисциплина и бојна готовост*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964.
- 58) Костић, Лазо М., *Административно право Краљевине Југославије* (књига трећа-Надзирање управе), Београд, 1939.
- 59) Костић, Петар, *Психолошке основе војне дисциплине*, Нови гласник, март-април '94., Београд.
- 60) Костић, Петар, *Психологија борбених јединица*, Београд, 2000.
- 61) Klein, Paul & Kuhlmann, Jurgen, *Coping with the Piece Dividend: Germany and its Armed Forces in Transition*, Kuhlmann, Jurgen, Callaghan, Jean (editors), *Military and Society in 21st Century Europe, A comparative Analysis*, Transaction Publishers Lit, 2000.
- 62) Crabtree, Vexen, *Military Drill: Its Theory and Purpose*, <http://www.vexen.co.uk/military/drill.html>
- 63) Крбек, Иво, *Лица у државној служби*, Загреб, 1948.
- 64) Кулић, Живко, *Службеничко право*, Мегатренд универзитет, Београд, 2009.
- 65) Лубарда, Бранко, *Правни положај државних службеника на положају*, у: Промене у радном и социјалном законодавству, Радно и социјално право, бр. 1-6/06, Београд.
- 66) Лубарда, Бранко, *Дисциплинска одговорност и хармонизација права*, у: Право и привреда бр. 5-8/01, Београд.
- 67) Лубарда, Бранко; Кошутећ, Будимир; Јовановић, Предраг, *Увод у радно право: са елементима социјалног права*, Београд, 2014.
- 68) Лукић, Душан, *Потребне реформе у области дисциплинског кажњавања* (поглед на чланак судског пуковника Љ. Дабића), Ратник бр. 6/23, Београд.

- 69) Магдаленић, М. М., *Дисциплина, субординација, поштовање чина*, Ратник, Београд, 1895.
- 70) Мраовић, Љубо, *Дисциплина на ратном броду*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964.
- 71) Марковић, Ратко, *Уставно право*, деветнаесто прегледано и поправљено издање, Београд, 2014.
- 72) Mercherz, Xavier, *Discipline du système Français*, Ministère de la Défense, Paris, 2006.
- 73) Милићевић, Милан Ђ., *Казне у Војсци 1812*, Београд, 1888.
- 74) Милосављевић, Богољуб, *Управно право*, Београд, 2013.
- 75) Милосављевић, Богољуб; Поповић, Драгољуб М., *Уставно право* (пето измењено и допуњено издање), Београд, 2015.
- 76) Миљковић, Мирослав, *Дисциплинска и материјална одговорност радника у удруженом раду*, Београд, 1982.
- 77) Миљковић, Мирослав, *Општи режим радних односа и дисциплинска одговорност*, у: Правна пракса бр. 6/06, Београд.
- 78) McBride, Loyd W., *Discipline*, Air University Review, May-Jun 1981, <http://www.au.af.mil/au/afri/aspj/airchronicles/aureview/1981/may-jun/mcbride.htm>
- 79) Мишић, Живојин, *Стратегија*, Београд, 1997.
- 80) Moritz, Gunter Unther, *The Administration of Justice within the Armed Forces of the German Federal Republic*, Military Law Review.
- 81) Ненадић, Боса; Безбрадица, Радован, *Закон о раду и дисциплинска одговорност*, у: Тенденције у развоју радног и социјалног права, Радно и социјално право, бр. 1-6/05, Београд.
- 82) Ненадовић, Прота Матеја, *Мемоари*, Београд, 1967.
- 83) Николић, Александар, *Радно право*, Београд, 1983.

- 84) Новаковић, Стојан, *Стара српска војска*, Београд, 1898.
- 85) Новаковић, Стојан, *Уставно питање и закони Карађорђева времена*, Београд, 1907.
- 86) Павловић, Гојко, *Војничка дисциплина (по пуковнику Навроцком)*, Ратник, Београд, 1903.
- 87) Павловић, Тодор Љ., *О војној дисциплини*, Београд, 1903.
- 88) Пајевић, Десимир; Касагић, Љубомир, *Војна психологија*, Београд, 2001.
- 89) Перуновић, Радосав; Прековић, Драгољуб, *Уредба о војним дисциплинским судовима*, Београд, 1940.
- 90) Поповић, Александра, *Дисциплинска одговорност државних службеника у праву Републике Србије*, у: Зборник радова студената докторских студија права, Ниш, 2014.
- 91) Поповић, Славољуб, *Управно право (општи део)*, Београд, 1989.
- 92) Поповић, Славољуб, *Коментар закона о општем управном поступку*, Београд, 1983.
- 93) Радојичић, Никола, *Законик Цара Стефана Душана 1349. и 1354*, Београд, 1960.
- 94) Рашић, Мирјана, *Одговорност државних службеника*, у: Новине у прописима о раду – зборник радова, Београд, 2006.
- 95) Рељановић, Марио, *Преглед појединих новина у Закону о изменама и допунама Закона о раду*, Правни инструктор, бр. 73-74/14, Београд.
- 96) Рељановић, Марио, *Повратак дисциплинске одговорности у Закону о раду*, Правни инструктор, бр. 41/13, Београд.
- 97) Scholze, Christian, *Comparative Study of the German and British Defence Legislations*, Published in a Compilation of Articles relating to the Revision of South African Defence Legislation, 1994.

- 98) S J, *Military Discipline and Responsibility: Traditional approaches or new standards for a new millennium?*, Lepperclass of 1998 Course Number 5605 Seminar "L".
- 99) Соловјев, Александар В., *Законик Цара Стефана Душана 1349. и 1354. године*, Београд, 1980.
- 100) Срзентић, Н.; Стајић, А.; Лазаревић, Љ., *Кривично право СФРЈ* (општи део-четрнаесто издање), Београд, 1987.
- 101) Станишић, Милија, *Иницијатива и дисциплина*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964.
- 102) Станковић, Марио, *Дисциплинска одговорност припадника Војске Србије за лакше повреде војне дисциплине (дисциплинске грешке)*, у: Правна пракса јул - август 2009., Београд.
- 103) Станковић, Марио, *Дисциплинске санкције за лакше повреде војне дисциплине (дисциплинске мере)*, у: Правна пракса, септембар 2009., Београд.
- 104) Стјепановић, Никола; Лилић, Стеван, *Управно право* (општи део), Београд, 1991.
- 105) Стјепановић, Никола, *Управно право у СФРЈ* (општи део), Београд, 1973.
- 106) Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2007.
- 107) Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2009.
- 108) Стојановић, Зоран, *Кривично право* (општи део), Београд, 2001.
- 109) Стојановић, Зоран; Перић, Обрад, *Кривично право* (посебни део), Београд, 2002.
- 110) Стојковић, Маринко, *Развој одговорности за дисциплинске преступе и дисциплинско судовање оружаним снагама СФРЈ*, у: Билтен правне службе бр. 3/77, Београд.
- 111) Стојковић, Маринко, *Развој одговорности за дисциплинске преступе и дисциплинско судовање у оружаним снагама СФРЈ*, у: Билтен правне службе 1/78, Правна управа, ССНО, Београд, 1978.

- 112) Сунајко, Стево, *Дисциплина и улога старешина*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964.
- 113) Stohr, Gerhard Wilhelm, *Die Rechtspflege der Bundeswehr*, Munchen, 2008.
- 114) Тинтић, Никола, *Радно и социјално право*, Загреб, 1972.
- 115) Томић, Зоран Р., *Управно право*, Београд, 2008.
- 116) Томић, Зоран, *Опште управно право (организационо, материјално, процесно)*, осмо издање, Београд, 2015.
- 117) Урошевић, Ружа, *Поступак утврђивања дисциплинске одговорности државних службеника*, у: *Заштита права у области рада – зборник радова*, Београд, 2012.
- 118) Урошевић, Ружа, *Заштита права државних службеника*, у: *Извори, остваривање и заштита права из радног односа – зборник радова*, Београд, 2009.
- 119) Фримерман, Андреј, *Начело легалитета приликом утврђивања дисциплинске одговорности*, у: *Социјална политика бр. 9/60*, Београд.
- 120) Halse, Richad, *Military Low in the United Kingdom*, <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/milrv15&div=4&id=&page=>
- 121) Хамовић, Раде, *Дисциплина и међусобни односи*, у: О војној дисциплини – збирка чланака, Београд, 1964.
- 122) Huestis, P., *The Art of Trial Advocacy*, faculty, The Judge Advocate general s, School, U.S Army, <http://www.lexisnexis.com/store/catalog/booktemplate/productdetail.jsp?pageName=relatedProducts&prodId=45185>
- 123) Huntington, Samuel P., *Војник и држава: Теорија и политика цивилно-војних односа*, Београд, 2004.
- 124) Caforio, Giuseppe, *Handbook of the Sociology of the Military*, Italian Interuniversity Centre of Historical and Military Studies, Pisa, Italy, 2006.
- 125) Шаркић, Небојша, *Неопходност реформисања одредаба из области одговорности у раду*, у: *Одговорност у раду – зборник радова*, Београд, 2007.

- 126) Шибеник, Албин, *Правосуђе НОВ и ПО Словеније*, у: Билтен правне службе, бр. 3, Војна штампарија, Београд, 1977.
- 127) Шкулић, Милан, *Кривично процесно право*, Београд, 2008.
- 128) Шундерић, Боривоје, *Радно право* (пето допуњено издање), Београд, 2015.
- 129) Шундерић, Боривоје, *Држава као послодавац*, у: Радни однос државних службеника, Бања Врујци, 2006.
- 130) Шундерић, Боривоје, *Радни однос теорија, норма, пракса*, Београд, 1990.
- 131) Wiatr, Jerzy J., *Socjologia Wojska*, Wydawnictwo Ministerstwa obrony, Warszawa, 1982.

Правни извори:

- 1) Устав Републике Србије, (“Службени гласник РС”, бр. 98/2006).

Закони:

- 1) Закон о војним дисциплинским судовима (“Службени лист ФНРЈ”, бр. 32/48).
- 2) Закон о војним школама и војним научноистраживачким установама (“Службени лист СРЈ”, бр. 80/94, 85/94-испр. и 74/99 и (“Службени лист Србија и Црна Гора“, бр. 44/05).
- 3) Закон о војнобезбедносној агенцији и војнообавештајној агенцији („Службени гласник РС“ бр. 88/2009, 55/2012- одлука УС и 17/2013).
- 4) Закон о војној, радној и материјалној обавези (“Службени гласник РС”, бр. 88/2009 и 95/2014).
- 5) Закон о Војсци Југославије (“Службени лист СРЈ”, бр. 67/93, 43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02). И „Службени лист СЦГ“ бр.7/05 и 44/05).

- 6) Закон о Војсци Србије (“Службени гласник РС”, бр. 116/07, 88/09, 101/10-др. Закон, 10/15 и 88/15 – одлука УС).
- 7) Закон о државним службеницима Хрватске („Народне новине“, бр. 92/05, 01/15).
- 8) Закон о изменама и допунама Закона о служби у оружаним снагама (“Службени лист СФРЈ”, бр. 5/78);
- 9) Закон о Југословенској народној армији („Службени лист ФНРЈ“, бр. 29/55, 52/64).
- 10) Закон о Југословенској народној армији („Службени лист СФРЈ, бр. 52/64).
- 11) Закон о служби у оружаним снагама (“Службени лист СФРЈ”, бр. 22/74, 5/78, 7/85, 20/89);
- 12) Закон о служби у оружаним снагама („Службени лист СФРЈ, бр. 22/74, 5/78 и 32/78).
- 13) Закон о служби у оружаним снагама („Службени лист СФРЈ, бр. 7/85, 20/89, 40/89, 26/90, „Службени лист СРЈ“ бр. 31/93, 50/93).
- 14) Закон о служби у Југословенској армији из 1946.
- 15) Законик о кривичном поступку, („Службени гласник РС“, бр. 72/11; 101/11; 121/12; 31/13; 45/13 и 55/14).
- 16) Закон војничкој дисциплини, 1839.
- 17) Закон о војничкој дисциплини, 1862.
- 18) Закон о одбрани („Службени гласник РС“ бр. 116/07, 88/09, 88/09-др закон, 104/09-др закон и 10/15).
- 19) Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 88/09).
- 20) Закон о чиновницима грађанског реда, 1861.
- 21) Закон о чиновницима грађанског реда и о постављењу у стањ покоја са пензијом свију чиновника уобште из 1864.

- 22) Закон о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда, 1923.
- 23) Закон о тајности података, („Службени гласник РС“, бр. 104/09).
- 24) Закон о службеној употреби језика и писама, („Службени гласник РС“, бр. 45/91; 53/93; 67/93; 48/94; 101/05- др. закон и 30/10).
- 25) Закон о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 и 75/14).
- 26) Закон о државној управи, („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 101/07, 05/10 и 99/14).
- 27) Закон о полицији, („Службени гласник РС“, бр. 6/16).
- 28) Закон о судијама, („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 58/09 - одлука УС, 104/09, 101/10, 8/12 - одлука УС, 121/12, 124/12 - одлука УС, 101/13, 11/14 - одлука УС, 117/14, 40/15, 63/15 - одлука УС и 116/15).
- 29) Закон о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине, („Службени гласник РС“, бр. 6/02).
- 30) Закон о територијалној организацији Републике Србије, („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 18/16).
- 31) Закон о локалној самоуправи, („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 83/14-др. закон).
- 32) Закон о главном граду, („Службени гласник РС“, бр. 129/07 и 83/14-др. закон).
- 33) Закон о радним односима у државним органима, („Службени гласник РС“, бр. 48/91; 66/91; 44/98-др. закон; 44/99-др. Закон; 34/01-др. закон и 39/02).

Уредбе:

- 1) Уредба о војној дисциплини у Југословенској армији и морнарици, 1946.
- 2) Уредба о војној дисциплини, 1914.
- 3) Уредба о војној дисциплини, 1923.

- 4) Уредба о војној дисциплини у стајаћој и народној војсци, 1875.
- 5) Уредба о војној дисциплини, 1896.
- 6) Уредба о дисциплинарном казнењу у народној војсци, 1872.
- 7) Уредба о стањима у служби професионалних војних лица и о унапређивању официра и подофицира (“Службени гласник РС”, бр. 35/2010).
- 8) Уредба о казнама Посавског партизанског одреда.
- 9) Уредба о начелима за унутрашње уређење и систематизацију радних места у министарствима, посебним организацијама и службама („Службени гласник РС“ бр. 81/2007-пречишћени текст, 69/2008, 98/2012 и 87/2013).
- 10) Уредба о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова, („Службени гласник РС“, бр. 8/16).
- 11) Уредба о начелима за унутрашње уређење и систематизацију радних места у министарствима, посебним организацијама и службама („Службени гласник РС“ бр. 81/2007-пречишћени текст, 69/2008, 98/2012 и 87/2013).
- 12) Уредба о начину и поступку добровољног служења војног рока са оружјем, („Службени гласник РС“, бр. 7/11).

Правила:

- 1) Правило службе Војске Србије, Војноиздавачки завод, Београд, 2008.
- 2) Правило службе (први део), Штампарска радионица Министарства Војске и морнарице Краљевине Југославије, Београд, 1937.
- 3) Правило службе (други део), Министарство војске и морнарице Краљевине Југославије, Државна штампарија Краљевине Југославије, Београд, 1940.
- 4) Правило о војној дисциплини, 1950.
- 5) Правило о војној дисциплини (“Службени војни лист”, бр. 22/08, 14/10 и 14/11).

- 6) Правило о војној дисциплини, (“Службени војни лист”, бр. 40/93, 20/94, 4/96 и 32/99).
- 7) Правило о летачима и летачкој служби у Војсци Југославије (“Службени војни лист”, бр. 26/94).
- 8) Правило о војним рониоцима и служби рођења у Војсци Југославије (“Службени војни лист”, бр. 25/97).
- 9) Правилник о војној дисциплини (“Службени војни лист”, бр. 5/75).
- 10) Правилник о војној дисциплини (“Службени војни лист”, бр. 10/80)
- 11) Правилник о војним дисциплинским судовима (“Службени војни лист”, бр. 10/55)
- 12) Правилник о војној дисциплини (“Службени војни лист”, бр. 12/55, 19/57, 24/58, 12/59 пречишћени текст и 17/62).
- 13) Правилник о извршењу Закона о војним дисциплинским судовима (“Службени лист ФНРЈ”, бр. 61/48).
- 14) Правилник о поступку за утврђивање постојања, висине наканде штете у Војсци Србије и условима и начину преношења овлашћења за одлучивање о накнади штете на старешине ВС (“Службени војни лист”, бр. 25/2010).
- 15) Правилник о дисциплинском поступку и дисциплинској одговорности судија, („Службени гласник РС“, бр. 41/15).
- 16) Правило о војној дисциплини, („Службени војни лист“, бр. 17/65 и 15/70).

Одлуке:

- 1) Одлука о обустави обавезе служења војног рока, („Службени војни лист“, бр. 33/10).
- 2) Одлука Уставног суда – број IУz-391/2013.

Уговори:

- 1) Општи колективни уговор („Службени гласник РС“, бр. 50/08, 104/08 - Анекс 1, 8/09 – Анекс 2).

Инструкције:

- 1) Наредба о дисциплинској одговорности војних лица из 1944.
- 2) Наредба о оснивању и надлежности војних дисциплинских судова (“Службени војни лист”, бр.11/55 и 17/62)
- 3) Наредба о надлежности старешина за доношење решења о стављању под Војни дисциплински суд (“Службени војни лист”, бр. 11/55 и 17/62)
- 4) Поступак за вршење власти по Уредби о дисциплинарном казнењу у народној војсци, 1872.
- 5) Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини (“Службени војни лист”, бр. 34/08).
- 6) Упутство о контроли и вођењу евиденције и статистике о дисциплинским мерама и дисциплинским казнама, (“Службени војни лист”, бр. 34/08).
- 7) Устроеније гарнизоне војске из 1839. године.
- 8) Устроеније гарнизонаог војинства из 1845. године.

Статути:

- 1) Статут средње војне школе (“Службени војни лист”, бр. 24/2000).
- 2) Статут Војне гимназије (“Службени војни лист”, бр. 24/2000).

Кодекси:

- 1) Кодекс понашања државних службеника („Службени гласник РС“ бр. 29/2008).
- 2) Кодекс части припадника Војске Србије (Службени војни лист бр. 29/10).

Енциклопедије:

- 1) Војна енциклопедија (књига 2), Графички завод Хрватске, Загреб, 1971.
- 2) Војна енциклопедија (књига 2), Војноиздавачки центар, Београд, 1971.
- 3) Војна енциклопедија (књига 2), Војноиздавачки центар Београд, 1972.
- 4) Војна енциклопедија, (књига 4), Војноиздавачки завод, Београд, 1972.
- 5) Војна енциклопедија, (књига 9 – друго издање) Војноиздавачки завод, Београд, 1975.
- 6) Војна енциклопедија (књига 8), Војноиздавачки центар Београд, 1974.
- 7) Правна енциклопедија (књига 1), Савремена администрација, Београд, 1985.
- 8) Правна енциклопедија (књига 2), Савремена администрација, Београд, 1985.

Зборници:

- 1) Зборник докумената и података о НОР-у југословенских народа, том VI, књига I.
- 2) Зборник докумената НОР-а, том I.
- 3) Зборник докумената НОР-а, том II.

Лексикони:

- 1) Правни лексикон, Савремена администрација, Београд, 1964.

Акти:

- 1) МОСЦГ, ОБС, Управа ВБА пов. Бр. 1547 од 11.05.2015, Информација о војноправосудним системима.
- 2) Управа ВБА, ОБС, МО акт пов. 3279-1 од 30.11.2004. године, „Информација о војном судству САД“.

Службени војни лист:

- 1) Службени војни лист бр.36 и 37/1889.

Страни извори:

- 1) *Soldatengesetz*, http://www.sadaba.de/GSBT_SG.html
- 2) *Geschichtliche Entwicklung, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.
- 3) *Disziplinarbefugnis, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.
- 4) *Das Dienstvergehen, Die Ahndung des Dienstvergehens, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.
- 5) *Die Arten der einfachen Disziplinarmaßnahmen, Wehrdisziplinarrecht. Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.

- 6) *Der Maßnahmentatalog, Die einfachen Disziplinarmaßnahmen, Wehrdisziplinarrecht, Wehrdisziplinarordnung und Wehrbeschwerdeordnung ZDv 14/3*, neudruck: Januar 2002, Berlin.
- 7) *UCMJ*, <http://www.ucmj.us/>
- 8) 4-1 *Military Discipline*, Chapter 4, *Military Discipline and Conduct*, AR 600-20, http://www.americanvolunteerreserve.org/regulation/Army/r600_20.pdf
- 9) *Relationship of Nonjudicial Punishment to Nonpunitive Measures*, Applicable Policies, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 10) *Minor Offenses*, Authority, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 11) *Who may Impose Nonjudicial Punishment*, Authority, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 12) *Procedure*, Nonjudicial Punishment Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>
- 13) *Rules and limitations*, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 14) *Punishments*, Nonjudicial Punishment Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>
- 15) *Nonjudicial Punishment Accepted*, Procedure, Nonjudicial Punishment Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>
- 16) *Notification and Explanation of Rights*, Procedure, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 17) *Limitations on Combination of Punishments*, Punishments, Nonjudicial Punishments Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us>
- 18) *Appeals*, Nonjudicial Punishments Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>
- 19) *Who may Act on Appeal*, Appeals, Nonjudicial Punishments Procedure, UCMJ, <http://www.ucmj.us/>
- 20) *Suspension*, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 21) *Mitigation*, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment, AR 27-10, https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf

- 22) *Remission, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment*, AR 27–10,
https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 23) *Setting aside and Restauration, Suspension, Vacation, Mitigation, Remission and Setting aside, Punishment, Nonjudicial Punishment*, AR 27–10,
https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/AR_27-10_9-6-2002.pdf
- 24) Rule 1301 *Summary Courts – martial generally*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf
- 25) *b. Function, Summary Courts - martial generally*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf
- 26) Rule 1302 *Convening a summary court martial*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition), https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf
- 27) Rule 1304, *Trial Procedure, Summary Courts – martial generally*, The Manual For Courts Martial (2002 Edition) https://www.uscg.mil/legal/mj/MJ_Doc/RCM1300s.pdf
- 28) Trial Defense Service, Fort Knox Field Office, Fort Knox Kentucky 40121; *Summary Courts – martial*, Fact sheet, www.knox.army.mil
- 29) Courts-Martial Explained, *Special Court-martial*,
<http://www.military.com/benefits/military-legal-matters/courts-martial-explained.html>
- 30) *Courts-Martial Explained, General Court-martial*,
<http://www.military.com/benefits/military-legal-matters/courts-martial-explained.html>
- 31) *Appeals process*, <https://www.rcfp.org/reporters-guide-military-justice/what-court-martial>
- 32) Loi N° 2005-270 du portant le 24 Mars, *2005 Statut général des militaires, en particulier ses articles 40 à 44 et 82*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000808186>
- 33) *La discipline militaire*, Instrucion No. 201710/DEF/ SGA /DFP/ FM/1 d application du decret relatif a la discipline generale militaire du 4 novembre 2005, Direction de la fonction militaire et du personnel civile: sous - direction de la fonction militaire, BOC/PP – 5 Decembre 2005 – N° 49, p. 8299.
- 34) *Role de la sanction disciplinaire, Guide a l'usage des autorites investies du pouvoir disciplinaire pour le prononce d'une sanction disciplinaire*, Annexe, Decret N° 2005 – 794 du 15 juillet 2005 relatif sanctions disciplinaires et a la suspension de fonctions

- applicable aux militaires, Journal officiel de la République Française, du 17 juillet 2005, text 7 sur 89.
- 35) *Liste indicative de fautes, ou de manquements pouvant faire l'objet d'une sanction disciplinaire, Guide à l'usage des autorités investies du pouvoir disciplinaire pour le prononcé d'une sanction disciplinaire*, Annexe, Décret N° 2005 – 794 du 15 juillet 2005 relatif sanctions disciplinaires et à la suspension de fonctions applicable aux militaires, Journal officiel de la République Française, du 17 juillet 2005, text 7 sur 89.
- 36) Décret N° 2005 – 794 du 15 juillet 2005 relatif *aux sanctions disciplinaires et à la suspension de fonctions applicables aux militaires*, Journal officiel de la République Française, 17 juillet 2005.
- 37) Décret N° 2005-795 du 15 juillet 2005 relatif à *l'exercice du droit de recours à l'encontre des sanctions disciplinaires et professionnelles ainsi que de la suspension de fonctions applicables aux militaires* ,
<http://admi.net/jo/20050717/DEFP0500938D.html>
- 38) Instruction N°. 201710/DEF/ SGA /DFP/ FM/1 *d'application du décret relatif à la discipline générale militaire* du 4 novembre 2005, Annexe V: Faits constituant des Manquements à la Probité, aux bonnes mœurs et à l'Honneur Direction de la fonction militaire et du personnel civile: sous - direction de la fonction militaire, BOC/PP – 5 Décembre 2005 – N° 49, p. 8299.
- 39) *Queen's Regulations for the Army* 1975,
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/433769/QR_Army.pdf
- 40) *Introduction*, Commanders Guide to Discipline, Army Code N° 64181 and (Commanders Edition) 63813, Directorate of Personal Services (Army) and the Directorate of Army Legal Services, 2000, UK.
- 41) 67A-1, *An Extract From The Values And Standards of The British Army*, ANNEX A to AGAI 67, (All Ranks Version Army Code N° 63812), Edition 1 – 1. January 2005, UK,
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492532/AGAI_067.pdf
- 42) 67A-2, *An Extract From The Values And Standards of The British Army (All Ranks Version Army Code N° 63812)*, Annex A TO AGAI 67, edition 1 – 1 January 2005, UK,
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492532/AGAI_067.pdf

- 43) AGAI 67-10, *Administrative Action, Introduction 67.08 Purpose, Amdt 1* – 28 January 2005, http://freespace.virgin.net/lynn.farr/agai_67%20administrative%20action.pdf
- 44) 67-022, *Minor Administrative Action, Administrative Action*, AGAI 67-14.
- 45) AGAI 67 I-1, *Annex I/67* to AGAI 67, Amdt 20 October 2005.
- 46) AGAI 67-10, *Levels of Administrative Action, Operational Effectiveness and The Values and Standards of the British Army, Administrative Action, Amdt 1* – 28 January 2005,
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492532/AGAI_067.pdf
- 47) 67030 *Major Sanctions*, Administrative Action, AGAI 67-16.
- 48) 67041 *Case Tracking 'on Case Book' and Impact of Investigation, Originating Major Administrative Action*, AGAI 67-18, Amdt 1 – 28 January 2005.
- 49) Annex G to AGAI 67, *Duties of the Assisting Officer*, Edition 1, 1 January 2005.
- 50) 67073 *Major Administrative Action*, Review AGAI 67-28, Amdt 1 – 28 January 2005.
- 51) *The Role of an Appropriate Superior Authority*, Introduction, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.
- 52) *Military Custody*, Changes to the Army Discipline System in October 2000, The Human Rights Act 1998, <https://www.gov.uk/government/organisations/home-office>
- 53) *Charging, Pre-hearing Matter, Summary dealing*, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.
- 54) *Provision of Information to the Accused*, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.
- 55) *The Role of an Appropriate Superior Authority*, Introduction, *Commander's Guide to Discipline*, Army Code N°. 64181
- 56) *The Appellation of Military Judgement: The Commanders Decision*, Principles, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.
- 57) *The Avoidance of Delay*, Principles, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.
- 58) *Commander's Guide to Sentencing*, Army Code N°. 64183.
- 59) *Appeals to the Summary Appeal Court, Post Hearing Matters*, Commander's Guide to Discipline, Army Code N°. 64181.
- 60) *General Comments about Sentencing in The Court Martial, Guidance on Sentencing in The Court Martial*, Version 4 Issued by JAG © Crown Copyright 2013 Published by MCS Version 4 - October 2013,

<https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2015/05/guidance-sentencing-court-martial.pdf>

- 61) Ministry of Defense, *Service Prosecuting Authority, Service Civilian Court*, http://spa.independent.gov.uk/test/about_us/military_criminal_ju.htm
- 62) Закон о служби у Оружаним снагама Републике Хрватске, („Народне новине“, бр. 73/13).
- 63) Правилник о стеговној одговорности, („Народне новине“, бр. 122/15).
- 64) Закон о Војсци Црне Горе („Службени лист Црне Горе“, бр. 88/09, 75/10, 40/11 и 32/14).
- 65) Правилник о дисциплинском поступку („Службени лист Црне Горе“, бр. 11/11).
- 66) Закон о служби у Оружаним снагама Републике Хрватске (Народне Новине бр. 73/13).
- 67) Закон о Војсци Црне Горе, („Службени лист Црне Горе“, бр. 88/09; 75/10; 40/11; 32/14).
- 68) Правилник о дисциплинском поступку, („Службени лист Црне Горе“, бр. 11/11).
- 69) Правилник о стеговној одговорности, „Народне новине“, бр. 122/15.

Web странице:

- 1) www.military/quotes.com/ranks/army-rank-insignia.html
- 2) <http://www.123helpme.com/view.asp?id=77294>